

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Cilt/Volume 07
Sayı/Issue 02
Aralık/December 2023
e-ISSN 2587-1234

Caydırıcılık Teorisi Kapsamında İsrail'in Güvenliği, Dış Politikası ve Kullandığı Araçlar

According to the Theory of Deterrence, Israel's Security, Foreign Policy & Its Instruments

Almira Sinemis ŞEKERCİ HAYALİ

ASEAN and Japan as an Example of Strong Regional Cooperation in East and Southeast Asia

Doğu ve Güneydoğu Asya'da Güçlü Bölgesel İşbirliği Örneği Olarak ASEAN ve Japonya

Seyit Ali AVCU-Anastassiya SYZDYKOVA

The European Union and Chinese Approaches to Multilateralism: Converging or Diverging?

Avrupa Birliği ve Çin'in Çok Taraflılık Yaklaşımları: Benzeşiyorlar mı, Ayrışıyorlar mı?

Seven ERDOĞAN

EU Energy Security in the Context of Competition with Russia in the Eastern Mediterranean

Doğu Akdeniz'de Rusya ile Rekabet Bağlamında AB Enerji Güvenliği

Gamze ARMİŞEN-Nuri Gökhan TOPRAK

Rusya'nın Suriye ve Doğu Akdeniz'deki Mevcudiyeti ve Bu Durumun Ortadoğu'ya Etkisi, 2000-2018

Russia's Military Presence in Syria and Eastern Mediterranean and Its Effect to Middle East, 2000-2018

Mehmet Erkan KILLIOĞLU

Regional Integration in Africa: EAC and ECOWAS

Afrika'da Bölgesel Entegrasyon: EAC ve ECOWAS

Süleyman DAL

جایگاه زنان در سیاست طالبان در افغانستان

The Status of Women in Taliban Politics in Afghanistan

Ramazan Ali MAHMOODI

Zeytin Ağacı: Tarihten Gelen Önemi Işığında Türkiye ve Dünya'da Korunmasının Uluslararası Çevresel Sürdürülebilirlik Kapsamında Önemi

Olive Tree: The Necessity of Its Conservation in Türkiye and in the World in Light of Its Historical Importance in the Context of International Environmental Sustainability

Elif DİKMEN DİRİÖZ-Aziz Kamil Bora ALKAN

KİTAP İNCELEMESİ/BOOK REVIEW

Anthony Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2000, 110 S.

Anthony Giddens, *Runaway World*, Alfa Publishing, Istanbul 2000, 110 p.

Mustafa Zafer SOYDAN

SAHİBİ

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

BAŞ EDITÖR

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

EDITÖR

Doç. Dr. Emre OZAN

EDITÖR YARDIMCISI

Dr. Cenk TAMER

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Dr. Kadir Ertaç ÇELİK

DİL EDITÖRLERİ

Prof. Dr. Selma YEL • Türkçe Dil Editörü
Prof. Dr. Cem KARADELİ • İngilizce Dil Editörü
Prof. Dr. Asem NAUŞABAYEVA • Rusça Dil Editörü

YAZIM EDITÖRÜ

Zeynep Çağla ERİN

YAYIN ASİSTANLARI

Sena BİRİNCİ
Ayşe Azra GILAVCI
Yasemin Hilal SAYINER

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Mustafa Nail ALKAN • Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Muthana AL-MAHDAMI • Bağdat Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Sıtkı BİLGİN • Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN • Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Zafar Nawaz Jaspal • Quaid-i Azam Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Ali KARASAR • Kapadokya Üniversitesi
Prof. Dr. Izbaïrov Asylbek KARİMOVİCH • Jeopolitik Araştırma Enstitüsü
Prof. Dr. Iram KHALİD • Pencap Üniversitesi
Prof. Dr. Güray KIRPIK • Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Zaynidin KURMANOV • Boris Yeltsin Kırgız-Rus-Slav Üniversitesi
Prof. Dr. Asan ORMUŞEV • Kırgızistan Mahmud Kaşgari Doğu Üniversitesi
Prof. Dr. Şamil ÖÇAL • Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Prof. Dr. Hale ŞİVGİN • Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Oktay Fırat TANRISEVER • Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Refik TURAN • Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. A. Fahimi AYDIN • İnönü Üniversitesi
Doç. Dr. Masa KOLANOVIC • Zagreb Üniversitesi
Doç. Dr. Ariel S. Gonzalez LEVAGHI • Arjantin Papalık Katolik Üniversitesi
Doç. Dr. Şafak OĞUZ • Kapadokya Üniversitesi
Doç. Dr. Ahad SALİHOV • Rusya Bilimler Akademisi
Doç. Dr. Katarzyna STOKLOSA • Güney Danimarka Üniversitesi
Doç. Dr. Sayim TÜRKMAN • Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Khuram IQBAL • Pakistan Milli Savunma Üniversitesi
Dr. Cenk PALA • Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi
Dr. Shristi PUKHREM • Hindistan Vakfı
Dr. Harinda VIDANAGE • General Sir John Kotelawala Savunma Üniversitesi

YAZIŞMA-HABERLEŞME

Bölgesel Araştırmalar Dergisi

Çankaya Mahallesi, Cemal Nadir Sokak, No: 9, Çankaya – Ankara/Türkiye

Tel: +90 312 474 00 46 • Faks: +90 312 474 00 45

E-Posta: bad@ankasam.org • Web: dergipark.gov.tr/bader

MİZANPAJ

Abdul Rahim FATAH

YAYIN TÜRÜ

Uluslararası Hakemli Yerel Süreli Yayın

e-ISSN | 2587-1234

YAYIN TARİHİ

27 Aralık 2023

DANIŐMA KURULU

- Prof. Dr. Kuralai BAIZAKOVA • Al-Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi*
Prof. Dr. Giray Saynur DERMAN • Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Edward FOSTER • Stevens Teknoloji Enstitüsü
Prof. Dr. Sarmad Zeki HAMED • Al-Nahrain Üniversitesi
Prof. Dr. Iram KHALİD • Pencap Üniversitesi
Prof. Dr. Nabizhan MUKHAMMEDKHAN • Al-Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi
Prof. Dr. Yelda Hatice ONGUN • Başkent Üniversitesi
Doç. Dr. Nuri KORKMAZ • Bursa Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Abdugani MAMADAZIMOV • Tacikistan Ulusal Siyaset Bilimciler Birliği
Doç. Dr. Farhat TOLIPOV • Özbekistan Bilim Kervanı Enstitüsü
Doç. Dr. Kanat YDYRYS • Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi
Doç. Dr. Serpil GÜDÜL • Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Dr. Khalid Taimur AKRAM • Küresel Strateji Çalışmaları Merkezi
Dr. Alok BANSAL • Hindistan Vakfı
Dr. Hassan Daud BUTT • Bahria Üniversitesi
Dr. Intigam MAMEDOV • Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi
Dr. Muhammad Syaroni ROFII • Endonezya Üniversitesi
Dr. Azhar E. SERIKKALIYEVA • Al-Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi

YURTDIŐI TEMSİLCİLİKLERİ

- ABD** | *Prof. Dr. Hasan Bülent PAKSOY • Baker College-Emekli*
Azerbaycan | *Dr. Nazim CAFEROV • Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi*
Etiyopya | *Dr. Abdu Muhammed ALI • Dilla Üniversitesi*
Irak | *Doç. Dr. Ahmed Fakak AHMED • Musul Üniversitesi*
Kazakistan | *Doç. Dr. Kanat YDYRYS • Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi*
Özbekistan | *Doç. Dr. Shahina IBRAHIMOVA • Tařkent Devlet Şarkiyat Enstitüsü*
Sudan | *Elnur Ahmed el-Nur EZZAKI • Assayha Journal*

VOLUME: 7 • ISSUE: 2 • DECEMBER 2023

Journal of Regional Studies is Published Twice a Year

OWNER

Prof. Mehmet Seyfettin EROL

EDITOR IN CHIEF

Prof. Mehmet Seyfettin EROL

EDITOR

Assoc. Prof. Emre OZAN

VICE EDITOR

Dr. Cenk TAMER

PUBLICATION MANAGER

Dr. Kadir Ertaç ÇELİK

LANGUAGE EDITORS

Prof. Selma YEL • Turkish Language Editor

Prof. Cem KARADELİ • English Language Editor

Prof. Asem NAUŞABAYEVA • Russian Language Editor

REDACTION EDITOR

Zeynep Çağla ERİN

PUBLICATION ASISTANTS

*Sena BİRİNCİ
Ayşe Azra GILAVCI
Yasemin Hilal SAYINER*

EDITORIAL BOARD

Prof. Mustafa Nail ALKAN • Ankara Hacı Bayram Veli University

Prof. Muthana AL-MAHDAMI • University of Baghdad

Prof. Mustafa Sıtkı BİLGİN • Ankara Yıldırım Beyazıt University

Prof. Temuçin Faik ERTAN • Ankara University

Prof. Zafar Nawaz Jaspal • Quaid-i Azam University

Prof. Hasan Ali KARASAR • Cappadocia University

Prof. Izbaïrov Asylbek KARIMOVICH • Institute of Geopolitical Studies

Prof. Iram KHALID • Punjab University

Prof. Güray KIRPIK • Gazi University

Prof. Zayniddin KURMANOV • Kyrgyz-Russian Slavic University

Prof. Asan ORMUŞEV • Kyrgyzstan Mahmud Kashgari Eastern University

Prof. Şamil ÖÇAL • Social Sciences University of Ankara

Prof. Hale ŞIVGIN • Ankara Hacı Bayram Veli University

Prof. Oktay Fırat TANRISEVER • Middle East Technical University

Prof. Refik TURAN • Gazi University

Prof. A. Fahimi AYDIN • İnönü University

Assoc. Prof. Hassan Daud BUTT • Bahria University

Assoc. Prof. Masa KOLANOVIC • University of Zagreb

Assoc. Prof. Ariel S. Gonzalez LEVAGHI • Pontifical Catholic University of Argentina

Assoc. Prof. Sayim TÜRKMAN • Ankara Yıldırım Beyazıt University

Assoc. Prof. Şafak OĞUZ • Cappadocia University

Assoc. Prof. Ahad SALIHOV • Russian Academy of Sciences

Assoc. Prof. Katarzyna STOKLOSA • University of Southern Denmark

Dr. Khuram IQBAL • National Defence University of Pakistan

Dr. Cenk PALA • Ankara Center for Crisis and Policy Studies

Dr. Shristi PUKHREM • India Foundation

Dr. Harinda VIDANAGE • General Sir John Kotelawala Defence University

CORRESPONDENCE – COMMUNICATION

Journal of Regional Studies

Çankaya Mahallesi, Cemal Nadir Sokak, No: 9, Çankaya – Ankara/Türkiye

Tel: +90 312 474 00 46 • **Fax:** +90 312 474 00 45

E-Mail: bad@ankasam.org • **Web:** dergipark.gov.tr/bader

COVER DESIGN & TYPESETTING

Abdul Rahim FATAH

TYPE OF PERIODICAL

International Refereed Local Periodical Journal

e-ISSN | 2587-1234

PUBLICATION DATE

27 December 2023

ADVISORY BOARD

Prof. Kuralai BAIZAKOVA • Al-Farabi Kazakh National University
Prof. Giray Saynur DERMAN • Marmara University
Prof. Edward FOSTER • Stevens Institute of Technology
Prof. Sarmad Zeki HAMED • Al-Nahrain University
Prof. Iram KHALID • Punjab University
Prof. Nabizhan MUKHAMMEDKHAN • Al-Farabi Kazakh National University
Prof. Yelda Hatice ONGUN • Başkent University
Assoc. Prof. Nuri KORKMAZ • Bursa Technical University
Assoc. Prof. Abdugani MAMADAZIMOV • National Association of Political Scientists of Tajikistan
Assoc. Prof. Farhat TOLIPOV • Institute of Science Caravan of Uzbekistan
Assoc. Prof. Kanat YDYRYS • Akhmet Yassawi University
Assoc. Prof. Serpil GÜDÜL • Ankara Hacı Bayram Veli University
Dr. Khalid Taimur AKRAM • Pakistan Research Center for a Community with Shared Future
Dr. Alok BANSAL • India Foundation
Dr. Hassan Daud BUTT • Bahria University
Dr. Intigam MAMEDOV • Lomonosov Moscow State University
Dr. Muhammad Syaroni ROFII • University of Indonesia
Dr. Azhar E. SERIKKALIYEVA • Al-Farabi Kazakh National University

FOREIGN REPRESENTATIVES

USA | *Prof. Hasan Bülent PAKSOY • Baker College-Retired*
Azerbaijan | *Dr. Nazim CAFERSOY • Azerbaijan State University of Economics*
Ethiopia | *Dr. Abdu Muhammed ALI • University of Dilla*
Iraq | *Assoc. Prof. Ahmed Fakak AHMED • Mosul University*
Kazakhstan | *Assoc. Prof. Kanat YDYRYS • Cooperation Council of Turkic Speaking Countries*
Uzbekistan | *Assoc. Prof. Shahina IBRAHIMOVA • Tashkent State Oriental Studies Institute*
Sudan | *Elnur Ahmed el-Nur EZZAKI • Assayha Journal*

BU SAYININ HAKEMLERİ - REFEREES OF THIS ISSUE

Prof. Dr. Abdurrahim Fahimi AYDIN • İnönü Üniversitesi

Prof. Dr. Sezgin KAYA • Bursa Uludağ Üniversitesi

Doç. Dr. Levent Ersin ORALLI • Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Mürsel BAYRAM • Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Doç. Dr. Emine AKÇADAĞ ALAGÖZ • İstanbul Gelişim Üniversitesi

Doç. Dr. Volkan TATAR • İstanbul Arel Üniversitesi

Dr. Mohammad Akbar FARHANG • Kabil Üniversitesi

Dr. Hilal ZORBA BAYRAKTAR • Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi

Dr. Ceren GÜRSELER • Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Dr. Kadir Ertaç ÇELİK • Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Dr. Müge YÜCE • Atatürk Üniversitesi

Dr. Süleyman ÖZMEN • İstanbul Rumeli Üniversitesi

Dr. Emre KALAY • Trakya Üniversitesi

Dr. Hasan AYDIN

Dr. Bora İYİAT

Dr. Seyedmohammad SEYEDI ASL

© Tüm hakları saklıdır. İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

© All rights reserved. No portion of this publication may be reproduced, copied, transmitted without the written permission. Citations are allowed.

Dergiye gönderilen yazı ve fotoğraflar iade edilmez.

Bu dergide yayınlanan yazılardaki fikirler yazarlarına aittir.

The articles and media sent cannot be repatriated.

The responsibility of all the ideas in the articles published in this journal belongs to their respective authors.

Bölgesel Araştırmalar Dergisi açık erişimli ve tamamen ücretsizdir.

The Journal of Regional Studies is open access and completely free.

TARANAN İNDEKSLER VE VERİ TABANLARI

INDEXES & DATABASES

Bölgesel Araştırmalar Dergisi; ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Infobase Index, JIFACTOR, Journal Factor, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK tarafından taranmaktadır.

Journal of Regional Studies indexed by ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, Ideal Online, Infobase Index, JIFACTOR, Journal Factor, Research Bible, Sindex and TUBITAK DERGİPARK.

DergiPark
AKADEMİK

asos
akademi sosyal bilimler indeksi

EE
Central and Eastern European Online Library

CiteFactor
Academic Scientific Journals

DRJI

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

idealonline

INFOBASE INDEX

JIF
JIFACTOR

J
JOURNAL
FACTOR

**Academic
Resource
Index**
ResearchBib

SIA

EDİTÖRDEN

Değerli “Bölgesel Araştırmalar Dergisi (BAD)” okurları,

Uluslararası İlişkilerde bölgesel çalışmaların önemi her geçen gün artmaktadır. Sosyal Bilimler alanında çalışmalar yapan akademisyenlerin artık multidisipliner çalışmalara ağırlık verdiği bir dönemi yaşıyoruz. Günümüzde tarih, dil ve edebiyat gibi alanlardaki çalışmalar, artık siyaset, coğrafya, sosyoloji, güvenlik ve diğer pek çok alandaki eserlerle iç içe geçmiş durumdadır. Bölgesel çalışmalar, bu anlamda multidisipliner çalışmaların ortak paydasını oluşturmaktadır. Dergimiz, bu yönüyle tüm Sosyal Bilimler disiplinine hitap eden ve bunu yaparken bölgeselleşmeye önem veren bir yayın politikasına sahiptir.

Dünya küreselleşirken uluslararası gelişmeleri yakından takip edebilmek, yorumlamak ve geleceğe dair öngörülerde bulunabilmek akademisyenler için daha da zorlaşmaktadır. Bu bağlamda olaylara geniş bir perspektiften bakabilmek ve aynı zamanda dünyayı kompartımanlara ayırarak, yani bölgesel düzeye inerek analiz yapabilmek oldukça önem kazanmıştır.

2017 yılından bu yana faaliyet gösteren uluslararası hakemli dergimizin ulaştığı kitle sayısı her sayımızda artmaktadır. Nitekim, bugüne kadar toplam 7 cilt ve 14 sayı çıkarttık ve son gelinen noktada 270 binlik okunma-görünürlük sayısına ulaştık. Bu yılın mayıs ayında çıkarttığımız son sayımızdan itibaren 45 binlik yeni okunma-görünürlük sayısı elde ettik.

BAD'ın bu başarıya ulaşmasında açık erişimli ve tamamen ücretsiz olmasının, ayrıca 12 uluslararası indeks tarafından taranmasının büyük önemi vardır. Bu veri tabanları şunlardır; ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, Infobase, İdeal Online, JIFACTOR, Journal Factor, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK. Bunun yanı sıra TÜBİTAK ULAKBİM-Tr Dizin indeksi tarafından da yakında kabul almayı beklemekteyiz. Dergimizin gelecek sayısından itibaren sadece Türkçe ve İngilizce dillerinde çalışmalar kabul ettiğini vurgulamak istiyorum.

7. Cilt 2. Sayımızda; 4'i İngilizce, 1'i Farsça ve 3'ü Türkçe olmak üzere toplamda 8 makale ve bunun yanı sıra 1 kitap incelemesi yer almaktadır. Bu sayımızdaki makalelerden ilki, Almira Sinemis ŞEKERCİ HAYALİ'nin kaleme aldığı “Caydırıcılık Teorisi Kapsamında İsrail'in Güvenliği, Dış Politikası ve Kullandığı Araçlar” başlıklı makaledir. İsrail'deki çatışmalar devam ederken paylaştığımız bu çalışmanın okuyucularımız açısından oldukça faydalı olacağını ümit ediyorum.

İkinci sırada ise Doç. Dr. Seyit Ali AVCU ve Anastassiya SYZDYKOVA'nın birlikte kaleme aldıkları “ASEAN and Japan As an Example Of Strong Regional Cooperation in East And Southeast Asia” adlı makale yer almaktadır. Böylece Ortadoğu'yla ilgili çalışmaların yanı sıra Asya-Pasifik araştırmalarına yer vermeyi de ihmal etmedik. Üçüncü sıradaysa Doç. Dr. Seven ERDOĞAN'ın İngilizce yazdığı “The European Union And Chinese Approaches To Multilateralism: Converging Or Diverging?” adlı makaleye yer vererek Avrupa'yla ilgili bir çalışmayı sizlere sunmuş olduk. Yine Avrupa'yla ilgili olarak dördüncü sırada, Gamze ARMİŞEN ve Doç. Dr. Nuri Gökhan TOPRAK'ın İngilizce yazmış oldukları “EU Energy Security in The Context Of Competition With Russia in The Eastern Mediterranean” adlı çalışmaya yer verdik.

Dergimizin beşinci makalesi Doç. Dr. Mehmet Erkan KILLIOĞLU'nun “Rusya'nın Suriye ve Doğu Akdeniz'deki Mevcudiyeti ve Bu Durumun Ortadoğu'ya Etkisi, 2000-2018” başlıklı eseridir. Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'in yanı sıra altıncı sırada Afrika'yla ilgili bir çalışmaya da yer verdik. Bu bağlamda

Dr. Süleyman DAL'ın İngilizceye kaleme aldığı "Regional Integration in Africa: EAC and ECOWAS" adlı makaleyi sizlerle paylaştık. Yedinci sırada Ramazan Ali MAHMOODİ'nin Farsça yazmış olduğu "Afganistan'da Taliban Siyasetinde Kadınların Konumu" adlı eseri sizlerle buluşturduk. Daha sonra Elif DİKMEN DİRİÖZ ve Aziz Kamil Bora ALKAN'ın ortaklaşa kaleme aldıkları "Zeytin Ağacı: Tarihten Gelen Önemi Işığında Türkiye ve Dünya'da Korunmasının Uluslararası Çevresel Sürdürülebilirlik Kapsamında Önemi" adlı makale yer almaktadır. Kitap incelemeleri kısmında ise Mustafa Zafer SOYDAN'ın hazırladığı inceleme yer almıştır. İncelenen kitap ise Anthony GIDDENS'in "Elimizden Kaçıp Giden Dünya" adlı eseridir.

Dergimizin 7. yılını geride bırakırken, her sayımızda olduğu gibi yeni sayımızda bölgesel çalışmalar alanın olabildiğince geniş bir konu yelpazesi sunmaya çalıştık. Yeni yılımızda dergimizde çok daha büyük ilerlemeler ve yenilikler yapacağımızın müjdesini şimdiden vermek istiyorum. Dünyanın sürekli değişen gündemi ve dönüşen yapısıyla birlikte BAD ailesi olarak bu konjonktürel değişikliklere ayak uydurmayı ve günceli yakalamayı her seferinde başardık. ANKASAM bünyesinde izlediğimiz yenilikçi vizyonu BAD içerisinde de takip etmeyi sürdürüyoruz.

Uluslararası hakemli dergimizin sahip olduğu çok sayıda indeks, eserlerinizin geniş kitlelere ulaşmasına ve daha fazla atıf almanıza katkıda bulunmaktadır. Akademik yükselme kriterlerine uygun olan dergimizin gelecek sayısında sizlere yer vermekten mutluluk duyacağız. Yılda iki kez yayımlanan dergimizin 8. Cildinde artık sadece Türkçe ve İngilizce makale kabul edeceğimizi bir kez daha hatırlatmak istiyorum.

Dergimizin 7. Cilt 2. Sayısını sizlerle paylaşırken bugünlere gelmemizde büyük emeği bulunan yayın ekibine teşekkür ediyorum. Yeni yılımızda ve yeni sayımızda buluşmak dileğiyle sağlık, mutluluk ve başarılar diliyorum.

BAD Baş Editörü
Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

EDITORIAL

Dear “Journal of Regional Studies (JRS)” readers,

The importance of regional studies in International Relations is increasing day by day. We are living in a period where academicians working in the field of Social Sciences now focus on multidisciplinary studies. Today, studies in fields such as history, language and literature are now intertwined with works in politics, geography, sociology, security and many other fields. Regional studies constitute the common denominator of multidisciplinary studies in this sense. In this respect, our journal has a publication policy that appeals to the entire Social Sciences discipline and attaches importance to regionalization.

As the world becomes globalized, it becomes more difficult for academics to closely follow international developments, interpret them and make predictions about the future. In this context, it has become very important to be able to look at the events from a broad perspective and at the same time analyse the world by dividing it into compartments, that is, down to the regional level.

The number of audiences reached by our international peer-reviewed journal, which has been operating since 2017, increases with each issue. As a matter of fact, we have published a total of 7 volumes and 14 issues to date, and at this point we have reached a read-visibility number of 270 thousand. Since our last issue in May this year, we have achieved a new reading and visibility number of 45 thousand.

The fact that JRS is open access and completely free, as well as being scanned by 12 international indexes, is of great importance in achieving this success. These databases are; ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, Infobase, Ideal Online, JIFACTOR, Journal Factor, Research Bible, Sindex and TUBITAK DERGIPARK. In addition, we expect to be accepted by the TÜBİTAK ULAKBİM-Tr Index soon. I would like to emphasize that our journal accepts studies only in Turkish and English as of the next issue.

In our 7th Volume 2nd Issue; There are a total of 8 articles, 4 in English, 1 in Persian and 3 in Turkish, as well as 1 book review. The first of the articles in this issue is the article titled “According To the Theory of Deterrence, Israel’s Security, Foreign Policy & Its Instruments” written by Almira Sinemis ŞEKERCI HAYALI. I hope that this work we share as the conflicts in Israel continue will be very useful for our readers.

In second place is the article titled “ASEAN and Japan as an Example of Strong Regional Cooperation in East and Southeast Asia”, written by Assoc. Prof. Seyit Ali AVCU and Anastasiya SYZDYKOVA. Thus, we did not neglect to include Asia-Pacific research as well as studies on the Middle East. In third place is “The European Union and Chinese Approaches to Multilateralism: Converging or Diverging?” written in English by Assoc. Prof. Seven ERDOGAN. We have presented you a study about Europe by including the article titled. Again, regarding Europe, we included the study titled “EU Energy Security in The Context of Competition with Russia in The Eastern Mediterranean”, written in English by Gamze ARMISEN and Assoc. Prof. Nuri Gökhan TOPRAK, in the fourth place.

The fifth article of our journal was written by Assoc. Prof. Mehmet Erkan KILLIOGLU's work titled "Russia's Military Presence in Syria and Eastern Mediterranean and Its Effect to Middle East, 2000-2018." In addition to the Middle East and Eastern Mediterranean, we also included a study on Africa in sixth place. In this context, we shared with you the article titled "Regional Integration in Africa: EAC and ECOWAS" written in English by Dr. Süleyman DAL. In seventh place, we share with you the work titled "The Status of Women in Taliban Politics in Afghanistan", written in Persian by Ramazan Ali MAHMOODI. Then, there is an article titled "Olive Tree: The Necessity of Its Conservation in Türkiye and in the World in Light of Its Historical Importance in the Context of International Environmental Sustainability", jointly written by Elif DIKMEN DIRIOZ and Aziz Kamil Bora ALKAN. In the book reviews section, there is a review prepared by Mustafa Zafer SOYDAN. The book examined is Anthony GIDDENS's work called "Elimizden Kaçıp Giden Dünya".

As we leave the 7th anniversary of our journal behind, we tried to present as wide a range of topics in the field of regional studies as possible in our new issue, as in every issue. I would like to give you the good news that we will make even greater progress and innovations in our journal in the new year. With the ever-changing agenda and transforming structure of the world, as the JRS family, we have always managed to keep up with these cyclical changes and keep up with the current situation. We continue to follow the innovative vision we follow within ANKASAM and JRS.

The numerous indexes of our international peer-reviewed journal contribute to your works reaching a wide audience and receiving more citations. We will be happy to include you in the next issue of our journal, which meets the academic promotion criteria. I would like to remind you once again that we will now only accept articles in Turkish and English in the 8th Volume of our journal, which is published twice a year.

While sharing the 7th Volume, 2nd Issue of our journal with you, I would like to thank the publishing board who have contributed greatly to bring us to this day. Hoping to see you in our new year and new issue, I wish you health, happiness and success.

JRS Editor in Chief
Prof. Mehmet Seyfettin EROL

İÇİNDEKİLER

Caydırıcılık Teorisi Kapsamında İsrail'in Güvenliği, Dış Politikası ve Kullandığı Araçlar | 364
Almira Sinemis ŞEKERCİ HAYALİ

Doğu ve Güneydoğu Asya'da Güçlü Bölgesel İşbirliği Örneği Olarak ASEAN ve Japonya | 395
Seyit Ali AVCU-Anastassiya SYZDYKOVA

Avrupa Birliği ve Çin'in Çok Tarafllılık Yaklaşımları: Benzeşiyorlar mı, Ayrışıyorlar mı? | 414
Seven ERDOĞAN

Doğu Akdeniz'de Rusya ile Rekabet Bağlamında AB Enerji Güvenliği | 434
Gamze ARMİŞEN-Nuri Gökhan TOPRAK

Rusya'nın Suriye ve Doğu Akdeniz'deki Mevcudiyeti ve Bu Durumun Ortadoğu'ya Etkisi, 2000-2018 | 459
Mehmet Erkan KILLIOĞLU

Afrika'da Bölgesel Entegrasyon: EAC ve ECOWAS | 489
Süleyman DAL

جاىگاه زنان در سياست طالبان در افغانستان | 516
Ramazan Ali MAHMOODI

Zeytin Ağacı: Tarihten Gelen Önemi Işığında Türkiye ve Dünya'da Korunmasının Uluslararası Çevresel Sürdürülebilirlik Kapsamında Önemi | 545
Elif DİKMEN DİRİÖZ-Aziz Kamil Bora ALKAN

KİTAP İNCELEMELERİ

Anthony Giddens, Elimizden Kaçıp Giden Dünya, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2000, 110 S. | 570
Mustafa Zafer SOYDAN

TABLE OF CONTENTS

According to the Theory of Deterrence, Israel's Security, Foreign Policy & Its Instruments | 364
Almira Sinemis ŞEKERCİ HAYALİ

ASEAN and Japan as an Example of Strong Regional Cooperation in East and Southeast Asia | 395
Seyit Ali AVCU-Anastassiya SYZDYKOVA

The European Union and Chinese Approaches to Multilateralism: Converging or Diverging? | 414
Seven ERDOĞAN

EU Energy Security in the Context of Competition with Russia in the Eastern Mediterranean | 434
Gamze ARMİŞEN-Nuri Gökhan TOPRAK

Russia's Military Presence in Syria and Eastern Mediterranean and Its Effect to Middle East, 2000-2018 | 459
Mehmet Erkan KILLIOĞLU

Regional Integration in Africa: Eac and Ecowas | 489
Süleyman DAL

The Status of Women in Taliban Politics in Afghanistan | 516
Ramazan Ali MAHMOODI

Olive Tree: The Necessity of Its Conservation in Türkiye and in the World in Light of Its Historical Importance in the Context of International Environmental Sustainability | 545
Elif DİKMEN DİRİÖZ-Aziz Kamil Bora ALKAN

BOOK REVIEW

Anthony Giddens, Runaway World, Alfa Publishing, Istanbul 2000, 110 p. | 570
Mustafa Zafer SOYDAN

CAYDIRICILIK TEORİSİ KAPSAMINDA İSRAİL'İN GÜVENLİĞİ, DIŞ POLİTİKASI VE KULLANDIĞI ARAÇLAR*

According To the Theory of Deterrence, Israel's Security, Foreign Policy & Its Instruments

Almira Sinemis ŞEKERCİ HAYALİ **

Öz

Balfour Deklarasyonu'nun ardından Siyonist hareketin ürünü olarak doğan İsrail Devleti, Siyonist hareket, dış politika ve lobiler aracılığıyla özellikle ABD gibi güçlü devletlerden destek aldı. İsrail Devleti, güvenlik sorunları nedeniyle caydırıcılık stratejisini benimserken, bölgede hayatta kalabilmek için güçlü bir askeri kapasite ve savunma sanayisine sahiptir. Lobcilik faaliyetleri de dış politikalarında ve güvenlik stratejilerinde etkin bir rol oynar. Bu çalışma, caydırıcılık teorisi kapsamında İsrail'in dış politika ve güvenlik stratejisini incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: *Güvenlik, İsrail Dış Politikası, Lobcilik Faaliyetleri, İsrail Devleti Güvenlik Politikaları, Caydırıcılık Politika Araçları.*

Abstract

The State of Israel, born as a result of the Zionist movement following the Balfour Declaration, received support primarily from powerful states such as the United States through the Zionist movement, foreign policy efforts, and lobbying. Due to security concerns, Israel adopted a strategy of deterrence and possesses a robust military capacity and defense industry to ensure its survival in the region. Lobbying activities also play a significant role in their foreign policies and security strategies. This study examines Israel's foreign policy and security strategy within the framework of deterrence theory.

Keywords: *Security, Israel Foreign Policy, Lobbying Activities, State of Israel's Security Policies, Deterrence Policy Tools.*

* **Makale Geliş Tarihi:** 01.09.2023

Yayına Kabul Tarihi: 25.10.2023

** Doktor Adayı, Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: almirasinemis@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7349-0184

GİRİŞ

Balfour Deklarasyonu ile başarılı bir girişim uygulayan Siyonist hareketin bir ürünü olarak ortaya çıkan İsrail Devleti, 1. Dünya Savaşı sonrasında Filistin topraklarına yerleşik olarak bulunmaktadır.1. Dünya Savaşı sırasında Britanya ile iş birliği içerisinde olan Suriye'nin önde gelenleri tarafından Britanya Başbakanı David Lloyd George'a hitaben kaleme aldıkları telgraf metninde;“Ekselanslarının Filistin'deki Yahudiler konusunda Lord Rothchild'e yaptıkları açıklamaları yayınlaması nedeniyle, yüreğin vücut için olduğu gibi, Filistin'inde Suriye'nin yaşamsal bir parçası olduğuna , özellikle Filistin'in en az Yahudilik için olduğu kadar Müslümanlık ve Hristiyanlık için bir kutup yıldızı ve dini ilkelerin doğduğu yer olması nedeniyle siyasal ya da toplumsal açıdan ayıramayacağına Ekselansları'nın dikkatini çekmek isteriz” ifadelerini içermekteydi (Schneer,2012:386).

Bahsedilen mektubu kaleme alan Suriyeli ileri gelenlerinin talebi, Siyonist hareketin büyüklüğü yönünde, Britanya Dışişleri Bakanı Arthur Balfour tarafından Siyonistlere yardımcı olmaları konusunda uyarı aldıkları bir cevapla noktalanmıştır. (Schneer,2012:387). Bu anekdot aslında İsrail Devleti'nin kuruluş fikrinden itibaren dış politikasını şekillendiren en temel eylemi yani “güçlü devletlerdeki inanç sistemlerini kullanan lobicilik faaliyetlerini” içermektedir. Bununla birlikte, günümüzdeki güç odağı olarak kabul gören (İngilizlerle işbirliği yadsınamayan) devlet, genel anlamda, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olarak kabul edilmektedir. İsrail, ABD-İsrail ilişkilerini geliştirmek ve İsrail'in güvenlik sorunlarını çözmek amacını taşımaktadır. İsrail bu amaç üzerine, kuruluş vaadi sırasında yararlanmış olduğu lobicilik faaliyetlerini halen sürdürmeye devam etmektedir.

Genel olarak, ABD'nin İsrail yanlısı lobisinin etkili olduğu bilinmektedir. Bunun kabulü ise Yahudi devletinin, yıllık mali yardım şeklinde ABD'den destek alıyor olmasıyla kanıtlanmaktadır (Schneer, 2012:387).İsrail'e destek, aynı zamanda ABD'nin dış politikasındaki kilit konulardan biri olarak kabul görmektedir. İsrail-ABD arasındaki ortak

CAYDIRICILIK TEORİSİ KAPSAMINDA İSRAİL'İN GÜVENLİĞİ, DIŞ POLİTİKASI VE KULLANDIĞI ARAÇLAR

demokratik değerler, İsrail-Amerikan ilişkilerinin bel kemiğini oluşturmasının yanı sıra, bu iki ülkenin “güçlü müttefikler” olarak adlandırılmasını da açıklamaktadır (Kortay ve Hıraoğlu, 2012:168). ABD’de faaliyet gösteren İsrail yanlısı lobilerin en ünlüsü, AIPAC, en güçlü ve iyi finanse edilen lobilerden biri olarak tanınmaktadır. Bir diğeri ise, J-Street lobisi olarak görülmektedir. J-Street de AIPAC gibi iyi finanse edilen ve etki derecesi yüksek olan bir yapı olarak kabul edilmektedir. Her iki lobinin de içerisinde Amerikan politikacılarının bulunduğu, analistler tarafından yapılan çalışmalarda (Huczko, 2019:74) ileri sürülen bir argümandır ve çoğunlukla bu argümanın gerçekliği kabul görmektedir (Niehina ve Vysotskyi, 2020:210). Kendisini Amerika’nın İsrail yanlısı olarak tanıtan ve resmî web sitesinde bu bilgiye yer veren (AIPAC, 2021) AIPAC, İsrail yanlısı propaganda tekeline sahip olan tek örgüt vasfını taşımamaktadır.

Bunu yanı sıra, Dünya’nın kuvvetli devletlerinden biri olarak anılan İsrail, nüfusuna oranla büyük bir askeri güce sahiptir. Dünya’nın diğer devletleriyle karşılaştırıldığında da askeri gücünü daha çok savunma teknolojileriyle birlikte, İsrail Hükümeti’nin istekleri doğrultusunda hareket eden lobileri aracılığıyla müttefiklerinden almaktadır.

Bu kapsamda makale, İsrail Devleti’nin dış politika aracı olarak lobicilik ağını kullanması, müttefiklerini etkileme becerisi, diğer taraftan dış politikalarında, caydırıcılık unsurunu kullanarak güvenliğini nasıl sağladığını inceleyerek, İsrail’in güvenlik kapsamındaki dış politikasını açıklamayı amaç edinmiştir.

Çalışma kapsamında öncelikle İsrail’in güvenlik sorunlarının irdelenmesi planlanmıştır. İrdelenenin arka planında kuruluşundan itibaren, İsrail’in güvenlik sorununun, sınır güvenliğini sağlamanın çok ötesinde (Jasmin, 2012: 10-11), yok olma endişelerini (Kostenko ve Morozov, 2021), (Oduncu, 2019), barındırmakta olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu endişelerin, 1955 yılına dek aynı kalmakla birlikte (Dayan, 1955:250-267), bölgede tespit edilen doğal kaynak rezervleriyle ilgili olarak arttığı görülmektedir (Cohen, 2018: 57).

İsrail'in güvenlik sorunları dâhilinde dış politika araçlarını etkin kullanma becerisi, incelenme yönünden oldukça dikkat çekici argümanları barındırmaktadır. İsrail'in dış politikalarının ayrılmaz bir parçası olarak görülen lobileşme süreçleriyle müttefiklerini İsrail çıkarı lehine hareket ettirme becerisi de bir o kadar incelenmeyi gerektiren alanlar olarak görülmektedir. Bu sebeple İsrail'in dış politikasını analiz etmek, "güçlü müttefikleriyle, güçlü ülke" planını görebilmek için son derece önemli görülmektedir. Bu bağlamda, çalışma kapsamında "Caydırıcılık" teorisinin benimsediği yönündeki çıkarımlar, tam olarak bu stratejiye dayandırılarak sunulmaktadır. Gerçekten de bu dayanak, İsrail için, nüfusuna oranla yüksek kabul edilecek askeri gücü içerisinde barındırması yönüyle bakıldığında anlamlı görülmektedir. Ayrıca, İsrail Devleti'nin savunma ve silahlanma bütçesine büyük pay ayırması da bu caydırıcılık temelli stratejisinin temel dayanak noktalarını güçlendirecek etkiler olarak sunulmaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın akışı; Caydırıcılık teorisinin tanımlanması, İsrail'in güvenlik sorununun tanımlanması, İsrail'in askeri gücünün ve savunma sanayisinin incelenmesi, İsrail politikalarında lobicilik faaliyetlerinin rolü, başlıklarını barındıracaktır.

CAYDIRICILIK TEORİSİNİN TANIMLANMASI

"Caydırıcılık" tanımlaması gereği psikolojik bir algı düzeyi ve matematiksel boyutları barındıran temelde oldukça basit mantık ve temel insani güdüleri kullanan bir kalıp olarak karşımıza çıkmaktadır. Basit bir denklemle, olası saldırgan x kabul edilip, olası kurban y kabul edilirse; ana mantık gereği:

(1.) $x > y$ ise, saldırgan(x) kendi gücünü anlayıp kurban (y)'ye saldırabilir,

(2.) $x < y$ ise, saldırgan(x) kendini güçsüz görerek, kurban (y) seçimini gözden geçirme eğilimi gösterir. Çünkü güçlü kurban (y) , saldırgan x 'e büyük zararlar verebilir,

CAYDIRICILIK TEORİSİ KAPSAMINDA İSRAİL'İN GÜVENLİĞİ, DIŞ POLİTİKASI VE KULLANDIĞI ARAÇLAR

(3.) $x=y$ ise, saldırgan (x) , kurban (y)'yi hedef aldığında zarar gördüğü oranda zarar alabileceğinin kabulü ile, saldırabilir veya zarar almaktan kaçınabilir.

Bu basit mantıksal çıkarımda, yer alan saldırgan (x) ve hedef (yahut kurban (y)'ye ; x tümleyenleri (x') ve y tümleyenleri (y') eklendiğinde tümleyenlerin gücü de bu formülasyona dahil edilir. x'in mensubu olduğu küme, y'nin mensubu olduğu kümeden daha güçlü ise (1.) , x'in kümesi daha güçsüz ise (2.) ve eşitlik söz konusu ise (3.) olası risklerin değerlendirilmesi ve karar adımları sergileme eğilimi anlaşılabilir olmaktadır. Buradaki x ve y'ler devletler şekline büründüğünde ise tümleyen güçler kümesinde değişken faktörler gözlemlemek mümkündür (Frieden ve Lake, 2005).

Bu mantıksal çıkış noktası, insandan, daha büyük gruplara (devlet) doğru yol aldıkça, hedefler, riskler, mali kaynak ve ekonomi boyutları, etkin saldırı ve savunma mekanizmaları, tehditler, gerçekleştirme gücü boyutlarıyla şekillendirildiğinde tüm faktörlerin dikkatle hesaplanmasını gerektirmektedir. Bu faktörlerin varlığıyla "caydırıcılık" kavramı, karmaşık hale gelecek ve tümleyenlerin artmasıyla beraber kavrama dair faktörlerde artacaktır. Buda hesaplanamaz bileşenlerin doğmasına neden olunacağını açıkça göstermektedir. Birleşenler korku, cesaret, güven, güç arzusu ve intikam duyguları gibi temel insan doğası ve psikolojisi ile şekillenerek "devletler" statüsünde, caydırıcılık sınırlarının olası kombinasyonlarını hesap edebilmeyi oldukça zorlaştıracak ve değişkenlerin artmış olduğu bir biçime bürüneceği de açıkça görünmüş olacaktır. İşte bu faktörlerin bir birleşimi olarak sunulan "Caydırıcılık Teorisi", mantıksal olarak güçlülüğün kabulüne ikna teorisi ve yapılabirlik varyasyonlarının ölçüldüğü bir alanı kapsamaktadır (Frieden ve Lake, 2005). Ölçülen alanları devlet temsilcilerinin düzeyine indirdiğimizde, ulusal devlet varlığına yönelik riskleri ekleyerek, nükleer silah geliştirme güçlerini katarak, yapılan pazarlıklar, dış politika stratejisinde "caydırıcılık" kavramının soyut dış politika aracı olarak kullanılmasının anlamını

arttırmaktadır. Caydırıcılık bu sebeple çoğunlukla, güçlü olanın, etki alanını göstererek, güçsüz olanın, zararlı çıkacağı bir işten vazgeçirmeye yönelik bir ikna stratejisi olarak sunulmaktadır.

Bu çalışma kapsamındaki “tümleyenler” olarak sunulan bileşenleri ise şu şekilde açıklamak mümkün görülmektedir: x veya y birer ulus devlet olarak varsayıldığında, kendi güçlerine ek olarak mensubu olduğu grubun gücünü ifade etmektedir. Matematiksel olarak denklemler $(x+x')$ ve $(y+y')$ ifadesi olarak açıklanabilmektedir. Yani matematiksel formülasyonda güç unsurları, denklemleri değiştirecek niteliğe sahip olarak görülmektedir. Caydırıcılığın en önemli unsuru ise, gerçekçilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Temel soru “x bunu ifade etti, bunu gerçekten yapacak gücü var mı?” yörüngesindedir (Frieden ve Lake, 2005). Yani, “caydırıcılık” büyük görünme, büyüklüğü hissettirme ve gerçek gücün gösterilmesiyle yakından ilişkili olarak değerlendirilmelidir. Örneğin NATO bir küme olarak düşünüldüğünde, kümenin bir elemanına yani bir NATO üyesine yönelik tehdit girişimi, küme tarafından tepki çekeceği ve destekleneceği yönüyle düşünülebilir. Bu durum, küme elemanı ulus devletin bu kümeyi harekete geçirme becerisi ile hesaplanmasını gerektiren olgular bütününe karşımıza çıkarmaktadır. Örneğin ABD bir NATO üyesi olmasının yanı sıra, askeri güç (asker sayısı, savaş araçları, savunma araçları, lojistik araçlar, diğer teçhizatlar, nükleer güç), politik güç (dediğini yapabilme kabiliyeti) ulusal ekonomi (bir savaş halinde en uzun süre dayanma becerisinin yaratacağı zararı karşılama imkânı) gibi birçok alanda değerlendirildikten sonra destekleyici unsurlarının da (NATO üyelerinin de) aynı beceriler ekseninde değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu da kolay zarar verilebilecek bir hedef olmadığını karşı tarafa kabullendirebilecektir. Bu tüme varım hesaplamasıdır ve tümünden gelim de aynı biçimde önce büyük grubun gücünü ve sonra küçük grubun gücünü ayrıca hesaplamayı gerektirecektir. Buradaki en önemli unsur, “yapabilirlik gücü”dür. Dolayısıyla bütünü parçalanması yerine, pazarlık olgusunun gelişmesi, savaşma gücünü olayın dışında tutarak, engellenmesiyle hedef seçilen gücün küçültülmesi caydırıcılık teorisinin ilk adımlarını oluşturmaktadır. Tüm güç birleşenleri küçültülerek hedef

CAYDIRICILIK TEORİSİ KAPSAMINDA İSRAİL'İN GÜVENLİĞİ, DIŞ POLİTİKASI VE KULLANDIĞI ARAÇLAR

seçilmiş rakibin güçsüzleştirilmesi ve pazarlık olgusu konuya dair ikna başarısını arttıracaktır.

Bu tablonun en önemli parçası olarak, lojistiğin engellenmesi, güç kullanımının sınırlandırılması, enerji tedarikinin sınırlandırılması gibi "maliyeti büyük zararlar", güçlü olanın zayıflatılması ve ikna edilebilirliği açısından faydalı olacaktır. Caydırıcılık, birçok bileşeni barındırmakla birlikte, bileşenlerin paradokslarını da beraberinde getirmektedir. Genel anlamda "caydırma" kavramı, bir işin yapılması için, ödenmesi göze alınan bedel, iş yapıldıktan sonra elde edilebilecek yarar ve işten vazgeçilmesi halinde devam eden koşullardan doğacak zarar" hesaplamaları ile doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla, ticari yöntemlerde olduğu gibi bir karlılık-maliyet analizi üzerine bakış açısı, caydırıcılığın temel unsuru olarak kabul görmektedir (Frieden ve Lake, 2005).

Caydırıcılığın kabul çerçevesinden bakıldığında, devletler için kullanılabilir olması, silahlı bir çatışma söz konusu olduğunda, saldıran tarafa "kayda değer maliyetler" yükleyebilecek bir "askeri kapasiteye" sahip olmasına bağlı olarak kritik olan ilk önemli şartını göstermektedir. Böylelikle saldırı planlayan devletin, rakibinin kendine büyük zararlar verebileceğine ve bu eylemi zorlanmadan yapabileceğine, kararlılık halinin uzun süreli olabileceğine inanmasını gerektirmektedir. Saldıran tarafın bu "inanma güdüsü", hali hazırda rakibinin, askeri gücünü kullanma sıklığı, güçlü bir ordusunun bulunması, savunma araçlarının resmi geçişi veya denenmesine dair lansmanlar, her an savaşa hazır izlenimi yaratmak gibi maliyetli ancak işe yarayan "gözdağı" verme eylemlerini bilmesinden (rakibin rasyonel olmasından) kaynaklanmaktadır. Rakibin söylemlerinde elinde bulundurduğu askeri güçten söz ediliyor ancak bu duruma dair hiçbir kanıt sunmayıp, "belirsizlik" tablosu çiziyorsa (rakip öngörülemez biçimde irrasyonel ise) inanma güdüsü yerine, inandırıcılık dışı "manipülasyon" algıları ortaya çıkabilmektedir.

Teorisyenlere göre, caydırıcılık bir devlet tarafından kullanılmak

isteniyorsa, ulus varlığın kanıtlanmış gücü, itibarı, söylem ve eylem tutarlılığı, inandırıcılık kavramı ile doğrudan ilişkilidir ve ancak o zaman kullanılabilir hale gelmektedir. Yaratılan manipülasyonlar, arka planda bir maliyet içermiyorsa, gerçek dışı politik sinyal olarak yorumlanmaktadır. Yani caydırma, devlet politikalarında, ancak gerçeklik barındırıyorsa, inandırıcılıkla temellendiriliyorsa ve bu devletin tehditlerini gerçeğe dönüştürme kabiliyeti varsa kullanılmaya elverişli hale gelmektedir. Bu halde temel unsurlar: askeri kapasite, politik söyleme dayalı pazarlık gücü, itibar ve tehlikede olan çıkarlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

İSRAİL'İN GÜVENLİK SORUNUNUN TANIMLANMASI

İsrail'in güvenlik sorunu temel bağlamda kurulmuş olduğu bölge ile ilişkili olarak, Arap-İsrail çatışmalarının geniş arka planıyla tanımlanmaktadır. Bununla birlikte Filistin topraklarının işgal edilmiş alan olduğuna inanan ve çoğunluk olarak Müslümanların yaşadığı bölgede bulunan Yahudi Devleti'nin, tarihinde üç kez iç savaş yaşamış olmasıyla ilişkili olarak tanımlamak, gerçeklikten uzak bir tanım olarak görülmemektedir. Filistin Kurtuluş Örgütü, İslamî Direniş Hareketi (HAMAS), gibi Filistin Ulusal Yönetimi tarafından destek gören kuvvetleri İsrail birer "terör örgütü" olarak tanımlamaktadır (Wagemakers, 2010). Bununla birlikte, İran'ın elinde bulundurduğuna inandığı nükleer gücü "sınır tehdidi" olarak yorumlamaktadır.

İsrail bu sebeple nüfus sayısına nazaran, oldukça yüksek bir askeri kapasiteyi elinde bulundurmaktadır. Çünkü terör ve sınır güvenliğinin korunmasına ilişkin askerî seçenekler, halen güçlü bir devlet algısı yaratmanın en temel yapıtaşlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, İsrail'in varlığını devam ettirmesi de bu güvenlik sorunlarının çözülmesine dayanmaktadır. İsrail temel anlamda bölgede "işgalci devlet" olarak görülmektedir. Bu sebeple varlığına yönelik her tehdit algısı, doğrudan devletin ortadan kaldırılması, yok edilmesi sorunu ile ilişkili kabul edilmektedir. Bu bağlamda İsrail Ordusu, saldırı odaklı bir

CAYDIRICILIK TEORİSİ KAPSAMINDA İSRAİL'İN GÜVENLİĞİ, DIŞ POLİTİKASI VE KULLANDIĞI ARAÇLAR

yapıda olmayıp, öncelikli olarak savunma ordusu olarak hizmet vermektedir. Savunma temelli ordu konseptini anlamak için, İsrail ordusunun yapılanmasına dair özet bilgilere değinmek gerekli görülmektedir.

İSRAİL ORDUSU (IDF)

İsrail, İsrail Savunma Kuvvetleri (IDF) ordusuna ve kendine özgü bir emir konuta zincirine sahiptir. Dünyanın bilinen ordularından farklı olarak; kara, hava ve deniz kuvvetlerinin tamamını tek bir genelkurmay başkanlığına bağlı durumda tek bir emir komuta zinciri içerisinde idare etmektedir. Her İsrail vatandaşı cinsiyeti fark etmeksizin 18 yaşını doldurduğunda askerlik hizmetini yapmakla mükellef tutulmaktadır. Tecil şartları ise ayrıca düzenlenmiş yönergelerle sunulmaktadır. IDF içerisinde, Araplar nadir sayıdadır. IDF şu birimlerden oluşmaktadır:

- Genelkurmay Başkanı ve üyeleri,
- Genel Kurmay Operasyonel birimi: insan gücü, lojistik ve istihbarat şefleri,
- Üç bölge komutanı,
- Kuzey (Suriye ve Lübnan'a bakan kuvvetler),
- Merkez (Ürdün'e bakan kuvvetler),
- Güney (Mısır'la karşı karşıya olan kuvvetler),
- Hava kuvvetleri, deniz ve kara birliklerinin komutanları,
- Dört muharebe birliği (paraşüt-piyade, zırh, topçu ve mühendislerden oluşan birlik),

IDF'in kuruluşu, İsrail'in kuruluş tarihi ile aynı yıl gerçekleşmiştir. IDF,

Arap Devletlerinin Birleşik Güçlerine karşı savaşarak başladığı tarihinde (Farias, 2020), Süveyş (saldıran tarafta), Mısır-Ürdün-Suriye ile Altı Gün Savaşı, Mısır-Suriye ile Yom Kippur Savaşı, Lübnan ile (Lübnan İç Savaşının Desteklenmesi ve Lübnan Savaşı), Filistin ile (I ve II. İnfiada, Gazze I, II) Gazze Şeridi Terör Saldırıları gibi deneyimlerle, savaş konusunda “en eğitimli silahlı kuvvetleri” arasında sayılmaktadır. Bununla birlikte Knesset (İsrail Hükümeti), İsrail’in askeri yatırımlar için harcadığı bütçeyi, 2023 yılı için 19.5 Milyar Dolar olarak açıklamıştır (Forecast International, 2023).

IDF’ in güvenlik hedefleri (Pike, 2020), devletlerinin öncelikle toprak bütünlüğünü yani egemenliğini savunmak ve daha sonrasında da düşmanları caydırmaktır. Buna bağlı olarak da İsrail’de günlük yaşamı tehdit eden terörizm aktivitelerini engellemek şeklinde açıklanmaktadır. IDF başlıca görevlerini ise, “barış düzenlemelerini güçlendirmek, Filistin Yönetimi ile koordineli olarak Batı Şeria ve Gazze Şeridi’nde genel güvenliğin sağlanması, İsrail içinde ve sınırları ötesinde terörizme karşı savaşa öncülük etmek, Uluslararası barış politikalarında savaşların önlenmesi için, caydırıcılık yeteneğini elinde bulundurmak” şeklinde resmî sitesinden (Israeli Defense Forces, 2021) ilan etmektedir. Burada IDF’in görevleri arasında saydığı “caydırıcılık yeteneğine devam etmek” ayrıca İsrail’in askeri gücüne vermiş olduğu önemde bir vurgu yapmaktadır.

Uluslararası ölçekte ise en güçlü Amerikan müttefiki olan İsrail, Amerika ile Çin arasındaki gerginliğe rağmen Çin Halk Cumhuriyeti’ne askeri danışmanlık eğitimi verilmesi görevini yürütmektedir. IDF, kendi tanımlamasına göre, stratejik düzeydeki doktrinini savunma, taktiklerini ise saldırgan olarak değerlendirmektedir. IDF tarafından yapılan açıklamaya göre başarısızlık şansı bulunmamakta, bunun için düşmanın sayıca fazla olmasını dikkate değer bulmama gerekçesini, IDF kabiliyetlerine göre özel olarak İsrail’de geliştirilen ve üretilen gelişmiş silah sistemlerinin varlığı ve nitelikli ordu personelinin varlığına dayalı olarak açıklamaktadır. Bu da düşük sayılı ancak etkili personeli ile hızla kazandığı savaş tecrübesinin, ülkenin her yerinden birliklerine hızla seferber edilen yedek kuvvetlerle pekiştirilmesi vurgusu ile bağdaştırılmaktadır (Bitzinger, 2021:14-23). Yedek kuvvetlerden kastını da

CAYDIRICILIK TEORİSİ KAPSAMINDA İSRAİL'İN GÜVENLİĞİ, DIŞ POLİTİKASI VE KULLANDIĞI ARAÇLAR

zorunlu askeri eğitimini tamamlamış her kadın ve erkek askerin, bir yedek birliğe atanması ve çağırılması halinde hızlıca birliğine teslim olması prensibine dayalı bir sistemle açıklamaktadır.

IDF nitelikli ve daimî ordu personelini ise, her rütbeden erkek ve kadın askerler, teknisyenler, iletişim ve istihbarat uzmanları, muharebe eğitmenleri, haritacılar, idari ve mühimmat personeli, bilgisayar operatörleri, doktorlar, avukatlar, mühendisler vb. uzmanlar olarak açıklamaktadır.

İSRAİL SAVAŞ TEKNOLOJİSİ VE SAVUNMA SANAYİSİ

Askeri gücünün etkinliği ile kendini dünyanın en eğitimli ordularından biri olarak tanımlayan IDF'in güç odağı olarak andığı kendi ihtiyaçlarına göre özel olarak üretilmiş saldırı ve savunma araçlarının bir envanterinin çıkarılması bu noktada önem arz etmektedir. Bu sebeple ordunun envanteri ve savunma sanayisi bu bölümde ele alınmaktadır.

İsrail tarafından kimisi ABD ortaklığı ile üretilmiş kimisi ülke tarafından yapılan ve üretimi devam etmekte olan silahlar (Schulz, 2019:53-55) arasında nükleer silahların varlığını söz konusu edinen yayınlar (Zych, 2020:34-51) bulunsa dahi, nükleer silah üretimi İsrail devleti tarafından kabul edilmiş veya yalanlanmış hiçbir argümanı barındırmamaktadır. Bu belirsizlik hali çalışılmaya değer bir konu olsa da, belirsiz söylem "manipüle edilen politik söylem" özü barındırdığından makaleye dâhil edilmemiştir.

Mevcut İsrail temelli silah teknolojileri ise şu şekilde sıralanabilmektedir (Pike, 2020):

- Tabanca ve Tüfekler: Dror hafif makineli tüfek, IWI Negev hafif makineli tüfek, Uzi hafif makineli tüfek, Uzi tabanca, Çöl Kartalı

tabancası, Jericho 941 tabanca, BUL M-5 tabanca, BUL Fırtına tabancası, SP-21 Barak tabanca, IMI Galil saldırı tüfeği, IMI Tavor saldırı tüfeği, M89SR keskin nişancı tüfeği, Hezi SM-1 yarı otomatik PDW,

- Tanksavar roketleri ve füzeler: Matador Omuzdan fırlatılan füze silahı, B-300 Omuzdan fırlatılan füze silahı, Omuzdan Atılan Çok Amaçlı Taarruz Silahı, Shipon Omuzdan fırlatılan füze silahı, FGM-172 Çiçek Haritalar (yayımlı ATGM), Başak (dikey tip ATGM) Lahat (ATGM), Nemrut (ATGM),
- Diğer füzeler: Gündümlü Gelişmiş Taktik Roket ve Lazer, Shafrir havadan havaya füze, Derby havadan havaya füze, Python havadan havaya füze, Gabriel deniz gemisavar füzesi ADM-141 TALD , Temel Reis AGM-142 havadan karaya füze, Delilah seyir füzesi , anti-radyasyon füzesi, LORA tiyatro balistik füzesi, Jericho orta menzilli balistik füze,
- Uçaklar: IAI Arava kargo uçağı, IAI Sea Scan gözetleme uçağı, IAI Nesher savaş uçağı, IAI Kfir savaş uçağı, IAI Namer savaş uçağı, IAI Lavi savaş uçağı, ATG Javelin jet eğitim uçağı,
- Deniz taşıtları: Shaldag sınıfı hızlı devriye botu, Dabur sınıfı devriye botu, Dvora sınıfı hızlı devriye botu, Super Dvora Mk II sınıfı hızlı devriye botu, Süper Dvora Mk III sınıfı hızlı devriye botu, Sa'ar 3 sınıf füze botu, Sa'ar 4 sınıf füze botu, Sa'ar 4.5 sınıf füze botu, Sa'ar 5 sınıf korvet, Gal sınıfı denizaltı, Yunus sınıfı denizaltı,
- Uzay Araçları: Shavit uzay uçuşu fırlatma aracı, EROS yer gözlem uydusu, Ofeq keşif uydusu, TecSAR keşif uydusu
- Silah İstasyonları: CornerShot SWAT silahı, Rafael Tepegöz Silah İstasyonu, Samson Uzaktan Kumandalı Silah İstasyonu, Tayfun Silah Sistemi, Aktif koruma sistemleri, Trophy aktif koruma sistemi, Iron Fist aktif koruma sistemi, Flight Guard havadaki IR karşı önlem sistemi,
- Radarlar: EL/M-2032 atış kontrol radarı, EL/M-2052 AESA radarı, EL/M-2075 Phalcon AEW&C radarı, EL/M-2080 Green Pine hedef takip radarı, EL/M-2083 AEW&C radarı,

CAYDIRICILIK TEORİSİ KAPSAMINDA İSRAİL'İN GÜVENLİĞİ, DIŞ POLİTİKASI VE KULLANDIĞI ARAÇLAR

- Keşif ve Gözetleme sistemleri: ITL MARS refleks görüş, LITENING hedefleme bölmesi, Spice EO - GPS PGM rehberlik kiti, Skystar 300 ISR sistemi,
- Tanklar: Sherman tankı, atış tankı, Magach tankı, Sabra tankı, Merkava tankı,
- Savaş Araçları: M113 varyantları, Nimda Pabuç APC, Patika Blazer ARV, IDF Nagmachon APC, IDF Nakpadon CEV, IDF Puma CEV, IDF Achzarit APC, IDF Adlandırıcı IFV, Nemmera ARV, AIL Abir, AIL Fırtına, Plasan Kum Kedisi, Kurt Zırhlı Araç, Golan Zırhlı Araç, AIL M325 Komuta Arabası,
- Top ve Tahribat Ürünleri: Davidka havan Soltam M-66 havan Soltam M-68 obüs, Soltam M-71 obüs, Soltam M-120 havan, L-33/39 Ro'em kundağı motorlu obüs, Makmat kendinden hareketli harç, MAR-240/290 roketatar, LAR-160 roketatar topçusu, LAROM roket topçu fırlatıcı, kakule harcı, Rascal kendinden tahrikli obüs, ATMOS 2000 kundağı motorlu obüs, Sholef kundağı motorlu obüs,
- Perek füze gemisi,
- İnsansız hava araçları: Tadiran Mastiff İHA, Casper 250 İHA, Gümüş Ok Mikro-V İHA, Gümüş Ok Keskin Nişancı İHA, IAI İzci İHA, IAI Arayıcı İHA, IAI Harpiya İHA, IAI Harop İHA, IAI Kuş Gözü İHA, IAI I-View İHA, IAI Ranger İHA, IAI Heron İHA, IAI Eitan İHA, IAI Panter İHA, IAI Hayalet İHA, IAI RQ-2 Pioneer İHA, IAI RQ-5 Avcı İHA, Elbit Skylark İHA, Elbit Hermes 90 İHA, Elbit Hermes 450 İHA, Elbit Hermes 900 İHA, Havacılık Dominator İHA, Havacılık Orbiter İHA, Urban Aeronautics X-Hawk İHA, MikroFalcon İHA,
- İnsansız yüzey araçları: Viper UGCV, koruyucu USV Guardium UGV, Raam HaShachar insansız Caterpillar D9 zırhlı buldozer, Gümüş Marlin USV,
- Hava savunma sistemleri: Machbet kendinden tahrikli uçaksavar silahı, Barak 1 deniz karadan havaya füze, Barak 8 deniz karadan

havaya füze, SPYDER hava savunma sistemi, Ok anti-balistik füze, Taktik Yüksek Enerjili Lazer, Demir Kubbe kısa menzilli roket savunma sistemi, David's Sling orta menzilli roket savunma sistemi,

- Diğer sistem ve aksesuarlar: Mitznefet kask kamuflajı Tomcar arazi aracı, MG251-253 yivsiz tank topu, Kilshon anti-radyasyon füze fırlatıcı, IDF Caterpillar D9 zırhlı buldozer, Kokarca isyan kontrol ajanı, Çığlık isyan kontrol ajanı, SIMON ihlal bombası, Gelişmiş Taktik Bilgisayar, OR-201 Muharebe Miğferi

İsrail devleti, ürettiği silah sistemlerinin yanı sıra kendi tasarımlarını oluşturarak özel ürünlerin üretimi için başta ABD olmak üzere destek almayı da kabul eden bir ülke pozisyonunda bulunmaktadır. Bununla birlikte geçmiş dönem Rusya ilişkilerinden kalan mühimmatları da elinde bulundurmaktadır. Silah ve savunma sistemi teknolojilerinin büyük bir kısmını kendi üretmekte, bir kısmını ise satın alma yoluyla tedarik etmektedir. Silah üretiminde söz sahibi ülkeler tarafından da ayrıca desteklenmektedir (IISS, 2021).

IDF'in söyleminin gerçekliğe dayandığını bu noktada kabul etmek gerekmektedir. Dolayısıyla İsrail'in savaş teknolojilerini üretme kabiliyeti, asker sayısının önemli görülmesini daha az etkin kılmaktadır. Diğer taraftan, silah teknolojilerinde rakip ülkelere göre, daha az dışa bağımlılığı bu ülkenin caydırıcılık kabiliyetini arttırdığını kabul etmeyi gerektirmektedir. Ekonomi açısından gücü, çoğunlukla iç karışıklığın eksik olmadığı bölge için savaş teknolojilerinin üretilerek satışı sunulması ve aynı zamanda ihtiyaç halinde kullanılması, bu caydırıcılık temelindeki dört unsurdan biri olarak kabul gören, "politik söylem ve pazar payı" kısmını da anlamlandırmaktadır.

İsrail, sivil sanayisini yüksek teknoloji sektörüne dönüştürmek için, sektörü teknolojik bilgi aktaran önemli bir kaynak olarak kullanarak savunma sanayisine ciddi katkı sağlamıştır. Bu nedenle, İsrail'in son teknoloji kapasiteleri ve ekonomik başarılarından kaynaklı etkin caydırıcılık politikalarını değerlendirirken, askeri savunma ve teknolojik

CAYDIRICILIK TEORİSİ KAPSAMINDA İSRAİL'İN GÜVENLİĞİ, DIŞ POLİTİKASI VE KULLANDIĞI ARAÇLAR

kuruluşlarını analiz etmek doğru bir yaklaşım olacaktır. Spesifik olarak, savunmayla ilgili Ar-Ge etkisi İsrail'in sanayi sektörünü, bilim mühendisliğindeki yüksek öğretim sistemini ve araştırma topluluğunu etkilemektedir. İsrail'deki savunma sektörü, ülkenin mevcut teknolojik ve endüstriyel kapasitelerinin geliştirilmesine temelden etki sağlayan bir faktör olarak analiz edilmektedir. Kuruluşundan sonraki ilk 50 yılının büyük bölümünde İsrail, varlıklarının muazzam bir bölümünü savunma amaçlarına ayırmış ve IDF için rafine askeri yenilikler üretmiştir.

Güçlü savunma sektörü, özellikle İsrail gibi kuşatma ve mutlak güvenlik anlayışıyla hareket eden ülkeler için kritik önem arz etmektedir. Savunma sektörünün gücü, doğrudan teknoloji edinme (know-how), teknoloji transferi (ToT), kaçakçılık, tersine mühendislik, casusluk ve inovasyon (Ar-Ge) gibi çeşitli stratejiler izlenerek oluşturulup sürdürülebilir. Literatüre göre ise İsrail savunma sanayisi, tarihi boyunca bunlardan çoğunu uygulamış ve bu yolları izleyerek yerel savunma sanayilerini kurup daha sonrasında da güçlendirmiştir. Savunma sanayisi için Ar-Ge'ye ihtiyaç duyulmaktadır ve ülke kurulduktan sonraki süreç içinde İsrail sivil sanayisinin, ülkenin güvenliğine katkı sağlamak için oldukça başarılı bir yüksek teknoloji sektörüne dönüştüğü göz ardı edilemez bir gerçektir (Dvir ve Tishler,2000).

İsrail'in savunma sanayisinde üç grup mevcuttur; ilki, savunma sistemleri geliştirmek ve üretmek için IAI, TAAS (Israel Military Industries) ve Rafael gibi büyük devlet savunma kuruluşlarını içermektedir. İkincisi, savunma ürünleri konusunda uzmanlaşmış Elbit Systems gibi daha büyük veya orta ölçekli özel şirketlerdir. Sonuncusu, iletişim kısmında profesyonelleşmiş ve çoğunlukla sivil ürün üreten, savunma sistemi bölümlerine sahip küçük özel şirketlerdir.

İsrail hükümeti, savunma sanayisinin ana müşterisi ve bazı büyük savunma örgütlerinin de sahibi olduğu için, Savunma Bakanlığı'na (MoD) bağlı olarak, savunma ihracatlarını kontrol etmesi için Sibat adlı özel bir bölüme de sahiptir. İsrail Savunma Bakanlığı'nın Dış Savunma Yardımı ve

Savunma İhracatı Teşkilatı SIBAT, İsrail'in silah ihracatı ve teknik bilgi birikiminin sağlanmasından sorumlu devlet kurumudur. SIBAT ayrıca profesyonel danışmanlık ve eğitim hizmetleri sağlamaktadır. Bunun yanı sıra yabancı hükümetler ile İsrail savunma sanayisi arasında da bir köprü görevi görmektedir. Öte yandan, askeriye ile savunma firmaları arasındaki ilişki son derece yakındır. Bunun nedeni, İsrail'in küçük boyutlu bir ülke olması ve hemen hemen tüm vatandaşlarının ortak askerlik hizmeti geçmişi olmasıdır. Bu bağlamda askeri, profesyonel personel ve endüstri arasında kuvvetli bir iletişim oluşmuştur. Yıllar içinde bu ilişki ise savunma sistemlerinin geliştirme süresini ve maliyetini azaltmıştır. Aynı zamanda Orta Doğu koşullarına ve IDF'nin ihtiyaçlarına uygun benzersiz bir silah sistemi geliştirme imkânı da yaratmasına zemin hazırlamıştır.

İSRAİL SAVUNMA SANAYİSİNE TARİHSEL BAKIŞ

İsrail savunma sanayinin, İsrail toplumunu Arap saldırılarına karşı korumak için küçük mühimmat ve silahları ürettiği zamanlar 1920'lere kadar takip edilebilmektedir. İsrail'in silah endüstrisinin, gizli silah geliştirme ve üretimiyle uğraşması, devlet öncesi dönemde faaliyet göstermeye başladığı bilgisini vermektedir (Mintz,1985). İlk savunma sanayi şirketi İngiliz egemenliği altında kurulurken TAAS olarak adlandırılmıştır. Küçük yeraltı atölyelerinde havan, tüfek, el bombası ve mühimmat geliştirmek amacıyla kurulan TAAS'ın, İsrail bağımsızlığını kazandıktan sonra 1950'lerde devlete bağlandığı bilinmektedir. Bu nedenle İsrail savunma sanayisinin, devlet öncesi Yishuv'da (Yahudi yerleşimi) küçük gizli silah imalat atölyeleri, IDF tarafından kurulan yenilikçi silahlanma çalışmaları (Ar-Ge) ve üretim birlikleriyle başladığını söylemek yanlış değildir. 1950'lerin sonlarında, İsrail'in yeni bir ulus olarak yükselmesiyle birlikte ülke küçük ama iyi bir silah üretimine sahip olmaya başlamıştır.

Aynı dönemde resmi Ar-Ge bölümünün ise Savunma Bakanlığı altında kurulduğu bilinmektedir. Daha önceki bölümde bahsedildiği üzere İsrail

CAYDIRICILIK TEORİSİ KAPSAMINDA İSRAİL'İN GÜVENLİĞİ, DIŞ POLİTİKASI VE KULLANDIĞI ARAÇLAR

geniş bir askeri teçhizata sahiptir. Bu sistemlerin alt yapılarını oluşturan ana teçhizatın çoğunluğu ise başlarda önce Fransa'dan daha sonra da ABD'den satın alınmıştır. Ancak, tüm bu sistem ve ekipmanlar daha sonrasında İsrail'in kendi atölyeleri altında iyileştirilmiştir. 1950'lerde ve 1960'larda yurtdışından silah ve askeri teçhizat temin etme girişimlerinin önündeki siyasi engeller, IDF'nin ihtiyaçlarının ithalatla karşılanıp karşılanamayacağı sorusunu gündeme getirerek, hükümete ikili bir politika benimsettiği görülmektedir; "dış alım fırsatlarından yararlanmak için hiçbir çabadan kaçınılması ve aynı zamanda yerli bir savunma sanayi kurmak için önemli kaynaklara yatırım yapılması" (Lifshitz,2003:225). 1980'lerde meydana gelen büyük değişikliklerle birlikte ise İsrail hükümeti, sanayinin IDF'e benzersiz teknolojik çözümler sağlaması gerektiğine ve kendi kendine yeterlilik kapsamının ise sıralamada ikinci sıraya inmesi yönünde bir inanç geliştirmiştir. O dönemde savaş alanındaki teknolojik gelişmeler nedeniyle teknolojik güç çarpanları büyümüş ve özgün çözümler zorunlu hale getirilmiştir. Bunun nedeni, yeni askeri teknolojilerin görülmemiş bir şekilde yayılması olarak aktarılabilir.

Bunun yanı sıra SSCB'nin dağılması ve Rus silah sanayisi krizleri ile birlikte Arap ülkelerinin Batı'dan silah tedarik etmeye başlaması, Batılı silah sistemleriyle Ortadoğu silah yarışının geleceğine ilişkin endişelerinin artmasına sebebiyet vermiştir. Bütün bunlar hükümeti, İsrail'in niteliksel avantajlarını yalnızca yerli ve benzersiz kalkınmanın garanti edebileceğine inandırmıştır. Bu yolda ilerleyen İsraili şirketlerden 3'ü ise şuanda Dünya'nın en büyük 100 savunma şirketi arasında yer almaktadır; İsrail Uçak Endüstrileri(IAI), RAFAEL ve Elbit Sistemleri (Peled, 2001).

İSRAİL DIŞ POLİTİKA ARACI OLARAK LOBİCİLİK FAALİYETLERİ

Makalenin giriş bölümünde dikkat çekilen lobicilik faaliyetleri, İsrail yanlısı çıkar grupları, genellikle İsrail'in menfaatleri ile uyumlu bir politikayı desteklemektedirler. İsrail yanlısı lobi, ABD'deki yasaları ve söylemleri aktif olarak etkilemeye çalışarak İsrail'in çıkarlarını teşvik etmeye çalışan İsrail ve ABD-İsrail ilişkilerine faydalı olduğuna inandıkları politikaların uygulanmasını görmek isteyen bireyler, işletmeler ve kuruluşlar olarak tanımlanabilmektedir (Pike, 2020).

İsrail lobisi yalnızca resmi lobi kuruluşları olan AIPAC ve J-Street'ten ibaret olmayıp, aynı zamanda düşünce kuruluşları olarak hizmet veren Washington Orta Doğu Politikası Enstitüsü ve Yahudi Ulusal Güvenlik Enstitüsü gibi çok sayıda farklı gruplarda yer alan Yahudilerden oluşmaktadır (AIPAC, 2021). Bu grupların büyük bir çoğunluğu, yerleşik olarak Amerika'da bulunmakla birlikte, Hıristiyan evanjelikler ve yeni muhafazakârlar tarafından da destek görmektedirler.

Gerçekten İsrail yanlısı olsalar da menfaatleri, değerleri ve küresel rolleri nedeniyle çıkar gruplarının ABD ile ilgilenmesi, İsrail yanlısı lobinin siyaseten aktif bir örgüt olmasını gerektirmektedir. İsrail yanlısı grupları birleştiren şey, İsrail'in bir Yahudi devleti olarak hayatta kalmasına sarsılmaz bağlılıkları olarak görülmektedir. Bu ortak payda, AIPAC ve J-Street gruplarının niçin öncelikle incelenmesi gereken gruplar olduğunu açıklamaktadır (Huczko, 2019:76). Bu paydaya bağlılık fikri ve İsrail devletinin varlığını koruma, kişisel çıkarların üzerinde tutma eğilimi sürekliliğini koruduğunda güçlü bir faaliyetler bütünü izlenebilir kılmaktadır.

İsrail yanlısı lobi, İsrail'in yararına olabilecek doğruları veya dolaylı olabilecek zararları da süzerek dış politikanın her alanı ile ilgilenmektedir. AIPAC'ın, İsrail yararına, İran'a uygulanan "Boykot, İzolasyon, Yaptırım" politikalarıyla, bu ülke kapsamında kararların çıkmasına öncülük etmiş

CAYDIRICILIK TEORİSİ KAPSAMINDA İSRAİL'İN GÜVENLİĞİ, DIŞ POLİTİKASI VE KULLANDIĞI ARAÇLAR

olması, İran'ın nükleer güç barındıran tehditleri içerdiği endişesinin temellerini açıklıkla ifade etmesi, bu kapsamda uluslararası diyalogu yürütme gibi pek çok faaliyet alanıyla ilgilendiğini göstermektedir (Hıraoğlu,2001:102) Lobi aynı zamanda, Kongrenin yeni üyeleri ve diğer destekçilerinin İsrail' i ziyaret etmesi için gezilerin sponsorluğunu ve organizasyonunu da üstlenmektedir (Niehina ve Vysotskyi, 2020:11). Kongre üyelerinin ülkeyi sıklıkla ziyaret etmesi, İsrail'e bağlılığın artmasına, ABD-İsrail ilişkilerinin gelişmesine katkı sunulmak için düzenlenmektedir. Dolayısıyla Lobinin dış politikadaki başarısı, Kongre üyelerinin etkin ziyaretleri ile de ilişkili tutulmaktadır.

Lobicilik aracının dış politika için kullanımı, birçok fırsatı sunmakla birlikte, genellikle kuruluşlara fon sağlanması ve insan kaynaklarının tedariki noktasında kabarık bir ihtiyaç listesi oluşturabilmektedir. Ancak ulusal çıkarlar açısından elde edilecek faydalar, sağlanan fonun fazlasını kazandırmaya yönelik ise lobicilik faaliyetlerinin desteklenmesini uygun hale getirmektedir. Bahsi geçen İsrail yanlısı lobiler ise bu desteği alan faaliyetleriyle, siyasi arenada yaygın olarak kabul görmektedir. AIPAC'ın siyasetteki gücü ve varlığına ilave olarak J-Street lobisi de AIPAC tarafından çekimser kalınan noktalarda etkin faaliyetlerin sürdürülmesine yönelik bir anlayışla kendine bu arenada yer edinebilmiştir (Stenberg, 2012:11).

ABD'de bulunan İsrail yanlısı lobilerden bu iki kuruluş, iyi organize edilmiş ve birçok kaynağa erişime sahip olarak siyasi arenanın kilit aktörlerini oluşturmuşlardır. İki İsrail Lobisi de İsrail yararına gördükleri kilit konularda birbirlerini destekleyen söylemler geliştirmekle birlikte kimi zaman karşı gruplarda görülebilmektedirler. Örneğin, İsrail-Filistin çözümü için önerilen "ikili devlet" kavramına yönelik lobi yapmanın maliyetli olması görüşünü her iki lobi de desteklerken, ABD-İsrail ilişkilerinin geliştirilmesi gerektiği fikrini AIPAC desteklemiş (Cohen,2018:141), J-Street ise "ABD'nin, Ortadoğu politikasının İsrail ilişkilerini bozmayacak biçimde düzenlenmesi" koşuluyla desteğe dâhil olmuştur. Her iki lobi de Kudüs'ün, İsrail'in başkenti olarak tanınmasını

desteklemiştir. ABD ise İkili devlet kavramı ileri sürüldüğünde, Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak onaylamıştır. Bu iki İsrail yanlısı lobinin görüşleri doğrultusunda, her konuyu ele alma biçimleri, büyük ölçüde farklı görülsa de genellikle aynı nihai hedef için çalışmaktadırlar. J-Street, sorunları çözmek için sıklıkla farklı bir yöntem sunsa da İsrail söz konusu olduğunda, AIPAC ile ortak görüşlerini açıklamaktadır. Dolayısıyla çözüm odaklı durumlarda, J-Street'in politika üretmek için, nihai kabulün gerçekleşmesi ve ABD tarafından bu nihai kabulün onaylanması için daha geniş perspektifler sunduğu görülmektedir. "İkili devlet" kavramını da bu doğrultuda desteklemektedir. Çünkü durumun doğrudan reddi Kudüs'ün başkent olarak kabul edilmemesi tehlikesini içermektedir. Bununla birlikte ikili devlet kavramını destekleyerek Filistin ile yaşanan gerginliklerde savaş yanlısı görünmekten kaçınma argümanlarını da kamuoyuna sergilemektedirler. İsrail'in dış politika araçları, gerçeklik algısı ve tehdit algıları çerçevesinde risk oluşturan faktörler için önlem alma aracı olarak caydırıcılık teorisine dayalı stratejileri benimsemesi, gerektiğinde risk almayı desteklemesi ancak riskin eyleme dönüşmesini çok iyi analiz ettiğini bunu da dış politika araçlarını etkili kullanarak başardığını söylemek uygun olacaktır.

İsrail'in dış politika aracı olarak lobicilik faaliyetlerindeki başarısı ABD Kongre üyelerini de etkilemektedir. Amerikan Yahudileri, alternatif çözümlerden kaynaklanabilecek negatif sonuçlar nedeniyle İsrail'in desteklenmesi gerektiğini kabul etmektedir. İsrail'in bugün dünyanın en güçlü ülkelerinden biri olarak adlandırılmasına rağmen, İsrail'in algıladığı tehdit, askeri yenilgiden çok yıkım olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda ABD'de yerleşik olarak bulunan Yahudi nüfusunun dağılımı dâhil olmak üzere bir planlama söz konusudur. ABD'de yerleşik Yahudi nüfusu daha çok kilit eyaletlerde yoğunlaşmış biçimde bulunmaktadır. Bu durum da Yahudi oylarının son derece önemli olduğunu vurgulamaktadır. ABD'deki Yahudi nüfusu 7-8 milyonu bulmaktadır. Bu da Yahudi siyasi aktivizminin, başkanlık hırslı olan kongre üyelerinin siyasi gelecekte var olması için bu etnik grubun desteğini almayı çok önemli kılmaktadır. Tüm bu birleşimlerin etkili kullanımı da ABD'nin İsrail ile ilgili konuları düşünerek

CAYDIRICILIK TEORİSİ KAPSAMINDA İSRAİL'İN GÜVENLİĞİ, DIŞ POLİTİKASI VE KULLANDIĞI ARAÇLAR

ilişkilerin geliştirilmesinde gönüllü olmasını gerektirmektedir(Zych, 2020:39).

İsrail karşıtı duruş sergileyecek adayların, seçim kampanyaları sırasında ilgi kaybetme riskleri bulunmaktadır. ABD seçimleri Yahudi nüfusun ayrı, Yahudi olmayan nüfusun ayrı değerlendirildiği söylemleri gerektirmektedir. Örneğin, 1990'lı yıllarda, ABD başkanlığını hedefleyen Teksas Valisi George W. Bush, Cumhurbaşkanlığına aday olmaya karar vermeden önce sadece İsrail'i ziyaret etmiştir. Bu ziyareti, 1985'te kurulan ve Cumhuriyetçi Yahudileri, parti aktivistlerini, aydınları ve ülke çapındaki sponsorları bir araya getiren Cumhuriyetçi Yahudi Koalisyonu düzenlemiştir. George W. Bush yönetimi sırasında bu Koalisyon, iktidar partisinin önde gelen güçlerinden biri olarak, Beyaz Saray, Dışişleri Bakanlığı ve Kongre'yi etkilemek için güçlü bir araç olarak kabul edilmiştir (Cohen, 2018:144).

2002' de Başkan Bush, Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıyan ve ABD büyükelçiliğini Tel Aviv'den Kudüs'e taşıyan bir maddeyi içeren 2003 yılı ABD dış politika programını imzalamış bu imza kongre üyeleri arasında muhalefet ve eleştirilere yol açmıştır. Ancak bu noktanın uygulanması 6 Aralık 2017 tarihinde mümkün olmuştur. Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak tanınması ve büyükelçiliğin Mayıs 2018' den itibaren Kudüs'e devredildiğini ilan eden konuşmayı Donald Trump'ın yapması, onun ABD'nin en İsrail yanlısı Başkanı olmasına yol açmıştır. Lobicilik görevlerinin bir parçası olarak, elçiliğin Kudüs'e taşınması ve buna ek olarak İran'a yönelik ekonomik yaptırımların sıkılaştırılması konusunda da ısrar etmesi Trump'ın İsrail yanlısı lobilere destek verdiğini kanıtlamaktadır (Miller, 2014:12).

Bu nedenle, İsrail dış politikasının bu politik araçları etkili bir şekilde kullanması, ABD'deki İsrail yanlısı grupların lobi faaliyetlerinin bir başarısı olarak kabul edilmektedir. Kongre üyelerinin ve senatörlerin mali desteği, Yahudi devletine gezilerin düzenlenmesi, Kongre ve Senato kararlarıyla sorunların ele alınması ve tartışılması, Amerikalı ve İsraili yetkililerle yıllık

kongrelerin planlanması başka etnik grupların başarılarının çok ötesinde bir potansiyeli tanımlamaktadır (Pike, 2020). İsrail yanlısı lobiler bütün olarak değil, genellikle tutarsız bir şekilde çalışan ancak tek bir amacı olan, ABD-İsrail ilişkilerini geliştirme paydasında birleşen eylemleri yürütmektedir. İsrail'in güvenlik meselelerini ele almak da bu faaliyetlerin bir sonucu olarak görülmektedir.

ABD, 1971 yılından itibaren İsrail'e ikili yardım finansmanı sağlamış ve bu yardımları dolar kuruyla endekslemiş, toplamda 146 milyar dolarlık kaynak sunmuştur. Başlangıçta ekonomik yardımlardan oluşan bu yardımlar, 2013 yılından sonra askeri teçhizat ve teknoloji üretimini de içerecek şekilde genişletilmiştir. 2016 yılında ABD ve İsrail hükümetleri arasında on yıllık "Askeri Yardıma İlişkin Mutabakat Muhtırası" imzalanmıştır. Bu muhtıra uyarınca ABD, İsrail'e 38 milyar dolarlık askeri yardımı onaylamıştır. Bu yardımın 33 milyar doları dış askeri fonlara, 5 milyar doları ise füze savunması için kullanılmak üzere tahsis edilmiştir (Pike,2020). İsrail, savunma alanında ABD'den yardım aldığı için temel bütçesini ve beklenen askeri yardım bütçesini içeren birleşik bir savunma bütçesine sahiptir.

SONUÇ

1897 Birinci Siyonist Kongresi ve 1917 Balfour Deklarasyonu da dâhil olmak üzere, Filistin'de bir Yahudi anavatanına ilişkin iddiaların kamuoyuna açıklanmasının, bölgede ilk gerilimleri yaratmasının ardından, düzenin bir daha hiç eskisi gibi olmadığı bir gerçektir. Bu süreç sonrasında İsrail devletinin kuruluşu ve akabinde bölgede devamlılığını sürdüren bir çatışma hali var olmaya devam etmektedir. İsrail Devletinin kuruluşundan yaklaşık 70 yıl sonra bile İsrail hala güvenlik problemleri ile iç içe yaşayan bir ülke konumundadır. Düşman ülkelerle çevrili olmasının yanı sıra sürekli iç çatışmalarda yaşanan İsrail'in bu pozisyonu hem iç hem de dış politikalarını etkilemektedir. Bu bağlamda Ulusal güvenlik doktrini oluşturan hükümetin amacı doktrinin, devletin ulusal güvenliğine hizmet etmesi ve bu süreç içinde ülkenin hedeflerinin gerçekleştirilmesinde merkezi bir bileşen olarak kullanılmasıdır. Bu bağlamda İsrail'in

CAYDIRICILIK TEORİSİ KAPSAMINDA İSRAİL'İN GÜVENLİĞİ, DIŞ POLİTİKASI VE KULLANDIĞI ARAÇLAR

geleneksel ulusal güvenliğinin dört bileşeni vardır; "savunma, caydırıcılık, uyarı ve kesin zafer".

Caydırıcılık, bir devletin itibarının ve kabiliyetinin bir ifadesi olarak tanımlanırken, uzun yıllardır devletlerin dış güvenlik ilişkilerinde temel bir öneme sahip olmaya devam etmektedir. Caydırıcılık, başarılı olduğunda ortaya çıkan güvenlik sorunlarını önler ve bir ülkenin silahlı kuvvetlerinin temel amacıdır. Bu yolla, devletler caydırıcılığı yüksek olan devletlere karşı istenmeyen eylemlerde bulunmaktan, özellikle de askeri saldırganlıktan kaçınırlar. Bu yüzden caydırıcılığın İsrail savunma politikasında ana temalardan biri olarak bulunması son derece anlaşılır olmuştur.

İsrail'in caydırıcılık deneyimi benzersizdir: diğer tüm devletlerden daha eski, daha çeşitli ve daha deneyimseldir. Şu anki konjonktürde İsrail'in güvenlik durumu son derece karmaşık ve birçok açıdan olağanüstüdür. Çatışmaların uzun tarihi, askeri teçhizatı yerli üretim, aldıkları dış yardımlar, farklı uluslararası ve yerel faktörler bu öngörülemez ortamda rol oynamıştır. İsrail'in savunma sanayisi ise üretim odaklı savunma anlayışının bir alt sistemini oluşturmaktadır. Bu alt sistem, temel olarak Savunma Bakanlığı'nın yardımcı birimlerini ve kontrolü altındaki organlarını içermektedir. İsrail'de savunma sektörünün gelişmesi, farklı ambargolar ve dış siyasi tercihler nedeniyle çok sık temin edilemeyen ithalata ulusal bir opsiyon verme eğiliminden kaynaklanmaktadır. Şu anda İsrail, savunma ürünleri ve işletmeleriyle Dünya'nın önde gelen ihracatçılarından biridir. Bunun yanı sıra en güçlü müttefiki olan ABD' de yabancı olarak en güçlü ve en iyi organize edilmiş olan lobileri sadece İsrail'in değil ABD'nin de dış politikalarını etkilemektedir. ABD'den lobiler aracılığıyla aynı zamanda finansmanda sağlayan İsrail, ABD'nin hem iç politikalarında hem de dış politikalarında kendilerinin yanında olan gruplara destek vermektedir. En yakın müttefikleri, hegemonya olduğu içinse caydırıcılıkları da bu kapsamda son derece güçlüdür.

Bütün bu bilgilerin ışığında, çalışma kapsamında, İsrail'in Güvenliği,

Dış Politikası ve Dış Politika Araçları “Caydırıcılık”, temelinde ele alınarak, politik gücü ve rakiplerinde yarattığı algı aktarılmıştır. Aynı zamanda caydırıcılığın temel etmeni olan inandırıcılık ilkesi, İsrail’in tehditleri görme becerisi, ekonomisi, güvenlik tehditlerinden kaçınma ve gerektiğinde saldırı ile cevap verme politikalarının dış politikadaki karşılıklarının temel kavramları incelenmiş olup, askeri güç ve mühimmata verdiği önem, nükleer güç faktörü, taviz vermeme politikası, lobi faaliyetleri ve politik kararlılık yönleri de örneklerle aktarılmıştır.

Sonuç olarak görülmüştür ki, İsrail Devleti “coğrafyada işgalcilikle suçlanıyorsa da rakiplerine ağır kayıplar verdirebilme kabiliyetine sahiptir. Çıkarlarını koruma konusunda ise birden fazla etmeni etkin olarak kullanma becerisini dış politikada başarılı bir biçimde yürütmektedir. Aynı zamanda stratejik olarak yararlı bulduğu her adımı uygulamak üzere ciddi bir kabiliyeti bulunmakta ve yararlanabileceği alanlarda politikalarına, bağlı kalmaktadır. Süreklilik arz eden politikaları doğrultusunda güçlü müttefikler edinme, müttefiklerden yarar görme, küresel sistemi kabul eder görünme ve yeni müttefikler edinme, müttefiklerle iş birliği planlama, bireysel caydırıcılık unsuru olarak iç güvenliği sürekli sağlama ve geliştirme hedeflerinin başarılı bir uygulayıcısıdır.

CAYDIRICILIK TEORİSİ KAPSAMINDA İSRAİL'İN GÜVENLİĞİ, DIŞ POLİTİKASI VE KULLANDIĞI ARAÇLAR

KAYNAKÇA

AIPAC. (2021). The American Israel Public Affairs Committee. <http://www.aipac.org/>

BITZINGER, R. A. (2021). Military-Technological Innovation in Small States: The Cases of Israel and Singapore. *Journal of Strategic Studies*, 1(28), 14-23.

BROUDE, M., Deger, S., & Sen, S. (2013). Defence, Innovation and Development: The Case of Israel. *Journal of Innovation Economics*, 12(2), 37-57. <https://doi.org/10.3917/jie.012.0037>

BROWN, C. (2001). In *Diplomacy in the Middle East Part II Ch. 6 Bernard Reich Israeli Foreign Policy* (s. 121-138). I.B.Tauris.

COHEN, E. (2018). Development of Israel's natural gas resources: Political, security, and economic dimensions. *Resources Policy*, 57, 137-146.

DAYAN, M. (1955). Israel's Border and Security Problems. *Council on Foreign Relations, Foreign Affairs*, 33(2), 250-267.

DVIR, D. ve TISHLER, A. (2000). The Changing Role of the Defense Industry in Israel's Industrial and Technological Development. (2021) *Defense Analysis*, 16. <https://doi.org/10.1080/07430170050004720>

FARIAS, I. (2020). An Introduction to Middle East Politics. *Contexto Internacional*, 42(3), 709-712.

Forecast International (2023). *International Military Markets*. <https://www.forecastinternational.com/fistore/toc.cfm?categoryid=109>

FRIEDEN, J. A. ve LAKE, D. A. (2005). International relations as a social science: Rigor and relevance. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 39.

GROSS, J. A. (2021). Bennett, Gantz, Liberman Agree on Defense Budget: NIS 58 Billion for 2022. Times of Israel. <https://www.timesofisrael.com/bennett-gantz-liberman-agree-on-defense-budget-nis-58-billion-for-2022/>

HUCZKO, M. (2019). The Pro-Israeli And Pro-Arab Lobby In The United States. International Scientific Journal "Science. Business. Society," 4(2), 76.

IDF. (2021). Israeli Defense Forces. <https://www.idf.il/en/>

STENBERG, J.(2012). Realism and new threats: An analysis of Israel's security policy. Linnéuniversitetet Kalmar Växjö, Department of Political Sciences.

SCHNEER,J. (2012). Balfour Deklarasyonu-Arap İsrail Çalışmasının Kökenleri (A. C. Ağoyunlu, Trans.). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.

HIRAOĞLU, K. (2012). Üçüncü Soğuk Savaş Dönemi. İstanbul: Profil Kitap.

KOSTENKO, Yu. I. ve MOROZOV, V. M. (2021). Relations between Israel and USSR in 1956-1957: According to Documents of State Archives of Israel. Nauchnyi Dialog, (8), 356–374.

LIFSHITZ, Y. (2003). The Israeli Defense Industry. In The Economics of Producing Defense. Springer.

MILLER, P. D. (2014). Evangelicals, Israel and US Foreign Policy. Survival, 56(1), 7–26.

MINTZ, A.(1985). The Military-Industrial Complex: American Concepts and Israeli Realities. The Journal of Conflict Resolution, 29(4), 623–639.

NEHINA, V. ve VYSOTSKYI, O. (2020). Application of Israeli Foreign Policy Technologies Through the Pro-Israel Lobby in the United States. Politology Bulletin, (84), 203–217.

CAYDIRICILIK TEORİSİ KAPSAMINDA İSRAİL'İN GÜVENLİĞİ, DIŞ POLİTİKASI VE KULLANDIĞI ARAÇLAR

ODUNCU, R. (2019). The One State Condition: Occupation and Democracy in Israel/Palestine. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 247-249. <https://doi.org/10.26513/tocd.553281>

PELED, D. (2001). Defense R&D and economic growth in Israel: a research agenda. *Science*.

PIKE, J. (2020). Israel Defense Forces - Israel. *Globalsecurity.org*. <http://www.globalsecurity.org/military/world/israel/idf.htm>

SCHULZ, A. T. (2019). Arms Production. In *Buying Security*. Routledge, 53-55.

The International Institute for Strategic Studies (IISS). (2021). *The Military Balance 2021* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003177777>

WAGEMAKERS, J. (2010). Legitimizing pragmatism: Hamas' framing efforts from militancy to moderation and back? *Terrorism and Political Violence*, 22(3), 357-377.

ZYCH, J. (2020). Rola broni nuklearnej w izraelskiej strategii odstraszania militarnego. *De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności*, 5(2), 34-51.

STRUCTURED ABSTRACT

The emergence of the State of Israel, stemming from the Zionist movement and facilitated by the Balfour Declaration, occurred in the aftermath of World War I on lands historically associated with Palestine. In a telegram directed to British Prime Minister David Lloyd George by Syrian leaders who had collaborated with Britain during the war, a notable analogy was drawn between the significance of Palestine and the heart within the body. The leaders stressed that Palestine held paramount importance for Syria, acting as a cultural, religious, and historical polestar for Islam, Christianity, and Judaism alike. This plea sought to emphasize the indivisibility of Palestine due to its role as a crucible of religious principles.

In response to this appeal, British Foreign Secretary Arthur Balfour cautioned the Syrian dignitaries about the growing size and influence of the Zionist movement. This event serves as a pivotal instance that has profoundly shaped the foreign policy of the State of Israel since its establishment. This policy revolves around leveraging belief systems to foster lobbying activities within influential nations, primarily the United States of America (USA), which holds a central place in Israel's current power dynamics, notwithstanding its past collaboration with the British.

Israel's strategic focus centers on enhancing its relations with the USA and addressing its security concerns. To achieve these aims, Israel consistently employs lobbying tactics that have proven effective since its inception. A notable dimension of this strategy is the pro-Israel lobby in the United States, typified by influential bodies such as AIPAC and J-Street. These well-funded entities enjoy considerable impact due to their ability to engage American politicians. While AIPAC identifies itself as the foremost pro-Israel lobby, other organizations also contribute to the pro-Israel advocacy landscape.

The intricate interplay between Israel's foreign policy, deterrence strategy, and its substantial military power forms a crucial foundation for

CAYDIRICILIK TEORİSİ KAPSAMINDA İSRAİL'İN GÜVENLİĞİ, DIŞ POLİTİKASI VE KULLANDIĞI ARAÇLAR

the nation's security paradigm. This nexus is instrumental in understanding how Israel effectively safeguards its interests and navigates a complex geopolitical landscape.

Israel's foreign policy is deeply rooted in the concept of deterrence, aiming to dissuade potential adversaries from engaging in actions that could threaten its security. This strategy is shaped by the belief that projecting military strength, along with cultivating strong alliances, can discourage hostile actors from challenging Israel's sovereignty and well-being. Israel's foreign policy initiatives, therefore, revolve around both the projection of its military capabilities and the cultivation of international support.

Israel's military power plays a pivotal role in its deterrence strategy. The nation's well-equipped armed forces, advanced weaponry, and technological innovations demonstrate its capacity to respond swiftly and decisively to any aggression. The goal is to create an environment where potential adversaries recognize the futility of attempting hostile actions due to the overwhelming response they would face from Israel's military. The credibility of Israel's military capabilities enhances the effectiveness of its deterrence posture.

Israel's willingness to employ military force when necessary reinforces its deterrence message. Historical instances, such as the swift victory in the Six-Day War, serve as reminders of Israel's military prowess. These demonstrations of capability send a clear signal that any hostile action will result in severe consequences. This proactive stance bolsters the perception that Israel is fully committed to defending its interests, even through military means if required.

Israel's alliances, particularly with the United States, contribute significantly to its deterrence strategy. The backing of a powerful ally provides Israel with both political and military support, further deterring potential adversaries. The USA's unequivocal commitment to Israel's

security underscores the consequences that any hostile act against Israel could entail. Israel's strong relationship with the USA reinforces its deterrence posture by extending the potential scope of response beyond its immediate military capabilities.

Israel's deterrence strategy holds implications beyond its immediate region. Its robust military power and strategic alliances project influence on the global stage. This broader impact magnifies the stakes for any actor contemplating actions against Israel. The combination of military prowess and international support transforms Israel into a formidable entity, shaping the calculations of adversaries and potential threats on various fronts.

While deterrence relies heavily on military power, it is not solely reliant on force. Diplomacy, negotiation, and conflict prevention mechanisms also form part of Israel's comprehensive approach to security. The goal is to maintain a delicate equilibrium between projecting strength and creating opportunities for dialogue, thereby reducing the likelihood of armed conflict.

In essence, Israel's foreign policy, deterrence strategy, and military power are deeply intertwined aspects of its security calculus. By employing its military strength to establish a credible deterrent posture and fostering robust alliances, Israel seeks to safeguard its sovereignty, deter potential aggressors, and maintain stability in a region marked by complex geopolitical dynamics. This intricate web of factors contributes to Israel's ability to navigate security challenges effectively and secure its long-term interests.

Given the multifaceted security considerations confronting Israel, a thorough examination of its adept application of foreign policy tools assumes paramount significance. Consequently, comprehending Israel's foreign policy, particularly its pursuit of a "strong nation with strong allies" paradigm, emerges as a crucial imperative. The study aligns with the tenets of deterrence theory, furnishing insights that resonate with Israel's

CAYDIRICILIK TEORİSİ KAPSAMINDA İSRAİL'İN GÜVENLİĞİ, DIŞ POLİTİKASI VE KULLANDIĞI ARAÇLAR

strategy based on its robust military capabilities compared to its population size. Furthermore, the substantial allocation of resources to defense and armament is positioned as a reinforcing factor fortifying the foundation of this deterrence-oriented approach.

ASEAN AND JAPAN AS AN EXAMPLE OF STRONG REGIONAL COOPERATION IN EAST AND SOUTHEAST ASIA *

Doğu ve Güneydoğu Asya'da Güçlü Bölgesel İşbirliği Örneği Olarak ASEAN ve Japonya

Seyit Ali AVCU**

Anastassiya SYZDYKOVA***

Abstract

Regional organizations are increasingly pivotal in international systems, prompting even powerful states to actively seek cooperation with them. ASEAN, originating modestly, has evolved into a prominent regional organization in Southeast Asia and stands as the sole diverse structure in the Asia Pacific. Meanwhile, Japan maintains its status as one of the world's leading countries. Strengthening collaboration with ASEAN, Japan is formulating programs and initiatives beneficial to both parties across economic, social, political, cultural, and other spheres. This article delves into the historical significance of ASEAN's impact on Japanese politics, focusing on Japan's role in cooperative efforts with ASEAN.

Key words: ASEAN, Japan, Fukuda Doctrine, ASEAN-Japan economic cooperation.

Öz

Bölgesel örgütler, uluslararası sistemlerde giderek daha önemli oyuncular haline gelmiş, hatta güçlü devletler bile onlarla işbirliği yapmanın yollarını aramaya başlamıştır. ASEAN, Güneydoğu Asya'da aktif bir bölgesel örgüt olarak mütevazı bir başlangıçtan ortaya çıktı ve Asya Pasifik'teki tek çeşitlilik içeren yapı olmaya devam ederken, Japonya dünyanın önde gelen ülkelerinden biri olmaya devam ediyor. ASEAN ile iş birliğini artıran Japonya, ekonomik, sosyal, politik, kültürel ve diğer alanlarda her iki tarafa da fayda sağlayan programlar ve girişimler geliştiriyor. Bu makale, ASEAN yönünün Japon siyasetindeki tarihsel önemini ayrıntılı olarak incelemekte ve Japonya'nın ASEAN ile işbirliğindeki rolüne odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: ASEAN, Japonya, Fukuda Doktrini, ASEAN-Japonya ekonomik işbirliği

* Received on: 07.10.2023,

Accepted on: 16.10.2023

** Associate Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt University, saavcu@aybu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6890-9139

*** M.A. Regional studies, L.N. Gumilyov Eurasian National University, strobince@gmail.com, ORCID: 0009-0005-0341-7041

ASEAN AND JAPAN AS AN EXAMPLE OF STRONG REGIONAL COOPERATION IN EAST AND SOUTHEAST ASIA

INTRODUCTION

In the modern system of the world order, one of the main roles is played by international and regional organizations. They have become not just new actors of the International Relations, but also turned out to be instruments for conducting the foreign policy of world states. Each region is represented by several integration associations operating in different spheres. If in Europe such an association is the European Union, in South America – Mercosur, then in Southeast Asia this role is performed by ASEAN. In addition to multilateral relations, the bilateral relations between ASEAN and other countries have been important. By exploring the existing relations between ASEAN and Japan, the main factors which facilitated or worsened the current state of Southeast Asian organization will be identified. The topic is also justified by the fact that East and Southeast Asia are one of the most unique and diverse regions in the world. Countries of these regions actively partake in the world processes influencing and contributing to the economic, social, cultural and political realms in international relations.

ASEAN – The Association of Southeast Asian Nations first began functioning in 1967, when foreign ministers from Thailand, Singapore, Malaysia, Indonesia and the Philippines signed the Bangkok Declaration. From this period, a new stage in the development of the Southeastern states begins. One of the uniqueness is the heterogeneity of the participating countries. This list includes economic, social, political and cultural aspects. Singapore, for example, is considered the most developed country in this region due to its economic miracle that came in the 1980s and 1990s. Myanmar, on the other hand, is the most underdeveloped country, where there are not only political contradictions, but also economic regression. Thus, ASEAN serves as a support between states with different levels of development through negotiations, forums, cooperation and establishing contacts between people.

ASEAN pursues its policy not only within the region and the organization, but also sets priorities beyond the borders of Southeast

Asia. First of all, ASEAN intends to develop cooperation with its Asian neighbors, such as China, South Korea, and Japan. East Asia is unique in that there is no single regional structure in this region that would unite China, South Korea, and Japan. This is due to historical problems and conflicts that continue to exist today. Nevertheless, China, South Korea and Japan are able to expand their geopolitical ambitions through establishing contacts with ASEAN and other organizations in the Asia-Pacific region. One example is the signing of Free Trade Agreements between ASEAN and East Asian countries.

The issues analyzed in this work are closely related not only to the historical aspect of the development of relations, but also to the main benefits that certain countries receive. The aim of this paper is to evaluate the existing state of relations between ASEAN and Japan and to identify the peculiarities of its partnership. The following questions will be covered in the article: The Fukuda doctrine as the beginning of multilateral cooperation. What is ASEAN-Japan dialogue today? How different is the ASEAN approach to Japan from the ASEAN approach to other countries? What is meant by beneficial cooperation between Japan and ASEAN? What areas does it affect? Such issues arise primarily because of the rapid pace of development of international relations. Accordingly, it is impossible to stay up-to-date with the existing as well as unseen problems, such as the coronavirus pandemic, the growth of Chinese influence, the internal problems of the ASEAN states, etc.

Answering the questions, it is worth to mention that Japan is one of the important partners of ASEAN. Tokyo takes an active part in various cooperation mechanisms, such as ASEAN+3, the East Asia Summit. Japan is also being of the biggest initiators of several programs and projects functioned within ASEAN. The second question shall explain the historic side of the cooperation in order to understand the development and changes that this dialogue had witnessed. We argue that it is important to note the features of the development of ASEAN as a regional organization and the influence of regionalism in the East Asia region. Since there is no single regional structure in the East Asian region, as there is in Europe in the form of European Union, Japan pays special

ASEAN AND JAPAN AS AN EXAMPLE OF STRONG REGIONAL COOPERATION IN EAST AND SOUTHEAST ASIA

attention to neighboring organizations in its foreign policy doctrine.

At the same time, it is necessary to understand that Japan is a developed state that is highly in demand in the world arena thanks to local production and established contacts with the outside world. The island state is strengthening its position in almost all possible spheres: education, technology, medicine, culture, economy, politics, etc. Thus, the partnership within the framework of ASEAN-Japan is contributing to the development of both sides. The methodology of this article is the single case study but the comparative analysis is also employed. It mostly consists of qualitative data; however, in order to understand the economic side of the problem the quantitative data provided by the official statistics is utilized.

The first section of this article covers the historical side of the cooperation existing between ASEAN and Japan. This will include the Fukuda Doctrine and the first steps and projects the countries faced. The second section consists of two subsections and demonstrates the current state of the relations providing the data and statistics including comparisons of the approaches given to Japan direction and other countries by ASEAN; and explored areas of cooperation and the most successful projects nowadays.

THE FUKUDA DOCTRINE AS THE FOUNDATION OF ASEAN-JAPAN RELATIONS

After the end of World War II, Japanese foreign policy was in the process of development and formation. First of all, this is due to the historical isolation that Japan has chosen as its main concept. Nevertheless, the significant growth of sovereign states and the gradual development of bilateral relations has led to another type of introduction of foreign policy. This includes non-state actors in international relations – international organizations. After its formation in 1967, ASEAN significantly strengthened the position of the Southeastern states in the world community as the only integration of this kind in East Asia. In this section of the article, the main prerequisites for the development of the

southeastern direction of Japan's foreign policy will be considered.

After World War II, the main task of the Japanese government was to restore and improve economic indicators, which was prescribed in the "Yoshida Doctrine" which was proposed by Prime Minister Shigeru Yoshida (1946-1954). As a result, these indicators were improved thanks to close cooperation with the United States, which also was perceived as the main foreign policy direction. If earlier Japan was heavily dependent on the United States, then in subsequent years the island state was looking for new directions that could significantly improve political interaction in the region.

The decision to move away from American dependence was found by Japanese Prime Minister Takeo Fukuda (years of premiership 1976-1978), who, after visiting the capitals of the ASEAN countries in August 1977 in Manila, declared the principles of Japan's relations with these countries, called the "Fukuda doctrine" or the "Manila Declaration". It is since 1977 that the era of positive relations between ASEAN and Japan begins. In addition, geographical proximity greatly contributed to this decision. The doctrine contained the main statements of Japan's foreign policy in the Asian direction: First, Japan will never become a military power; Japan will carry out constructive non-military relations with ASEAN members. Second, Japan undertakes to promote cooperation relations between ASEAN and the Indochina states.

Thus, the importance of the development of this direction in Japanese politics is emphasized. Among the tasks, Japan also set itself to improve relations between the two ideologies that were present in Southeast Asia. Communist Vietnam is on the one hand, while non-communist ASEAN states are on the other. The official development assistance (ODA) provided by the Japanese side to Vietnam in order to cure it to the non-communistic area did not bring any positive results. This was followed in 1978 by the invasion of Cambodia, after which Japan also assumed the role of a mediator with a new policy. "ASEAN Support" is a policy aimed at stabilizing the situation in Southeast Asia (Yeo Lay Hwee 2006, 260). Thus, by helping and financing the region Japan demonstrated its political interest in this region.

ASEAN AND JAPAN AS AN EXAMPLE OF STRONG REGIONAL COOPERATION IN EAST AND SOUTHEAST ASIA

Every year, ASEAN organized various meetings, visits and forums at which the importance of Japanese support in ASEAN policy kept growing. The other partner countries also play an important role in the development and strengthening of multilateral relations, but experts say that it is the relative “closeness” that is a distinctive feature of the ASEAN-Japan interaction. This fact is also confirmed by the annual visits of the Prime Ministers of Japan in subsequent years and their unceasing support for the “ASEAN Policy”. This very support, in my opinion, seemed more like a promise from the Japanese side to strengthen the position of ASEAN. This included a number of financial assistances: \$2 billion was transferred to ASEAN by Prime Minister Takeshita, \$1 billion by Fukuda (Sudo 1988, 121). Takeo Fukuda became the founder of the Asian direction of Japan’s foreign policy.

Fukuda’s predecessor was Masayoshi Ohira, who took the post of Prime Minister in 1978. Despite concerns from the public because of his inclinations towards China, he intended to continue the Fukuda’s course. With the same promise, the post of Prime Minister was taken by Zenko Suzuki in 1981. His contribution to the development of the ASEAN direction has significantly expanded the area of influence including the following statements: Japan will continue to be a non-military state, meaning it will not form its own army; Japan will promote the development of the global political community; Economic cooperation with ASEAN will cover 4 areas: Development of agricultural industry, development of energy industry, development the human source potentiality, development of small and medium-sized entrepreneurs. Furthermore, it was under Suzuki’s premiership when one of the first initiatives was implemented – the ASEAN Training Centers, which mainly formulated and promoted educational flourishment. Adding to this project, Japan has allocated another \$100 million for the development of future projects (Sudo 1988, 119).

In addition to the economy, cooperation has also developed in the field of culture. In 1978, Takeo Fukuda initiated the ASEAN Cultural Foundation, based on Ohira’s initiatives and plans, an ASEAN Youth Scholarship was proposed in 1980, and the Regional Studies Promotion

Program was launched in 1982 (Sudo 1988, 120-122). From the very beginning of establishing relations with ASEAN, Japan has supported regional cooperation through the years (Imagawa 1989, 332-334):

Table 1: Japan-ASEAN Programs over the years

Years of realization	Programs	Prime-Ministers
1977-1986	«The Fukuda Doctrine»; Fertilizer production in Malaysia and Indonesia; Provision of US\$23 million to the ASEAN Cultural Fund	Takeo Fukuda
1981-1983	Provision of grants and assistance in the technical field in the amount of US\$100 million; Establishment of training centers in the ASEAN countries	Zenko Suzuki
1984-1988	Friendship program for the 21st century. Young people from ASEAN countries had the opportunity to meet with Japanese youth and participate in educational events.	Yasuhiro Nakasone
1985-1986	32 action programs	Yasuhiro Nakasone
	Plant renovation program	Yasuhiro Nakasone
1983(85)	Programs including biotechnological, microelectronic areas and material science	

Thus, it's safe to state that it was Takeo Fukuda who became the founder of the southeastern direction for Japan's foreign policy. In 1997, the Prime Minister of Japan Hashimoto Ryutaro offered an idea to widen and deepen the dialogue between the ASEAN countries and Japan in all spheres and at all levels. The ASEAN +1 Cooperative Mechanism was finally implemented to expand and spread ties in East Asia. The previous irregular ASEAN-Japan summit became an annual event. The ASEAN-Japan Summit has been held 21 times since it was first held in the capital city of Malaysia, Kuala Lumpur in 1997. During these meetings, specific action programs were approved for building joint friendly and effective

ASEAN AND JAPAN AS AN EXAMPLE OF STRONG REGIONAL COOPERATION IN EAST AND SOUTHEAST ASIA

relations between the ASEAN countries and Japan. The next stage, which significantly transformed the ASEAN-Japan relations, started with the beginning of the 21st century. In search of an opportunity to expand the potential of multilateral cooperation, the Tokyo Declaration was issued in 2003, the purpose of which was to create an East Asian Community and its long-term development.

THE CURRENT STATE OF RELATIONS BETWEEN ASEAN AND JAPAN

Since the beginning of the 21st century, ASEAN and Japan have gradually deepened their cooperation. Nevertheless, the main mechanism of influence continued to be the partnership in the field of economics. ASEAN, as a regional organization, acted as a major market for Japanese manufacturing. In addition, the ASEAN countries continue to receive investment support from Japan.

Today it is obvious that both sides continue to create favorable platforms for the realization of their ambitions. They also continue to develop the most beneficial areas of cooperation, formalizing binding agreements. ASEAN and Japan are primarily strategic partners shaping policy in the Pacific region. In 2019, at the end of the 34th ASEAN Summit, the ASEAN Outlook on the Indo-Pacific was adopted. It is important to touch upon the concept of Free and Open Indo-Pacific, which was proposed by Japan in 2015 and continues to develop to this day.

In 2020, the parties announced the issuance of the "Joint Statement of the 23rd ASEAN-Japan Summit on Cooperation on ASEAN Outlook on the Indo-Pacific", in which the countries pledged to work together to promote the Strategic Partnership of ASEAN and Japan, maintaining the principles specified in the AOIP, namely, UN SDG 2030, connection and cooperation strengthening, improving maritime security and cooperation, increasing other fields of partnership. The cooperation of these countries in the field of maritime security is most important in the region, since not only territorial conflicts periodically raise their importance, but also organized crime, developed in Southeast Asia in the

Strait of Malacca, threatens economic stability. This is primarily due to the fact that the Strait of Malacca is an extremely important corridor for China and India, and other countries.

In addition, there are a number of threats and challenges that ASEAN continues to face. If in Japan the main problem is considered to be the aging of the population, then in the ASEAN countries it is considered to be the difficulty of achieving sustainable development. After the pandemic, the Southeastern organization may again recover its monetary and fiscal policy, and to facilitate the financial area which was negatively influenced by the COVID-19. The second step towards achieving sustainable development should be the equalization of income, education, and qualifications. As mentioned earlier, different levels of development significantly affect the overall performance indicators. In order to exclude such issues new policies should be introduced in education, health care industry. In economics, there is such a term as a "middle income trap". The essence of this concept lies in the fact that states that experience a middle-income trap may face difficulties of competition in the world arena in the future. Wages may be high, but labor productivity remains at a low level. Thailand and Malaysia are currently facing such a problem. How to overcome this challenge? It is necessary to continue to improve the level of education and working conditions. An important factor in Southeast Asia remains the climatic factor, which negatively affects the overall ecological environment. Despite the fact that many Asian countries are actively showing interest in this area, nevertheless, the workload of manufactories and industries have a strong weight in this issue. Surprisingly, the foreign policy factor also affects sustainable development. This can be explained by the fact that there is a confrontation between China and the United States in the Asian region itself. ASEAN's reaction to this trade conflict should in no way affect internal processes. ASEAN, in turn, should not face a choice of political sides. The political stability of the ASEAN member states to be the last element in the successful implementation of sustainable development. The military coup in Myanmar, which took place in 2021, significantly shook the balance within ASEAN. Such sudden contradictions should be excluded from the general agenda. Thus, Japan will be involved

ASEAN AND JAPAN AS AN EXAMPLE OF STRONG REGIONAL COOPERATION IN EAST AND SOUTHEAST ASIA

in the ASEAN regional processes to further improve policy measures (Nakao 2021, 3).

In 2020, a development strategy was also formulated, called “The New Growth Strategy”. As part of this strategy, the countries have planned to create a powerful digital base, which will further contribute to the implementation of “Society 5.0”. What is Society 5.0? During the premiership, Shinzo Abe created the concept of a society where scientific research, technological breakthroughs and innovative ideas, shortly STI, will become part of the overall political program of Japan (UNESCO). Since the state itself is developed and has sufficient funds to implement such goals, Japan intends to help the southeastern states achieve digitalization and modernization. Special attention was paid to digitalization during the COVID-19 pandemic. Unforeseen difficulties have led to close cooperation in this area. ASEAN indeed have a developed system of digital technologies; socio-economic aspects have already been digitized in some countries. Thus, in this process, there is an exchange of experience between states. Japanese firms and large companies intend to supply products and technologies to ASEAN, as well as receiving advanced ASEAN technologies in exchange. This includes projects such as the implementation of smart cities, remote operation, contactless interaction caused by the pandemic, the protection of biometric data, authentication protection, “smart agriculture village”, which is designed to improve labor performance, the introduction of 5G of network, the promotion of cybersecurity in general. To contribute to the creation of the new values aiming at the successful implementation of a sustainable society and collectively usher in a new era, it became more crucial for the Japanese business sectors to strengthen its cooperation with ASEAN in terms of free trade, foreign direct investment and official development assistance.

The coronavirus pandemic had negative effects on the development of ASEAN and global processes in general. Nevertheless, this experience has led to the launch of the following initiatives:

- Boosted development of digital technology including remote working opportunities;

- Televised health care systems;
- Education remote access;
- Platforms that organize video-conferences;
- Stable functioning of e-commerce for active users;
- Cashless payments (including non-contact transfers);
- Video and games online streaming (entertainment industry);
- Effective transport systems with digitalized elements.

Thus, combining the peculiarities of the development of Japan and the South-Eastern impetuosity towards the concept of potential, cooperation is expressed in spectacular and fruitful aspects.

ASEAN AND JAPAN AS AN EXAMPLE OF STRONG REGIONAL COOPERATION IN EAST AND SOUTHEAST ASIA

EXISTING PROJECTS AND MAIN GOALS

Table 2: Current Projects between Japan and ASEAN

#	Project	Details
1	Training Program for Strategic Port Administration and Management	To increase the potential of the responsible bodies and agencies; To assist in solving and identifying problems in order to strengthen port administration.
2	Training Program for Waste Management Training to Address Marine Litter	To help developing countries to experience and achieve the goals of environmental security and protection.
3	Japan-ASEAN Connectivity Initiative	To develop ties in land, sea, air corridors by constructing needed logistics; To develop human resources potential
4	Thailand “Eastern Economic Corridor Independent Power Project”	Financing the construction of cycle gas turbine power plant (US\$180 million)
5	Viet Nam “Gulf Solar Power Project”	Financing the construction of a solar power plant (US\$37,8 million)
6	ASEAN-Japan Transport Partnership	transport facilitation, transport infrastructure, quality and sustainable transport, human resource development
7	JENESYS	Japan initiated exchange program among students aiming at increasing the awareness and knowledge about Japan and the free and open Indo-Pacific
8	ASEAN-Japan actions on sports	Sport cooperation
9	Support for the establishment of the ASEAN Centre for Public Health Emergencies and Emerging Diseases	Effective response to public health emergencies and its prevention. Also includes possible pandemics and its consequences
10	Japan-ASEAN Invitation program on Humanitarian Assistance/Disaster Relief	Disaster prevention and Humanitarian Assistance development

Source: Progress Report, October 2021.

In the table above, only few projects were listed that have impact on different areas and in different directions. But it is already quite obvious that the initiatives are serious. Japan finances some ASEAN countries, cooperates with non-regional states (USA, UK) to achieve FOIP goals. Thus, the cooperation between ASEAN and Japan is not limited only to these countries, but on the contrary expands the geography of the partnership.

As for the provided FDI, Japan is among the four countries in terms of investment flows to ASEAN countries after the United States, ASEAN itself and China. According to the report from 2022, Japan contributed US\$24 billion in total over 2 years (2020-2021), while the leader – the United States – invested US\$68 billion over two years. One example of the direction of FDI can be MINE and automotive industry, where Japan excels in promoting Toyota, Honda, Mitsubishi and Suzuki in Indonesia (ASEAN Investment Report, 11).

Another area of cooperation is the enhancement of human potential. This includes the interaction of companies, firms, agencies, educational institutions and even government organizations, both local and state. In addition, it is necessary to note the role of the tourism industry. It is quite noticeable that Japan and ASEAN are a popular tourist destination for each other. This is primarily due to geographical proximity, rich nature, religious and cultural diversity, and historical memory (Keidanren 2021, 15-16).

In terms of the latest data on the number of tourists, 1,025,508 people visited Japan from January to September, of which only 206,500 visits were made in September. The top ten includes such ASEAN countries as Thailand, Singapore, Malaysia, Indonesia, Philippines, Vietnam, having made a total of 62,100 trips (JTB Tourism).

The ASEAN-Japan summit held on November 12, 2022 also bore some fruitful results. The Prime Ministers of Japan, Kishida Fumio, and Cambodia, Hun Sen, announced the further development and recovery of the economy, projects in the field of sustainable development, innovative initiatives, and strengthening trade relations. Japan has also

ASEAN AND JAPAN AS AN EXAMPLE OF STRONG REGIONAL COOPERATION IN EAST AND SOUTHEAST ASIA

allocated a financial sum of 295 million yen to the ASEAN states to support the ASEAN Comprehensive Recovery Framework (Khmer Times, 2022). In addition, the Japanese side has put forward a number of proposals, mainly related to the 50th anniversary of relations between Japan and ASEAN:

- “Strengthening ASEAN-Japan Economic Relationship toward ASEAN-Japan 50th Anniversary in 2023”
- “Renewed ASEAN – Japan 10-year Strategic Economic Cooperation Roadmap (2016 – 2025)”
- “ASEAN-Japan Economic Resilience Action Plan”
- “Future Design and Action Plan of an Innovative Sustainable ASEAN-Japan Economic Partnership”
- “ASEAN-Japan Economic Co-Creation Vision” (Chairman’s Statement of the 25th ASEAN-Japan Summit, 2022, 1-2)

As for regionalism in this cooperation, Japan has repeatedly supported and encouraged the so-called ASEAN-centricity within the framework of building a regional foundation. At the same time, ASEAN values Japan’s significant involvement in the regional structures of the ASEAN Regional Forum (ARF), ASEAN+3, East Asia Summit, ASEAN Defense Ministers’ Meeting Plus (ADMM-Plus). The importance of Japan during the 1997 Economic Crisis needs to be highlighted, after which many southeastern countries faced financial and economic problems. In this situation, Japan has managed to become a donor and help the states affected by the crisis. Such an act had a positive impact on the development of further ASEAN regional institutions and East Asia in general, in particular the ASEAN+3 meetings.

In addition, Japan has been improving its multilateral relations by playing a significant role in the development of the world processes. Its cooperation with ASEAN facilitates the regionalization in the given region and stimulates the creation of new projects and partnership with other regional plans and concepts, including the Free and Open Indo-Pacific.

ASEAN AND THE CHOICE OF JAPAN

From the very beginning of its existence, ASEAN has been looking for ways and directions of possible cooperation. First of all, the foreign policy of the regional organization covered the really big powers: the USA, the USSR and China. With such existing ties, ASEAN has gained experience in developing diplomatic cooperation, forming regional structures, and so on. Each country contributed to the organization's development in its own way. The problem was that all the countries were so different that in the future ASEAN experienced some difficulties. These difficulties were revealed during the Cold War, when Indonesia, Singapore, the Philippines and Malaysia were forced to face threats emanating from China. The main reason is the strong influence of the United States in regional politics. According to the Chinese, the presence of American forces is too idealized and is perceived too positively by the other states in the region. Nevertheless, the ASEAN countries continued to support the United States and hoped that the major powers would not leave the region. Since 1971, ASEAN has prepared a declaration in which the countries promised to achieve non-regional recognition in the world and gradually increase their domestic potential for equal participation in world processes. The year 1975 should be considered a truly new stage in the foreign policy concept. After the US withdrawal from Vietnam, ASEAN added to the list of its partners: Japan, Australia, Great Britain. Of course, these countries could not be compared with the already existing effect from China, the USSR or the USA (Ciorciari 2021, 255). Nevertheless, the ASEAN member States have gradually strengthened ties with external actors. So, in 1992, after the end of the Cold War between the USSR and the United States, the Singapore Declaration was formulated, which stated the following: the ASEAN member countries intend, on the one hand, to improve cooperation with the United States, Japan and other US partners, on the other hand, to weaken China's position within ASEAN and the Southeast Asian region.

In the future, for the sake of regional development, ASEAN intended to create additional structures. Institutionalization in this case directly affected external forces, but at the same time united internal ones. In

ASEAN AND JAPAN AS AN EXAMPLE OF STRONG REGIONAL COOPERATION IN EAST AND SOUTHEAST ASIA

1997, the Southeast bloc created the ASEAN+3 cell, which included Japan, China and South Korea. Then the list of participants expanded to New Zealand, Australia and the representative of South Asia – India. By doing so, ASEAN has promoted regional cooperation within the regional architecture (Ciorciari 2021, 257).

Despite the fact that other East Asian countries are also actively participating in the above-mentioned regional mechanisms, Japan's role is more pronounced at the present stage than ASEAN's relations with South Korea. For example, in 2014, Japan's trade turnover with ASEAN exceeded South Korean exports. While Japan then mainly pursued its policy with Brunei, Indonesia, Malaysia, Myanmar, the Philippines and Thailand, South Korea was able to exceed these indicators only in cooperation with Vietnam and Cambodia (Buckalew 2016, 11). In 2020, Japan entered the top 3 in the list of ASEAN trade partners, once again exceeding Korean trade turnover.

Table 3: ASEAN Trading Partners (in million US\$)

No	Trading partner	2020	2021	2022
1	China	518,618	669,200	975,300
2	USA	309,089	364,456	360,100
3	EU-27	226,783	268,819	271,800
4	Japan	204,981	240,389	266,000
5	South Korea	154,967	189,594	124,890

Source: ASEAN Statistical Yearbook 2022, 60

Taking into account all the mentioned programs, initiatives and financial assistance, the role of Japan continues to be as prominent as possible. Despite the fact that the rising hegemon China is also present in the region, which affects not only local processes, but is also a leading player in the global economy, Japanese policy is not trying to aggressively compete for benefits from the cooperation with ASEAN.

In this section of the article, it's presented how extensive the projects in cooperation between Japan and ASEAN have been. Both sides are in quite favorable conditions for each other, continuing to develop in

narrow directions, as well as solving problems of sustainable development. In East Asia, Japan considers ASEAN to be the core of regional cooperation, hinting at a unique structure and internal level of development. Despite many problems stated in this section, the states actively support each other. The most beneficial areas of this partnership are: FDI, logistics, person-to-person interaction, digitalization, free trade and its promotion, conflict resolution, maritime security, sustainable development, tourism, interregional projects, such as FOIP and AOIP, and the cooperation during the COVID-19 pandemic.

CONCLUSION

Summing up, the ongoing initiatives that come from Japan in support of ASEAN needs to be highlighted. Every year, the states hold meetings in order to assess the current situation, which allows them to plan a further course and fix existing problems. ASEAN is the only regional structure in East Asia that actively promotes itself and shows its growing potential. Japan's participation in its processes has a positive impact on the overall activities of the member states. In the article, the historical beginning laid in 1967 by Prime Minister Fukuda is stressed, which is still considered to be fruitful. Obviously, the powerful role of China cannot be denied, which is also a representative of the East Asian region, in the ASEAN processes. China is expanding its sphere of interests and absorbing the whole world, while Japan remains true to its principles and focuses on regional stability and positive cooperation. Among the rest of the states of East Asia, Japan remains the leader. It is worth to note the significant role of Japan in the regional construction of ASEAN through a separate forum and meeting and incredible contribution to its further development.

The various areas where this cooperation is widespread were also touched upon: economic, social, technological, industrial. Japan supports not only the already developed countries within ASEAN, but also invests in the economies of weak states such as Myanmar, Vietnam, Laos, Cambodia. Through cooperation in these areas, Japan is trying to achieve an equal distribution of opportunities and services.

ASEAN AND JAPAN AS AN EXAMPLE OF STRONG REGIONAL COOPERATION IN EAST AND SOUTHEAST ASIA

REFERENCES:

Asean Investment Report 2022. (2022). Pandemic Recovery and Investment Facilitation Jakarta: ASEAN Secretariat. <https://unctad.org/publication/asean-investment-report-2022>

Asean-Japan Leaders to Boost Cooperation on Trade, Investment and Economic Recovery - Khmer Times. (2022). Khmer Times, <https://www.khmertimeskh.com/501184409/asean-japan-leaders-to-boost-cooperation-on-trade-investment-and-economic-recovery/>.

Asean Statistical Yearbook 2021. (2021). ASEAN Secretariat Jakarta, https://www.aseanstats.org/wp-content/uploads/2021/12/ASYB_2021_All_Final.pdf

BUCKALEW, M. (2016). "Outward Ripples: How Japan- Korea History Tensions Affect ASEAN," no. 1, 1-59.

Chairman's Statement of the 25th Asean-Japan Summit. (2022). Phnom Penh, Cambodia. <https://asean.org/wp-content/uploads/2022/11/4.-Final-CS-25th-ASEAN-Japan-Summit.pdf>

CIORCIARI, J. D. (2021). "ASEAN and the Great Powers," 2021. Contemporary Southeast Asia, vol. 93, no. 2, 252-258

HWEE, Y.L. (2006). "Japan, ASEAN, and the Construction of an East Asian Community." Contemporary Southeast Asia 28, no. 2, 259-75.

IMAGAWA, T. (1989). "ASEAN-JAPAN RELATIONS." Civilizations 39, no. 1/2, 321-361.

Japan Pushing Ahead with Society 5.0 to Overcome Chronic Social Challenges. (2019). UNESCO, <https://www.unesco.org/en/articles/japan-pushing-ahead-society-50-overcome-chronic-social-challenges>.

Jtb Tourism Research & Consulting Co. "Japan-Bound Statistics - Tourism Statistics.", <https://www.tourism.jp/en/tourism-database/stats/inbound/>.

KEIDANREN. (2021). "Japan-ASEAN Relations in the New Era. Toward the Realization of a Sustainable Society through Cooperation and Co-creation." Keidanren Policy & Action, 1-21.

NAKAO, T. (2021). "ASEAN's Role and Partnership with Japan in the Post-Covid-19 Asia". Video Speech at the 46th ASEAN Japan Business Meeting (AJBM) (online). Mizuho Research Institute.

Progress Report on Japan's Cooperation for the ASEAN Outlook in the Indo-Pacific. (2021). 20, <https://www.mofa.go.jp/files/100253488.pdf>

SUDO, S. (1988). From Fukuda to Takeshita: A Decade of Japan-ASEAN Relations. Contemporary Southeast Asia: A Journal of International and Strategic Affairs, 10, 119-143.

THE EUROPEAN UNION AND CHINESE APPROACHES TO MULTILATERALISM: CONVERGING OR DIVERGING?*

Avrupa Birliği ve Çin'in Çok Taraflılık Yaklaşımları: Benzeşiyorlar Mı, Ayrışıyorlar Mı?

Seven ERDOĞAN**

Abstract

For a long time, the international political system has been recognised as a multilateral space. The actors within this system have different understandings of and approaches to multilateralism. The aim of this study is to examine the positions of the European Union (EU) and China with regard to multilateralism, taking them into account as related actors. The study includes chapters on the concept of multilateralism, the relationship between the EU and China, and European and Chinese perspectives on multilateralism. In the end, the research aims to determine the extent to which the EU and China share a common understanding of the concept of multilateralism.

Keywords: *Multilateralism, European Union, China, International Political System, EU-China Relations.*

Öz

Uluslararası siyasal sistem uzun zamandır çok taraflı bir alan olarak tanımlanmaktadır. Sistemdeki aktörlerin çok taraflılığa dair değişen anlayışları ve yaklaşımları bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı birbiri ile ilişki halinde olan AB ve Çin'in çok taraflılık karşısındaki tutumlarını analiz etmektir. Çalışma çok taraflılığa, AB ve Çin arasındaki ilişkilere ve Avrupa ve Çin'in çok taraflılık bakış açılarını ele alan başlıklar içermektedir. Çalışmanın sonunda AB ve Çin'in çok taraflılık konusunda ne derecede benzer olduklarına dair bir çıkarımda bulunulması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Çok Taraflılık, Avrupa Birliği, Çin, Uluslararası Siyasal Sistem, AB-Çin İlişkileri.*

* Received on: 13.10.2023

Accepted on: 21.11.2023

** Assoc. Prof. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, FEAS, Department of International Relations, seven.erdogan@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9991-2074.

INTRODUCTION

The international political system within which the European Union (EU) and China operate and engage is changing. There are two common assumptions about the ongoing reconfiguration of the international system. One of them is the declining power of the United States (US), largely due to its costly war campaigns in Iraq and Afghanistan, its declining economy and its weakening soft power, and the other one is the emergence of new centers of power that challenge the prevailing norms of the system. It is generally assumed that there is an ongoing shift towards a multipolar system based on the existence of several great powers and the absence of a hegemon.

In addition to the changing balance of power in the international system, widespread popular disquiet about the high levels of inequality associated with the intensification of globalisation, the increasing access of individuals to the global public sphere thanks to advances in technology and communication, and growing concern about the crisis of legitimacy and effectiveness of international organisations, especially in the wake of the Covid-19 pandemic, are also driving forces behind a likely change in the multilateral nature of the international political system (Ang, 2023). The simultaneous operation of all these processes has the potential to pave the way for a new form of multilateralism that will require a rethinking and revision of the existing post-Second World War concept of multilateralism (Geeraerts, 2011: 66).

Both China and the EU can be said to be among the winners of the enhanced multilateralism. They are highly dependent on global markets, on global finance, on global innovation and on the cooperation of other countries and regions. This study examines the positions of the EU and China in the changing international political system by focusing on their approaches to multilateralism and the dynamics prevailing in their mutual relations. The structure of this study is as follows: A short section introducing the concept of multilateralism, followed by a section on the EU-China relations, taking into account their changing nature. Another sub-title presents European and Chinese approaches to multilateralism in turn. The study concludes with a discussion of the extent to which the EU and China share a common understanding of multilateralism.

ON MULTILATERALISM AND CURRENT STATE OF AFFAIRS

Multilateralism is often used interchangeably with multipolarity in the international relations literature because of their close links and frequent coexistence in the international system. Multilateralism generally provides a fertile ground for the emergence of multipolarity, and it can also evolve further in an environment of multipolarity, in which power is dispersed among several major actors with converging and diverging views on the system's distinctive features, and competing or cooperating to have a greater say in the design of the system (Muzaffar & et. al., 2017: 52).

Multilateralism takes on different meanings in different contexts. There is no single definition of what multilateralism is. This means that actors who claim to be acting in a multilateral way can behave in different ways, in line with their own way of multilateralism (Feng & He, 2023: 75). Smith attempted to identify multilateralism on the basis of three key characteristics, namely as the generation of and adherence to rules/norms, the promotion of reciprocity and inclusiveness, and the construction of institutions that embody these rules/norms and guarantee the principles of reciprocity and inclusiveness (Smith, 2018: 543). In this sense, multilateralism makes the anarchic nature of the international system more manageable by adding a degree of predictability to the system through the development of a common set of certain norms.

It is not always to possible to make a correct assumption about the multilateral tendencies in a given system. There may be a tendency towards multilateralism in a unipolar world, just as there may not be no significant features of multilateralism in a multipolar international system. The existence of multilateralism in a multipolarity heavily depends to a large extent on the choice of actors constituting the various poles, and on these actors' beliefs and calculations of these actors about the advantages of multilateralism. Incidentally, in any type of international system, there is always certain level of multilateralism based upon the existence of the relations between or among the actors

according to certain pre-determined principles (Ruggie, 1992: 568). For example, multilateralism has played a crucial role in shaping international politics in the post-World War II environment. It was widely believed that multilateralism was essential for achieving the common goals of peace, security and prosperity (Khushnam, 2022).

It is widely believed that the distribution of power in the current international political system is becoming more diffused and that the world politics is moving away from the so-called unipolarity of the post-Cold War era, with the decline of US as a leading power and the emergence of new powers, notably China (Chan, 2013: 5). Despite the ongoing debates about a shift towards multipolarity, the nature of the emerging multipolarity is still unclear. It is thought to be either competitive, based on national power and interest calculations, or cooperative, where multilateralism is experienced through norms and institutions (Grant & Barysch, 2008: 4). The ultimate nature of the international system will also affect the nature of the multilateralism in the system.

In a multipolar world where norms and values are contested, the smooth and effective functioning of the existing international institutions, as the pillars and symbols of the Cold War multilateralism, becomes more difficult (Laatikainen, 2013: 482). The growing criticisms of the main institutions of multilateral global governance, such as the United Nations Security Council, the Group of Eight or the International Monetary Fund, and the growing debates about their legitimacy, mostly due to the under-representation of emerging powers in such bodies, are a good illustration of this trend (Grant & Barysch, 2008: 4).

The complex nature of today's international political problems makes it difficult for any single actor to resolve them peacefully or by force. Therefore, a certain degree of multilateralism is an imperative in today's international political system, where there is a high degree of interdependence between actors. For example, the Covid-19 pandemic has had consequences that go beyond public health considerations and have complicated the ongoing debate about the nature of the international political system (Chauprade, 2020: 2-3).

THE EUROPEAN UNION AND CHINESE APPROACHES TO MULTILATERALISM: CONVERGING OR DIVERGING?

The changing balance of power in the international system, widespread popular unrest over the high level of inequality associated with the intensification of globalisation, the increasing access of individuals to the global public sphere thanks to advances in technology and communication, and growing concern over the crisis of legitimacy and effectiveness of international organisations, especially after the Covid-19 pandemic, are listed by Ang (2023) as the driving pillars of a probable change in the multilateral nature of the international political system, which is not in harmony with the prevailing conditions of the era. Moreover, the Russian invasion of Ukraine has been widely portrayed as an attack on multilateralism (Raghavan, 2023). Thus, there are frequent claims of a crisis of multilateralism (in the form of a halt or retreat) due to the increasing role of competition within the international political system, in particular the geostrategic rivalry between the US and China and aggressive Russian revisionism directed against the West (Schuette, 2022). Some moments of failure, such as Brexit in Europe and the US withdrawal from the Trans-Pacific Partnership (TPP), have also intensified the challenge to multilateralism (Kurniasari, 2021).

In short, there is an urgent need for a new type of multilateralism that reflects the peculiarities of the emerging international politics. Because the current system is inherently biased towards its Western creators. The new multilateralism should take into account the divergent expectations of the powers in the international political system, such as the Five Principles of Coexistence, which are seen as detrimental to a more just and equitable world order, in order to reach a pragmatic consensus, in which the powers pursue complementary and supportive foreign policies (Geeraerts, 2011: 66). Otherwise, the competition between the powers that want to have a greater say in the redesign of the system has the potential to lead to a violent clash.

EU-CHINA RELATIONS IN A NUTSHELL

The EU seeks to build a special kind of relationship with other key global players, called a strategic partnership (Biscop & Renard, 2010: 14). The EU and China set out in 2005 the ideal of transforming their relationship into a comprehensive strategic partnership, but the current partnership between them cannot be defined as strategic because it lacks a long-term

perspective, is heavily focused on the economic aspects of the relationship with a clear absence of high politics or security dimensions, and is broad in scope, covering a large number of sectors and priorities, rather than focused (Grant & Barysch, 2008: 18). The content of this particular type of relationship has hitherto been poorly defined.

China has been increasingly integrated into the international community since the late 1970s. Official relations between the EU and China were established in 1975. The first bilateral trade agreement between the two parties was signed in 1978. The EU imposed an arms embargo on China as a sanction for the Tiananmen Square protests in 1989. Since the 1990s, China has persistently called for the lifting of this embargo. Following the failure of the attempt to lift the arms embargo, China's view of the EU has changed considerably. The EU was widely seen as an actor incapable of acting independently of the US, which had doubts about the changing balance of power in the East China Sea with a decision to lift the embargo (Michalski & Pan, 2017: 57).

In the 1990s, the EU noted the rise of China as a military and economic power and defined closer engagement with China as a long-term policy objective, supporting China's integration into the international arena and multilateral platforms on security, political, environmental, social or economic issues, including membership of the World Trade Organisation (WTO) (European Commission, 1997; Michalski & Pan, 2017: 155). The EU referred to its relations with China as a partnership for the first time in 1998 (European Commission) and the parties formally decided to upgrade their relations to the level of strategic partnership in 2003. From 1998 to 2008, China-EU summits were held every year and cooperation between the two sides was greatly enhanced. Areas of common interest for Europe and China: trade, investment, energy and environment (Geeraerts, 2011: 63). While the EU has been China's largest trading partner since 2004, China is the EU's second largest trading partner after the US. They also cooperate on human rights, maritime affairs, transport, fisheries, research and innovation, and development (Yan, 2015). In addition, the EU has provided substantial support to China's efforts to reach multilateral platforms. The most important of these has been WTO membership (Kim, 2004).

THE EUROPEAN UNION AND CHINESE APPROACHES TO MULTILATERALISM: CONVERGING OR DIVERGING?

The earlier positive atmosphere in EU-China relations came to an end in 2005. Since then, the problematic aspects of the relationship have steadily increased. On the EU side, the growing trade deficit with China, the country's lack of concern for the protection of intellectual property rights, its poor human rights record, its growing influence in Africa and its disregard for environmental, social, labour and safety standards in production processes have been problematic (Shambaugh, 2005: 10). The continuation of the EU's arms embargo against China, the EU's favourable relations with the separatist Tibetan leader the Dalai Lama, the Europeans' strange position on Taiwan and China's one-China policy, the never-ending alignment with the US on key international developments became sources of disappointment for the Chinese side (Men, 2012: 92-93; Narramore, 2008: 92-93). In such an atmosphere of growing mutual distrust, the 2008 annual meeting was unilaterally cancelled by China because of the scheduled meeting between French President Sarkozy and the Dalai Lama. The effect of this cancellation lasted for three years, and China demanded that the annual meeting be held. This time, it was the Europeans' turn to cancel the meeting, and they did so under the pretext of the urgent need to deal with the crisis situation in the eurozone (Men, 2012). In his Munich speech, Chinese Foreign Minister Yang Jiechi (2010) underlined China's interest in the EU: "We share broad consensus on promoting multilateralism and seeking peaceful solutions to international disputes, and we need closer cooperation in addressing climate change and other global challenges. Our common interests are expanding, our shared responsibilities in international affairs are increasing, the foundation of our cooperation is getting stronger and exchanges and coordination between us are growing. All these will lend a powerful boost to China-EU relations."

At present, EU-China relations contain elements of both cooperation and contention. The dynamics of the transatlantic relationship will affect the EU's perception of and relations with China. Under pressure from the US, the EU did not lift the arms embargo (due to sensitivities over technology transfer) (Grant & Barysch, 2008). Moreover, in recent years there has been a growing tendency in Europe to see China as a threat rather than an opportunity, especially in economic terms. The dominant economic parameters of China-EU economic relations have changed drastically in recent decades. Previously, the EU sent technology and

investment to China, while China provided cheap labour and low-cost goods. Today, however, China exports high-tech goods and its surplus capital (Men, 2011: 3). The EU is worried about its growing trade deficit with China, and European investors are becoming increasingly frustrated by Chinese protectionism (Grant & Barysch, 2008: 35).

The EU has tried to maintain this relationship in the shadow of Sino-US hostility. Europe has long resisted defining its China policy in terms of bloc logic, and has made plans for a new world order of cooperation to solve global problems (Joint statement of the 20th EU-China Summit, 2018). The EU's identity and position as an international actor depends very much on the recognition of its status by other international actors. In this sense, the EU needs to be taken seriously by China (Michalski & Pan, 2017: 155).

EU member states have different views on how to deal with China. For a long time, Europe was reluctant to define its policy towards China according to the logic of the bloc. Nevertheless, the tendency to have a negative image of China has become widespread in the West in recent years. In this sense, China has mostly been configured as a hostile state that threatens the US-led liberal world order (Sciorati, 2022). This mindset has added to the elements of mistrust and tension in EU-China relations, and has led the EU to hold multiple and simultaneous views of China, depending on the policy area: as a cooperating partner with whom the EU shares closely aligned objectives, as a negotiating partner with whom the EU needs to balance interests, as an economic competitor seeking technological leadership, and as a systemic rival promoting alternative models of governance. (European Union Global Strategy, 2016; Official Website of the EU). Additionally, the EU did not like China's reaction to the war in Ukraine. In spite of its close relations with Russia, China has tried to pursue a policy of neutrality in the event of a war in Ukraine. From European point of view, China has done nothing to improve the situation in Ukraine by using its influence with Putin (Haenle, et. al, 2023).

THE EUROPEAN UNION AND CHINESE APPROACHES TO MULTILATERALISM: CONVERGING OR DIVERGING?

THE EU'S AND CHINA'S VIEW OF THE MULTILATERAL WORLD ORDER

THE EU AND MULTILATERALISM

Multilateralism is at the heart of the European integration project, since the EU was founded on multilateralism and operates on the basis of multilateral processes. As a regional international organisation, the EU attaches greater importance to the role of international organisations in the international political system, in particular their role in providing a stable framework for dialogue between states.

Since the end of the Cold War, the EU has faced problems in its old alliance with the US. Europe has grown weary of American unilateralism, and America's persistent hegemonic behaviour is seen as a source of instability in global politics. In this sense, heavy reliance on this alliance was no longer seen as sufficient to meet the EU's own objectives and interests (Biscop, 2018: 45). However, the strong interdependence between EU member states and the US has prevented the Union from taking critical decisions on the course of this relationship. By clinging to their Cold War habits, Europeans have largely relied on the US-led North Atlantic Treaty Organisation in security matters. Despite the steps taken after the end of the Cold War to build an independent defence identity and capacity, the Europeans have not yet been able to declare their independence from the US in this area (Posen, 2006: 184).

In the European Security Strategy, the EU developed the concept of effective multilateralism. Recognising that 'no single country can tackle today's complex problems alone', the strategy included a section entitled 'An international order based on effective multilateralism', which set out the Union's objective of 'developing a stronger international community, well-functioning international institutions and a rules-based international order'. The document also stressed that the EU should pursue its objectives "both through multilateral cooperation in international organisations and through partnerships with key actors" (European Council, 2003).

The EU's commitment to multilateralism was also formally expressed

in the Treaty of Lisbon, which entered into force in 2009 and symbolises the latest set of consensually agreed rules for European integration. Article 21 of the Treaty puts forth that 'the [European] Union shall... promote an international system based on stronger multilateral cooperation'. Since the EU is devoid of well-developed military capabilities, it is unable to play great power politics perfectly that is prevailing under the multipolarity and it necessarily opts for less competitive multilateralism in which non-military power factors, such as the multilateral negotiations, create a change (Scott, 2013: 33; Venturi & Colombo, 2021).

Despite frequent comments about the EU's declining global influence, there are also those who predict that the EU will continue to be a significant global power in areas such as trade, environment, finance or energy, where it has exclusive or strong competences (Smith, 2013: 114). For example, the former President of the European Commission, Jose Barroso (2010), defended this idea in a substantial policy paper entitled "The European Union and Multilateral Global Governance". In this paper, he underlined the EU's role in contributing to and strengthening multilateral rules and institutions at the global level, and presented multilateralism as the right mechanism to build order and governance in a multipolar world.

Since the end of the Cold War, the EU has faced problems in its old alliance with the US. The US began to lose faith in the benefits of the multilateral cooperation and institutions established after the Second World War and began to withdraw from such structures (Biscop, 2018: 45). In such an environment, the EU has maintained its belief in multilateralism and remained faithful to the ideal of making multilateral institutions dominant and strong in the international political system. Accordingly, the EU Council adopted a Conclusion containing a three-pronged strategy to strengthen the multilateral system. In this document, upholding international norms and agreements, extending multilateralism to new global realities and reforming multilateral organisations in line with their aspirations are listed as constituent parts of the EU's roadmap for promoting multilateralism (European Council, 2019). Moreover, the EU does not have well-developed military capabilities and is not in a position to play great power politics. It

THE EUROPEAN UNION AND CHINESE APPROACHES TO MULTILATERALISM: CONVERGING OR DIVERGING?

therefore opts for multilateralism, where non-military power factors, such as multilateral negotiations, have a chance to bring about change (Scott, 2013: 33).

One of the core objectives of the EU's external action is to promote the EU's model of governance and values in order to create a safer neighbourhood and a safer world. In pursuing this objective, the EU shows a preference for multilateral cooperation, preferring to address international challenges through collective action (Biscop & Renard, 2010: 13). In conducting its foreign policy, the EU has mostly relied on Western or colonial-style multilateralism, making extensive use of trade, aid and conditionality mechanisms (Geeraerts, 2011: 63). This approach to foreign policy, which creates hierarchical relationships and normalises pressure on other parties to conform to EU standards, is becoming less effective and less attractive in today's world politics. This means that the EU needs a new style of multilateralism that is more persuasive and seeks to build relationships with third parties on an equal footing (Smith, 2013: 124).

CHINA AND MULTILATERALISM

Since its admission to the United Nations system in 1971, China has been a very active participant in the multilateral institutions. China has prioritised multilateralism, especially its participation in multilateral conventions for economic cooperation to achieve its national goals, especially since the radical change in its foreign policy stance with the adoption of the Reform and Opening Policy in 1978 (Klemensits, 2022: 15). Initially, integration to world politics served the country's ideal of being a winner in the global economy and was limited to the economic sphere. Over time, the topics have diversified. They have even expanded to include security and human rights. In addition, in the first instance China acted only as a rule-taker and then moved on to the role of a rule-breaker and a norm-maker. In other words, at the moment it is pursuing an active strategy to shape the multilateral system (Banik & Bull, 2022: 209, 210).

China sees a peaceful international environment as vital to the realisation of its national interests, especially the continuation of its

economic development. At the World Economic Forum (WEF), President Xi Jinping (2017) raised the issue of the importance of promoting and maintaining multilateralism to face economic globalization and achieve mutually beneficial results of growth and prosperity. Rather than a sincere adherence to the ideal of the common good, China cares about the common good of the international community as long as it serves its national goals well. In this sense, China approaches multilateralism mostly as a useful tool to enhance its global image and make it strong in achieving its global aspirations (Scott, 2013: 39). From the Chinese perspective, therefore, multilateralism is not an end in itself, but a means by which states can achieve their own individual goals in an environment of dialogue that reduces the risk of violent conflict between states (Odgaard & Biscop, 2006: 8).

Economic success has given China a high level of confidence in its foreign policy, which is easily seen in China's expanding role in international organisations and its growing diplomatic ties around the world (Geeraerts, 2011: 57). Since its emergence as a great power, China has shown a clear tendency to integrate itself into the Western-led international system based on multilateralism (Deng, 2007: 882). Notwithstanding its endorsement of multilateralism, Wang (2021) notes that the Chinese have a different concept of multilateralism than the West. However, it has sometimes called for major revisions to the system to make it fairer and more just. Accordingly, China has promoted the "Five Principles of Peaceful Coexistence" (defined as mutual respect for sovereignty and territorial integrity, mutual non-aggression, mutual non-interference in each other's internal affairs, equality and mutual benefit, and peaceful coexistence) as elements to be strongly considered in revising the current system. On the one hand, China pragmatically accepts the existing norms of the international political system, but on the other hand, it also pursues a strategy of transforming the rules within the system in the medium or long term to make them more conducive to Chinese interests (Odgaard & Biscop, 2006: 8). As a result, China is relying more on diplomacy and has developed positive bilateral and multilateral relationships (Naramore, 2008: 91).

In recent years, China has shown an active diplomacy, making efforts to establish peaceful relations with its neighbours, even those with whom

THE EUROPEAN UNION AND CHINESE APPROACHES TO MULTILATERALISM: CONVERGING OR DIVERGING?

it has historically been at odds (Wang, 2010). By declaring its grand strategy of the Belt and Road Initiative (BRI), which aims to create a high level of connectivity from Asia to the end of the European continent through massive investment projects, at the 19th Communist Party Congress in October 2017, China demonstrated its high level of commitment to multilateralism. However, this strategy has been widely interpreted as an attempt to transform its economic power into political power (Biscop, 2018: 42). In addition, China has sought to strengthen its ties with African countries by offering various types of aid, which are seen as more attractive than Western-oriented aid because there is no conditionality that forces them to act in a certain way (Wang, 2010: 563).

China has always valued its sovereignty and independence more than its integration into the global political and economic system. China's priority has been to expand its domestic economic development in the short term, and playing the role of a responsible strong power seems to be the country's long-term goal (Geeraerts, 2011: 62). This put a limit on its multilateralism. In the last decade, however, rather than being a passive bystander or freerider, China, with its growing power and influence, has become a more responsible player, engaging in a wide range of global challenges such as counter-terrorism, environmental degradation and global warming, energy security, international crime, international peacekeeping and nation-building, nuclear non-proliferation, public health and the stability of the global financial system (Shambaugh, 2005: 7-8; Gross & Jian, 2012: 212). On these issues, China is also interacting with other key players in the global political arena. In a speech, Xi Jinping (2020) described the shift in China's approach to multilateralism in the following way: "China believes that to practice genuine multilateralism, we must pursue win-win cooperation but not zero-sum games, be fair and just without bullying others, focus on action without empty talk, respect diversity and say no to hegemony."

Multilateral institutions are seen by China as useful channels to check or balance American power and unilateralism. In addition to advocating a greater role for the UN in international affairs, China has also been active in regional international organisations such as the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) and the Shanghai Cooperation Organisation (SCO) (Wang, 2010: 560-561). China has become more

confident in the concept of multilateralism with its rapidly growing power and successful experience in international and regional multilateral frameworks (Men, 2012: 340). As long as it is possible to do so, China is trying to maintain a high degree of autonomy by refraining from an alliance with a single power or with a regional organisation (Deng, 2007: 866). This is largely due to the fact that China's understanding of sovereignty differs significantly from that of the other major powers, and that China attaches great importance to sovereignty, even considering the sovereign equality of states as a fundamental principle of international law (Wenhua, 2008: 57). This affects its multilateralism, in particular its approach to international treaties and its practices within international organisations.

CONCLUSION

Both China and Europe want to be part of a multilateral international political system, which opens up a window of opportunity for their potential cooperation. This means there is some agreement between Europeans and China on the main features of the emerging international system. The EU and China share a strong belief in the benefits of a rules-based multilateral trading system for achieving sustainable economic growth and prosperity, and a commitment to upholding the rules-based multilateral trading system, where free trade prevails over protectionist tendencies. While the EU promotes democratic values globally and wants to see China's transition to a full democracy, China sees respect for sovereignty and territorial integrity, together with the principle of non-interference, as superseding all other principles of international law and accepts them as its red line.

As a regional international organisation, the EU attaches greater importance to the role played by international organisations in the international political system, particularly when it comes to providing a stable framework for dialogue between states. It actively promotes the involvement of China in international organisations as a means of ensuring that China complies with international law. China also sees international organisations as useful instruments for controlling or balancing US power. In addition to pushing for a greater role for the UN in international affairs, China has also been active in regional

THE EUROPEAN UNION AND CHINESE APPROACHES TO MULTILATERALISM: CONVERGING OR DIVERGING?

international organisations such as ASEAN and the SCO.

There are tensions in their relations that stem from their differences, such as their reliance on different cultural and political traditions, norms and values, despite their overlapping interests in the dominance of multilateralism in the international system. What China values more in multilateralism is the existence of several great powers in the international political system and the equal recognition of each power; on the other hand, the EU values more the choice of the actors to act and to cooperate. Such a difference may be the result of the different roles of the two actors in the formation of the multilateralism in place today. After the Second World War, Europe was an insider in the process of creating the system. China, on the other hand, was a latecomer to the system, having been largely excluded from the founding group. In other words, China has not been an active participant in the design of the current system of multilateralism that is the product of developments during and after the Second World War. Rather than making a permanent choice between rivalry and partnership, it is more likely that both the European Union and China will be willing to exploit the opportunities of multilateralism in a multipolar system, ensuring the coexistence and predominance of competition or cooperation in various aspects of their relations.

Because of the changing foreign policy conduct of the US, the EU was no longer able to see the US as its natural or traditional partner in a multilateral world order. Since the start of the Trump era in 2017, the US has openly demonstrated its aversion to the maintenance of a multilateral world order, including the trade and monetary dimensions. In that sense, the EU wants to see China as a responsible global power and as an ally in building and operating an effective multilateralism.

REFERENCES

ANG, Y. Y. (2023). Reinventing Multilateralism: What to Do, What to Study, and Why. *Global Perspectives*, 4(1).

BANIK, D. & B. BULL. (2022). Multilateralism to the Rescue? Beijing's Support for Multilateral Institutions during the COVID-19 Crisis. *International Quarterly for Asian Studies*, 53, 207-230.

BARROSO, J. (2010). the European Union and multilateral global governance. <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/14399>

BISCOP, S. & T. Renard. (2010). The European Union as a security actor: Cooperative multilateralism. *Security and Human Rights*, 1, 12-17.

BISCOP, S. (2018). The EU and Multilateralism in an Age of Great Powers. Christian, Ethe & et. al. (Eds.), *Multilateralism in a Changing World Order* (p. 39-47), Konrad-Adenauer-Stiftung.

CHAN, G. (2013). The Rise of Multipolarity, the Reshaping of Order: China in a Brave New World?. *International Journal of China Studies*, 4(1), 1-16.

CHAUPRADE, A. (2020). Multipolar balance or a shift to dangerous bipolarity?. *International Institute for Global Analyses Analytical Dossier*, No. 29, https://www.vision-gt.eu/wp-content/uploads/2020/11/AD_29_2020.pdf

DENG, Y. (2007) Remolding great power politics: China's strategic partnerships with Russia, the European Union, and India. *Journal of Strategic Studies*, 30(4-5), 863-903.

European Commission. (1995, July 5). A Long-term Policy for China-Europe Relations. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0bcbc1c7-2c78-4bba-a027-f67035eeac4f>

European Council. (2003, December). European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World. <https://www.consilium.europa.eu/media/30823/qc7809568enc.pdf>

European Union (2019, June 17). EU Action to Strengthen Rules-based

THE EUROPEAN UNION AND CHINESE APPROACHES TO MULTILATERALISM: CONVERGING OR DIVERGING?

Multilateralism. [https:// data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10341-2019-INIT/en/pdf](https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10341-2019-INIT/en/pdf)

European Union (1998, March 25). Building a Comprehensive Partnership with China. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:1998:0181:FIN:EN:PDF>

European Union Global Strategy. (2016, June). https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf

FENG, Z. & Z. He. (2023). Reshaping Global Governance with Genuine Multilateralism. Russian International Affairs Council (Eds.), *Global Governance in the New Era: Concepts and Approaches* (p. 71-85). Institute of Russian, Eastern European and Central Asian Studies.

GEERAERTS, G. (2011). China, the EU, and the New Multipolarity. *European Review*, 19(1), 55-67.

GRANT, C. & BARYSCH, K. (2008). Can Europe and China shape a new world order?, Centre for European Reform, https://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/p_837-611.pdf

GROSS, E. & J. JIAN. (2012). Conceptual Gaps on Global Governance between China and the EU. Zhongqi Pan (Ed.), *Conceptual Gaps in China-EU Relations Global Governance, Human Rights and Strategic Partnership* (p. 202-215), Palgrave Macmillan.

HAENLE, P. & et. al. (2023). Is Europe Aligned on China?. <https://carnegieendowment.org/2023/05/09/is-europe-aligned-on-china-pub-89710>

JIECHI, Y. (2010, February 5). A Changing China in a Changing World. Munich Security Conference. <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjdt/zyjh/t656781.html>

JINPING, X. (2017, January 17). Speech to Davos. <https://www.weforum.org/agenda/2017/01/full-text-of-xi-jinping-keynote-at-the-world-economic-forum>

---. (2020, September 21) Bolstering Confidence and Jointly Overcoming Difficulties To Build a Better World. People's Daily.

KHUSHNAM, P. N. (2022). COVID-19 and Decline of Multilateralism. S. Roy & D. Nandy (Ed.), Understanding Post-COVID-19 Social and Cultural Realities: Global Context (p. 165-180), Springer.

KIM, K. H. (2004). China's Entry into WTO And Its Impact on EU. International Business & Economics Research Journal, 3(9), 65-68.

KLEMENSITS, P. (2022). The Significance of the CEE region in China's Multipolar Relations. L. Horváth (Ed.), Results and Challenges: Ten Years of China-CEEC Cooperation (p. 14-31), Eurasia Center of John von Neumann University.

KURNIASARI, E. (2021). China's Model of Multilateralism: A Critical Discourse Analysis of Xi Jinping's Speech on Asian Infrastructure Investment Bank. <https://eudl.eu/doi/10.4108/eai.14-9-2021.2321376>

Joint Statement of the 20th EU-China Summit. (2018). <https://www.consilium.europa.eu/media/36165/final-eu-cn-joint-statement-consolidated-text-with-climate-change-clean-energy-annex.pdf>

LAATIKAINEN, K. V. (2013). EU Multilateralism in a Multipolar World. K. E. Jørgensen and K. V. Laatikainen (Eds.), Routledge Handbook on the European Union and International Institutions (p. 472-487), Oxon: Routledge.

MEN, J. (2011). The EU-China Relationship Calling for a New Vision. EU-China Observer, 3.

. ----(2012). The EU and China: mismatched partners?. Journal of Contemporary China, 21(74), 333-349.

MICHALSKI, A. & Z. PAN. (2017). Unlikely Partners? China, the European Union and the Forging of a Strategic Partnership. Palgrave Macmillan.

MUZAFFAR, M., et. al. (2017). Changing Dynamics of Global Politics: Transition from Unipolar to Multipolar World. Liberal Arts and Social

THE EUROPEAN UNION AND CHINESE APPROACHES TO MULTILATERALISM: CONVERGING OR DIVERGING?

Sciences International Journal, 1(1), 49-61.

NARRAMORE, T. (2008). China and Europe: engagement, multipolarity and strategy. *The Pacific Review*, 21(1), 87-108.

ODGAARD, L. & S. BISCOP. (2006). The EU and China: Partners in Effective Multilateralism?. Paper presented at the conference on the International Politics of EU-China Relations sponsored by the Chinese Academy of Social Sciences and the British Academy.

Official Website of the EU. The European Union and China. https://www.eeas.europa.eu/delegations/china/european-union-and-china_en?s=166

POSEN, B. R. (2006) European Union Security and Defense Policy: Response to Unipolarity?, *Security Studies*, 15(2), 149-186.

RAGHAVAN, V. (2023). Rethinking Multilateralism: Some Reflections. *Global Perspectives*, 4(1), 1-7.

RUGGIE, J. G. (1992). Multilateralism: The Anatomy of an Institution. *International Organisation*, 46(3), 561-598.

SCIORATI, Giulia. (2022). China 2021-2022: A Foreign Policy of «Re-branding». *Asia Maior*, 33, 23-42.

SCOTT, D. A. (2013). Multipolarity, Multilateralism and Beyond...? EU-China Understandings of the International System. *International Relations*, 27(1), 30-51.

SHAMBAUGH, D. (2005) The new strategic triangle: U.S. and European reactions to China's rise. *The Washington Quarterly*, 28(3), 5-25.

SCHUETTE, L. A. (2022). IO Survival Politics: International Organisations amid the Crisis of Multilateralism. ECPR General Conference Paper. https://www.nestior.eu/files/2022/08/Schuetter_IO-Survival-Politics_ECPR-GC.pdf

SMITH, K. E. (2013). Can the European Union be a Pole in a Multipolar World?. *The International Spectator*, 48(2), 114-126.

SMITH, M. (2018) The EU, the US and the crisis of contemporary multilateralism. *Journal of European Integration*, 40(5), 539-553.

WANG, Y. (2010). China's Response to the Unipolar World: The Strategic Logic of Peaceful Development. *Journal of Asian and African Studies*, 45(5), 554-567.

---. (2021, January 30). Adding impetus to multilateralism. *China Daily*. <https://www.chinadaily.com.cn/a/202101/30/WS6014aeb3a31024ad0baa628e.html>

WENHUA, S. (2008). Redefining the Chinese concept of sovereignty. W. Gungwu and Z. Yongnian (Eds.), *China and the New International Order* (p. 53-80), Routledge.

VENTURI, B. & S. COLOMBO. (2021). Rethinking EU Leadership in the "Neighbourhood": Limits and Ambitions. *IAI Commentaries*, <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/rethinking-eu-leadership-neighbourhood-limits-and-ambitions>

YAN, S. (2015). Why the 'One Belt One Road' Initiative Matters for the EU. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2015/04/why-the-one-belt-one-road-initiative-matters-for-the-eu/>

EU ENERGY SECURITY IN THE CONTEXT OF COMPETITION WITH RUSSIA IN THE EASTERN MEDITERRANEAN*

Doğu Akdeniz'de Rusya ile Rekabet Bağlamında AB Enerji Güvenliği

Gamze ARMİŞEN**

Nuri Gökhan TOPRAK***

Öz

Bu çalışmada Rusya ile Avrupa Birliği arasında Doğu Akdeniz'de yaşanan rekabetin başlıca nedenleri ile enerji kaynağı ülkelerin enerji kavramını bağımlı ülkelere karşı nasıl bir siyasi yaptırım aracı olarak kullandıkları ve bu bağlamda aktörler arası ilişkilerin nasıl şekillendiği ele alınmaktadır. Temel iddia, Rusya'nın Doğu Akdeniz'de siyasi güç olarak enerji faktörünü AB'ye karşı kullanmasına rağmen, AB'nin bölgeye yönelik politikalarını sürdüreceği ve enerji güvenliğinin sadece AB'nin değil Rusya'nın enerji güvenliğini de olumsuz etkileyeceğidir. Çalışma, realist teori kapsamında Doğu Akdeniz rekabet bağımsız değişkeni ile AB enerji güvenliği bağımlı değişkeni arasındaki nedenselliği anlamaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: AB, Doğu Akdeniz, Enerji Güvenliği, Enerji Politikaları, Rusya.

Abstract

This study discusses the reasons for the competition between Russia and the EU in the Eastern Mediterranean, and in this context, how energy-rich countries employ energy as a political tool against dependent countries and how the relations between these actors can be shaped. The main claim posits that although Russia wields energy as a political tool in the region, the EU will continue its policies, adversely affecting both its own and Russia's energy security. The study tries to understand the causality between the Eastern Mediterranean competition (independent variable) and EU energy security (dependent variable) within the scope of realist theory.

Keywords: EU, Eastern Mediterranean, Energy Security, Energy Policies, Russia.

* **Received on:** 18.10.2023

Accepted on: 21.11.2023

** Doktorant, İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: garmisen@stu.aydin.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6133-9161>

*** Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: nuri.toprak@klu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9792-7448>

INTRODUCTION

This study examines the interplay between energy security and geopolitical dynamics in Russia and the EU in the context of the Eastern Mediterranean region. The EU's dependence on Russia for energy supply, coupled with the emerging competition in the Eastern Mediterranean, poses a significant threat to the EU's energy security. According to 2021 data, 72% of the energy mix is dependent on fossil fuels, as the EU accounts for 12% of global energy consumption (Yaşot, 2022: 1). When we examine 2021 data, limited domestic production of 4.1 % in world energy production has made the EU heavily dependent on external suppliers (Çıtak, 2023: 85).

Therefore, one of the EU's primary policy priorities is to maintain energy security, primarily by balancing its relations with energy suppliers, notably Russia. Failure to do so could have adverse effects on the EU's energy security (Güven, 2023: 225). In this regard, the intensification of competition between Russia and the EU in the Eastern Mediterranean region highlights the crucial role of the energy security concept in influencing international politics.

The study aims to contribute to the understanding of how energy is utilized as both an economic and political weapon, shedding light on the complexities of energy security in international relations. As a result, we will learn how competition in the Eastern Mediterranean region affects the EU's energy security and why the EU focuses on the region.

The "Eastern Mediterranean" Region is considered an important transit point that opens the Middle East, which contains approximately 43-47% of the hydrocarbon reserves detected in the world, and the Caspian Basin, which is also rich in these energy resources, to world markets (Özekin, 2020: 7). Its strategic location and ownership of energy transit routes have attracted the attention of both the EU and Russia (Kedikli & Çağalan, 2017: 122). Russia has been focusing on the Eastern Mediterranean to increase its energy reserves, bolster its economic income, and enhance its global political position. The country has also utilized energy exports as a political tool, using them to garner support or exert pressure for its political objectives. This has created a competitive

EU ENERGY SECURITY IN THE CONTEXT OF COMPETITION WITH RUSSIA IN THE EASTERN MEDITERRANEAN

environment among various powers vying for access to the region's resources. For the EU, ensuring energy security and reducing dependence on Russia have been priorities. The EU has pursued active policies to diversify its energy sources and transit routes. However, Russia has sought to impede the EU's involvement in the region by employing energy as a means of imposing sanctions or exerting pressure (Abbas, 2023: 583).

The intense competition between the EU and Russia in the Eastern Mediterranean can potentially lead to erroneous actions and a potential energy supply security gap. This situation may limit the EU's maneuverability in foreign policy, particularly when dealing with the region, due to the complexities and challenges posed by the competition for energy resources. It is significant to note that this provided passage reflects a particular perspective on the dynamics of the Eastern Mediterranean region and the competition between the EU and Russia. The situation may evolve, and additional factors and perspectives could contribute to a more comprehensive understanding of the complex dynamics at play in the region.

Realist theory provides a framework for comprehending how nations prioritize energy security as a crucial part of their national security and foreign policy, driven by their pursuit of power and self-interest. It contributes to understanding the strategic calculations and actions that nations take to secure a stable and reliable energy supply, frequently in a competitive and sometimes conflict-prone international environment where energy resources are significant drivers of state power and influence (Duman, 2021: 12).

A state's ability to develop economically, uphold national security, and affect international affairs depends on its access to energy. As a result, states develop a range of strategies to ensure energy security. However, they occasionally do not think twice about using violence when they are striving for power or to advance their own national interests (Gürbulak, 2023: 30).

The efforts made by states to guarantee access to and control over energy resources, given their strategic importance, fall under the heading

of energy security. States that control supply chains or have access to essential energy resources will take advantage of the situation, change the energy flow, and create ties of financial and political reliance. Such a process may lead to conflict, and states may take an adverse stance on reconciliation. The realist viewpoint argues that in some situations, governments can protect their interests through agreements. The goal of this cooperation is to protect state interests and maintain the balance of power.

All things considered, the Russia-EU competition in the Eastern Mediterranean is important in the context of EU energy security and foreign policy because it directly influences the EU's ability to diversify its energy sources, ensure a stable energy supply, and maintain its autonomy in foreign policy decision-making. The outcome of this competition will shape the energy landscape and geopolitical dynamics in the region, with lasting implications for both the EU and Russia. The essential argument of the study is that in the EU-Russia competition in the Eastern Mediterranean, although the EU produced policies to reduce its energy dependence on Russia, it was not enough, and energy security was endangered as a result of competition.

The significance of this study contributes to the literature by explaining the EU and Russia's energy policies, the energy element in bilateral relations, and Russia's goals against the EU in the Eastern Mediterranean competition, explaining in which direction the EU's possible energy security will progress.

The results of the study can shed light on policymakers' concerns about the outputs of competition for both Russia and the EU and in which direction changes are needed to reveal the EU's energy security situation. This section explains or highlights the main research question as follows: What represent the mechanisms through which the Russia-EU energy competition in the Eastern Mediterranean jeopardizes EU energy security?

Additionally, it is crucial to consider minor details of our primary question in various contexts under the following subheadings: What are the factors that direct the interests of Russia and the EU in the Eastern

EU ENERGY SECURITY IN THE CONTEXT OF COMPETITION WITH RUSSIA IN THE EASTERN MEDITERRANEAN

Mediterranean region? How have Russia's strategies changed in the Eastern Mediterranean before and after the Putin era? Is it in line with the EU's strategy for energy security and its conduct in the Eastern Mediterranean?

LITERATURE REVIEW

One of the reasons for choosing EU-Russia energy relations and energy security as the subject of study is that it is an ongoing issue. Furthermore, doing a synthesis study on the Eastern Mediterranean's growing popularity among national players, as well as its growing political and economic relevance, will provide a new viewpoint to the literature.

The master's thesis titled "Energy Dynamics of Energy Security in the Eastern Mediterranean," written by Nazlı Yoldaş, has inspired academic studies to be carried out in the field of energy security, specifically the Eastern Mediterranean. Within the scope of the study, the realist theory, the importance of the Eastern Mediterranean, the dynamics in energy policies, and the approach of international actors to the region have been supportive of this study.

"The Importance of the Eastern Mediterranean as a Competitive Field in the Field of Energy," written by Umut Kedikli and Ömer Çağalan (2017), argues the importance of the Eastern Mediterranean to analyze the energy policies of the actors. Metecan Yaşot (2022) published a master thesis titled "Conflict Areas Affecting the Energy Security of the European Union: Ukraine-Russia, Iran, and the Eastern Mediterranean," which explains the EU's relationship with the country or region in crisis and the EU's energy security are mentioned. This study examines the EU from the perspective of the Eastern Mediterranean and expresses its reflection on energy security. In order to understand the purpose of Russia, one of the active actors in the region as well as the EU, in the Eastern Mediterranean and to shed light on the energy relations between the EU and Russia, it will benefit from the analysis called Russia's Eastern Mediterranean Policy, written by Çağatay Özdemir (2018).

CONCEPTUAL FRAMEWORK: ENERGY SECURITY

The idea of energy security can be addressed in a variety of ways. Broadly speaking, these fall into three different groups. First, "accessing convenient and accessible energy resources at low cost" is the definition of "energy security," and the second category is assessed in light of "global warming, chemical contamination of water, and nuclear proliferation." The third category is defined in the context of international politics as the economic mobility brought about by local and global energy markets, the assurance of countries' access to the energy resources required for the maintenance of their power, and the responses of countries in terms of their foreign policies (Toprak, 2019: 662).

Energy security is the supply and diversification of energy from a physically reliable, uninterrupted source at an affordable price, along with the oil crises of the 1970s and 1980s (Kocatepe, 2019: 59). Otherwise, internal and global issues could jeopardize national economic and diplomatic stability while also driving up prices and posing a threat to energy security. In summary, it is critical to balance rivals by advancing shared interests. Increasing energy variety remains a crucial component of energy market security. This condition prevents the energy demand from being met by a sole actor or a small group of actors because it becomes necessary to consistently employ the same energy sources as supply diversification declines.

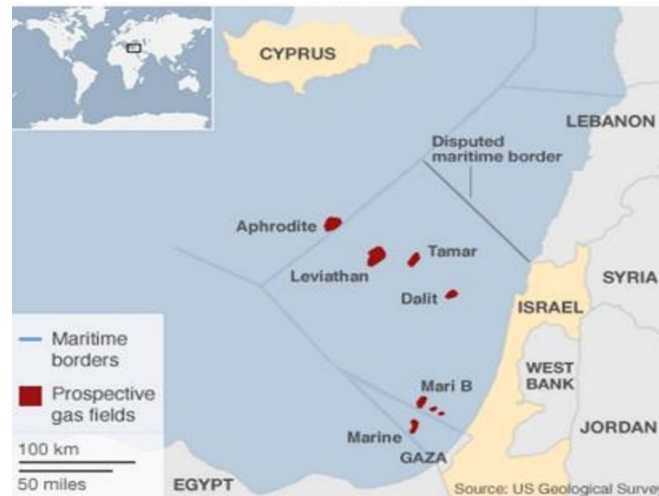
Given the strategic significance of energy resources, states' efforts to ensure access to and control over those resources fall under the category of energy security because states that dominate supply chains or possess key energy resources will exploit this situation, alter the energy flow, and establish relationships of economic and political dependence. Conflict may arise during such a process, and states may adopt a position that is hostile to reconciliation. The realist perspective, however, contends that in some circumstances, governments can safeguard their interests through agreements. However, this collaboration takes place with the intention of safeguarding state interests and upholding the balance of power.

EU ENERGY SECURITY IN THE CONTEXT OF COMPETITION WITH RUSSIA IN THE EASTERN MEDITERRANEAN

EASTERN MEDITERRANEA GEOPOLITICS AND ECONOMICS

The Eastern Mediterranean basin, where the most significant energy discoveries of recent years have been made, is part of the energy corridor connecting the Middle East with abundant energy resources to Europe with scarce resources. Geographically, the Eastern Mediterranean is where Europe, Asia, and the Middle East converge. The position of the area on major commerce routes and its abundant energy resources account for its strategic significance (Tuğ, 2019: 80). It is assumed that this region, where natural gas reserves have just been identified and are still anticipated to be produced, possesses the potential to yield benefits to both reserve countries and energy-demanding countries (Karagöl & Özdemir, 2017: 55). This situation provided a competitive environment for accessing energy resources and allowed political crises to occur among the actors due to the ambiguity of energy security.

Picture 1: Gas in the Eastern Mediterranean

Source: Varghese, 2020.

In order to quickly supply to the demand markets with the use of existing pipelines and lines that are planned to be built by sea, it is equally crucial to transit the subsurface resources of the Middle East and the Caspian Region from the Eastern Mediterranean to the demand locations (Denizli, 2022: 45). Geopolitical tensions are raised by disputes over Exclusive Economic Zones (EEZ) that affect resource allocation, maritime

borders, and access to resources in the area (Türkeş, 2021: 92).

Geoeconomically, the Eastern Mediterranean is a promising zone for economic growth since it contains significant energy resources that influence the energy policies of the countries in the area. The opportunity to increase their political and economic power as well as their income from energy exports is presented by this circumstance for both the regional nations and the great powers.

Along with energy resources, maritime trade is another element that significantly affects the geo-economics dynamics of the area (Üren, 2021: 856). The Eastern Mediterranean region, which is rich in ports, shipping lanes, and marine trade networks, is dynamic and places economic concerns first. Additionally, within this scope, it is necessary to assess elements like regional cooperation potential, energy infrastructure, investments, trade, and collaborative projects. It is possible that the aforementioned economic factors are not based on a struggle for dominance between the parties as a component of foreign policy, but rather that cooperation aimed at addressing shared interests will boost the economic interests of the states in the region and promote energy security.

ANALYSIS OF THE HISTORICAL BACKGROUND: ENERGY POLICIES OF RUSSIA BEFORE 2000

Russia participates enthusiastically in energy diplomacy as a result of the abundance of its energy resources and its export capacity. As a result, access to and policies on energy carry out a significant role in determining Russia's foreign policy. Explaining many elements that contributed to the change in Russia's energy policy and security stance before and after 2000 is vital to comprehend the existence of competition in the context of the study's importance to the Eastern Mediterranean.

When we go back to the period before the 2000s, the void left by the collapse of the Soviet Union in Eurasia led to instability in Russia, which resulted in status loss and border shrinking. It was necessary to innovate in foreign policy strategies in order to avert this situation. As a result, Russia's energy policies, which form its foundation, must change because

EU ENERGY SECURITY IN THE CONTEXT OF COMPETITION WITH RUSSIA IN THE EASTERN MEDITERRANEAN

in order to eradicate its economic and political turmoil in the 1990s, Russia needed access to new revenue streams.

In the 1990s, Russia focused primarily on oil and gas exploration and production in the Eastern Mediterranean. However, due to the country's lack of a significant presence in the natural gas market, not much investment has been made in infrastructure in the region. Alternatively, it has focused on increasing production by securing new oil and gas fields in high-demand European and Asian regions.

DURING THE PUTIN ERA

With Vladimir Putin coming to power in 2002, there have been significant changes in the energy sector. Russia has followed a policy that expands its energy field and gives importance to transmission line diversity within the scope of infrastructure work (Özdemir, 2022: 91). With the integration of national security plans and energy programs, it has also entered a phase in which energy resources are exploited as a deterrent force. Within the context of the instances below, let us investigate how Russia has used the energy sector as a diplomatic tool in the political and military processes.

The 2008 gas crisis between Russia and Ukraine put both nations' energy security in jeopardy because Ukraine serves as the conduit for natural gas flowing to the EU (Erkal, 2018: 73). Following the crisis, Russia sought to lessen its susceptibility to the consequences of interdependence by diversifying its energy supply and entering new markets.

Following the procedure, Russia began construction on the Nord Stream Natural Gas Pipeline Project in 2011, which will deliver natural gas to the EU market without the need for a transit nation. The goal of the Nord Stream 2 project was to make it easier for Russian natural gas to reach European markets. Relations with Ukraine changed as a result of Russia's annexation of the Crimean Peninsula in 2014 (Arslan, 2017: 38). However, Russia has put into place the South Stream Natural Gas Pipeline Project to circumvent Ukraine in the distribution of natural gas to Europe. Within the framework of the project, Russia sought to penalize Ukraine

and defend its market share in the EU (BBC, 2012). The idea was, however, abandoned afterward. Political and economic factors also played a role in Russia's decision. It would not be prudent to turn to the South Stream project because it will negatively affect Russia's economy due to changes in oil prices and EU sanctions.

The project should be replaced with Blue Stream 2, which will increase Russia's influence in the Eastern Mediterranean. The project will support Türkiye's access to energy resources in the Eastern Mediterranean and boost its geopolitical influence in the area while also trying to provide energy security by delivering Russian natural gas to Europe via Türkiye. (Hamzaoğlu, 2022: 272). Additionally, to avoid suffering too much loss in the EU market, the Power of Siberia Natural Gas Pipeline construction project was launched in 2014, and natural gas flow to China was made available in 2019. This was done in order to diversify the market and avoid suffering too much loss in the EU market (BBC, 2019).

By implementing the Turkish Current Project in 2020, Russia hoped to lessen Ukraine's contribution to the flow of natural gas to Europe. However, as a result of Ukraine's Western orientation and convergence with NATO, military drills began on the Ukraine-Russia border in 2020 and continued through 2021. In response to this situation, Russia invaded Ukraine in 2022 and imposed economic sanctions.

The Russian currency has increased once more as a result of Russia, the decree mandating Paying in Rubles in Energy Trade with Unfriendly Countries, the rise in oil and natural gas prices, and the decree (Cebotari, 2022: 1007).

As can be understood, the Western and EU countries could not agree under a single roof on the restrictions on Russian energy. After the occupation of Ukraine, Russia developed cooperation with China in energy and economic fields. It increased its energy trade by signing natural gas and oil agreements. In fact, with the completion of the Power of Siberia-2 Natural Gas Pipeline, relations have developed more.

Regarding Russia's energy policy for the future, it has adopted a methodology that reflects its strategic objectives and national interests in

EU ENERGY SECURITY IN THE CONTEXT OF COMPETITION WITH RUSSIA IN THE EASTERN MEDITERRANEAN

the energy sector in 2030. Russia intends to transport natural gas via several routes without using a transit nation. Another crucial issue is that in order to maintain economic growth based on energy, cooperation will be sought, particularly with the Asia-Pacific region (Varol Sevim, 2014: 93). In a nutshell, Russia is built on the goals of diversification, collaboration, and securing a dominant position.

POLICY FRAMEWORK: RUSSIA'S EAST MEDITERRANEAN TARGET AND ENERGY POLICIES

Russia aimed to improve its energy policy and broaden its influence by making it easier to acquire energy resources in the Eastern Mediterranean region. In order to participate in energy exploration and production activities more effectively on the reserves, Russia has mobilized Russian energy enterprises in the region and formed several partnerships. In addition to cooperating, it also aimed to increase the amount of energy it exported through projects like erecting transmission lines and storage facilities, which would facilitate access to markets in the Eastern Mediterranean. Beyond raising production and capacity, ensuring energy security in the region is crucial. By expanding its military presence and creating important locations in the area, it also attempted to sway regional politics (Yoldaş, 2020: 70).

Its plans to share the region's energy resources and export its energy reserves to the global market are also important. The pro-US stance of the states in the area compelled Russia to initiate diplomatic relations. For instance, Russia was able to improve its standing in the region by supporting Assad during the Arab Spring. Considering its military base in the city of Tartus on the Mediterranean coast of Syria, it can be claimed that Russia is trying to take an active part in the competition in the Eastern Mediterranean (Kazancıoğlu, 2022: 40).

In order to retain its military presence in the area and forge connections with other gas projects, it actually conducted some military drills in the Eastern Mediterranean. In addition to Syria, Russia has developed ties with the Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus

(GCASC), which faces economic challenges from its neighbors. Due to the growing demand for energy in the Eastern Mediterranean, it grants entities like the USA, France, Germany, and Russia the freedom to look for resources in the area, which forms the basis of its relations with the GCASC. Russia was able to maneuver throughout the Eastern Mediterranean more readily thanks to this circumstance.

Additionally, it sought to maintain the European countries' reliance on him for energy, from which it obtained the vast bulk of its economic wealth. As will be discussed in the study, it has prioritized both reducing dependence and preserving energy security by giving resource diversification by looking to the Eastern Mediterranean. At the same time, Türkiye is a member of the area. In order to dominate the Eastern Mediterranean, Türkiye did not hold back from forming partnerships with other players, providing Europe with a foothold that gas could provide without interruption. The possibility that gas from the Eastern Mediterranean could now be transported to Europe via Türkiye could have a big impact on Russia.

We will discuss Russia's relations with Syria, which are crucial at this time, while also discussing its objectives in the Eastern Mediterranean. Syria is the location where Russia's Middle East and Eastern Mediterranean policies converge. The success it has in Syria will be crucial to achieving the objectives of both strategies.

Syria's strategic location at the intersection of crucial areas like Eurasia, the Middle East, and the Eastern Mediterranean makes it possible for Russia to conduct an effective Middle Eastern and Eastern Mediterranean policy. Because of its military presence in Syria, Russia has the chance and advantage of controlling the Suez Canal, the Gulf of Iskenderun, and the Persian Gulf. More importantly, Syria allows it to avoid encirclement, move into a besieging country posture, and finally have the possibility to accept, at least to some extent, the Turkish Straits' handicap, which limits it to its geographic location. S-300 and S-400 air defense systems, technical teams of special forces, and navy components are all part of the naval base built in Tartus (Aras & İşyar, 2023: 522).

Due to these benefits, Russia does not want to leave Syria and is

EU ENERGY SECURITY IN THE CONTEXT OF COMPETITION WITH RUSSIA IN THE EASTERN MEDITERRANEAN

continuing its military assistance that it began at the Assad regime's invitation in September 2015. With the "Hmeymim Air Base" it obtained in Latakia, its political and military position in the Middle East and Eastern Mediterranean was further bolstered as it began to give the Assad regime military support (Killioğlu, 2021: 17). With the most advanced warplanes, the S-300 and S-400 air defense missiles have created a multi-layered air defense system termed A2/AD (Anti Access/Area Denial) that covers the Eastern Mediterranean. As part of the "Astana Process," which was launched with meetings in Moscow at the beginning of 2017, Russia, which has ensured the survival of the Syrian regime by its military backing, collaborates with Türkiye and Iran on actions pertaining to Syria's future (Üren, 2021: 864). Its actions in the Middle East and Eastern Mediterranean have started to rise as a result of the military bases' expansion in Syria.

In summary, Russia has taken a proactive stance in the area. In addition to its connections with Syria, it has worked to assure the potential for energy, economic, and political cooperation with Egypt and Lebanon, two nations with which the EU has established strong communication.

Cooperation with Egypt, particularly in the energy sector, has been apparent. Russian energy firms have contributed to Egypt's energy infrastructure and invested in the country's natural gas reserves.

EU'S EASTERN MEDITERRANEAN TARGET AND ENERGY POLICIES

For the EU, which relies on imports to meet its energy demands, ensuring energy security is crucial. In order to improve the internal market, it has altered its approach to energy security by diversifying its resource base, locating new resources, and enacting legislation that ensures the free flow of energy (Meral, 2016: 51). However, among its top policies are cooperation with energy suppliers for energy security and diplomatic access to energy resources.

To touch on the main lines of the EU's energy policy, it is basically shaped at the national level in order to protect and manage the energy

resources of the member states. In the 1950s and 1970s, the EU played a limited role in the energy field and in coordinating energy policies. After the 1973 and 1979 oil crises, efforts were directed towards enhancing energy security. Policies were created to encourage the use of renewable energy sources, promote energy efficiency, and diversify the energy supply (Yılmaz & Kalkan, 2017: 186). By the 1990s, the development of a single internal market had strengthened EU energy policies. Additionally, there was an aim to liberalize markets, integrate energy infrastructures, and promote competition in the energy industry.

Over the following decade, the EU made significant moves to integrate its energy policies with measures to mitigate climate change. The transition to an energy system based on renewable energy sources has been supported by policies like the 2030 Climate and Energy Framework and the 2020 Energy and Climate Package. By 2050, the EU wants to become carbon neutral (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2023). It also encouraged cooperation with the EU Energy Union in areas such as diversifying energy supply, integration of the energy market, and strengthening energy diplomacy in order to strengthen energy policies.

In keeping with its commitment to energy security, the EU is believed to be interested in the Eastern Mediterranean natural gas market. The EU has integrated additional sources, including Azerbaijani and Turkmen gas, through the Southern Gas Corridor in the Caspian Sea and the Fifth Corridor in the Eastern Mediterranean due to the rise in demand as the domestic gas production of the EU declines. Between 2019 and 2020, it is also intended to import 10 billion cubic meters of natural gas annually and boost energy security by lowering the cost of LNG (Kalafat, 2023: 35). LNG will increase competitiveness and flexibility while lowering the security risk to a minimum. The EU will also work diligently to address issues related to energy security, member-state unity, and regional stability.

While reducing concerns, bilateral cooperation will also become a vital partner by promoting the expansion of the economies of the two countries. The discussions it has had with superpowers like the USA as well as the countries in the region are very important. At the EU-US Energy Council, the availability of resources in the Eastern Mediterranean was

EU ENERGY SECURITY IN THE CONTEXT OF COMPETITION WITH RUSSIA IN THE EASTERN MEDITERRANEAN

emphasized. The EU tried to ensure energy security in Russia after the energy crisis and to sever the faulty interdependent link because over 42% of the EU's imports come from Russia (Kalafat, 2023: 32).

The EU and Türkiye now work more closely together in terms of their range of energy resources because the TANAP and TAP projects, which have developed Azerbaijani natural gas, are meant to assure the security of the energy supply (Kavaz, 2020: 9). The other alternative is the Turkish Stream Project between Russia and Türkiye. With this program, the EU will increase the number of transit countries. Additionally, it will ensure energy security by transporting energy reserves from the Eastern Mediterranean to the EU via Türkiye (Gurbanov, 2016: 78-79).

In matters like Russia's energy market share, pricing competition, and political interactions, the rivalry for energy resources in the Eastern Mediterranean looks to be a factor in the energy security strategy.

The EU's Eastern Mediterranean strategy, however, is shaped by entities in the region with competing interests, such as Türkiye, Greece, and the GCASC. The Eastern Mediterranean became the EU's natural borders when the GCASC, the island's sovereign representative, joined the EU in 2004 while the Cyprus issue was still unresolved and prohibited from being so. Because Greece is a member nation and Türkiye is a candidate nation, the EU is directly involved in contentious problems in the Eastern Mediterranean in the current Türkiye-Greece ties, where tensions are growing. The basis of the sharing competition in the Eastern Mediterranean is the right to have rights in existing and potential energy resources, and the basis of the problems for Türkiye lies in the attempts of Greece and the GCASC to establish dominance in the seas by ignoring the rights and interests of Türkiye and other coastal states.

The GCASC, which has unilaterally continued its energy activities in the Eastern Mediterranean since the EEZ (Economic Exclusive Zone) agreement signed with Egypt in 2003, disregards the rights of the Turkish community, which is the island's founding element, and seeks to advance regional and global agendas through energy resources. It appears that the GCASC, which has gained a sizable advantage as a result of being admitted as a member of the European Union (EU), intends to use the

financial gain it will receive from selling its energy reserves to the international market as a trump card against the TRNC during negotiations. The GCASC will also entice foreign businesses to the Eastern Mediterranean and address the energy problem on a regional and global scale. They seek to pressurize Türkiye and elevate the situation to a global level.

The activities started by the US Noble Energy in 2011 were carried out on various parcels by large companies like the French Total and the Italian Eni. This was in contrast to the GCASC, which divided the area designated as its own EEZ into 13 parcels in 2007 and permitted international companies to conduct energy exploration activities on behalf of the Republic of Cyprus (Yaycı, 2011: 33). The GCASC has increased its energy cooperation, particularly with Israel and Egypt, and expanded it to military fields, depending on the geopolitical developments in the area, after being successful in luring foreign businesses to exploration activities.

After the failed Cyprus negotiations in Crans Montana, the GCASC continued its initiatives in its countries, believing that Türkiye could profit from the issues it was having with the neighboring nations. President of the GCASC Nikos Anastasiadis declared during a visit to France in November 2017 that French Total and Italian Eni businesses would begin drilling operations in the sixth parcel in an effort to capitalize on the recent tensions between Türkiye and the EU. An additional significant action taken by Anastasiadis during this visit was his offer to provide the French access to the naval base at Mari (Tatlısu) and the air base in Paphos Andreas Papandreou (Yılmaz, 2018: 3)

In addition, the GCASC is attempting to use EU funding to build the Eastern Mediterranean Pipeline Project, which will transfer natural gas deposits from Cyprus to Greece, Italy, and Israel.

The pipeline will be constructed around 3 kilometers below the surface of the ocean, first traveling to Greece and, subsequently, Italy. The project, which is estimated to be 1,900 kilometers long and cost up to 17 billion dollars, is the longest and potentially most expensive natural gas pipeline in the World (Yılmaz, 2018: 3). Bypassing Türkiye in this way will allow the GCASC to transport its natural gas reserves to Europe. Due to

EU ENERGY SECURITY IN THE CONTEXT OF COMPETITION WITH RUSSIA IN THE EASTERN MEDITERRANEAN

its exorbitant cost and the fact that it will travel through Türkiye's Exclusive Economic Zone, this natural gas pipeline does not appear to be practicable.

On the other hand, the EU also maintained friendly relations in the Eastern Mediterranean with Egypt, Lebanon, and Greece. The reasons for Greece's policies and decisions in the Eastern Mediterranean are complex and based on a number of elements, to begin with when we discuss their connections with Greece. Since 1981, Greece has been a part of the EU. Greece and the EU are strategic allies. Greece's ambition to maintain its EU membership and continue to be an active member within the EU is reflected in its cooperation with the EU on events in the Eastern Mediterranean. In the Eastern Mediterranean, Greece defends its rights to its continental shelf and maritime jurisdictions. Regarding determining maritime jurisdiction regions in the Aegean Sea and the Eastern Mediterranean, as well as the extraction of energy resources, Greece employs a strategy based on international law. Greece and Türkiye have long-standing disagreements about matters including marine jurisdictions, sovereign rights, and military tensions. One of the things that encourages Greece to support the EU is these disputes.

Greece requests the EU's assistance and collaboration in resolving these concerns. Furthermore, Greece places a high value on the discovery and utilization of energy resources in the Eastern Mediterranean. Greece might benefit from economic growth and energy security from the extraction of these resources. Greece, therefore, sets the objective of collaborating with the EU and its regional allies on energy initiatives in the Eastern Mediterranean.

Energy, stability and security, economic development, and regional collaboration are just a few of the new fields it has developed. As we consider energy cooperation, it is important to note that the EU places a high strategic value on the discovery and exploitation of energy resources in the Eastern Mediterranean. The EU hopes to strengthen energy supply security, diversify energy sources, and meet carbon reduction goals by working with Lebanon and Egypt on energy resources. It creates cooperative ventures in this environment about things like the extraction, transportation, and sale of natural gas. In order to enhance stability and

security in extraction, transportation, and marketing, they have also formed a number of collaborations. This framework also includes establishing maritime borders and looking for solutions for energy projects that are compliant with international law. There is a lot at stake here for the EU, Lebanon, and Egypt as well. By working together with the EU, Lebanon and Egypt hope to boost their economies in the areas of sustainable growth and economic development.

RELATIONSHIPS BETWEEN TÜRKİYE AND ITS EASTERN MEDITERRANEAN NEIGHBORS

The relationship between Türkiye and the various players in the Eastern Mediterranean is highly complicated. First, when we look at Türkiye's relations with Greece, we see that there is tension between the two nations because of their divergent views on who should determine maritime borders and who should have sovereign authority in the Eastern Mediterranean. The establishment of maritime borders, the distribution of energy resources, and the rights of islands to their continental shelf are among the topics that have caused conflict between these two nations. Cyprus is another participant. Türkiye and the GCASC have had a long-running dispute over the island of Cyprus.

While the majority of the international community only recognizes the GCASC, Türkiye recognizes the Turkish Republic of Northern Cyprus. This conflict has become more challenging as a result of the discovery of energy resources in the Eastern Mediterranean.

When we look at Egypt, a country that cooperates with both the EU and Russia in the region, we see that, while diplomatic ties had been broken for a while, they were eventually reestablished in 2021. The dynamics of relations between these nations are significantly influenced by the availability of energy resources in the Eastern Mediterranean.

The understanding between the parties, their diplomatic links, and global dynamics will determine the outcomes and direction of the discussion in the Eastern Mediterranean. Geopolitical balances in the area may be impacted, and relations with other foreign actors may also change as a result.

EU ENERGY SECURITY IN THE CONTEXT OF COMPETITION WITH RUSSIA IN THE EASTERN MEDITERRANEAN

With the outbreak of the Syrian civil war, Syria's weapon in the area, relations with Türkiye have drastically deteriorated. Türkiye sponsored Syrian opposition factions while attempting to maintain authority in northern Syria. Another argument over the division of maritime boundaries and energy resources in the Eastern Mediterranean resulted from this.

Another significant player influencing the balance in the Eastern Mediterranean is Russia. The dynamics in the region may be impacted by Russia's involvement and energy initiatives in Syria.

Finally, the Eastern Mediterranean's energy security is greatly impacted by Libya, particularly its undersea natural gas reserves. In order to work together on the extraction, transportation, and trading of energy resources, Türkiye and Libya have signed cooperation agreements in this area. The construction of pipelines to carry natural gas from Libya has the support of Türkiye. These initiatives endeavor to contribute to the diversity of energy sources and boost energy security. Power dynamics at the regional and global levels have an impact on Libya. Türkiye and many nations, including Greece and Egypt, have differing views on maritime boundaries and the distribution of energy resources, particularly in the Eastern Mediterranean. This is one of the elements influencing Libya's security of supply and access to energy sources. From a military standpoint, Türkiye has supported the Libyan Government of National Accord (GNA) politically and militarily. This assistance was given to acknowledge the GNA as the legitimate government and to maintain the nation's stability. Türkiye has a stake in ensuring the security of the energy supply, and a stable Libya can make it easier to harvest and transport energy resources safely. Briefly put, Türkiye wants to keep working closely with Libya to exploit energy resources and maintain security.

CONCLUSION

Russia will not cease showing the idea of energy as a power factor in response to the EU's liberalization efforts in the competition in the Eastern Mediterranean and its attempts to solve the concerns of dependency on a small number of suppliers in energy imports. However,

it should not be forgotten that putting pragmatic measures into place would jeopardize Russia's pricing stability, long-term economic expansion, and energy demand security. That is because it will open the door wide to embargoes enforced by dependent countries or other superpowers.

When we consider the worst-case scenarios, we see that the disruption of energy resources, supply issues, and political disputes will result in a loss of confidence between the parties, which will have a significant impact on the energy market and trigger a period of tension in bilateral relations. Even though it is implausible, this regression, which takes into account not just the relationships between the two countries but also the affiliations of the parties, might lead to a worldwide energy catastrophe. The EU's reliance on Russia for energy may grow as a result of energy competition. As a result, the Union's energy security may be in jeopardy, endangering the member states' industrial endeavors, residential energy use, and day-to-day activities.

On the other hand, interruptions in energy supply can slow down economic growth by reducing production. In the context of Eastern Mediterranean competition, increases in energy costs may cause price fluctuations. Thus, the overdependence of energy resources on a single supplier may continue, causing member states to encounter uncertain situations in energy supply. Additionally, the EU, which has a market in Russia, has established itself as a significant player in the energy industry by forging close ties with advanced economies like China, India, Pakistan, and, to a lesser extent, the United States. Russia has the benefit of leveraging the energy resources of Central Asian and Caucasian nations to its advantage in supplying energy to the European Union. Russia also controls the energy resources of these nations. As a result, it had more influence and market power over energy reliance.

By offering financial assistance to the economically underdeveloped riparian nations in the Eastern Mediterranean and avoiding transit routes, Russia can make another move that serves its own interests. Political and energy supply security issues could arise as a result of the rivalry in the Eastern Mediterranean, which could result in a stalemate in relations.

EU ENERGY SECURITY IN THE CONTEXT OF COMPETITION WITH RUSSIA IN THE EASTERN MEDITERRANEAN

Nevertheless, despite the entire process, the EU's proactive policies with the Eastern Mediterranean riparian nations continued to foster relationships with alternative energy providers. For instance, the EU has established ties with the GCASC and even unilaterally admitted it as a member of the Union. Türkiye is an important component of the EU's energy security because it serves as a bridge between places that depend on energy imports, like Russia, and regions that do not, like the EU, and because it is located at the intersection of two continents.

The EU gains ground, and the Eastern Mediterranean region sees a diversity of cooperation as a result of Türkiye's ambition to join. Türkiye is anticipated to maintain its strategic importance within its zone of influence. The EU needs energy resources from the Eastern Mediterranean to reduce its reliance on Russia, and because of its geographic location and project costs, it is thought that this is the best technique to be achieved via pipelines over Türkiye. This might have significant implications for Türkiye, including increasing energy cooperation with the EU, reducing natural gas purchase costs, and controlling the distribution of energy in the region.

A broader assessment would be that exporting countries like Russia have the potential to impede the measures taken to mitigate the negative consequences of the EU's energy policies in the Eastern Mediterranean. The analysis predicted that the EU's dependency on Russian energy resources would increase at least until 2030. Nevertheless, wars in the Eastern Mediterranean region and energy exploration and extraction activities will make it difficult for the EU to sustain resource diversity. Thus, reliance on Russia will continue.

REFERENCES

- ABBAS, E. K. (2023). The Russian Strategic Vision in the Eastern Mediterranean Region. *Russian Law Journal*, 11(9), 580-586.
- ARAS, H., & İŞYAR, Ö. G. (2023). Rusya'nın Suriye Krizine Müdahalesinin Neorealizm Çerçevesinde Analizi. *TESAM Akademi Dergisi*, 10(2), 513-529.
- ARSLAN, T. (2017). Avrupa Birliği'nin Enerjide Rusya'ya Bağımlılığı Sorunsalında; Türkiye ve Doğu Akdeniz. (Unpublished Master's Thesis), Ankara: Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Avrupa Birliği Başkanlığı (2023). Fasil 27: Avrupa Birliği'nin Çevre ve İklim Değişikliği Politikası, https://www.ab.gov.tr/fasil-27-cevre_92.html.
- CEBOTARI, L. (2022). EU-Russia Energy Relations: Problems and Perspectives. *Sciendo*, 16(1), 1001-1014.
- ÇITAK, D. (2023). 2000'li Yıllarda Enerji Politikaları Çerçevesinde Avrupa Birliği – Rusya İlişkileri. (Unpublished Doctoral Thesis), Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DENİZLİ, C. (2022). Doğu Akdeniz Hidrokarbon Kaynakları Üzerine Jeopolitik Bir Değerlendirme. (Unpublished Master's Thesis), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DUMAN, S. (2021). İdealizm ve Realizm Tartışması. (Unpublished Graduation Project). Konya: Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- ERKAL, H. Y. (2018). Enerji Güvenliğine Yönelik Tehditler ve Enerji Güvenliği Politikalarındaki Değişim. *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 63-78.
- GURBANOV, I. (2016). Perspective for Turkish Stream Project: Possible Scenarios and Challenges. *Caucasus International Journal*, 6(2), 75-96.
- GÜRBULAK, K. (2023). Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliğinin Uluslararası Politik Ekonomisi. (Unpublished Master's Thesis), Bilecik: Şeyh Edebali Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

EU ENERGY SECURITY IN THE CONTEXT OF COMPETITION WITH RUSSIA IN THE EASTERN MEDITERRANEAN

GÜVEN, H. N. (2023). Bölgesel ve Küresel Bir Güç Mücadele Alanı Olarak Doğu Akdeniz. (Unpublished Master's Thesis), Karabük: Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

HAMZAOĞLU, H. (2022). Rusya-Avrupa Birliği İlişkilerinde Enerji Etkeni ve Kuzey Akımı- 2 Boru Hattı Projesinin Jeopolitik İçeriği. *Alanya Academic Review Journal*, 5(1), 265-286.

KALAFAT, K. (2023). Alternatives for the European Union's Natural Gas Dependency on Russia. (Unpublished Master's Thesis), Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KARAGÖL, E. T., & ÖZDEMİR, B. Z. (2017). Türkiye'nin Enerji Ticaret, Merkezi Olmasında Doğu Akdeniz'in Rolü, İstanbul: SETA.

KAVAZ, İ. (2020). Enerji Kaynakları ve Transfer Rotaları Bağlamında Doğu Akdeniz. *Anadolu Stratejisi Dergisi*, 2(2), 1-14.

KAZANCIOĞLU, M. (2022). Rusya'nın Güvenlik Algısı ve Suriye Krizi Sonrası Doğu Akdeniz Stratejileri. (Unpublished Master's Thesis), Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KEDİKLİ, U., & ÇALAĞAN, Ö. (2017). Enerji Alanında Bir Rekabet Sahası Olarak Doğu Akdeniz'in Önemi. *Tekirdağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Metinleri*, 1, 120-138.

KILLIOĞLU, M. E. (2021). Rusya'nın Suriye ve Doğu Akdeniz'deki Mevcudiyeti. H. Ö. Sarıdoğan and F. Çelebi, (ed.), *İktisadi ve İdari Bilimlerden Seçkin Araştırmalar*, (pp. 7-21), İzmir: Duvar Yayınları.

KOCATEPE, N. (2019). Enerji Güvenliğinde Türkiye'nin Rolü. *Akademik Bakış Dergisi*, 71, 57-67.

MARA, D., NATE, S., STAVYTSKY A., & KHARLAMOVA, G. (2022). The Place of Energy Security in the National Security Framework: An Assessment Approach. *Energies*, 15(2), 658.

MERAL, Ç. A. (2016). The Energy Relations between the European Union and Russia. (Unpublished Master's Thesis), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- ÖZDEMİR, Ç. (2018). Rusya'nın Doğu Akdeniz Stratejisi, İstanbul: SETAV.
- ÖZDEMİR, G. (2022) Enerji Güvenliği Bağlamında Rusya'nın Hazar Enerji Politikası. *The Journal of Diplomatic Research*, 4(2), 85-99.
- ÖZEKİN, M. K. (2020). Doğu Akdeniz'de Değişen Enerji Jeopolitiği ve Türkiye. *Güvenlik Stratejileri*, 16(33), 1-51.
- Rusya Çin Doğalgaz Boru Hattı Açıldı, Sibiry'a'nın Gücü Yılda 38 Milyar Metreküp Gaz Taşıyacak (2019) BBC. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50629873>
- South Stream Gas Pipeline Construction to Start (2012) BBC. <https://www.bbc.com/news/av/business-20639545>
- STERGIOU, A. (2017). Russia's Energy and Defense Strategy in the Eastern Mediterranean. *Economics World*, 5(2), 101-119.
- TOPRAK, N. G. (2019), Sıcak Denizde Soğuk Savaş: Türkiye'nin Enerji Güvenliği Bağlamında Doğu Akdeniz. H. Çomak and B. Şakir Şeker, (ed.), *Akdeniz Jeopolitiği I*, (pp. 660-674), Ankara: Nobel Yayınları.
- TUĞ, Z. (2019). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı Sorunu. (Unpublished Master's Thesis), Karabük: Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- TÜRKEŞ, İ. (2021). Doğu Akdeniz'de Uyuşmazlık Teşkil Eden Deniz Alanlarında Gerçekleştirilen Hidrokarbon ve Doğalgaz Çalışmalarının Kıbrıs Sorununa Yansıması ile Soruna Getirdiği Yeni Dinamikler. *Euro Politika*, 11, 86-107.
- ÜREN, M. (2021). Küresel Güç Olma Hedefi Bağlamında Rusya'nın Doğu Akdeniz Politikası. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(2), 851-874.
- VARGHESE, K. S. (2020). Energy Geopolitics in the Eastern Mediterranean Region. *Defence Research and Studies*, <https://dras.in/energy-geopolitics-in-the-eastern-mediterranean-region/>
- VAROL SEVİM, T. (2014). Rus Dış Enerji Politikası ve Yeni Hedef Kuzey Doğu Asya. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 11(41), 87-108.

EU ENERGY SECURITY IN THE CONTEXT OF COMPETITION WITH RUSSIA IN THE EASTERN MEDITERRANEAN

YAŞOT, M. (2022). Avrupa Birliği'nin Enerji Güvenliğini Etkileyen Çatışma Alanları: Ukrayna-Rusya, İran ve Doğu Akdeniz. (Unpublished Master's Thesis), Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YAYCI, C. (2018). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye. Bilge Stratejisi, 4 (6), 1-70.

YILMAZ, E. (2018). Doğu Akdeniz'de Enerji Çıkmazı, İstanbul: SETAV.

YILMAZ, S., & KALKAN D. (2017). Enerji Güvenliği Kavramı: 1973 Petrol Krizi Işığında Bir Tartışma. Uluslararası Krizi ve Siyaset Araştırmaları, 1(3), 169-199.

YOLDAŞ, N. (2020). Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliğinin Güncel Dinamikleri. (Unpublished Master's Thesis), İstanbul: Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

RUSYA'NIN SURİYE VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ MEVCUDİYETİ VE BU DURUMUN ORTADOĞU'YA ETKİSİ, 2000-2018*

*Russia's Military Presence in Syria and Eastern Mediterranean and Its
Effect to Middle East, 2000-2018*

Mehmet Erkan KILLIOĞLU**

Öz

Akdeniz havzası ve özellikle de Doğu Akdeniz ilk çağlardan bu yana stratejik açıdan önemli bir bölge olarak değerlendirilmektedir. Bu önem bugün de devam etmektedir zira Doğu Akdeniz, Karadeniz, Kızıldeniz, Hint Okyanusu ve Atlantik'ten gelen deniz ticaret yollarının birleşim noktasında yer almaktadır. Ayrıca özellikle Doğu Akdeniz bölgesi Rus topraklarının stratejik derinliğinin en az olduğu güney kısmına giden yol üzerindedir. Bu yüzden Doğu Akdeniz, topraklarının saldırılardan korunması adına ileri bölge savunmasını bu noktadan başlatmak isteyen Rusya için askerî açıdan da önemlidir. İşte bu çalışmada Rusya Federasyonu'nun Doğu Akdeniz'e olan ilgisi ve bu bölgenin Rusya açısından önemi incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Rusya Federasyonu, Doğu Akdeniz, Yakın Çevre Politikası, Suriye, Derzhavnost Politikası

Abstract

The Mediterranean basin, and especially the Eastern Mediterranean, has been evaluated a strategically important region since ancient times. This importance continues today because it is located at the junction of the maritime trade routes. Moreover, the Eastern Mediterranean region in particular is on the approach route to the southern part of the Russian territory, where the strategic depth is the least. Therefore, the Eastern Mediterranean is also militarily crucial for Russia, which wants to start the forward defense from this region in order to protect its lands. This study will examine the Russia's interest in the Eastern Mediterranean.

Keywords: Russian Federation, Eastern Mediterranean, Near Abroad Policy, Syria, Derzhavnost Policy.

* Makale Geliş Tarihi: 17.01.2023

Yayına Kabul Tarihi: 20.09.2023

** Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, mehmeterkan@comu.edu.tr, ORCID:
0000-0002-3146-2609

RUSYA'NIN SURİYE VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ MEVCUDİYETİ VE BU DURUMUN ORTADOĞU'YA ETKİSİ, 2000-2018

GİRİŞ

Rusya Federasyonu Suriye'deki iç savaşa 2015 yılından itibaren resmen dâhil olmuş, Suriye rejiminin daveti sayesinde çatışmanın doğrudan tarafı haline gelmiştir. Rusya'yı Ortadoğu'daki fiili bir savaşın taraflarından birisi olmaya iten saikler nelerdir? Bu soru o dönemde en çok gündeme gelen ve üzerinde kafa yorulan konulardan birisi olmuştur. Bu konu ile ilgili birçok yorum yapılmıştır. Ancak Rusya'nın bu müdahaleden elde etmeyi amaçladığı en önemli kazanım, bu çalışmada da açıklanmaya çalışılacağı üzere, Moskova'nın uzunca bir süredir en önemli stratejik tehdit olarak gördüğü ABD'nin Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Ortadoğu'da daha belirgin hale gelen siyasi, ekonomik ve askeri mevcudiyetine karşı makul ve kabul edilebilir bir denge oluşturma isteğidir. Rusya'nın Suriye'deki askeri mevcudiyeti kendisine bu fırsatı sağlıyor gözükmektedir. İşte bu yüzden bu çalışmada Rusya Federasyonu'nun Suriye'ye asker göndermesinin ardındaki sebepler incelenecektir. Yine bu kapsamda bu karardan Vladimir Putin'in ve Rusya Federasyonu ordusunun nasıl bir fayda sağladığı, bu müdahalenin Rusya'nın savunmasına ne gibi bir katkı sağladığına da değinilecektir. Bir başka önemli soru olarak Rusya'nın bu bölgedeki mevcudiyeti kalıcı olacak mıdır? En azından plan ve projeksiyonları bu yönde midir, sorusuna da cevap aranacaktır.

Çalışmanın içerisinde detaylı olarak açıklanacak bu sorunun kısa cevabı evettir. Rusya Federasyonu'nun hem isteği hem de planlamaları Ortadoğu'da kalıcı olmak yönündedir. Bu yüzden 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi ile Doğu Avrupa'da başlayan savaş Rusya'yı zorlasa da Rusya Federasyonu bir Ortadoğu devleti olmaya oldukça isteklidir. Suriye'de elde ettiği kalıcı üsler ve sağladığı imtiyazlar sayesinde de Ortadoğu-Akdeniz havzası devleti olma yolunda ilk hamlesini de yapmıştır. Zira Suriye iç savaşındaki rolünden elde etmeyi planladığı uzun vadeli fayda da budur (Lowe, 2017; Thornton, 2019: 1). Çalışmayı oluşturmak için Rus haber siteleri, resmi kuruluşların açıklamaları, raporları taranmış, bunları desteklemek için de Batılı ülkelerin think-tank kuruluşlarının ve resmi makamlarının açıklamaları, araştırma raporları incelenmiştir. Bu çalışma ile Rusya'nın Doğu Akdeniz havzasında artan mevcudiyetine dikkat çekmek amaçlanmış, bu durum uluslararası ilişkiler

perspektifine ek olarak strateji destekli bir bakış açısıyla incelenmeye çalışılmıştır. Bu sayede konu ile ilgili yapılan çalışmalara katkı sunmak ve konu ile ilgili literatürü daha da geliştirmek amaçlanmıştır.

AKDENİZ'İN STRATEJİK ÖNEMİ

Akdeniz'in stratejik öneminin coğrafi, askeri, siyasi ve ekonomik bileşenleri vardır ve bu bileşenlerin hepsi bir araya gelerek stratejik önemi oluşturmakta ve bu önemi daha da arttırmaktadır. Bu yüzden bu bileşenlere kısaca değinmek ve açıklamak yerinde olacaktır. Coğrafi açıdan bakıldığında Akdeniz, Atlantik Okyanusu'ndan gelen ve Süveyş Kanalı yoluyla Hint Okyanusu'na ulaşan deniz ticaret yolunun merkezinde yer almaktadır. Bu rota sayesinde Atlantik'ten yola çıkan ve Uzakdoğu'ya gitmek isteyen deniz araçları Afrika kıtasının etrafını dolaşmak ve yolu mesafe ve zaman olarak da uzatmaktan kurtulmaktadır. Önemli deniz ticaret yolları üzerinden geçen Akdeniz, temelde kendisine erişimi sağlayan iki boğaz (Cebelitarık ve Süveyş Kanalı) haricinde kapalı bir havza, büyük bir iç denizdir. Kuzeyinde Güney Avrupa ve Anadolu yarımadası, güneyinde Kuzey Afrika, doğusunda ise Levant yer almaktadır. Tahmini olarak 2,5 milyon km²'lik bir alan kaplayan Akdeniz, dünya okyanuslarının da %0,7'sini oluşturmaktadır (Psaltis, 2019: 6; Kjellen ve Lund,2022a: 15). Deniz ticaret yollarının üzerinde yer alması sebebiyle Akdeniz, özellikle de Doğu Akdeniz hep stratejik açıdan önemli bir bölge olmuştur. Bu durum özellikle 1990'lı yıllarda deniz tabanında yapılan petrol ve doğalgaz keşifleri, Kafkaslar ve Orta Asya'nın enerji kaynaklarını Avrupa ve dünya pazarlarına ulaştıran enerji hatlarının inşası ve faaliyete geçmesi ile daha da artmıştır (Psaltis, 2019: 6-7; Kjellen ve Lund, 2022a: 19).¹

Doğu Akdeniz ekonomik ve coğrafi açıdan olduğu gibi askerî açıdan da hep önemli olmuştur. Robert Kaplan'ın ifadesi ile Avrupa dört tane

¹ "Son yapılan keşifler ve tahminlere göre bölgede 286 trilyon m³ doğalgaz rezervi olduğu öngörülmektedir. Bu rakama daha önce keşfedilmiş olan 88 milyar m³'lük rezervler dâhil değildir. Tüm bu keşiflerle birlikte bölgenin dünya doğalgaz rezervlerinin %4'lük kısmına sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bir kıyaslama yapmak için bilgi vermek gerekirse; Rusya'nın bilinen rezervleri 1.320 trilyon m³, İran'ın 1.133 Trilyon m³, Katar'ın ki de 871 trilyon m³'tür" (Kjellen ve Lund, 2022a: 19-20). "2010 yılı başlarında İsrail; Mısır ve Kıbrıs adasının açıklarında önemli doğalgaz rezervleri keşfedilmiştir" (Stergiou, 2019: 13).

RUSYA'NIN SURİYE VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ MEVCUDİYETİ VE BU DURUMUN ORTADOĞU'YA ETKİSİ, 2000-2018

kapalı veya kısmen kapalı deniz ile çevrilmiş büyük bir yarımadadır. Bu denizler sırasıyla; Akdeniz, Karadeniz, Baltık ve Kuzey Denizi'dir. Bu konumu sonucunda Avrupa ilk çağlardan beri Atinalılar, Ispartalılar, Fenikeliler ve Romalılar siyasi gücü ele geçirme ve bölgeyi kendi kontrolüne alma mücadelesine sahne olmuştur (Kaplan, 2012: 262-263). Bu mücadele Osmanlı Devleti Avrupa siyasetinde söz sahibi olunca da devam etmiştir. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti Balkanlar ve Ortadoğu'nun büyük bir kısmını 400 yıl kadar idaresi altında tutmuş, bunun sonucu olarak da Akdeniz fiilen bir Türk gölü haline gelmiştir. Ancak Osmanlı Devleti'nin güçten düşmeye başlaması ile birlikte, 19 yüzyılda onun yerini İngiltere almıştır. Bu kapsamda İngiltere Napolyon Savaşları'nın sona ermesinden sonraki dönemde, Avrupa'da Fransa'yı bir tehdit olmaktan çıkardıktan sonra Akdeniz'le daha yakından ilgilenmeye başlamıştır. Bu ilgisi 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın ulaşım açılmasından sonra daha da artmıştır. Doğu Akdeniz bölgesinin Süveyş Kanalı ile bağlantılı olarak önemi artmıştır. Zira bu yeni ortaya çıkan hat İngiltere'nin doğudaki sömürgelerine giden en kısa ve en önemli yol haline gelmiştir (Capsaskis, 2022: 3).

İngiltere, 19. yüzyılın büyük kısmı ile 20. yüzyılın ilk yarısına kadar olan dönemde bölgedeki en etkin güçlerden birisi olmuştur (Holland, 2013). İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise İngiltere yerini ABD'ye bırakmak zorunda kalmıştır. ABD, Sovyetler Birliği ile arasındaki rekabet sebebiyle başlayan Soğuk Savaş döneminde bölgede etkisini attırmak için kalıcı üsler kurmuş ve bu üsleri desteklemek için bir filoyu bölgede görevlendirme yoluna gitmiştir (ABD Altıncı Filosu). Bu dönemde ABD'nin rakibi olan Sovyetler Birliği, keza onun halefi olan Çarlık Rusya'sı denizlere çıkış bulduktan sonra Doğu Akdeniz'de faal olmaya ve etki kurmaya çalışmıştır (Borchevskaya, 2017). Keza kuracağı etki ile Sovyetler Birliği bölge ile ilgili bir diğer önemli endişesi olan Doğu Akdeniz bölgesinde Batı yanlısı bir devletin ortaya çıkması ve tüm bu bölgeyi tek bir devlet çatısı altında birleştirmesi ihtimalinin de önünü almaya çalışmıştır (Psaltis, 2019: 7).

Sovyetler Birliği, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'daki faaliyetleri ile hem ABD etkisini dengelemek hem de bölgeden geçen ulaşım, ticaret rotaları ve enerji nakil hatlarını kontrol etmeyi amaçlamıştır. Buna ek olarak Ortadoğu bölgesi ve Akdeniz havzası Sovyet ticari ve askeri ürünleri için

uygun ve verimli bir Pazar olarak da görülmüş, bu da Sovyet devletinin gözünde değerinin daha da artmasına yardımcı olmuştur. Sovyet sonrası dönemde ise Sovyetler Birliği'nin en önemli mirasçısı olan Rusya Federasyonu benzer bir politika izlemeye devam etmiştir (Gaddis, 2007). Bölgenin Rusya Federasyonu açısından önemi Arap Baharı olayları ile daha da artacaktır (Lesser, 2005).

DOĞU AKDENİZ VE RUSYA'NIN ASKERİ HAZIRLIKLARI

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin 2015 Eylül ayında Rus askerlerini Suriye'ye gönderme kararı almıştır (Baev, 2018; Thornton, 2019: 2). Her ne kadar Rusya'nın Ortadoğu ve Doğu Akdeniz stratejisinin mimarlarından birisi olarak Vladimir Putin gösterilse de Rusya'nın bu bölgeye yönelik uzun vadeli stratejisinin mimarı olarak eski KGB Başkanı, Dışişleri Bakanı ve Başbakanı olarak görev yapmış olan Yevgeni Primakov olduğunu ifade etmek gerekmektedir (Blank, 2018: 29). Primakov'un vizyonunun kaynağı ve motivasyonu o dönemde Rusya Federasyonu'nun içerisinde bulunduğu zafiyet halidir. Bu durumun üstesinden gelebilmek adına Rusya'nın önündeki tek çıkar yol Rusya'nın yeniden süper güç rolüne geri dönmektir. Bu noktada Rus dış politikasının itici gücü tüm devletlere Rusya'nın büyük ve özellikle de Ortadoğu'da saygı gösterilmesi gereken öncelikleri olan bir devlet olduğunu hatırlatmaktadır. Bir diğer önemli nokta ise tek kutuplu hale gelen uluslararası sistemde ABD'yi dengeleme gücüne sahip tek devletin Rusya Federasyonu olduğu mesajının başta Ortadoğu ülkeleri olmak üzere diğer bölgesel güçlere ulaştırılmasıdır (Rubinstein, 1994: 31). Bu durumla ilgili olarak Primakov 1996 yılında Rossiyskaya Gazeta'ya verdiği bir demeçte şunları söylemiştir:

"Rus dış politikası ikinci sınıf bir devletin dış politikası gibi olamaz. Rusya büyük devlet politikası izlemelidir. Zira dünya çok kutuplu bir sisteme doğru gitmektedir...Rusya bu çok kutuplu sistemdeki kutuplardan biri olacaktır" (Blank, 2018: 29-30).

Bu yüzden 30 Eylül 2015 tarihinde de Rusya resmen Suriye İç Savaşı'na müdahil olmuştur (McDermott, 2015; Kjellen ve Lund, 2022a: 80). Rusya Federasyonu, Suriye'ye asker gönderme sebebini uluslararası terörizmle mücadele olarak ilan etmiştir (Rosenberg, 2017). Ancak

RUSYA'NIN SURİYE VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ MEVCUDİYETİ VE BU DURUMUN ORTADOĞU'YA ETKİSİ, 2000-2018

Suriye'de, Dünya genelinde terör örgütü olarak nitelendirilen Hizbullah gibi örgütlerle birlikte Suriye rejimini ayakta tutmak için çalışmakta beis görmemiştir (Schad, 1999; Qassam, 2002; Hamzeh, 2004; Harik, 2005; Alagha, 2006; Norton, 2007; Azani, 2009; Elçi, 2010; Bakeer, 2013; Bozkurt, 2014: 599-627; Tozlu, 2016: 39-49). Keza Irak-Şam İslam Devleti ile (DEAŞ) mücadele ana amaç olarak sunulmuş olsa da bu örgütten ayrılıp Suriye rejimi safına geçenlere de Rusya'nın bir tavrı veya itirazı olduğuna dair hiçbir açıklama da olmamıştır.

Rusya Federasyonu'nun kendi ülkesinde radikal İslamcı olarak tabir ettiği gruplarla sorunları vardır ancak bu durumun Suriye'ye müdahale de çok fazla bir etkisinin olmadığı da yine iddialar arasındadır (Czuperski, 2016). Bu görüşün taraftarlarına göre Moskova'nın Suriye'de sahaya inmesinin çok daha önemli sebepleri vardır (Thornton, 2019: 2).

Suriye'deki Rus askeri varlığı Lazkiye yakınlarındaki Himeymim Hava üssü ve Tartus limanı etrafında yoğunlaşmıştır. Rusya, Suriye rejimine muhalifleri bastırmada destek sağlaması karşılığında bu iki askeri üste süresiz kalma imtiyazını elde etmiştir. Suriye bilindiği üzere Soğuk Savaş döneminde de Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'daki en önemli müttefiklerinden birisi olmuştur (Donaldson ve Noguee, 1998: 307; Psaltis, 2019: 24). Rusya Federasyonu Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin çökmesinden sonra Sovyet dönemindeki geleneksel müttefiklerinden çoğunu kaybetmiş, bölgede deniz yoluyla güç projeksiyonu yapma imkânı sona ermiştir (Kjellen ve Lund, 2022a: 80). Bu yüzden de Rusya yeni dünya düzenine adapte olabilmek için Batı dünyası ile yakınlaşmaya çalışmıştır. Ancak bu girişiminden beklediği faydayı sağlayamamıştır. Bu yüzden de Rusya Federasyonu dünyanın farklı bölgelerinden gelen yakınlaşma çabalarının hepsini memnuniyetle karşılamıştır. Suriye de bu ülkelerden birisi olmuştur. Zira Suriye Batı dünyasından istediği mali kaynağı bulamayınca eski destekçisini, Rusya'yı yeniden hatırlamıştır. Rusya da eski Sovyet etki alanının kontrolünü yeniden ele geçirme politikası kapsamında Suriye ile yakınlaşmaya olumlu bakmıştır. Zira Suriye, Rusya Federasyonu'na, tarihi bağların da etkisiyle Ortadoğu'da yeniden varlık göstermesi için gereken zemini ve kalıcı mevcudiyet imkânını sağlamaya rıza göstermiştir. Bu yüzden Suriye'de iç savaş patlak verdiği zaman Rusya, Suriye rejimini desteklemiştir. Keza Suriye'deki olası bir iktidar değişikliğinde iktidara Sünnilerin veya NATO

destekli seküler muhalefetin gelmesi halinde Rusya Federasyonu'nun Ortadoğu ile olan irtibatının tamamen kesilmesi ihtimali ortaya çıkmıştır. Bu durumda Rusya'nın uluslararası siyasetteki itibarı zarar görecektir, diğer ülkeler Rusya ile iş birliğine giderken veya ittifak kurarken Ortadoğu'daki yaşamsal çıkarlarını korumakta aciz kalan Rusya figürünü değerlendirme yaparken mutlaka dikkate alacaklardır. Tüm bunların Rusya'ya siyaseten geri dönüşü ise olumsuz olacak, Rusya uluslararası siyasette marjinalleşecektir (Kozhanov, 2018: 9). Bu da Rusya'nın en büyük korkularından birisi olan çevrelenme ve kuşatılmayı da beraberinde getirecektir. Bu sebeple Rusya'nın tek çıkar yolu eskisi gibi yeniden süper güç olmak, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra tek kutuplu hale gelen uluslararası siyasi sistemi yeniden iki kutuplu, bunu yapmaya gücü yetmezse, gücünü toplayana kadar zaman kazanmak adına çok kutuplu bir hale getirmek olarak ortaya çıkmıştır (Thornton, 2019: 3).

Rusya'nın bir diğer mecburiyeti de uluslararası sistem ister iki kutuplu ister çok kutuplu hale dönmüş olsun, kendine yeni bir ittifak ağı kurma zorunluluğu olmuştur (Thornton, 2019: 3). Bu yüzden Rusya Federasyonu yönetimi ülkelerinin yeniden süper güç olabilmesi için Suriye'de varlık göstermek zorunda olduklarına karar vermiştir. Zira ülkenin Suriye'deki askeri ve ekonomik mevcudiyeti ona Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'de varlık gösterme imkânını vermektedir. Enerji kaynakları açısından zengin olan ve Türkiye örneğinde olduğu gibi önemli enerji nakil hatlarının geçtiği Doğu Akdeniz bölgesi bu özelliği ile önemli bir refah üreten alan haline almıştır. Bu refahtan pay almak ve onu kontrol edebilmek için bölgede söz sahibi olmak eskisinden daha önemli hale gelmiştir. Ancak Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'de artan gelir, bazı ülkelerde refah artışı sağlamış olsa da bu refahın eşit şekilde dağılmaması bölge genelinde istikrarsızlık ihtimalini de beraberinde getirmiştir. Stratejik bir kaynak olarak enerji, ismi zikredilen bu bölgelerin uluslararası siyaset nazarındaki değerini arttırmış, bölge dışındaki ülkelerle büyük devletlerin de dikkatini çekmiştir. Rusya Federasyonu da bu ülkelerden birisidir. Batı tarafından desteklenen ve özellikle eski Sovyet hâkimiyet ve nüfuz alanındaki (Rusya'nın Yakın Çevresi)² siyasi, ekonomik ve stratejik ortamı yeniden

² Rusçası Blizhniye Zarubezhiye'dir. Bu tabirle Rus siyaset yapıcıları ve stratejistleri eski Sovyet toprakları ile nüfuz alanını ve bu topraklarda var olan ve yeni kurulan devletleri kastetmektedir. Tabir, 90'lı yıllarda Rus devlet ricali ve bilim çevrelerinde genel bir kabul

RUSYA'NIN SURİYE VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ MEVCUDİYETİ VE BU DURUMUN ORTADOĞU'YA ETKİSİ, 2000-2018

dizayn etmeyi amaçlayan renkli devrimlerin Arap dünyasındaki muadili olan Arap Baharı olayları ve bu olayların sonuçları Ortadoğu ve Doğu Akdeniz bölgesinin istikrarının önemini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Bu iki bölgenin Arap Baharı süreci ile içine düştüğü istikrarsızlık sarmalından etkilenen ülkelerden biri de Rusya'nın önemli müttefiklerinden birisi olan Suriye olmuştur. Suriye'deki durum kontrolden çıktıkça krize dâhil olan ülke sayısı da artmış bu da Suriye'yi Ortadoğu'nun "Gordion Düğümü" haline getirmiştir (Thornton, 2019: 3).

Suriye İç Savaşı'ndan dolayı yoldan veya doğrudan etkilenen ülkeler ise başta Türkiye, İran, Irak, İsrail, Ürdün, Suudi Arabistan, Katar, BAE, Rusya, ABD ve AB ülkeleri olmuştur. Bunlara ek olarak Hizbullah, PKK ve onun Suriye ve Irak'taki uzantıları ile keza NATO da etkilenenler arasında yer almıştır (Thornton, 2019: 3). Ancak Rusya, Suriye rejimine olan desteğinde ciddi olduğunu göstermiştir. Bunun sonucunda yukarıda ismi sayılan ülkeler de Suriye ile ilgili planlarına Rusya'yı da dâhil etmek zorunda kalmıştır (Wintour, 2017; Luhn, 2017; Thornton, 2019: 3). Suriye ile ilgili konularda Rusya da dikkate alınmaya başladıktan sonra Moskova'nın diplomatik trafiği de artmıştır. Suriye ile ilgili konularda görüş alışverişinde bulunmak üzere yabancı devletlerce Rusya'ya yapılan diplomatik ziyaretler Rus medyası tarafından haberleştirilmiş ve kamuoyu ile paylaşılmıştır. Tüm bu faaliyetler bilinçli olarak sızdırılmış ve

görmüştür. Bu tabir oldukça önemlidir zira Sovyet sonrası dönemde ortaya çıkan yeni cumhuriyetlerle Rusya Federasyonu'nun ilişkisinin kavramsallaştırılması ve kurumsallaştırılmasında kullanılmıştır. Ek olarak, Sevinç Alkan Özcan'a göre Yakın Çevre tabiri Rusya tarafından Rus dış politikasının yeni önceliklerini belirtmek için de kullanılmıştır. Bu konuda çalışmış olan bir diğer araştırmacı olan Paul Goble'a göre ise Yakın Çevre tabiri ile Rus siyasi, askeri ve ekonomik eliti ve bilim çevreleri Sovyetler Birliği'nin Rus olmayan Cumhuriyetlerini tanımlamaktadır. Ancak Goble'a göre bu tanımlama siyasetten ziyade coğrafi ve demografi-etnisite tabanlı bir tanımlamadır. Zira Rus idari ve siyasi grupları eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin tam bağımsız devletler haline gelmeleri ve kendi milli çıkarlarına uygun politikalar izlemeleri ihtimalini Rusya açısından çok ciddi bir tehdit olarak değerlendirmişlerdir. Bu devletlerde ortaya çıkacak olan durumun Rusya Federasyonu içindeki cumhuriyetlere de sirayet etmesinden çekinmişlerdir. 90'lı yıllarda yaşanan Çeçen Savaşları da endişelerini daha da attırmıştır. Bu yüzden Rusya, bu ülkeleri Yakın Çevresi olarak ilan etmiş, bölgede kendi hayatı ve özel çıkarlarının olduğunu ifade etmiş ve başta Batılı ülkeler olmak üzere yerel ve bölgesel güçlerin bu durumu tanıması ve saygı göstermesini istemiştir (Safire, 1994: 16; Özcan, 2005; Canikoğlu, 2021: 3549).

haberleştirilmiştir. Daha sonra da Rus devleti tarafından propaganda ve diplomaside güç çarpanı amaçlı olarak kullanılmaya çalışılmıştır (Baev, 2018). Bu sayede Rusya'nın Suriye'deki iç savaşa müdahil olmasındaki amacın terörle mücadele olduğu, herhangi bir çıkar ve nüfuz alanı oluşturma amacı taşımadığı iddiası da desteklenmiş gerek ülke içinden gerekse de diğer ülkelerden gelecek itirazların önü alınmaya çalışılmıştır. Ek olarak Rusya Devlet Başkanı V. Putin Rus kamuoyuna ve uluslararası sisteme Rusya'nın Ortadoğu'da önemli bir arabulucu ve denge unsuru haline geldiği mesajını da vermiştir (Blank, 2015).

Suriye iç savaşına Rusya'nın müdahil olmasını sağlayan bir başka etken de Rusya'nın yeniden büyük devlet olma isteğinin formüle edilmiş hali olan Derzhavnost Politikası'dır. Rusya, Çarlık ve Sovyetler Birliği döneminde de büyük bir güç, önemli bir devlet olmuştur. Bu yüzden Rus devlet yönetimine göre ülkelerinin uluslararası politikadaki olaylara müdahil olma ve kendi çıkarlarına göre olayları yönlendirme hakkı bulunmaktadır (Lo, 2002: 53). Bu yönlendirmeler Rus devletine uluslararası siyasette nüfuz alanı yaratma veya mevcut olanı genişletme imkânı sağlayacaktır. Bunun sonucunda ise devletin itibarı ve caydırıcılığı da artacaktır. (Urnov, 2014: 305-322; Feklyunina, 2019: 165-179) Derzhavnost politikası yukarıda da ifade edildiği üzere Rusya için büyük devlet olduğunun ilanı ve diğer devletler tarafından da kabulü anlamına gelmektedir. Rusya'nın bu konudaki hassasiyeti Batı tarafından yeterince anlaşılmamış ve dikkate alınmamıştır. Çarlık Rusya'sı döneminden beri Rusya kendisini uluslararası sistemde etkili ve önemli bir devlet olarak görmüştür. Ülkenin büyük devlet olma ideali ve buna olan inancı Rus devletini uluslararası sistemde faal olmaya ve sorumluluk almaya itmiştir (Lo, 2002: 53). Rus siyasi eliti ve devlet adamları elbette ki bunu siyasi idealizm amacıyla yapmamış, bu süreçte güçleri ve iktidarlarını devam ettirmelerini sağlayacak şahsi siyasi kazanç beklentisi içinde de olmuşlardır. Uluslararası sistemde etkin olan bir devlet kendi itibar ve prestijini attıracak, güçlü bir devlet profili çizecektir ancak bu süreçte yer alan siyasi liderliğin de bu durumdan fayda sağlayacağı, kendi kamuoyunun desteği ve takdirini kazanacağı da açıktır (Urnov, 2014: 305-322). Bu yüzden Derzhavnost politikasının Çarlık Rusyası, Sovyetler Birliği veya Rusya Federasyonu'nun hangi döneminde cereyan ettiğinin Rus devleti yönetimi açısından çok fazla önemi yoktur.

RUSYA'NIN SURİYE VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ MEVCUDİYETİ VE BU DURUMUN ORTADOĞU'YA ETKİSİ, 2000-2018

Rusya'nın Derzhavnost politikasını uygulama isteği ve ihtiyacı Boris Yeltsin'in devlet başkanlığı döneminde (1991-1999) sürüncemede kalmıştır. Boris Yeltsin, Rusya'nın Sovyetler Birliği'nin dağılmasını takiben içine düştüğü ekonomik ve stratejik açmazdan kurtulması ve yeniden Sovyetler Birliği dönemindeki gücüne kavuşması için Batı dünyası yakınlaşmasını tek çözüm yolu olarak gören Atlantikçi kanadın görüşlerini benimsemiştir. Bu yüzden de Batı dünyası ile ilişkileri, dolayısıyla da Rus reform sürecini sekteye uğratabilecek her türlü girişime karşı çıkmıştır. Bu duruma ek olarak Rusya, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının yol açtığı şok sebebiyle askerî açıdan da zaafa uğramıştır (Radin ve Reach, 2017). Bu durumdan Rus Donanması da olumsuz yönde etkilenmiş, mali kaynak, malzeme, teçhizat, gemi ve personel sıkıntısı çeken Rus Donanması, Rus Devleti'nin süper güç vizyonuna destek vermek için Doğu Akdeniz'de kalıcı bir deniz gücü bulduramamıştır. Bu durum 2008 yılına kadar devam etmiş ancak bu tarihten sonra değişmiştir (Psaltis, 2019: 23). Aralık 2010 itibarıyla Rusya Akdeniz'de yeniden deniz gücü buldurma imkânına kavuşmuştur. Filonun kuruluşu ve Akdeniz'de bulunmaya başlaması ise ancak 2013 yılında olacaktır. Ayrıca bu kurulan yeni görev gücü Sovyet dönemindeki deniz gücüne (Sovyet 5. Filosu) göre daha mütevazıdır (Kjellen ve Lund, 2022'a: 69).

Bu yüzden Rusya 1990'lı yıllar boyunca kendi Yakın Çevresinde yaşanan bir dizi çatışmaya istediği oranda müdahil olamamıştır. Kendisini ruhsal ve fiziki açıdan da yeterince güçlü hissetmemiştir (Radin ve Reach, 2017). Bu yüzden o dönemdeki ortaya çıkan genel kanı Rusya'nın eskisi gibi bir süper güç olmadığı ve bölgesel güç kategorisine düştüğü yönündedir (Lo, 2015: 3-70). Durumu Putin'in kendi kelimeleri ile ifade etmek gerekirse; o yıllarda kimse Rusya'yı ciddiye almamaktadır (Parfitt, 2018: 30). Bu da eski süper güç için oldukça onur kırıcı bir durum olmuştur.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra entelektüel elit tarafından yönetilen Rus dış politikası kendisine yeni bir temel arayışına girmiştir (Gorenburg, 2016; Thornton, 2019: 4). Yeltsin yönetimi bu arayışı makul ve kabul edilebilir sınırlar dâhilinde tutmak için elinden geleni yapmış, Batı ile ilişkileri sürdürmeye çalışmıştır. Ancak bu tutumu Rus kamuoyunda Batı'ya taviz vermek olarak algılanmıştır. Batı dünyasının da Rusya'yı köşeye sıkıştırmayı amaçlayan politikaları sebebiyle Vladimir Putin bu

yaklaşımı terk etmiştir (Fedorov, 2005: 43). Bunun sonucunda 2010 yılından sonra Rusya'nın ve Putin'in Batıdaki popülerliği azalmaya başlamıştır. Putin tepki olarak iç ve dış kamuoyunda öncelikle kendisine ve Rusya'ya olan desteği ve sempatiyi arttırmanın yollarını aramaya başlamıştır. Bu kapsamda "Büyük Devlet Rusya" söylemi yeniden gündeme getirilmiş ve bu söyleme yabancı ülkeler nezdinde destek bulunmaya çalışılmıştır. Bu desteğin temini için ise Sovyet döneminde olduğu gibi mali ve askeri yardımlara yeniden başlanmıştır. Dışarıda da destek aranmış olsa da öncelikle iç kamuoyuna Rus devletinin büyük devlet olma iddiasından vazgeçmediği, Derzhavnost politikasının tüm yönleri ve bileşenleri ile yürürlükte olduğu ve Rus dış politikasını yönlendirdiği mesajı da verilmiştir. Bu sayede halkın Rusya'nın büyük devlet, Rus halkının da seçilmiş toplum olduğu algısına hitap edilmeye çalışılmıştır (Kozhanov, 2018: 9). Ancak Putin'in farkına vardığı nokta sorunun sadece kamuoyunun desteğini kazanmakla sınırlı olmadığıdır. Asıl önemli olan nokta Rusya'yı yönetme hakkını elde etmektir. Toplumun milliyetçi hislerine hitap eden söylemler ve girişimler yönetici elite aradığı destek ve meşruiyeti sağlayacaktır (Gorenburg, 2016). İşte Suriye'deki iç savaşa müdahil olma bu milliyetçi hislere hitap etmek için kullanılmış, Rusya'nın kendini Batılı ülkelere saydırması ve yeniden süper güç olmasının yolunun Suriye'den geçtiği iddia edilmiştir. Rusya kamuoyu o dönemde ikna olmuştur. Bu ikna olmada Afganistan'a ve Ukrayna'ya müdahalede olduğu gibi büyük asker kayıplarının olmamasının da etkisi olmuştur. Çoğu emekli edilerek Rus özel askeri şirket personeli haline getirilen eski askerlerin kaybı da sadece kendi aileleri için sorun olmuştur (Thornton, 2019: 5).

Suriye'de askeri açıdan sahada bulunmanın Rusya'ya bir dizi faydası olmuştur. Ancak fayda ve kazanımlar riskleri de beraberinde getirmektedir. Bunlardan biri de aynen Afganistan işgalinde olduğu gibi, fakat ondan farklı olarak doğrudan sınırının olmadığı bir ülkedeki savaşın içine düşmektir (Rozenberg, 2017; Thornton, 2019: 5). Ancak hem Rusya hem de V. Putin elde edilecek kazanımların büyüklüğü sebebiyle bu riski göze almıştır. Elde edilecek kazanımlardan askeri açıdan en önemli olanı Rus ordusunun ve onun gayri nizami kısmı olan Rus özel askeri şirketlerinin taktik ve savaş tecrübesi kazanmasıdır. Siyasi ve stratejik açıdan elde edilecek kazanımlar ise Suriye'de biri deniz diğeri hava üssü olmak üzere iki adet daimi askeri tesise sahip olunması ve bu sayede

RUSYA'NIN SURİYE VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ MEVCUDİYETİ VE BU DURUMUN ORTADOĞU'YA ETKİSİ, 2000-2018

Ortadoğu'da kalıcı hale gelinmesidir (Thornton, 2019: 5). Rusya bu çabalarının karşılığını o dönemde görmüştür. Bu durumu Robert Kaplan 2012 yılında kaleme almış olduğu "The Revenge of Geography" adlı çalışmasında irdelemiştir. Kaplan'a göre Rusya bu durumdan kârlı çıkmış, özellikle Doğu Akdeniz'de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde en güçlü günlerini geçirdiğini ifade ederek Batı Dünyasını bu duruma karşı önlem almaya çağırmıştır (Kaplan, 2012: 285).

SOVYET DÖNEMİNDE DOĞU AKDENİZ'DE DENİZ GÜCÜ MEVCUDİYETİ

Bu konuya girmeden önce öncelikle Rusya'nın operasyonel ve taktik açıdan elde etmiş olduğu kazanımları açıklamak yerinde olacaktır. Bunlardan en önemlisi yukarıda da ifade edilmiş olduğu üzere Rus ordu birliklerinin Suriye'de savaş tecrübesi elde etmiş ve bu tecrübeler ışığında geliştirmiş olduğu yeni taktikleri gerçek bir savaş ortamında denemiş olmasıdır.

2008 yılına kadar NATO üyesi ülkelerin orduları Irak ve Afganistan gibi yerlerde askeri tecrübelerini arttırmıştır. Rusya Federasyonu ordusu ise hemen hemen aynı dönemlerde Çeçen Savaşları (1999-2005) ile meşgul olmuştur. Rus ordusunun gerçek bir savaş ortamındaki tecrübe eksikliği 2008 yılında Gürcistan'ı kısmen işgal ettiği kısa süreli çatışmada sergilediği performansla ortaya çıkmıştır (Cohen ve Hamilton, 2011). Bu çatışmadan elde edilen tecrübeleri Rus devleti ordusunun modernizasyon sürecini şekillendirmede kullanmaya çalışmıştır (Giles, 2017).

Rus ordusu tarafından Suriye'de yürütülen askeri operasyonlar Rusya'ya Gürcistan ve Ukrayna Donbas bölgesindeki çatışmalarda kullanma imkânı bulamadığı ağır silahlar ve gelişmiş teknolojileri test etme fırsatını sağlamıştır (Chulov, 2018).³ Bu kapsamda özel kuvvetler, deniz kuvvetleri ve deniz piyade birlikleri kendilerini çatışma alanında test etmiş ve ortak harekât yapma yeteneklerini geliştirmeye çalışmıştır. Keza Rus ordusunun ikmal sistemi de test edilmiş ve geçer not almıştır

³ Dönemin Duma Savunma Komisyonu Başkanı Vladimir Şamanov yapılan silah testlerini şu ifadesi ile doğrulamıştır: "Kardeş Suriye halkına yardım ettiğimiz gibi, burada 200 çeşit yeni silahı da denemiş bulunmaktayız" (Thornton, 2019: 6).

(Sharkov, 2018; Thornton, 2019: 6). Ancak verilen geçer notun oldukça iyi niyetli bir yaklaşım olduğunu 2022 Şubat ayında başlayan Ukrayna-Rusya Savaşı göstermiştir. Ukrayna'daki savaş alanında yaşanan gelişmeler Rus ordusunun ikmal ve lojistik sisteminin beklendiği kadar iyi olmadığını göstermiştir. Hele ki Ukrayna'nın Rusya'nın sınır komşusu olduğu halde iyi işleyen bir lojistik sisteminin olmaması durumun vahametini arttırmaktadır. Bu yüzden Suriye iç savaşından elde edilen tecrübenin eksik olduğu veya iyi şekilde değerlendirilip formüle edilmediğini söylemek mümkündür.

Doğu Akdeniz'deki Rus donanmasının mevcudiyetini açıklamanın en iyi yollarından birisi Rus deniz gücünün bölgedeki faaliyetlerini açıklığa kavuşturmaktan geçmektedir. Doğu Akdeniz'deki Rus savaş gemileri Suriye'nin kıyı bölgesine yakın alanlardaki üslere ve Rus birliklerine destek sağlamaktadır ancak görevleri ve faaliyetleri bununla sınırlı değildir. Burada daha önemli ve stratejik görevleri bulunmaktadır. Soğuk Savaş'ın sürdüğü dönemde, 1964 yılında, Sovyetler Birliği Akdeniz'de varlık göstermek ve kalıcı bir mevcudiyet tesis edebilmek adına Sovyet Beşinci Filosu'nu (Pyadyy Eskadra) oluşturma kararını almıştır. Filonun kuruluş amacı Rus topraklarına denizden yaklaşım yollarından birisi olan Akdeniz'de kalıcı bayrak gösterme isteğidir (Kjellen ve Lund, 2022a: 71-76). Rusya'nın Akdeniz'e çıkış kapısı olan Boğazların olası bir kriz durumunda kapatılmaması için Akdeniz'de kalıcı bir deniz gücünün bulundurulması Rus ve Sovyet devletinin hep öncelikli amacı olmuştur (Psaltis, 2019: 22).

Teknik açıdan bakıldığı zaman bağımsız bir filo olmayan Sovyet Beşinci Filosu, Sovyet Baltık veya Karadeniz Filosu'ndan görevlendirmeyle Akdeniz'e gönderilen geçici görevli gemiler olarak tarif edilmiş olsa da kurulduğu dönemde kendisinden beklenen görevin ifası için yeterli olmuştur (Kjellen ve Lund, 2022a: 72 ve 74). Gemi sayısı yıllara göre değişen filonun üç temel görevi olmuştur. Bu görevleri önem sırasına göre şöyledir:

1. Sovyet devletinin gücünün bölgede sergilenmesi. Sovyetler Birliği bu filo sayesinde Akdeniz ve Ortadoğu'da Derzhavnost politikasını uygulayabilmiştir (Watson, 1979: 179).

RUSYA'NIN SURİYE VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ MEVCUDİYETİ VE BU DURUMUN ORTADOĞU'YA ETKİSİ, 2000-2018

2. Filo'nun ikinci görevi diplomasi ile ilgilidir. Filo sayesinde Sovyetler Birliği, Ortadoğu'da bayrak göstermekte ve bu bölgedeki müttefikleri ve uydularına yalnız olmadıkları mesajını vermiştir (Allen, 1986: 216-227). Bu sayede Doğu Akdeniz Sovyet Donanması'nın askeri görevlere ek olarak siyasi amaçlar için de kullanıldığı ilk bölge olmuştur (Jones, 1986: 280).

3. Filo'nun üçüncü ama en önemli görevi ise Sovyet topraklarının ileri bölgede savunulmasıdır (Thornton, 2019: 7).

Rusya, denizde ister Çarlık isterse Sovyetler Birliği, isterse de Soğuk Savaş sonrasında Rusya Federasyonu döneminde, hep denizde ileri bölge savunması yapacağı bölgeler oluşturmaya çalışmıştır. Bu sayede kendi topraklarını ileride savunmaya başlayabileceği tampon bölgeler kurmuştur (Bassin ve Aksenov, 2006: 99-118; Boulegue, 2017: 363). Denizde bu tampon bölgelerin oluşturulması ise eskiden beri ülkeye denizden yaklaşım bölgelerinin işgal edilmesi şeklinde olmuştur. Doğu Akdeniz de, Rusya'nın Karadeniz'den sıcak denizlere olan tek çıkış yolu olduğu için oldukça önemli bir bölgedir. Bu yüzden Rusya Karadeniz'de hâkimiyeti ele geçirdikten sonra Boğazlardan geçişini garanti altına almaya ve Doğu Akdeniz'de donanma bulundurmaya çalışmıştır. Bu sayede ülkeye ulaşan hayati önemdeki ticari ve stratejik yolların güvenliğini almayı amaçlamıştır. Bu kapsamda Azak Denizi ve Karadeniz gibi iç denizlerden Akdeniz'e açılmak ve olası bir hasmane tutumu anavatandan uzakta karşılamak öncelikli amaç olmuştur (Morris, 1977: 77). Böylece Sovyet Beşinci Filosu'nun görev çerçevesi de çizilmiştir. Bu durum Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra doğal olarak değişmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında bozulan ekonomik dengeleri sebebiyle askeri güçlerine yeteri kadar mali kaynak ayıramayan Rusya Federasyonu zafiyete uğramıştır. Bu durumdan Rus donanması da etkilenmiş ve Akdeniz'deki görevleri yerine getirebilecek güç ve kapasitede bir filoyu ilk başlarda idame ettirememiştir. Filo 1992 yılında lağvedilmiştir (Kjellen ve Lund, 2022a: 73).⁴ Filodaki gemilerin büyük kısmı bakım ve yedek parça eksikliği sebebiyle limanda çürümeye terk

⁴ "Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Sovyet-Rus Donanması Akdeniz'den çekilmiştir. Zira Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bozulan ekonomik durum nedeniyle 1990'lı yıllarda Akdeniz'de az sayıda dahi olsa savaş gemisi bulundurmaya Rusya açısından uygun bir seçenek olmaktan çıkmıştır. Bu yüzden Sovyet 5. Filosu lağvedilmiştir" (Kjellen ve Lund, 2022'a: 75).

edilmiştir. Buna ek olarak personel eksiği de ciddi boyutlara ulaşmıştır. Tüm bu sebepler yüzünden Beşinci Filo 1991 yılında lağvedilmiştir (Thornton, 2019: 8).

GÜNÜMÜZDE DOĞU AKDENİZ'DE RUS DENİZ GÜCÜ

2008 yılında Rusya Federasyonu ordusunun savaş gücünü attırmak için bir modernizasyon projesi başlatmıştır. Bu modernizasyon programından donanmaya pay ayrılmıştır. Ülkenin petrol ve doğalgaz ihracatı sebebiyle artan gelirleri Rus ekonomisinin kendisini toparlaması için gereken mali kaynağı sağlamıştır. Artan ihracat geliri sayesinde ülke önemli plan ve projelere daha rahat kaynak ayırabilecek hale gelmiştir. Bu kapsamda Rus Donanması'na ayrılan kaynak sayesinde yeni gemi ve denizaltıların alımı mümkün olmuştur. Yine ordu ve donanmanın ihtiyacı olan personelin temini ve eğitimine de hız verilmiştir. Tüm bunlar sayesinde Rus Akdeniz filosunun harbe hazırlık seviyesi arttırılmıştır (Persson, 2016: 68-71). Rusya Federasyonu yönetimi ordunun modernizasyonu alanında bu sayılanları yaparken siyasi alanda da kamuoyunun desteğini sürdürmek adına milliyetçi duygulara hitap eden girişimler ve faaliyetlerine hız vermiştir. Donanması vasıtasıyla Rusya'nın Doğu Akdeniz'de yeniden bayrak göstermesi, Ortadoğu'da 2010 yılından sonra Arap Baharı adı altında başlatılan bölgeyi yeniden dizayn çabalarının engellenmesi, bu mümkün olmazsa ortaya çıkacak yeni düzende söz sahibi olma talebini desteklemiştir. Vladimir Putin de 2012 yılı şubat ayında yaptığı bir konuşmasında bu talebi açıkça ifade etmiştir (Putin, 2012). Artık Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki mevcudiyeti nispeten güçsüz olduğu dönemdeki gibi birkaç gemilik bir filo ile sınırlı kalmayacaktır. Bu yüzden bir yıl sonra, 2013 yılı şubat ayında Rusya Doğu Akdeniz'de sürekli bir donanma görev gücü (Kalıcı Deniz Görevgücü-Postoyannoe Operativnoe Soedinenie) bulunduracağını ilan etmiştir (Thornton, 2019: 9). Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin de 2013 yılı Haziran ayında yaptığı açıklama ile Doğu Akdeniz'deki Rus deniz gücünün kalıcı olmasının planlandığını tasdik etmiştir (Thornton, 2019: 9). Bu açıklamayı takiben Rusya Federasyonu Akdeniz'deki deniz gücünü kademeli olarak attırmaya başlamıştır (Kjellen ve Lund, 2022a: 75). Rusya bu konuya öncelik vermiştir zira Rus donanma gücünün Doğu Akdeniz'deki mevcudiyeti Batı ve NATO'ya karşı bir tehdit

RUSYA'NIN SURİYE VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ MEVCUDİYETİ VE BU DURUMUN ORTADOĞU'YA ETKİSİ, 2000-2018

oluşturmaktadır. Rusya bu bölgede deniz gücü bulundurarak NATO'nun dikkatini Karadeniz'den uzaklaştırmakta ve önemli bir askeri gücünü bu bölgede bağlı tutmasını sağlamaktadır (Capsaskis, 2022: 7-8).

Putin'in açıklamasında dikkat çeken nokta "kalıcı" tabirine yapılan vurgudur. Aynı ifade Rusya Federasyonu Donanma Doktrini'nde de kullanılmıştır. 2015 yılı Temmuz ayında yayınlanan bu strateji belgesinde Rusya'nın Akdeniz'de "kalıcı olacak şekilde (*na postoyannoi osnove*) ve yeterli derecede savaş gemisi bulunduracağı" ifade edilmiştir (Kjellen ve Lund, 2022a: 69). Bu doktrinde geçen ifadeler 2001 yılında yayınlanmış olan eski doktrinden farklıdır. 2001 tarihli Donanma Doktrini'nde Doğu Akdeniz'le ilgili konan hedefler arasında kalıcı bir görev gücünün tesisi ifadesine kesin bir vurgu yoktur. Metin içinde geçen kalıcı deniz gücü mevcudiyeti amacı strateji belgesinin sonuç kısmında geçmemektedir (Psaltis, 2019: 23).

2015 yılında daha açık ve kesin ifadelerle vurgulanan Doğu Akdeniz'de kalıcı bir Rus deniz gücünün mevcudiyeti talebi 2017 tarihli Rusya Federasyonu Deniz Stratejisi belgesinde de tekrarlanmıştır. 2017 yılı Temmuz ayında yayınlanan bu strateji belgesinde Doğu Akdeniz'de Rusya'nın çıkarlarını korumak için "kalıcı bir deniz gücünün bulundurulmasının garanti altına alınması (*postoyannogo voenno-morskogo pri-sutstviya*) ana amaçlar arasında sayılmaktadır (Thornton, 2019: 9). 2017 yılının sonlarında ise Rus Ordusu Genel Kurmay Başkanı Valeri Gerasimov Doğu Akdeniz'deki Rus deniz gücünün varlığını şifahi olarak kabul etmiştir (Sputnik News, 2017). Ancak Rus deniz gücünün kalıcı varlığının sınırları artık Doğu Akdeniz'le sınır değildir. Buna Suriye'nin Akdeniz kıyısındaki toprakları da dâhildir (Tass, 2017; Sputnik News, 2017). Rusya'nın bölgeyle ilgili stratejisindeki değişimin bir sonucu olarak, yeni duruma adapte olmak adına Rusya Federasyonu 2017 yılında, Sovyet döneminden beri kullandığı Tartus deniz üssünün kullanım hakkını 49 yıllığına uzatmıştır (Parfitt, 2017; Thornton, 2019: 10). Ancak Tartus limanı Akdeniz'de büyük bir deniz gücünün varlığını desteklemede tek başına yeterli değildir. Bu yüzden Rusya bölgede büyük ve NATO üyesi olan Türkiye'nin uzağında yer alan limanlar arayışında da olmuştur. Bu kapsamda Mısır'ın İskenderiye limanının kullanımı için de bir anlaşma yapılmış ve tek bir limana bağımlı olmamaya da çalışılmıştır (El Deeb, 2013; Thornton, 2019: 24; Frantzman, 2022). Keza Kızıldeniz kıyısındaki

limanlar ve Libya'nın limanlarının kullanımı için de girişimlerde bulunulmuştur (Blank, 2022: 47-489).

Bu noktada büyük bir filoyu idame ettirecek limanlar bulunana kadar Rusya özellikle Doğu Akdeniz'de büyük bir deniz gücü buldurmaya çalışmamıştır. Bu sebeple de Doğu Akdeniz'deki Rus mevcudiyeti 15 gemilik bir filodan oluşmaktadır (Psaltis, 2019: 23). Filoda savaş gemileri, denizaltılar ve destek gemileri vardır. Bunlar Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi Karadeniz filosundan görevlendirilerek gönderilmektedir ancak ihtiyaç halinde Kuzey ve Pasifik filolarından da gemi istenmiştir (Swedish Defence Research Agency, 2022; Kjellen ve Lundt, 2022b). Doğu Akdeniz'deki Rus deniz gücündeki artışın sebebi bölgedeki ABD askeri varlığındaki artış ve bu artışı dengeleme isteğidir (Altman, 2016: 79). Bu yüzden de Putin, aynen Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi, günümüzde de Doğu Akdeniz'de kalıcı bir Rus deniz gücünün mevcudiyetini bir zaruret olarak görmüş ve bu konuya öncelik vermiştir. Bu mevcudiyet sayesinde Rusya daha önce de ifade edilmiş olduğu üzere:

Eskisi gibi süper güç olmak isteyen Rusya Derzhavnost politikası yoluyla gücünü gösterebilecek,

Yerel müttefiklere yalnız olmadıkları, büyük ve güçlü Rusya'nın onların yanında olduğu ve onları koruduğu mesajı verilecek,

Rusya savunmadaki derinliğinin en az olduğu güney bölgesinden gelebilecek tehditlere karşı güvende olacaktır.

Bu sayılanlardan ilk ikisi olan Derzhavnost Politikası'nın uygulanması ve yerel müttefiklerin desteklenmesi Rusya için öncelikli olan maddelerdir. Bu iki madde birbirleri ile olan ilgileri nedeniyle tek bir başlık altında da birleştirilebilirler. Bu iki konu başlığı Derzhavnost politikası kapsamındaki eylemlerden biri olan "bayrak gösterme (demonstratsii flaga)" stratejisi ile uyumludur (Thornton, 2019: 11). Günümüz Rus Donanma Doktrini'nde bayrak gösterme konusu oldukça önemlidir. Bu faaliyetin diplomasi ve dış politika alanındaki yansımaları olduğu gibi mutlaka Rusya'nın kendi iç politikasında da etkileri olmaktadır. Bu faaliyetin iç politikadaki etkisi Rus yönetici eliti açısından en az dış politikadaki etkisi kadar önemli ve vazgeçilmezdir. Zira Rus Donanması hâlihazırda Rusya Federasyonu'nun mevcut yönetiminin iç politika ve

RUSYA'NIN SURİYE VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ MEVCUDİYETİ VE BU DURUMUN ORTADOĞU'YA ETKİSİ, 2000-2018

kamuoyuna yönelik propagandasının önemli bileşenlerinden biridir (Golts, 2017). Bu durumu bir örnekle açıklamak gerekirse; 2016 yılı sonlarında Rusya, Suriye'ye hem güç gösterisi hem de mevcut rejime olan desteğini göstermek için Doğu Akdeniz'e iki savaş gemisi göndermiştir. Bunlardan birisi Rusya'nın elindeki tek uçak gemisi olan 55.000 tonluk Amiral Kuznetsov ve 25.000 tonluk nükleer güçle çalışan savaş gemisi olan Büyük Petro-Petr Veliki'dir (Psaltis, 2019: 23). Daha yeni bir gemi olan ve 1985 yılında denize indirilen Amiral Kuznetsov Kuzey Filosu'ndan Doğu Akdeniz'e kaydırılmıştır. Uçak gemisinin Akdeniz'e gönderilmesinin nedeni Rus ordusunun Suriye'deki operasyonlarına hava desteği sağlamak değildir. Güç gösterisi ve bayrak gösterme görevin asıl amacıdır (Kofman ve Polmar, 2017: 78).⁵ Gemi hâlihazırdaki mevcudiyeti Rusya'nın Derzhavnost Politikası'nın canlı bir göstergesi olmuştur (Kofman, 2016). Kutnevsov'a eşlik eden diğer gemi olan Büyük Petro ise 1995 yılında denize indirilmiştir. Bu gemi de etkileyici görünüşüne rağmen Suriye'deki operasyonlarda kullanılmamıştır. İsminden de anlaşılacağı üzere, Kuznetsov gibi etkin bir şekilde Derzhavnost Politikası'nın propaganda aracı olarak kullanılmıştır (Thornton, 2019: 12). Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerine rasyonel açıdan yaklaşılacak olunursa bu iki geminin ülke kıyısının açıklarında bayrak göstermek için Doğu Akdeniz'e gönderilmesinin askerî açıdan bir faydası olmasa da siyasi açıdan büyük faydası olmuştur.

SONUÇ

Kalıcı tabiri Rusya ve Vladimir Putin açısından oldukça popüler ve önemli bir tabirdir. Söz konusu tabir Doğu Akdeniz bölgesi ile irtibatlı olduğunda daha da önemli bir hale gelmektedir. Rus devletinin resmî açıklamalarında da sıklıkla vurgu yapılan bu tabir, Rus devletinin Doğu Akdeniz'deki mevcudiyetini tanımlamak ve betimlemek için kullanılmıştır. Zira Rusya bu bölgeyi Derzhavnost Politikasının hayata geçirilmesi için uygun bir alan olarak görmektedir. Bu yüzden de Rus devleti ve ordusu tarafından yapılan güç gösterileri özellikle son on yılda bu bölgeyi de içine alacak şekilde genişlemiştir.

⁵ "Daniel Thomassen'a göre uçak gemisinin varlığı tamamen sembolik bir siyasi mesajdır" (Thomassen, 2016: 24).

Suriye ve Doğu Akdeniz'deki Rus askeri mevcudiyeti stratejik açıdan Rusya'nın faydasına olsa da bu durum propaganda açısından bazı durumlarda ters tepebilmektedir. Ancak Rus devleti Doğu Akdeniz'deki mevcudiyeti sayesinde sadece Suriye'de değil, tüm Ortadoğu bölgesindeki olaylara müdahil olma ve kendi stratejik ve jeopolitik çıkarlarına göre yönlendirme konusunda önemli bir avantaj elde etmiş durumdadır. Buna ek olarak Rusya Federasyonu ordusu savaş tecrübesi kazanma ve yeni geliştirilen silahları deneme noktasında kendisine uygun bir test alanı da bulmuş olmaktadır. Ancak bu önerme Suriye açısından doğru olsa da 2022 yılında Ukrayna'da başlayan savaş da dâhil edilerek bakıldığı zaman bu tecrübenin iddia edildiği kadar faydalı olmadığı veya Rusya'nın bu tecrübeden istenilen ölçüde faydalanamadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Suriye'deki kara ve hava güçlerinin mevcudiyetine ek olarak Doğu Akdeniz'deki Rus deniz gücünün mevcudiyeti, Tartus limanının 49 yıllığına kullanım hakkının alınması konusu ile birlikte ele alındığı zaman Rusya'nın Derzhavnost Politikasının gereklerini yerine getirme noktasında ne kadar ciddi olduğunun bir göstergesi olmaktadır. Rusya'nın stratejik savunma doktrini ve ülkenin siyasi liderliğinin bakış açısına göre Rusya'nın Doğu Akdeniz'de kalıcı olmasına imkân veren Tartus limanı vazgeçilmezdir. Ancak Tartus limanı Akdeniz'de büyük bir deniz gücünün varlığını desteklemede tek başına yeterli değildir. Bu yüzden Rusya bölgede büyük ve NATO üyesi olan Türkiye'nin uzağında yer alan limanlar arayışında da olmuştur. Bu kapsamda daha önce de değinildiği üzere Mısır'ın İskenderiye limanının kullanımı için de bir anlaşma yapılmıştır. Bu sayede Doğu Akdeniz'de olası bir kriz durumunda Rus donanmasının ikmal imkânları çeşitlendirilmeye çalışılmıştır.

Rusya'nın Suriye ve Doğu Akdeniz'de kalıcı olmayı istemesi ve bu konudaki istek ve ciddiyetini resmen ilan etmesi bazı riskleri de beraberinde getirmiştir. Bunlardan en önemlisi yaptığı girişimler sonucunda Rusya Federasyonu'nun artık bir Ortadoğu ülkesi haline de gelmiş olmasıdır. Tartus ve Himeymim'deki üsler ve bu üslere yakın noktalarda oluşan Rus diasporasının toplandığı yerleşim alanları, mahalleler Rusya'nın ve vatandaşlarının zarar görebilme ihtimalini arttıracaktır. Buralardaki mevcudiyeti sebebiyle Rusya artık Suriye rejimine iç savaşı kazanması için destek veren uzaktaki bir ülke değildir.

RUSYA'NIN SURİYE VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ MEVCUDİYETİ VE BU DURUMUN ORTADOĞU'YA ETKİSİ, 2000-2018

Özellikle Ortadoğu'daki radikal gruplar açısından ulaşılabilecek mesafede bir ülke haline gelmiştir. Kendisini ne kadar korumaya çalışsa da şiddet olaylarının hedefi olmaktan kurtulamayacak, Ortadoğu'daki istikrarsızlıktan daha fazla etkilenecektir.

KAYNAKÇA

- ALAGHA, J. E. (2015). The Shifts in Hizbullah's Ideology: Religious Ideology, Political Ideology and Political Program, Amsterdam: Amsterdam University Press.
- ALLEN, K. (1986). The Black Sea Fleet and Mediterranean Naval Operations. Bruce W. Watson, vd. (ed.), The Soviet Navy: Strengths and Liabilities, Boulder, CO: Westview Press, 216-227.
- ALTMAN, J. (2016). Russian A2/AD in the Eastern Mediterranean: A Growing Risk. Naval War College Review, 69(1), 72-84.
- AZANI, E. (2009). Hezbollah: The Story of the Party of God: From Revolution to Institutionalization. New York: Palgrave Macmillan.
- BAEV, P. K. (2018). Russia Stumbles in the Fog of Syrian War. The Brookings Institution, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/02/21/russia-stumbles-in-the-fog-of-syrian-war/>
- BAKEER, A. H. (2013). Hizbullah'ın Suriye'deki Askeri Operasyonları ve Olası Yansımaları. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Analiz No: 22.
- BASSIN, M. ve AKSENOV, K. E. (2006). Mackinder and the Heartland Theory in Post-Soviet Geopolitical Discourse. Geopolitics, 11(1), 99-118.
- BLANK, S. (2015). The Real Reason Putin Is Sending Troops to Syria. Newsweek, <https://www.newsweek.com/real-reason-putin-sending-troops-syria-376682>
- BLANK, S. (2018). The Foundations of Russian Policy in the Middle East. Theodore Karasik ve Stephen Blank, (ed.), Russia in the Middle East, Washington: Jamestown Foundation, 28-60.
- BLANK, S. (2022). Gunboat Diplomacy a la Russe: Russia's Naval Base in Sudan and Its Implications. Defense&Security Analysis, 32(4), 470-489.
- BORCHEVSKAYA, A. (2017). Russia's Strategic Objectives in the Middle East and North Africa. The Washington Institute for Near East Policy,

RUSYA'NIN SURİYE VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ MEVCUDİYETİ VE BU DURUMUN ORTADOĞU'YA ETKİSİ, 2000-2018

<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/russias-strategic-objectives-middle-east-and-north-africa>

BOULEGUE, M. (2017). The Russia-NATO Relationship Between a Rock and a Hard Place: How the "Defensive Inferiority Syndrome" is Increasing the Potential for Error. *Journal of Slavic Military Studies*, 30(3), 361-380.

BOZKURT, A. (2014). Hizbullah'ın Lübnan'da Kuruluşu ve Popülaritesinin Sebepleri. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(17), 599-627.

CANIKOĞLU, E. (2021). Russia's Foreign Policy in the Near Abroad: A Challenge for the Global and Regional Rivalry. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi (İtobiad)*, 10(4), 3546-3567.

CHULOV, M. (2018). Moscow Mired in Syria as Putin's Gameplan Risks a Deadly Ending. *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2018/feb/24/russia-putin-syrian-war-intervention-assad-ghouta-turkey-iran>

COHEN, A. ve HAMILTON, R.E. (2011). *The Russian Military and the Georgia War: Lessons and Implications*. Carlisle, PA: US Army War College Press.

CZUPERSKI, M. vd. (2016). *Distract, Deceive, Destroy: Putin's War in Syria*. Washington: The Atlantic Council.

DONALDSON, R. H. ve NOGEE, J. L. (1998). *The Foreign Policy of Russia: Changing Systems, Enduring Interests*. New York: M. E. Sharpe.

ELÇİ, H. (2010). *Lübnan Hizbullahı'nın Dönüşüm Süreci*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EL DEEB, S. (2013). *Russian Warships Docks in Egypt's Alexandria*. APNews, <https://apnews.com/article/70153aa6047f406f9ba4f55c0d795bf9>

FEDOROV, Y. E. (2005). *Russia's Foreign Policy: Basic Trends Under President Putin*. Hanna Smith (ed.), *Russia and Its Foreign Policy: Influences, Interests, Issues*, Saarijarvi: Kikimora Publications No. 33.

FEKLYUNINA, V. (2019). Russian Foreign Policy. Stephen White, Richard Sakwa ve Henry E. Hale (ed.), Developments in Russian Politics, Londra: Red Globe Press, 165-179.

FELGENHAUER, P. E. (2013). Moscow Attempts to Extend Its Strategic Influence From the Black Sea to Mediterranean. Eurasia Daily Monitor, 10(43), <https://jamestown.org/program/moscow-attempts-to-extend-its-strategic-influence-from-the-black-sea-to-mediterranean/>

FRANTZMAN, S. J. (2022). Russian Navy Flexes Muscles in Mediterranean, East China Sea. The Jerusalem Post, <https://www.jpost.com/international/article-725404>

GADDIS, J. L. (2007). The Cold War. Londra: Penguin Books.

GILES, K. (2017). Assessing Russia's Reorganized and Rearmed Military. Carnegie Endowment for International Peace, Task Force White Paper, <https://carnegieendowment.org/2017/05/03/assessing-russia-s-reorganized-and-rearmed-military-pub-69853>

GOLTS, A. (2017). The Russian Navy: To Deter the US and to Compete With China. Eurasia Daily Monitor, 14(102), <https://jamestown.org/program/the-russian-navy-to-deter-the-us-and-to-compete-with-china/>

GORENBURG, D. (2016). Russia's Strategic Calculus: Threat Perceptions and Military Doctrine. PONARS Eurasia, Policy Memo No: 448, <https://www.ponarseurasia.org/russia-s-strategic-calculus-threat-perceptions-and-military-doctrine/>

HAMZEH, A. N. (2004). In the Path of Hizbullah. New York: Syracuse University Press.

HARIK, J. P. (2005). Hezbollah: The Changing Face of Terrorism. New York: I.B. Tauris and Co. Ltd.

HOLLAND, R. (2013). Blue-Water Empire: The British in the Mediterranean since 1800. Londra: Penguin.

JONES, C. W. (1986). Soviet Access to Port Facilities. Bruce W. Watson vd.

RUSYA'NIN SURİYE VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ MEVCUDİYETİ VE BU DURUMUN ORTADOĞU'YA ETKİSİ, 2000-2018

(ed.), *The Soviet Navy: Strengths and Liabilities*, Boulder, CO: Westview Press.

KAPLAN, R. D. (2012). *The Revenge of Geography, What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate*. New York: Random House.

KJELLEN, J. ve Aron LUND, A. (2022b). *From Tartous to Tobruk: The Return of Russian Sea Power in the Eastern Mediterranean*. Stockholm: Swedish Defence Research Agency (FOI).

KOFMAN, M. (2016). *The Russian Navy's Great Mediterranean Show of Force*. *The National Interest*, <https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/moscows-show-force-russian-naval-aviation-goes-war-18134>

KOFMAN, M. ve Norman POLMAR, N. (2017). "New" Russian Navy Part 3: Naval Aviation Taking Flight Again...Slowly. *Proceedings*, 143(3), <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2017/march/new-russian-navy-part-3-naval-aviation-taking-flight-againslowly>

KOZHANOV, N. (2018). *Russian Policy Across the Middle East, Motivations and Methods*. Londra: The Royal Institute of International Affairs.

LESSER, I. O. (2005). *Security and Strategy in the Eastern Mediterranean*. Atina: Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP).

LO, B. (2002). *Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era: Reality, Illusion and the Mythmaking*. Londra: Palgrave MacMillan.

LO, B. (2015). *Russia and the New World Disorder*. Baltimore: Brookings Institution Press.

LOWE, J. (2017). *Putin Vows Russia Will Keep Permanent Presence in Syria*. *Newsweek*, <https://www.newsweek.com/putin-assad-russia-will-defend-syrias-sovereignty-766240>

LUHN, A. (2017). *Putin Meets With Rex Tillerson in Russia Amid Escalating Tensions Over Syria*. *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2017/apr/12/rex-tillerson-russia-moscow-trip-syria-attack>

MCDERMOTT, R. (2015). Russia's Strategic Mobility and Its Military Deployment in Syria. FOI Memo 5453/RUFS Briefing No. 31. Stockholm: Swedish Defence Research Agency (FOI).

MORRIS, E. (1977). The Russian Navy: Myth and Reality. Londra: Hamish Hamilton Ltd.

NORTON, A. R. (2007). Hezbollah: A Short History. New York: Princeton University Press.

ÖZCAN, S. A. (2005). Bir Sovyet Mirası Rus Azınlıklar. İstanbul: Küre Yayınları.

QASSAM, S. N. (2002). Hizbullah Bir Hareketin Anlatılmamış Öyküsü, çev. Muharrem Tan. İstanbul: Karma Kitaplar.

PARFITT, T. (2017). Putin Expands Naval Presence in the Mediterranean. The Times, <https://www.thetimes.co.uk/article/putin-expands-naval-presence-in-the-mediterranean-hq3rhhzdh>

PARFITT, T. (2018). My Rockets Are Bigger and Faster, Boasts Putin. The Times, 2 Mart 2018.

PERSSON, G. (2016). Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective-2016. Stockholm: Swedish Defence Ministry (FOI).

PSALTIS, S. (2019). Comparing the Military Presence and Strenght of the United States of America and the Russian Federation in the Mediterranean Region in the 21st Century. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Tripolis: University of the Peloponnese.

PUTIN, V. (2012). Being Strong: Why Russia Needs to Rebuild Its Military. Foreign Policy, <https://foreignpolicy.com/2012/02/21/being-strong/>

RADIN, A. ve Clint REACH, C. (2017). Russian Views of the International Order. Santa Monica: RAND.

ROSENBERG, S. (2017). Syria War: Putin's Russian Mission Accomplished. BBC News, <https://www.bbc.com/news/world-europe-42330551>

RUBINSTEIN, A. Z. (1994). Moscow and Teheran: The Wary

RUSYA'NIN SURİYE VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ MEVCUDİYETİ VE BU DURUMUN ORTADOĞU'YA ETKİSİ, 2000-2018

Accommodation. Alvin Z. Rubinstein ve Oles M. Smolansky, (ed.), Regional Power Rivalries in the New Eurasia: Russia, Turkey, and Iran, New York: M.E. Sharpe, Inc. and Co., Armonk, 26-64.

SAFIRE, W. (1994). On Language; The Near Abroad. The New York Times, 22 Mayıs 1994.

SCHAD, A. D. (1999). Lebanon's Hizbollah Movement: The Party of God. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Arizona: The University of Arizona.

SHARKOV, D. (2018). Russian Military Used Syria War to Train Forces and Learn US Combat Moves, Says General. Newsweek, <https://www.newsweek.com/russian-military-used-syria-war-train-forces-and-learn-us-combat-moves-says-772027>

Sputnik News. (2017). Russia Starts Forming Permanent Groups in Syria's Tartus, Hmeimim Bases-Shoigu. <https://sputniknews.com/20171226/russia-tartus-base-syria-1060321937.html>

Sputnik News. (2017). Russian Naval Group to Be Permanently Deployed in Eastern Mediterranean. <https://sputniknews.com/20171227/russian-mediterranean-naval-group-permanent-1060342229.html>

STERGIOU, A. (2019). Geopolitics and Energy Security in the Eastern Mediterranean: The Formation of New Energy Alliances. Zenonas Tziarras (ed.), The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral Partnership and Regional Security, Lefkoşa: Friedrich Ebert Stiftung/PRIO Cyprus Center, 11-30.

Swedish Defence Research Agency (FOI) (2022). Russian Naval Task Force in the Mediterranean. <https://www.foi.se/en/foi/news-and-pressroom/news/2022-09-05-russian-naval-task-force-in-the-mediterranean.html>

Tass. (2017). Russia Starts Forming Permanent Force Grouping at Syria's Tartus and Hmeimim. <https://tass.com/defense/983056>

THOMASSEN, D. (2016). Russian Blue-Water Navy Is a Pipe Dream. Proceedings,142(11),
<https://www.usni.org/magazines/proceedings/2016/november/russian-blue-water-navy-pipe-dream>

THORNTON, R. (2019). Countering Prompt Global Strike: The Russian Military Presence in Syria and the Eastern Mediterranean and Its Strategic Deterrence Role. The Journal of Slavic Military Studies, 32(1), 1-24.

TOZLU, M. (2016). Terörizm Bağlamında Hizbullah. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 8(1), 39-49.

URNOV, M. (2014). Greatpowerness as the Key Element of Russian Self-Consciousness Under Erosion. Communist and Post-Communist Studies, 47(3-4), 305-322.

WATSON, B. W. (1979). The Mission and Operations of the Soviet Navy, 1956-1977. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Michigan: University of Michigan.

WINTOUR, P. (2017). Saudi King's Visit to Russia Heralds Shift in Global Power Structures. The Guardian,
<https://www.theguardian.com/world/2017/oct/05/saudi-russia-visit-putin-oil-middle-east>

RUSYA'NIN SURİYE VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ MEVCUDİYETİ VE BU DURUMUN ORTADOĞU'YA ETKİSİ, 2000-2018

STRUCTURED ABSTRACT

The Mediterranean basin, and especially the Eastern Mediterranean, has been considered a strategically important region since ancient times. This importance continues today because it is located at the junction of the maritime trade routes coming from the Black Sea, the Red Sea, the Indian Ocean and the Atlantic. In addition, especially the Eastern Mediterranean region is the entry point for the southern part of the Russian lands, where the strategic depth is the least. Therefore, the Eastern Mediterranean is also militarily crucial for Russia, which wants to start the forward defense of the country from this region in order to protect its lands from attacks. Therefore, in this essay, the national interests of the Russian Federation in the Eastern Mediterranean will be examined.

In the official statements and plans of the Russian Federation regarding the Middle East and the Mediterranean, it has been clearly stated that the country aims to develop permanent military presence in the Eastern Mediterranean. The Russian Federation started to deploy its naval power in the Eastern Mediterranean again, after in 2008 in order to maintain its existence in the region as it was in the Cold War period. The Syrian regime, which enabled this existence by providing air and naval bases to the Russian Federation, started to struggle for existence in 2011 due to the civil war that broke out in the country because of the unwanted effects of the Arab Spring. Because of the Arab Spring, Russian Federation forced to protect both its military bases in the country and the Syrian regime, which is one of its most important ally in the Middle East region, the Russian Federation sent ground troops to Syria and air force to support them. With this decision, the Russian Federation has tried to pass the message, especially to the Western World, that it wants to become a great power again and that it will not hesitate to fulfill the requirements of the Derzhavnost Policy it has developed for this purpose.

The Russian military presence in Syria is concentrated around the Himeymim Air Base near Latakia and the port of Tartus. Russia obtained the privilege of staying at these two bases indefinitely in return for providing support to the Syrian regime with her struggle with the armed opposition groups. As it is known, Syria has been one of the most important ally of the Soviet Union in the Middle East during the Cold War era.

Just like the Cold War period, during the first decade of the 21. Century, Syria has agreed to provide the Russian Federation with the permanent presence in the Middle East with the influence of historical ties. Therefore, when the civil war broke out in Syria, Russia supported the Syrian regime. Likewise, if Sunni opposition groups or NATO-backed secular opposition bloc come to power by toppling the Baathist Syrian regime, it will be a lethal blow to Russian national interests in the region. And the possibility of the Russian Federation's complete deportation from the Middle East has emerged.

That possibility of deportation from the Middle East and Eastern Mediterranean will result with it the encirclement and siege, one of Russia's greatest fears. For this reason, Russia's only way out is to become a superpower again, as it was before, and try to shape the international political system in her vision, which became unipolar after the collapse of the Soviet Union. Final gain will be to construct a bipolar international political system again, and if it is possible, it must become multipolar in order to gain time until Russia gathers its strength out. Another alternative way for Russia is to establish a new network alliances, whether the international system has become bipolar or multipolar. Therefore, the Russian Federation administration has decided that their country must be on the ground in Syria in order to become a superpower again.

Another factor that enabled Russia to get involved in the Syrian civil war is the Derzhavnost Policy, which is the official formulation of Russia's desire to become a great power again. Russia has been a great power and an important state both in Tsarist and Soviet Union periods. Therefore, according to the Russian policy makers, their country have the right to be involved in the events in international politics and have the right to shape the events according to their own interests. These directions will enable the Russian state to create a sphere of influence in international politics or to expand the existing one. As a result, the prestige and deterrence of the state will be increased. As stated above, the Derzhavnost policy means the declaration that Russia is a great state and its acceptance by other countries. Russia's desire and need to implement the Derzhavnost policy remained on hold during Boris Yeltsin's presidency (1991-1999). Boris Yeltsin adopted the views of the Atlanticist group, which sees the rapprochement of the Western world as the only solution for Russia to

RUSYA'NIN SURİYE VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ MEVCUDİYETİ VE BU DURUMUN ORTADOĞU'YA ETKİSİ, 2000-2018

get rid of the economic and strategic impasse after the collapse of the Soviet Union and to regain its power in the Soviet Union period. For this reason, Yeltsin and Pro Western bloc opposed every attempts that could disrupt its relations with the Western world, and bloc the Russian reform process. As we all know, after the dissolution of the Soviet Union, Russian Federation was weakened both economically and militarily due to the shock caused by the collapse of the Soviet Union. Just like the countries whole economic and political institutions and the Russian armed forces, the Russian Navy was also adversely affected by this situation, and the Russian Navy, which had a shortage of financial resources, materials, equipment, vessels and personnel. So that Russia could not maintain a permanent naval force in the Eastern Mediterranean to support her superpower vision. This situation continued until 2008, but has changed since then.

REGIONAL INTEGRATION IN AFRICA: EAC AND ECOWAS*

Afrika'da Bölgesel Entegrasyon: EAC ve ECOWAS

Süleyman DAL**

Abstract

This study, which focuses on the comparison of the East African Community (EAC) and the Economic Community of West African States (ECOWAS), seeks answer to the question of what are the critical points in the historical processes of these two organizations. While the EAC and ECOWAS, which have had problems in creating sustainable financial resources and taking rapid action throughout the historical period; -although the desired goals cannot be fully achieved-, have been effective in promoting economic growth, facilitating trade, improving living standards, enhancing infrastructure, and most importantly, strengthening regional cooperation, they have not found sufficient recognition in academic studies.

Keywords: *Integration, EAC, Africa, ECOWAS, Region.*

Öz

Doğu Afrika Topluluğu (EAC) ile Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS)'ın karşılaştırılmasına odaklanan bu çalışma; bu iki organizasyonun tarihsel süreçlerinde kritik noktalar nelerdir sorusuna cevap aramaktadır. EAC ile ECOWAS; -arzu edilen hedeflere tam olarak ulaşılmasa da-, ekonomik büyümeyi teşvik etme, ticareti kolaylaştırma, yaşam standartlarını yükseltme, altyapıyı geliştirme ve en önemlisi bölgesel iş birliğini güçlendirme konularında etkiliyken; akademik çalışmalarda yeterince kendine yer bulamamıştır.

Anahtar Kelimeler: *Entegrasyon, EAC, Afrika, ECOWAS, Bölge.*

* Received on: 10.09.2023 Accepted on: 16.10.2023

** Dr., Bağımsız Araştırmacı, e-posta: slymndal@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6918-0706

INTRODUCTION

Integration, which is considered to have many benefits in a world with a healthy order and balance, unquestionably plays a critical role in crisis situations. These organizations, established to achieve common goals and promote cooperation among countries, emerge on both international and regional levels. As international organizations take the lead in specific areas and global-scale issues, regional organizations (RO) serve a range of important objectives such as facilitating economic integration, supporting political stability, targeting social development, and promoting cooperation among countries within a region. While the contributions of organizations formed by developed countries cannot be denied, regional organizations established in the African continent, where developing and/or underdeveloped countries face challenges such as migration crisis, food scarcity, poverty, and conflicts, become even more significant. This study examines the East African Community (EAC) and the Economic Community of West African States (ECOWAS). These two integrations are effective in facilitating trade, improving living standards, supporting sustainable development, developing infrastructure, and most importantly, strengthening regional cooperation.

International entities, in addition to nation-states, can be part of global organizations. These organizations play a crucial role in carrying out tasks that serve the global public interest, tasks that no single state can accomplish alone. For an entity to be considered an international organization, it must possess a physical presence, functional infrastructure, and financial resources. The structure of international organizations may vary, but they typically consist of a permanent secretariat, a plenary body where all members convene, a smaller executive body, and sometimes an additional assembly. The conceptualization of international organizations has traditionally been intertwined with broader frameworks, combining legal theories and political science assumptions (Golia Jr and Peters, 2022: 28-30).

Even in the midst of chaos and unpredictability, the field of international relations operates under a set of regulations. These regulations determine the eligibility of full membership and govern the

communication, trade, business, and even conflicts among various actors. Each set of regulations is referred to as an international institution. These institutions are broadly defined as foundational and enduring practices that have evolved rather than being deliberately designed. They shape the behavior and legitimate activities of actors in relation to one another. Institutions encompass both established practices and agreements, serving as the framework for international relations. They can take formal or informal forms, be documented or unwritten, and exist within organizations or independently. Furthermore, institutions have the potential to significantly influence the interests of key actors, but this influence can vary in strength (Stiles, 2023: 1).

Three characteristics in how legitimacy is sought to be established by international organizations (IOs) through their functioning are recognized: i] Facilitating Mutual Assistance and Cooperation ii] Upholding Rules and Traditions iii] Promoting Norms and Principles. If examples of international organizations are to be given; the United Nations (UN), World Health Organization (WHO), other economic institutions, and World Intellectual Property Organization (WIPO) can be mentioned. (Corbett et al, 2021: 9-18).

The advocated regionalism focuses primarily on the economic dimension of integration. Moreover, the integration process is believed to follow a distinct trajectory, where capital, labor, goods, and services flow more freely across member states' borders. This process can take different forms, starting with a free trade area (FTA), advancing to a customs union (CU), then transitioning into a common market, economic union, and ultimately achieving full integration. As an organization that strictly operates between governments, regional integration primarily focuses on preserving state sovereignty.

Consequently, the involvement of non-state actors is limited and subject to specific mechanisms. Similar to other centralized and regulated processes, regional integration has often marginalized its citizens in shaping and implementing policies and regional development projects. Moreover, there is a growing sense of distrust and skepticism towards civil society among member states of integration, leading to the emergence of independent avenues for participation by civil society

organizations as an alternative means of including non-state actors (Tshimpaka et al, 2021: 3-4).

The UN relies on the assistance of regional organizations to distribute the workload in addressing conflicts. The Secretary-General emphasized that collaborating more closely with regional organizations could alleviate the burden on the Security Council, which currently faces numerous conflicts. This collaboration would also enhance and democratize the UN's conflict resolution efforts. Regional organizations are seen as advantageous in managing conflicts within their respective regions. Their familiarity with the region equips them with deep knowledge and established personal and professional connections, facilitating easier access and the ability to apply pressure that the UN may not possess.

Consequently, their involvement may be viewed as less intrusive and more positively received compared to UN interventions. Moreover, since regional organizations are directly affected by the conflicts, they are more inclined to generate the necessary political will to take immediate action in addressing them (Boulden, 2013: 1-2).

The perception of regionalism has significantly worsened in the past decade. In the late 1980s to the mid-2000s, there was great optimism among academics and the general public regarding the growth of regional organizations and integration. The concept of the New Regionalism captured this optimism and presented a compelling narrative. It argued that there was a continuous movement towards regional governance, which was seen as a positive response to major global challenges like peacekeeping, economic development, and addressing transboundary policy issues. However, this optimism has gradually transformed into more mixed assessments and outright frustration.

After the Cold War, regional organizations expanded both in terms of their membership and their institutional structures. Each organization developed its own set of rules and procedures, often resistant to expert recommendations aimed at enhancing their effectiveness. For states that view regional organizations as pragmatic tools for addressing transboundary issues, these developments can be frustrating. The

complexities of history inevitably result in regional organizations acquiring some degree of independence from their creators and evolving in their own unique ways. The existing literature on regionalism fails to acknowledge the significance of these historical trajectories. It primarily focuses on whether regional organizations are successful in providing governance for present challenges, without considering the importance of contextual factors. While critical assessments of the effectiveness of regional organizations are necessary, they should be grounded in a realistic understanding of the conditions required for institutional adaptation. Conventional approaches mainly emphasize "supply factors" such as regional leadership or strong institutional frameworks, overlooking the fact that regional organizations are shaped over time through the agency of political actors who draw upon and negotiate various normative ideas about how regional politics should be organized (Spandler, 2019: 1-3).

In the context of regional integration in Africa, two institutions stand out: EAC and ECOWAS. EAC stands as the sole RO that experienced dissolution followed by subsequent revival. The initial EAC disintegrated in 1977 due to diplomatic and ideological conflicts among Kenya, Uganda, and Tanzania. It was effectively rejuvenated in 1999. The EAC and ECOWAS have heightened their efforts to combat breaches of core principles within their member nations. Across the entire spectrum of democratic principles, human rights, and the rule of law, both the quantity and breadth of standards had expanded significantly by the year 2020. Within these realms, ECOWAS ranks among the organizations with the highest values, particularly in all three dimensions of democracy, as well as in the aspects related to state organization and the primacy of the rule of law (Stapel, 2022: 95, 122-123).

The ultimate goal of the EAC is to create a full-fledged political federation. It underscores the active involvement of both the private sector and civil society. Achieving these goals necessitates a comprehensive and purpose-driven institutional structure. The EAC aspires to achieve a level of integration that surpasses the vision of its forerunner, all while preventing the errors that led to the breakdown of past East African integration attempts. Key precautions involve a step-by-

step approach to integration and mechanisms to ensure a fair distribution of the benefits of integration (Ugirashebuja et al, 2017).

It has been demonstrated that ECOWAS is a sub-regional organization that has clearly emulated the integration approach of the EU to achieve comparable outcomes. Particularly after the treaty revision in 1993, ECOWAS has made an endeavor towards what can be described as the social and cooperative aspect of West African integration. In particular, this contribution has considered an instance of cooperation between member states of ECOWAS (MSs) and non-citizens (social security) and an instance of cooperation among ECOWAS MSs (the response to the Ebola epidemic) (Rugani, 2023: 299).

In this study, EAC and ECOWAS have been examined in terms of their similarities and differences. While EAC emphasizes regional unity, ECOWAS has focused on regional economic goals. The processes they have gone through from their establishment to the present have been examined in a historical context. Furthermore, critical junctures they encountered during their historical processes have been evaluated. The contributions of these two organizations to their regions and member countries have been analyzed in social, economic, and political contexts. Although EAC and ECOWAS share similar prominent issues at the regional level, there are differences in their priorities and approaches in social development, security, political stability, and the economy.

REGIONAL UNION: EAST AFRICAN COMMUNITY

The East African Community (EAC) is a regional organization consisting of 7 partner states: Burundi, the Democratic Republic of the Congo, Kenya, Rwanda, South Sudan, Uganda, and Tanzania. Its headquarters are located in Arusha, Tanzania. The EAC has an estimated population of 283.7 million people, with more than 30% residing in urban areas. Covering a land area of 4.8 million square kilometers and utilizing English, Kiswahili, and French as official languages, the EAC has a combined Gross Domestic Product (GDP) of US\$ 305.3 billion. The realization of the EAC holds significant strategic and geopolitical importance, offering promising

prospects for its renewed and revitalized state. The community's operations are governed by the treaty that established it (EAC official website, 2023).

Regional integration is a key development strategy for African nations that aim to achieve continent-wide economic, social, and cultural integration by 2028. Trade liberalization is a crucial component of this strategy, intended to be realized through regional free trade areas, leading to a customs union, a common market, and ultimately a monetary union. The primary objective of the EAC is to enhance and strengthen cooperation among its partner states.

The EAC is among the eight regional economic communities recognized by the African Union (AU) and the only one with a vision for creating a political federation within its framework. Africa is known for its abundant resources but lacks proper infrastructure. In the energy sector, the EAC is working on ensuring that all Partner States have access to energy and power, but there is also a need for regional integration and harmonization of policies and laws. This harmonization is essential to treat all partner states equally, regardless of their legal standing, and to eliminate any deterrents within the EAC (Tharani, 2017: 486).

The EAC's history dates back to its initial establishment in 1967, followed by its dissolution in 1977. On 30 November 1993, the Agreement for the Establishment of the Permanent Tripartite Commission for East African Co-operation was signed. The Secretariat of the Permanent Tripartite Commission was launched on 14 March 1996, marking the beginning of full cooperation operations. The Treaty for the Establishment of the East African Community was signed on 30 November 1999. The EAC was re-established on 7 July 2000, when the Treaty entered into force. Initially, the original three partner states - Kenya, Tanzania, and Uganda - ratified the treaty. Subsequently, Rwanda and Burundi joined the EAC on 1 July 2007 after acceding to the Treaty on 18 June 2007. On 20 November 2009, the Protocol for the Establishment of the EAC Common Market was signed, and on 30 November 2013, the Protocol for the Establishment of the EAC Monetary Union was signed. South Sudan became a full Member of the EAC on 15 August 2016 after acceding to the Treaty on 15 April 2016. The Democratic Republic of the

REGIONAL INTEGRATION IN AFRICA: EAC AND ECOWAS

Congo, the Community's newest member, joined the EAC on 11 July 2022, after acceding to the EAC Treaty on 8 April 2022 (EAC official website, 2023).

The EAC represents an ongoing effort to revive the regional integration that existed in East Africa nearly fifty years ago. It has the potential to foster economic and political cooperation across various areas. However, the EAC has yet to establish the necessary institutions for market integration. Trade disputes continue to be resolved in national courts, and there is a lack of sufficient pooling of sovereignty. To achieve middle-income status, the EAC must promote interdependent economic activities and economies of scale. Investing in high-quality infrastructure is crucial, but it requires attracting private finance. Political challenges have long hindered progress, as private investors perceive multi-country projects as riskier. Nonetheless, the EAC can turn the multi-country aspect into an advantage by utilizing governments' oversight to enhance credibility. Differences in economies, especially with South Sudan and Uganda being oil exporters, pose challenges for a monetary union. Previously, East Africa's economies were more similar, but structural differences now exist within the EAC (Collier: 14-15).

The EAC is among the fastest growing regions. Growth rates have picked up strongly in the EAC countries over the last two decades hence outpacing the rest of Sub-Saharan African (SSA) since 2000. During 2005–2010, per capita income growth reached 3.7 percent a year in the EAC, compared to 3.2 percent for SSA as a whole, and almost quadruple the rate achieved in the previous 15-year period. Part of the recent high growth is “catching up” after years of very poor growth. In the last part of the 20th century, the region suffered periods of severe civil strife and bouts of economic instability (Babu et al, 2015: 75). Also, this is crucial as countries strive to create effective measures aimed at attracting and retaining the vital healthcare workforce within the healthcare systems of the EAC (Muthuri et al, 2020: 20).

Progress has been made towards achieving the Millennium Development Goals (MDGs) in the EAC. Most EAC countries have made significant strides towards universal primary education and reducing child mortality rates. Tanzania and Uganda have experienced substantial

poverty reduction due to strong income growth. However, Kenya, despite having the lowest poverty ratio, and Burundi have made limited progress over the past decade, and poverty remains high, particularly in Burundi, Rwanda, and Tanzania.

The region's high population growth, close to 3 percent annually over the last two decades, may hinder efforts to improve social indicators. The recent growth trajectory is insufficient to achieve middle-income status and significant poverty reduction by the end of the decade, which is the objective of most EAC countries. To attain these goals, the region needs to achieve an average real per capita GDP growth rate of about 5.5 percent per year for the remainder of the decade, which is approximately two percentage points higher than the last five years. Rwanda, Tanzania, and Uganda, with per capita incomes below the regional average, need to grow by about 7-8 percent annually per capita to meet the target. Kenya, already close to middle-income levels, could achieve this goal sooner if current growth rates continue. Burundi, the poorest of the EAC members, will require more time to reach the same level of economic progress (McAuliffe et al.; 17).

Institutionally, the EAC encourages member countries, especially in the expansion of education; concentrates on expanding and intensifying the integration process among its member nations to bolster progress and advancement for its increasing community. Both mortality rates are generally experiencing a decrease, and in the education sector, a majority of metrics, encompassing enrollment, graduation, progression, and literacy rates, demonstrated enhancements (UNECA, 2015: 4).

Agency, on the other hand, refers to the ability of individuals or groups to make choices regarding tangible or intangible matters of interest. It involves the freedom and capacity to pursue important goals or values. It is the process of freedom and opportunity, encompassing various achievable functions. In the context of popular participation within the EAC region, the focus on process and opportunity could lead to empowering human agency and, consequently, fostering an East African identity. Issues of interest are influenced by the broader opportunity structure, encompassing formal and informal rules and norms within the institutional, social, and political context in which actors pursue their interests.

REGIONAL INTEGRATION IN AFRICA: EAC AND ECOWAS

It is the connection between EAC citizens and the integration process that the chapter contributors emphasize as crucial for enlarging the sense of East Africanness and East Africanization. In other words, the EAC must foster an institutional environment that promotes inclusivity, openness, accountability, and effective agency. Such an approach has the potential to advance East Africanness, East Africanization, and democratization within the region (Adar et al, 2020: 347).

The EAC integration has facilitated the emergence of trade opportunities, as all member states have witnessed economic growth as a result of the integration process. However, the extent of the benefits that partner states derive from integration depends on their respective levels of economic development. When a partner state possesses a relatively sizable industrial sector, it is more likely to reap greater benefits compared to others. This is evident in the case of the EAC, where Kenya, boasting a relatively large industrial sector, stands to gain more than its counterparts. Inadequate institutions lack the authority to enforce and execute agreements.

This is attributed to partner states' reluctance to relinquish their sovereignty, which has consequently led to sluggish harmonization and policy coordination. The presence of security challenges and instability in the region creates an environment unfavorable for investors. This is exemplified by conflicts and tensions between communities, further impeding the integration process. The active involvement of the private sector and the citizens, who are the ultimate beneficiaries of the integration process, is notably absent. The participation of citizens has yet to be formalized, as they lack avenues for direct involvement, in contrast to the EU, where citizens directly participate in electing representatives for the EU Parliament through political parties (Anami, 2023: 767).

In response to these concerns, partner states within the EAC are actively involved in intra-regional development and operation of power generation. However, these efforts face obstacles as countries tend to prioritize the strengthening of their national electricity infrastructure. Each government within the EAC has devised energy access objectives and policies. Kenya is taking the lead with a goal of achieving 100% energy

access by 2030. Uganda aims for a minimum of 98% energy access by 2020, while Rwanda has set a target of 70% access by 2017. Burundi aspires to attain 25% energy access by 2020.

Furthermore, endeavors are underway to enhance the region's long-term energy security. This is being pursued by advocating for energy policies that promote the diversification of energy types and supply sources. The EAC region is working towards increasing the utilization of renewable energy sources, including hydropower, geothermal, wind, solar, and modern biomass. This diversification aims to vary the electricity mix and shield countries from the fluctuations in global petroleum prices (EAC Report, 2016: 9-10).

In today's era, where the challenges of globalization require increased cooperation between countries to promote socioeconomic development, the EAC initiative and concept are anticipated to enhance the political and economic influence of the region, which is abundant in various natural resources like forests, minerals, exotic wildlife, and water. The primary goal of establishing the EAC is to strengthen regional cooperation, infrastructure, and development through comprehensive political, economic, and cultural integration among member states. Areas of cooperation include commerce, technology, healthcare, environmental concerns, and tourism. Additionally, the EAC collaborates on political issues such as defense, security, foreign affairs, and judicial matters. Under the EAC's framework, the pan-nation region will have a common currency, a common legislative assembly, a shared language, and joint initiatives in research, regional transportation, and resource utilization (Katembo, 2008: 111).

ECOWAS: REGIONALISM IN WEST AFRICA

On the 28th of May 1975, the Economic Community of West African States (ECOWAS) was established by the Heads of State and Government of fifteen West African countries in Lagos, Nigeria. The Treaty of Lagos was signed by Benin, Burkina Faso, Côte d'Ivoire, The Gambia, Ghana, Guinea, Guinea Bissau, Liberia, Mali, Mauritania, Niger, Nigeria, Sierra Leone, Senegal, and Togo, with the mission to promote economic integration in

REGIONAL INTEGRATION IN AFRICA: EAC AND ECOWAS

the region. Cabo Verde joined in 1977, while Mauritania withdrew in 2000 and later signed an associate-membership agreement in 2017. The ECOWAS region spans an area of 5.2 million square kilometers and includes the member states of Benin, Burkina Faso, Cabo Verde, Côte d'Ivoire, The Gambia, Ghana, Guinea, Guinea Bissau, Liberia, Mali, Niger, Nigeria, Sierra Leone, Senegal, and Togo. ECOWAS aims to promote collective self-sufficiency among its member states and create a large trading bloc through economic cooperation (ECOWAS official website, 2023).

Initially, ECOWAS focused on economic integration and development in the West African sub-region, as well as safeguarding member states' political independence and territorial integrity during the Cold War. The organization relied on legal instruments such as the ECOWAS Protocol on Non-Aggression (adopted on 22 April 1978) and the ECOWAS Protocol Relating to Mutual Assistance on Defence (adopted on 29 May 1981). ECOWAS adhered to international law principles of state sovereignty, non-intervention, and collective self-defense based on the UN Charter.

However, due to conflicts and humanitarian crises in the sub-region, ECOWAS adapted to new challenges. It revised its treaty in 1993 and adopted an updated version in Benin Republic on 24 July 1993 (Because the 1990s were primarily marked by armed confrontations in Africa and the Balkans subsequent to the end of the Cold War. These hostilities led to immense anguish and hardship for millions of individuals, with the world bearing witness to some of the most severe humanitarian crises and widespread atrocities since World War II.).

Subsequently, on 31 October 1998, during a meeting of Heads of State and Government in Abuja, ECOWAS adopted the Framework Establishing the ECOWAS Mechanism for Conflict Prevention, Management, Resolution, Peacekeeping, and Security. On 10 December 1999, ECOWAS also adopted the Protocol Relating to the ECOWAS Mechanism for Conflict Prevention, Management, and Resolution, Peacekeeping, and Security. Together, these instruments form the intervention legal regime of the Economic Community of West African States (Iyi, 2016: 1-5).

The integrated economic activities within the region, with a combined GDP of \$734.8 billion, encompass industry, transport, telecommunications, energy, agriculture, natural resources, commerce, monetary and financial issues, as well as social and cultural matters. In 2007, ECOWAS transformed its Secretariat into a Commission, with a President, Vice President, thirteen Commissioners, and the Auditor-General leading the way. As part of its renewal process, ECOWAS is implementing critical programs to deepen cohesion and remove barriers to full integration. The goal is to create an "ECOWAS of the People: Peace and Prosperity to All" by 2050, allowing the estimated 300 million citizens in the community to take ownership of this vision. ECOWAS is headquartered in Abuja, Nigeria (ECOWAS official website, 2023).

ECOWAS provides leadership and coordination to member countries to ensure full integration; although inadequate and low-efficiency, it focuses on the following programs: in the areas of developing transport corridors, energy development and agricultural infrastructure, capacity building for financial integration and enhanced capacity, ebola, climate change adaptation, women and youth (African Development Bank Paper, 2020).

As per the Treaty of Lagos, the main objective behind establishing the Community was to accelerate economic and social development to improve the living standards of the people. To achieve rapid economic growth, the founding fathers of ECOWAS aimed to create a customs union allowing internal free trade among members, a common external tariff, free labor mobility, and the free movement of services and capital between member states. They believed that expanding trade through a customs union would foster the growth and development of member states. However, several factors have hindered the trade performance of most African countries, including ECOWAS members.

These factors include a narrow production and export base, dominated by low-value products like raw materials and primary commodities, high trade costs, tariff and non-tariff barriers to intra-African trade, and limited access to the international market. Moreover, the region's weak performance in world trade is evident in its minimal share in global exports. The ECOWAS region is considered the least

REGIONAL INTEGRATION IN AFRICA: EAC AND ECOWAS

industrialized area in terms of manufacturing to GDP, according to the United Nations Conference on Trade and Development (2013) (Iyoha and Okim, 2017: 24-25).

ECOWAS, which tries to overcome the difficulties mentioned above by determining strategies similar to Vision 2020 and 2050 and tries to fill the gaps by solving the problems, encourages the member countries in the following matters: (i) peace and security (ii) good governance (iii) development of the region's resources, (iv) promotion of the private sector, (v) economic and monetary integration. For instance; Substantial advancements have been achieved in terms of solidifying the unified market process, particularly concerning the unrestricted movement of individuals, the trade openness initiative, and, most importantly, the formation of the Customs Union, with the activation of the Common External Tariff (CET) in 2015 (ECOWAS Commission, 2022: 16, 22).

It is well-known that all the countries in ECOWAS have gained independence, with some using English as their main language and others being Francophone countries. Guinea Bissau and Cape Verde, former colonies of Portugal, use Portuguese as their official language. Despite their linguistic differences, all these countries were once under the burden of colonial imperialism. The improvement of living standards in West Africa depends on the successful accomplishment of political, economic, and legal tasks set by the Community. However, there are legal and non-legal obstacles that hinder the Community's policies on economic integration and improving the people's living conditions in the region (Ukaigwe, 2016: 3-4).

ECOWAS has put forward the following concrete studies for development on a regional basis: In May 2002, the Heads of State and Government in West Africa made the decision to internalize the New Partnership for Africa's Development (NEPAD) agenda by establishing internal partnerships, ensuring local ownership, and seeking external support to execute NEPAD's plan of action. This plan encompasses peace, security, democracy, and political governance; economic and corporate governance; bridging infrastructure gaps; human resource development, particularly in education and healthcare, and market access. The ECOWAS infrastructure program encompasses significant initiatives in the energy

sector, air and sea transportation, as well as road networks, ICT, and telecommunications. This includes hydroelectric dam projects spanning six countries in the sub-region, thermal power plants, the West Africa Power Pool, and the West Africa Gas Pipeline project. In the telecommunications sector, efforts have focused on connecting West African capitals through direct microwave links and increasing telecoms traffic within ECOWAS. To facilitate air and sea transportation, ECOWAS leaders have endorsed plans for the establishment of ECOAIR, a regional airline, and ECOMARINE, a regional shipping line. In the pursuit of market integration, ECOWAS has worked towards enabling the free movement of individuals within the ECOWAS region by eliminating visa and entry requirements. (Chambas, 2007: 8-9).

Over time, ECOWAS has created and restructured various institutions and specialized agencies. The institutions include West African Health Organization (WAHO) and Inter-governmental Action against Money Laundering and Terrorism Financing in West Africa (GIABA). The specialized agencies include West African Monetary Agency (WAMA), Regional Agency for Agriculture and Food (RAAF), ECOWAS Regional Electricity Regulatory Authority (ERERA), ECOWAS Centre for Renewable Energy and Energy Efficiency (ECREEE), West African Power Pool (WAPP), ECOWAS Brown Card, ECOWAS Gender Development Centre (EGDC), ECOWAS Youth & Sports Development Centre (EYSDC), West African Monetary Institute (WAMI), and ECOWAS Infrastructure Projects Preparation and Development Unit (PPDU).

Notably, the ECOWAS website no longer portrays the Authority of the Heads of State and Council of Ministers, as well as the Economic and Social Council, as institutions of ECOWAS. However, detailed information will be provided on the Authority of the Heads of State and Council of Ministers (Ukaigwe, 2016: 53-54).

During the initial years of gaining independence, West Africa witnessed the emergence of a post-colonial civil society movement. This movement aimed to challenge political mismanagement and military interventions in national politics. Alongside resisting authoritarian regimes, the West African national civil society movements criticized the unpopular macro-economic policies imposed by the Structural

REGIONAL INTEGRATION IN AFRICA: EAC AND ECOWAS

Adjustment Programme (SAP) of the 1980s, dictated by the liberal international financial regime. During the post-Cold War era, these civil society organizations (CSOs) focused on promoting democratization and conflict prevention at the national level. Despite not always fitting the traditional definition of civil society, these civic groups actively participated in struggles for democratization and developmental initiatives throughout the West African states (Kogbe, 2023: 60).

ECOWAS' efforts to boost trade have led to increased intra-regional trade, but the West African region's share in global trade has remained notably low. This indicates that the customs union has not yielded the desired trade expansion within the region. Consequently, the subregion has not been able to fully harness the advantages of trade, including increased foreign investment, improved living standards, job creation, and enhanced industrial production, among other benefits. Several factors contribute to this situation, including heavy reliance on primary products for trade, product uncompetitiveness in the region, lack of convertible currency, prolonged crises in certain countries within the region, as well as inadequate infrastructure connecting the members of the customs union, among other factors (Akperan and Kayode, 2010: 37).

An examination of the situations in Guinea and Guinea Bissau, particularly since 2009, demonstrates a dedication to close collaboration and the alignment of political stances between ECOWAS and the AU. The AU's Peace and Security Council (PSC) serves as the primary decision-making body at the continental level. Concerning the Guinean matter, especially following the December 2008 coup d'état, these two organizations have consistently worked to harmonize their positions and present a unified front within the International Contact Group, which they jointly lead. The AU PSC's declarations of targeted sanctions against the leaders of the CNDD junta, along with the actual imposition of these sanctions, helped strengthen and lend credibility to the diplomatic initiatives undertaken by ECOWAS (Yabi, 2010: 54).

ECOWAS has made significant progress towards its goals, despite facing obstacles that hinder regional development. Analyzing these challenges is crucial to address the general impediments the Community faces. A comprehensive framework exists to achieve integrated West

Africa, involving trade, infrastructure, private sector participation, and free movement of goods, services, and people within the Community.

Achievements include completing the West African Gas Plant (WAGP), establishing the West African Highway, and implementing the ECOWAS Trade Liberalization Scheme (ETLS). Efforts to create a borderless West Africa by transitioning from ECOWAS of states to ECOWAS of peoples by 2020 are underway. Democratization and increased private sector participation have contributed to the region's economic growth. Institutions like the ECOWAS Tribunal and ECOWAS Parliament, along with self-organizing groups, have fostered a sense of community spirit and integration culture among the member states. (Ogbonna et al, 2013: 105-106).

COMPARATIVE ANALYSIS OF EAC AND ECOWAS

The decision to examine African sub-regions separately is based on their distinct characteristics, including the presence of strong regional groups, normative developments, and political contexts. To analyze the impact of overlapping institutions on the Regional Organizations' behavior and the African Union's approach to multiple organizations, a broader range of cases was considered to avoid drawing conclusions from a single sub-region or country. Not all Regional Economic Communities (RECs) have been equally involved in condemning unconstitutional changes of government, which is influenced by the actions of RECs, countries, and the African Union (AU). Data collection was affected by different roles played by political actors, resulting in asymmetry in data access and availability across cases. The normative documents do not specify how the AU delegates the responsibility of leading mediation following an Unconstitutional Change of Government (UCG), under the principle of subsidiarity. Therefore, when a conflict-affected country is a member of multiple RECs, the AU's provisions are limited to calling for the action of relevant stakeholders to restore constitutional conditions (Ribeiro, 2022: 48-49).

The prevailing trend in the literature has been to avoid placing African

regionalisms in the context of broader systemic trends. Instead, studies of African regionalism have been limited to the narrower field of African studies. In this approach, regionalism in Africa is assumed to be guided by a unique logic, different from that found in other parts of the world, due to Africa's distinctive political-economic context.

These studies emphasize the significance of understanding "the role and influence of the African state" to comprehend African regionalism. The nature of sovereignty for many post-colonial African states, according to this perspective, differs fundamentally from the Westphalian model that originated in Europe. The Westphalian model of sovereignty is based on both negative and positive aspects. It entails formal and legal recognition by the international community (negative sovereignty) as well as the ability to provide political goods such as law and order to citizens (positive sovereignty). In contrast, the African states that emerged after decolonization were often characterized by only negative sovereignty, lacking the institutional capacity and legitimacy necessary for positive sovereignty (O'Reilly, 2019: 15-16).

At a continental level, especially in Africa, the notion of unity assumes paramount significance. A strong sense of unity deeply rooted: the shift to democracy would not have been feasible without the prevalence of a spirit of unity and numerous acts of brave compassion from individuals throughout the African continent. Consequently, this idea forms the foundation of numerous legal frameworks in Africa. (Pitrone, 2023: 258). Regionalization means full solidarity.

While the fundamental objectives of regional economic organizations (REOs), such as promoting economic growth, development, and integration, remain consistent over time, these organizations can undergo significant transformations when faced with security threats. Terms like "crises" and "critical junctures" are used to describe these phenomena, and scholars suggest that certain constraints may be relaxed during these periods, allowing unique factors to have a greater influence. However, it is essential to consider systemic, organizational, and ideational factors to understand the decisions made by actors regarding organizational changes. The propositions related to systemic and power-related factors, organizational factors and functional needs,

and ideational and social factors are discussed in the context of regional integration (Brown, 2018: 13).

There are theories that have been brought into focus to explain regional integrations. These can be grouped under two headings: a] Political Science Theories, and b] Economic Theories to integration. While in Economic Theories are the Customs Union and the Optimal Currency Area; Political Science Theories are Realism, Functionalism, Neo-Functionalism, Intergovernmentalism, Transactionalism, Institutionalism and Regime Theory. The study explored various regional integration theories with different focuses. Socio-political and economic issues are interconnected and dependent on each other. Regional integration is a multifaceted process (Anadi, 2005: 134-153).

The EAC and ECOWAS discussed in this study were more or less influenced by the above-mentioned theoretical approaches during their formation and subsequent processes. A comparative analysis of these two integrations will now be presented.

Geographical Scope: EAC; Encompassing countries such as Kenya, Uganda, Tanzania, Rwanda, Burundi, South Sudan and Democratic Republic of the Congo the EAC operates in East Africa. ECOWAS; In West Africa, the ECOWAS covers countries like Benin, Burkina Faso, Cape Verde, Ivory Coast, The Gambia, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Liberia, Mali, Niger, Nigeria, Senegal, Sierra Leone, and Togo.

Number of Members: EAC; Comprising 7 member countries. ECOWAS, encompassing 15 member countries.

Economic Integration: EAC; It promotes economic integration through measures like the establishment of a common market and efforts towards a common currency, known as the East African Shilling. ECOWAS; It supports economic integration through initiatives such as customs unions and free trade zones. Additionally, the ECOWAS has plans for a common currency called "ECO."

Political Stability and Security: EAC; The EAC endeavors to achieve political stability and preserve peace. It possesses the ability to intervene

REGIONAL INTEGRATION IN AFRICA: EAC AND ECOWAS

in regional crises and conducts peacekeeping operations. ECOWAS; The ECOWAS works on achieving regional stability and security through political solutions and peacekeeping operations. Under the framework of ECOMOG (Economic Community of West African States Monitoring Group), it has carried out peacekeeping operations.

Social Development and Human Rights: EAC; Engaging in activities related to social development, such as education, healthcare, women's rights, and children's rights, the EAC also formulates and implements policies to protect human rights. ECOWAS; Focused on protecting human rights, children's rights, women's rights, and worker's rights, the ECOWAS develops and implements policies related to social development and human rights.

Trade and Economic Growth: EAC; Working towards facilitating trade, reducing trade barriers, and increasing trade among member countries, the EAC aims to promote economic growth and create job opportunities. ECOWAS; It targets facilitating trade through measures like free trade zones and customs unions to enhance economic growth and improve the welfare of member countries.

EAC and ECOWAS share similar objectives regarding regional integration, but they differ in terms of geographical scope, the number of members, economic integration measures, political stability and security, social development, and trade. Each organization develops policies and programs tailored to the dynamics and needs of its respective region.

The two organizations that make the most efforts in the context of regional integration in Africa are EAC and ECOWAS. When it comes to the implementation of the free movement of individuals, two organizations have made substantial progress in realizing their established instruments: ECOWAS (100%) and EAC (96%). Regarding social integration, ECOWAS and EAC have demonstrated commendable performance. Concerning trade integration, both ECOWAS and EAC have achieved scores exceeding 75%.

In Africa, apart from ECOWAS and EAC, which have established various institutions associated with political and institutional integration, such as a court of justice and a regional parliament, the other Regional

Economic Communities (RECs) are progressing at a comparatively slower pace. In recent years, the EAC has recognized infrastructure as a vital cornerstone in realizing its integration goals. Infrastructure stands out as one of the most crucial facilitators of successful regional integration, given its pivotal role in easing various activities, including trade, agriculture, tourism, labor mobility, and resource movement.

The EAC places emphasis on five facets of infrastructure: Road, Railway, Aviation, Communications, and Inland Waterways. Out of the 286 projects designated as priority infrastructure developments by the Heads of State in the East African Community, a total of 35 have been successfully completed and are now in operational status. Regarding other dimensions like finance, currency, infrastructure, and the environment, ECOWAS demonstrates relatively weaker performance in comparison to those aforementioned areas. In fact, the scores could have been less favorable if it were not for ECOWAS's inclusion of West African Economic and Monetary Union (UEMOA), a sub-regional community encompassing 8 out of the 15 ECOWAS member states. UEMOA's notable accomplishments in the realms of finance and currency represent significant assets for ECOWAS. Considering these collective achievements, the evaluation concludes that ECOWAS has achieved a performance level that, while lower, is still deemed acceptable. One of the contributing factors to these performance ratings for ECOWAS is the organization's struggles in executing protocols, plans, and programs pertaining to finance, infrastructure, and currency. Certainly, these initiatives exist, but for various reasons, their implementation has progressed slowly. (African Integration Report, 2021: 18-24, 66, 78).

Within the framework of EAC and ECOWAS; this research has recognized the economic, cultural, political, and African identity dimensions within the context of the quest for reintegration. The central point is that Africa necessitates a distinct form of transition, one that involves minds liberated from the legacy of colonization, transitioning towards a new era that benefits African citizens. This period should focus on the realization of Africa's sovereignty as a whole, rather than just the power of individual states. The vision entails the actualization of free movement, infused with the values and principles of Pan-Africanism, and

a genuine commitment to the unity, independence, and sovereignty of Africa (Kidane, 2018: 93-94).

CONCLUSION

This study aims to present the institutional structures of EAC and ECOWAS and examine the contributions of these two organizations to the development in Africa within the context of integration. The study is based on a literature review. The comparative study of two regional integrations (EAC and ECOWAS) highlights the significance of this article. It has been observed that there are academic articles, theses, reports, official websites of EAC and ECOWAS, research papers, and books available on regional integration efforts, particularly in Africa, such as EAC and ECOWAS. However, the number of academic studies and research conducted in Türkiye on regional integrations is limited compared to other fields. In general, the quantity and scope of studies related to EAC and ECOWAS in Turkish academic literature are narrower compared to more common regional integration organizations like the EU. This indicates the need for further research and academic interest to be encouraged in this subject.

EAC (East African Community) and ECOWAS (Economic Community of West African States), two regional integrations, play an important role in the context of the African continent and make a range of contributions. They strive for political stability and the preservation of peace among member countries, supporting stability and security in the region through mechanisms such as conflict resolution, prevention of political crises, and peacekeeping operations. They prioritize social and economic development, aiming to reduce social inequalities, improve living standards, and protect human rights.

They develop and implement policies in areas such as labor and child rights, healthcare, education, and women's rights. They promote solidarity among member countries and support cooperation in areas such as information sharing, interpersonal relationships, technology transfer, and joint projects. These organizations facilitate economic growth by promoting job opportunities, enhancing welfare, reducing trade barriers through measures like customs unions and free trade

zones, and encouraging economic integration among member countries to facilitate trade and motivate economic growth. All of these actions contribute to fostering friendly relations among countries in the region and strengthening regional integration.

On a global scale, regional integration organizations such as EAC and ECOWAS enhance regional representation and promote global cooperation, supporting efforts to find solutions to global issues by collaborating with continental and international actors. This contributes to the development of more effective and comprehensive policies at the global level. Through their efforts in humanitarian and social development, EAC and ECOWAS contribute to social justice and pave the way for global sustainable and equitable development. By promoting economic development and investments, EAC and ECOWAS enhance the welfare of member countries while also contributing to global economic growth. These organizations support the growth of global trade and facilitate trade through the establishment of free trade zones, thus promoting global economic integration. EAC and ECOWAS play a significant role worldwide and serve as essential actors for regional stability and a secure world.

EAC and ECOWAS have identified areas where improvements are needed for deeper economic integration, counter-terrorism efforts, ensuring human and societal security, industrialization, achieving economic diversification, enhancing infrastructure development, reducing trade barriers, and ensuring political stability. These integrations need to further develop these areas. The potential strength of these two integrations lies in areas such as environmental protection, sustainable development, security, and peace. Efforts should be made to unleash this potential and implement measures to enhance social and economic development, promote trade, and improve functionality. These potential contributions and functionalities demonstrate that regional integration organizations, specifically EAC and ECOWAS, can play a significant role in Africa and globally in terms of economic, social, and political aspects.

REFERENCES

ADAR, K. G. et al. (2020). Conclusion and Recommendations: Toward Eastafricanness and Eastafricanization Epistemological Debate. Korwa Gombe Adar et al. (Ed.). Popular Participation in the Integration of the East African Community. Maryland: Lexington Books.

African Development Bank. (2020). West Africa Regional Integration Strategy Paper, 2020-2025.

African Union (AU). (2021). African Integration Report: Putting Free Movement of Persons at the Centre of Continental Integration.

AKPERAN, A. J., and KAYODE, S. G. (2010). The role of Economic Community of West African States (ECOWAS) in promoting borderless trade in West Africa. CBN Bullion, 34 (4), 31-40.

ANADI, S. K. M. (2005). Regional Integration in Africa: The Case Of ECOWAS. Faculty of Arts of the University of Zurich. PhD thesis.

ANAMI, A. K. (2023). Contribution of regional integration to economic development of member states, case study: East African community (EAC). World Journal of Advanced Research and Reviews, 17 (02), 758–769.

BABU, J. O. et al. (2015). Effect of domestic debt on economic growth in the east African community. American Journal of Research Communication, 3(9): (73-95).

BOULDEN, J. (Ed). (2013). Responding to Conflict in Africa: The United Nations and Regional Organizations. New York: Palgrave Macmillan.

BROWN, M. L. (2018). Regional Economic Organizations and Conventional Security Challenges. Switzerland: Palgrave Macmillan.

CHAMBAS, M. I. (2007). The Role of the Economic Community of West African States in Achieving the Economic Integration of West Africa. Woodrow Wilson International Center for Scholars. Washington, D.C.

COLLIER, P. Emerging East Africa: Achievements and Goals of the East African Community. Hamid R. Davoodi (Ed.). The East African Community After Ten Years: Deepening Integration.

CORBETT, J. et al. (2021). International Organizations And Small States: Participation, Legitimacy And Vulnerability. UK: Bristol University Press.

EAC Regional Status Report. (2016). Renewable Energy and Energy Efficiency. Paris: REN21 Secretariat.

East African Community (EAC). (2023). Official website. <https://www.eac.int/>

Economic Community of West African States (ECOWAS). (2023). Official website. <https://ecowas.int/>

ECOWAS Commission. (2022). ECOWAS Vision 2050. Abuja: ECOWAS.

GOLIA JR, A. and PETERS, A. (2022). The Concept of International Organization. Jan Klabbers. (Ed.). The Cambridge Companion to International Organizations Law (p. 25-49). UK: Cambridge University Press.

IYI, J.-M. (2016). Humanitarian Intervention and the AU-ECOWAS Intervention Treaties Under International Law. Switzerland: Springer International Publishing.

IYOHA, M. and OKIM, A. (2017). The impact of trade on economic growth in ECOWAS countries: Evidence from panel data. CBN Journal of Applied Statistics. ISSN 2476-8472, The Central Bank of Nigeria, Abuja, Vol. 08, Iss. 1, pp. 23-49.

KATEMBO, B. (2008). Pan Africanism and Development: The East African Community Model. The Journal of Pan African Studies, vol. 2, no. 4.

KIDANE, S. T. (2010). The Structural Impediments to African Reintegration: A Comparative Analysis of EAC, ECOWAS and SADC. University of Pretoria: Master of Arts Thesis.

KOGBE, D. (2023). Rethinking Civil Society Regionalism in Africa:

Challenges and Opportunities in Democratic Participation and Peacebuilding in the Post-ECOWAS Vision 2020. London: Routledge.

MCAULIFFE, C. et al. Sustaining Growth in the East African Community. Hamid R. Davoodi (Ed.). The East African Community After Ten Years: Deepening Integration.

MUTHURI, R. N. D. K. et al. (2020). Determinants of Motivation among Healthcare Workers in the East African Community between 2009–2019: A Systematic Review. *Healthcare*, 8, 164.

O'REILLY, P. J. (2019). Agency, Ideas and Institutions: The East African Community in the Emerging Economic Order. University of York. PhD Thesis.

OGBONNA, E. C. et al. (2013). The ECOWAS Platform and the Persisting Challenges of Integrating the West African Region: A Discourse. *Journal of Economics and Sustainable Development*. Vol.4, No.1.

PITRONE, A. (2023). Solidarity in The African System. Leonardo Pasquali. (Ed.). *Solidarity in International Law: Challenges, Opportunities and The Role of Regional Organizations*. London: Routledge.

RIBEIRO, C. C. N. (2022). Overlapping Regional Organizations in South America and Africa: Coexistence Through Political Crises. Switzerland: Springer.

RUGANI, G. (2023). Solidarity In Ecowas, A Sub-Regional African Organisation With Relevant Similarities To The Eu. Leonardo Pasquali. (Ed.). *Solidarity in International Law: Challenges, Opportunities and The Role of Regional Organizations*. London: Routledge.

SPANDLER, K. (2019). *Regional Organizations in International Society: ASEAN, the EU and the Politics of Normative Arguing*. Switzerland: Palgrave Macmillan.

STAPEL, S. (2022). *Regional Organizations and Democracy, Human Rights, and the Rule of Law: The African Union, Organization of American States, and the Diffusion of Institutions*. Switzerland: Palgrave Macmillan.

STILES, K. (2023). The Domestic Sources Of International Institutions: Making up the Rules. New York: Routledge.

THARANI, A. (2017). Harmonization in the EAC. Emmanuel Ugirashebuja et al. (Ed.). East African Community Law: Institutional, Substantive and Comparative EU Aspects. Leiden: Brill Nijhoff.

TSHIMPAKA, L. M. et al. (2021). Regional Economic Communities and Integration in Southern Africa: Networks of Civil Society Organizations and Alternative Regionalism. Singapore: Palgrave Macmillan.

UGIRASHEBUJA, E. et al. (2017). East African Community law: institutional, substantive and comparative EU aspects. Leiden : Brill Nijhoff.

UKAIGWE, J. (2016). ECOWAS Law. Switzerland: Springer International Publishing.

UN Economic Commission for Africa (UNECA). (2015). Report on sustainable development goals for the Eastern Africa subregion. Ethiopia.

YABI, G. O. (2010). The Role of ECOWAS in Managing Political Crisis and Conflict: The Cases of Guinea and Guinea-Bissau. Nigeria: Friedrich-Ebert Stiftung

جایگاه زنان در سیاست طالبان در افغانستان*

The Status of Women in Taliban Politics in Afghanistan

Ramazan Ali MAHMOODI**

چکیده

در تاریخ افغانستان یکی از موضوعات قابل بحث، جایگاه زنان در ساختار سیاسی و اجتماعی در این کشور است. زنان افغانستان در بسیاری از دوره‌های تاریخی در معرض تبعیض‌های اجتماعی و سیاسی فراوانی قرار گرفته‌اند. نابرابری بین زن و مرد در سطوح مختلف به‌وضوح قابل مشاهده است. در همه زمینه‌ها و به‌خصوص در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی تمام تصمیم‌ها در این کشور در غیاب زنان صورت گرفته است. اما در دو دوره سلطه و حاکمیت طالبان بر افغانستان، وضعیت برای زنان افغانستان بسیار دشوار و خطرناک تر بوده است. طالبان سخت‌ترین قوانین را بر زنان اعمال کرده است. در دوران حاکمیت طالبان، زنان افغانستان مورد انواع تبعیض، شکنجه و خشونت قرار گرفته‌اند. به همین جهت، بررسی جایگاه زنان در سیاست طالبان در افغانستان هدف اصلی این تحقیق را تشکیل می‌دهد و در فرایند تحقیق به بررسی و آشکارسازی برخی از فاکتورهای مهم می‌پردازد.

کلیدواژه‌ها: افغانستان، طالبان، سیاست، زنان افغانستان، خشونت، تبعیض، مردسالاری.

Abstract

One of the most debated issues in the history of Afghanistan is the status of women in the political and social structure of the country. Afghan women have been subjected to social and political discrimination in many periods of history. The inequality and discrimination between men and women are manifested in different areas. In the political and social fields, all decisions in this country were made in the absence of women. However, during the two periods when the Taliban dominated and ruled Afghanistan, the situation of women was very difficult and dangerous. The Taliban imposed the harshest laws on women. Under the Taliban regime, Afghan women were subjected to all kinds of discrimination, torture and violence. Therefore, investigating the position of women in Taliban politics in Afghanistan is the main objective of this research, which analyzes and reveals some important factors in the research process.

Keywords: Afghanistan, Taliban, Politics, Afghan Women, Violence, Discrimination, Patriarchy.

* Makale Geliş Tarihi: 19.01.2023, Yayına Kabul Tarihi: 27.04.2023

** Dr. Ramazan Ali MAHMOODI, Gawharshad University, mahmoodiramazan@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2228-4844

۱. مقدمه

در سپتامبر ۱۹۹۴ گروهی موسوم به «تحریک اسلامی طالبان» به رهبری ملامحمد عمر که در مدارس دینی پاکستان آموزش‌دیده بودند، با شعار «مبارزه با شر و فساد و ایجاد نظم اسلامی» با گرایش فقه حنفی از خط مرزی اسپین بولدک ولایت قندهار در جنوب افغانستان ظهور کرد و به سرعت نفوذ خود را گسترش داد (صمدی، ۱۳۹۷: ۱۷۴). دوره اول حاکمیت طالبان بر افغانستان که بین سال‌های (۱۹۹۶-۲۰۰۱) تحقق یافت حدود پنج سال به طول انجامید.

پس از حمله تروریستی به مرکز تجارت جهانی، ایالات متحده آمریکا در ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ با رویکرد «عملیات بلندمدت آزادی» برای سرنگونی حکومت طالبان و مبارزه با تروریسم به افغانستان حمله کرد و طالبان را سرنگون نمود. پس از آن روند بازسازی افغانستان را آغاز کرد. پس از فروپاشی حکومت طالبان در سال ۲۰۰۱، اجلاسی در ۲۷ نوامبر ۲۰۰۱ در شهر بن آلمان به رهبری سازمان ملل متحد برگزار شد که ۱۴ روز به طول انجامید. هدف اصلی این اجلاس تعیین نقشه راه برای حکومت پسا طالبان بود. رهبران افغانستان به‌خاطر تشکیل دولت موقت دور هم آمدند و با حضور سازمان ملل و جامعه جهانی توافق‌نامه‌ای را امضا کردند که از آن به «توافق‌نامه بن» یاد می‌گردد. به یمن این توافق‌نامه، بر سر تشکیل حکومت موقت با حضور همه اقوام افغانستان توافق صورت گرفت. «معاهده بن» زمینه‌ساز شکل‌گیری نظم و ساختار اجتماعی و سیاسی جدید و به‌ویژه تنظیم قانون اساسی جدید در این کشور شد (چنگیز زاده و همکاران، ۱۳۹۳: ۷۵).

اما این نظم و ساختار تداوم نیافت. پس از امضای توافق‌نامه صلح آمریکا و طالبان در دهم حوت/اسفند ۱۳۹۸ در دوحه، آغاز خروج سربازان آمریکایی از افغانستان، فرار اشرف غنی رئیس‌جمهور وقت و تسلط مجدد طالبان بر افغانستان در ۱۵ اوت/ آگوست ۲۰۲۱، این نظم و ساختار در هم ریخت و فروپاشید. هرچند که افغانستان پسا بن نیز یک دوره آشفتگی و بی‌ثباتی بزرگی را تجربه کرده بود. از یک سو درگیری و منازعه بر سر کسب قدرت سیاسی میان رهبران سیاسی و قومی افغانستان، از سوی دیگر فساد، تبعیض، اختلاف‌های قومی و فقدان یک حکومت مردمسالار منجر به قدرت‌گیری گروه‌های تروریستی و ظهور مجدد گروه طالبان شد. در میان این کشمکش‌ها و نابسامانی‌ها، موضوع زنان و جایگاه آنها در ساختار سیاسی و اجتماعی در افغانستان یکی از موضوعاتی بحث برانگیزی بوده است. زنان افغانستان در دوره‌های مختلف تاریخی این کشور همواره از تنش‌ها، منازعات و کشمکش‌های سیاسی افغانستان متأثر شده‌اند. هرچند بین سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۱ از وضعیت و جایگاه نسبتاً خوبی در جامعه برخوردار شده بودند. فرصت تحصیل، اشتغال و کار، برخورداری از حقوق اجتماعی و سیاسی از جمله فرصت‌هایی بود که زنان از آنها برخوردار شده بودند. اما با تسلط مجدد طالبان بر افغانستان، فرصت‌های پیش‌آمده از میان رفت و زنان افغانستان دوباره به یک دوره تاریک برگشته‌اند.

در دور اول تسلط طالبان بر افغانستان (۱۹۹۶-۲۰۰۱)، زنان افغانستان دشوارترین دوره تاریخ را تجربه کرده بودند. در آن دوره، حاکمان طالبان سخت‌ترین قوانین را علیه زنان اعمال می‌کردند. زنان از حضور در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، تحصیل، اشتغال، هنر و بسیاری از فرصت‌های دیگر محروم گردیدند. هم از نظر جسمی و

جایگاه زنان در سیاست طالبان در افغانستان

هم از نظر روانی در بدترین وضعیت ممکن قرار داشتند. پس از فروپاشی نظام سیاسی بیست ساله و تسلط مجدد طالبان بر افغانستان در ۱۵ اوت/اگوست ۲۰۲۱، زنان افغانستان دوباره به همان دوره تاریک برگشتانده شدند. رفته‌رفته از تمام فرصت‌ها محروم گردیدند. ممنوعیت زنان و دختران از رفتن به مکتب، دانشگاه و کار، ممنوعیت حضور زنان در رادیو، تلویزیون و یا هرنوع تجمعات عمومی، بستن آرایشگاه زنانه، اعمال محدودیت سفر بر زنان، محرومیت زنان از سیاست و حضور در فضاهای عمومی، محدودیت حق کار و فعالیت‌های اقتصادی، ممنوعیت از رفتن به کلاسهای موسیقی، ممنوعیت از ورزش و فعالیت‌های ورزشی، منحل کردن وزارت زنان، ممنوعیت از حضور در نمایش‌های تلویزیونی، ممنوعیت آموزش رانندگی، محدود کردن از رفتن زنان به پارک‌ها، حمام‌های زنانه و باشگاههای ورزشی از جمله محدودیت‌هایی است که طالبان بر زنان افغانستان در این دوره اعمال کرده‌اند. این محدودیت‌ها شرایط دشواری برای زنان افغانستان رقم زد. باتوجه‌به این امر، بررسی جایگاه زنان در سیاست طالبان در افغانستان موضوع اصلی این تحقیق را تشکیل می‌دهد. این تحقیق به‌منظور فهم سیاست و ایدئولوژی طالبان در قبال زنان افغانستان انجام شده است. روش تحقیق روش کیفی است. در روش کیفی ضمن بررسی منابع و اسناد معتبر از تکنیک مصاحبه عمیق بهره‌برده است. برای به‌دست‌آوردن اطلاعات عمیق و دقیق، از تجربه‌ها، نظرات و مشاهدات افراد مرتبط با مسئله تحقیق به دقت استفاده شده است. پژوهشگر سعی کرده است تا در جریان تحقیق محیط راحتی را فراهم کند تا مصاحبه‌شونده بتواند دیدگاه خود را به راحتی بیان کند. در فرایند مصاحبه، محقق با طرح سؤالات مختلف مصاحبه‌شونده را به سمت موضوع اصلی هدایت کرده است. پاسخ‌ها بادقت گوش داده شده و ضبط گردیده است. در این تحقیق با افرادی از اقوام مختلف در افغانستان مصاحبه انجام شده است. ۸ نفر در این مصاحبه شرکت کرده است. این افراد از چهار گروه قومی در افغانستان (هزاره، تاجیک، ازبک و پشتون) انتخاب شده‌اند. در این مصاحبه هم زن و هم مرد حضور داشته‌اند. مصاحبه‌شوندگان متشکل از دانشجویان، استادان دانشگاه، کارمندان دولت و فعالان مدنی بوده‌اند. برخی از مصاحبه‌شوندگان هنوز در افغانستان به سر می‌برند و برخی از آنها کسانی هستند که پس از تسلط گروه طالبان بر افغانستان کشور را ترک کرده‌اند به ترکیه، ایران و برخی کشورهای اروپایی پناهنده شده‌اند. بیشتر مصاحبه‌شوندگان را کسانی تشکیل می‌دهند که خودشان یا بستگانشان مورد خشونت مستقیم گروه طالبان قرار گرفته‌اند یا شاهد رفتار خشونت‌آمیز طالبان بوده‌اند. دیدگاه مصاحبه‌شوندگان و تفسیرهایی که به‌دست‌آمده است با حفظ امانت‌داری در این پژوهش جای گرفته است که ما را در فهم دقیق وضعیت زنان، سیاست و ایدئولوژی طالبان در قبال زنان افغانستان کمک خواهد کرد.

۲. طالبان

به باور جابلس، طالبان یک جنبش رادیکال با ساختار قوی قبیله‌ای است. ملاها رهبران کلیدی در ساختار سیاسی این گروه هستند و نقش کلیدی در تبلیغ ایدئولوژی این گروه را ایفا می‌کنند. طالبان وابسته به شبکه‌های مختلف جهادی - تروریستی است که به دنبال گسترش سلطه سیاسی و مذهبی در جهان‌اند. در دهه ۱۹۹۰، طالبان برای ایجاد «امارت اسلامی» مبتنی بر قوانین شریعت اعلام موجودیت کرد. برخی از احزاب سیاسی افغانستان مانند حزب اسلامی به رهبری گل بدین حکمت‌یاری نیز در ساختار گروه طالبان حضور دارد که اعضای گروه‌های غیر پشتون

را از مناطق شمالی افغانستان برای پیوستن به این گروه جذب می‌کند (جایلس، ۱۳۸۷: ۱۱).

در سال ۱۹۹۴، روحانیون مسلمان سنی افغان باصالت پشتون، عمدتاً از مناطق روستایی، جنبش طالبان را تشکیل دادند. اکثر آنها از مبارزان سابق ضد شوروی معروف به مجاهدین بودند. پس از خروج شوروی در سال ۱۹۸۹ و متعاقب آن فروپاشی دولت افغانستان تحت حمایت شوروی در سال ۱۹۹۲، جنگ داخلی بین احزاب آغاز شد. این جنگ يك جنگ خسته‌کننده با پیامد خونباری بود. مجاهدین سابق که از دل جنگ خونین بیرون شده بودند، در ساختار گروه طالبان جای گرفتند. بسیاری از اعضای گروه طالبان در مدارس دینی در پاکستان تحصیل کرده بودند و به گروه طالبان پیوستند. پاکستان از طالبان به‌عنوان يك پتانسیل جدید برای نظم بخشیدن به افغانستان و تبدیل آنها به متحد مشترک حمایت کرد و به همین دلیل از سوی مقامات نظامی پاکستان "عمق استراتژیک" نامیده می‌شود. باورها و ایدئولوژی طالبان بخشی از سنت‌های قبیله‌ای محافظه‌کارانه پشتون‌ها در افغانستان و پاکستان است. هدف اصلی گروه طالبان استیلای حاکمیت قومی و مذهبی در افغانستان است (توماس، ۱۳۹۹: ۱).

در مورد اینکه طالبان چه کسانی هستند؟ از کجا آمده‌اند و از چه ساختار و ایدئولوژی برخوردارند؟ منشأ شکل‌گیری و بسترهای رشد آنها در کجا بوده است؟ دیدگاه شهروندان افغانستان مورد واکاوی قرار گرفته است. در این زمینه نخستین پاسخی که از مصاحبه‌شوندگان به‌دست آمده است این است که: «طالبان يك سازمان تروریستی است که با فریب‌دادن مردم بی‌سواد افغانستان و استخدام آنها در این گروه ایجاد شده است» (ازبک، مرد، ۲۶ ساله).

مصاحبه‌شونده دیگر طالبان را متشکل از گروه قومی پشتون می‌داند که از پاکستان با حمایت کشورهای عربی مثل عربستان سعودی وارد افغانستان شده‌اند. مصاحبه‌شونده بر این باور است که در ترکیب گروه طالبان مردمان بی‌سواد، فقیر، جوانان و کودکانی است که خانواده‌ها و یا همه چیز خود را از دست داده‌اند (ازبک، زن، ۲۹ ساله). فرد دیگر از نظر بستر شکل‌گیری، ماهیت قومی و ایدئولوژی، طالبان را يك گروه تروریستی برشمرده است و معتقد است که ریشه طالبان افغانستان در پاکستان است. از نظر قومی متعلق به پشتون‌های افغانستان است. طالبان يك سازمانی است که مخالف نوسازی و توسعه است. در باور طالبان، زنان باید در خانه بمانند. فقط به کارهای خانه بپردازند و بیرون نروند. طالبان بر این باور است که زنان در هیچ زمینه‌ای هیچ حقوقی ندارند. به عقیده طالبان، زنان هیچ جایگاهی در جامعه ندارند (هزاره - مرد، ۲۵ ساله).

«طالبان يك سازمان رادیکال متشکل از گروه قومی پشتون است. اولین بار از خط مرزی شهر اسپین بولدک ولایت قندهار ظهور کرد. طالبان در مدارس دینی پاکستان آموزش دیده‌اند و با حمایت اطلاعات پاکستان (ISI) وارد افغانستان شدند» (تاجیک - مرد، ۲۹ ساله). در اظهار نظر دیگری آمده است که: «طالبان از پاکستان وارد افغانستان شدند. آنها پشتو صحبت می‌کنند. يك گروه خطرناک هستند. آنها با زنان دشمنی دارد. زنان را می‌کشند و مورد ضرب و شتم قرار می‌دهد» (هزاره - زن، ۲۴ ساله).

در مورد ساختار و ماهیت قومی طالبان در جریان مصاحبه با رویکردهای متفاوتی نیز برمی‌خوریم. یکی از مصاحبه‌شوندگان معتقد است که در ترکیب گروه طالبان هرچند ازبک‌ها و تاجیک‌ها نیز حضور دارند اما بیشتر از

جایگاه زنان در سیاست طالبان در افغانستان

پشتون‌ها تشکیل شده است. در این تحلیل، طالبان گروهی است که مخالف نوسازی و مدرنیته است. از نظر ذهنی، ذهنیتی مشابه با مردم دوره جاهلیت دارند (ازبک - زن، ۲۹ ساله). دیدگاه دیگری در مورد طالبان به این شکل مطرح شده است: «طالبان از دو گروه تشکیل شده است. اولی واحدهایی است که از کشورهای مختلف خارجی مثل پاکستان، تاجیکستان و ازبکستان گرد هم آمده‌اند. دوم، گروهی از مردم فقیر و بی‌پناه در افغانستان است که همه چیز را از دست داده‌اند و اسلحه به دست گرفته‌اند» (پشتون - مرد، ۲۲ ساله).

باتوجه به دیدگاه‌های شهروندان افغانستان نسبت به طالبان، این گروه حامل ارزش‌های قبیله‌ای یک گروه قومی مشخص است. این گروه با رویکرد افراط‌گرایانه به مسائل اجتماعی و سیاسی و مخالفت با نوسازی و مدرنیزاسیون و ارزش‌های مدرن، از ماهیت تروریستی نیز برخوردار است. از سوی دیگر دشمنی با زنان سرلوحه سیاست این گروه را تشکیل می‌دهد. «آنها از پاکستان آمده‌اند و توسط عربستان حمایت می‌شود. آنها مخالف نوسازی و توسعه است. به باور آنها زنان باید در خانه بمانند و فقط به کارهای خانه بپردازند و بیرون نروند. در باور طالبان، زنان در هیچ زمینه‌ی حق و حقوقی ندارند. در تفکر طالبان زنان هیچ جایگاهی در جامعه ندارند. طالبان با شعار دفاع از اسلام چنین عملکرد از خود نشان می‌دهند در حالیکه عملکرد آنها برخلاف اسلام است» (پشتون - مرد، ۴۵ ساله).

ماهیت میلیتاریسمی و نظامی‌گری گروه طالبان نیز سویه برجسته دیگر این گروه است که پژوهشگران به آن اشاره کرده‌اند. به باور برخی از پژوهشگران، گروه طالبان همراه با ترکیبی از گروه‌های جهادی افغان و با یورش نظامی وارد افغانستان شدند و حاکمیت افغانستان را در اختیار گرفتند. پس از تسلط کامل بر افغانستان، شروع به تحمیل ایدئولوژی و سلطه خود بر مردم افغانستان کردند. شهر «قندهار» که به طور عمده یک شهر پشتون نشین است را مرکز حاکمیت شان اعلام کردند. گروه طالبان در ابتدا با حمایت کشورهایمانند پاکستان، عربستان سعودی، امارات متحده عربی و ایالات متحده آمریکا تشکیل شد. تشکیلات گروه طالبان به‌عنوان یک سازمان استخباراتی نیز شناخته شده است. گفته می‌شود که طالبان توسط استخبارات پاکستان (ISI)، استخبارات آمریکا (CIA) و استخبارات بریتانیا (SIS) و عربستان سعودی تشکیل شده است. در نخستین روزهای ظهور گروه طالبان، این گروه توسط پاکستان، عربستان سعودی و امارات متحده عربی به‌عنوان حکومت رسمی افغانستان به رسمیت شناخته شد (حسنی، ۱۳۹۱: ۹۷).

دیدگاه مصاحبه‌شوندگان نیز موید این سخن است. در بیان یک دیدگاه به چنین نگرشی برمی‌خوریم که: «روابط نزدیکی بین این کشورها و طالبان وجود دارد. به‌خصوص پاکستان، عربستان سعودی، ایران و آمریکا. اما نقش پاکستان، آمریکا و عربستان سعودی بسیار برجسته است» (هزاره - زن، ۲۴ ساله).

در مورد نقش این کشورها (روسیه، پاکستان، ایالات متحده آمریکا، ایران، عربستان سعودی و غیره) در شکل‌گیری طالبان و حمایت از این گروه دیدگاه‌هایی مشابهی وجود دارد. مصاحبه‌شوندگان بر این باور است که طالبان توسط پاکستان آموزش‌دیده و به افغانستان فرستاده می‌شوند. پاکستان، آمریکا، ایران، عربستان سعودی و برخی از کشورهای دیگر از طالبان حمایت می‌کنند. به‌خصوص پاکستان و عربستان سعودی که به شکل آشکار از طالبان حمایت می‌کنند (تاجیک - مرد، ۳۷ ساله).

ظهور گروه طالبان یکی از موضوعات قابل بحث در حوزه معرفت‌شناسی نظم اجتماعی و سیاسی افغانستان است. طالبان در سال ۱۹۹۶ با شعار تأمین امنیت و مبارزه با سرقت و ناامنی حوزه نفوذ خود را با سرعت گسترش داد. بیش از ۹۰ درصد خاک افغانستان را اشغال کردند. به‌ویژه کابل پایتخت، قندهار، هرات، مزارشریف، بامیان و برخی دیگر از شهرهای بزرگ را تصرف کردند. ظهور طالبان در تاریخ سیاسی افغانستان را به دلایل مختلف نسبت داده‌اند. اما یکی از دلایلها و فاکتورهای مؤثر بر ظهور و گسترش این گروه را جنگ‌های داخلی و درگیری‌های قومی در افغانستان برشمرده‌اند. در بررسی دیدگاه‌های شهروندان افغانستان، منازعات قومی و داخلی در افغانستان یکی از دلایل مهم ظهور طالبان به حساب می‌آید. با خروج اتحاد جماهیر شوروی از افغانستان (۱۹۸۹)، جامعه افغانستان وارد یک جنگ داخلی خونین و درگیری قومی شد. این جنگ‌های داخلی و درگیری‌های قومی (۱۹۹۲-۱۹۹۶) باتکیه بر عنصر قومیت و مذهب به منظور تصاحب حاکمیت سیاسی و اقتدار در افغانستان یکی از خونین‌ترین جنگ داخلی در افغانستان به شمار می‌آید. مصاحبه‌شوندگان نیز بر این امر مهر تأیید می‌گذارند. آنها معتقد است که «مسئله قومیت و منازعه قومی در ظهور طالبان نقش داشته است. پشتون‌ها به لحاظ قومی فرصت بزرگی را برای شکل‌گیری و ظهور طالبان فراهم کردند» (هزاره - زن، ۲۴ ساله).

قومیت و مذهب نیز از فاکتورهای دیگری در شکل‌گیری طالبان برشمرده شده است. زیرا افغانستان به لحاظ مذهبی از مذاهب مختلفی تشکیل شده است. از نظر قومی نیز یک کشور چندقومی است. این تنوع قومی و مذهبی افغانستان را به کانون و محل منازعه و تنش‌های مذهبی مبدل ساخته است. شهروندان افغانستان که در مصاحبه شرکت داشته‌اند، منازعه مذهبی، تبعیض و درگیری‌های قومی را مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری و ظهور طالبان در افغانستان می‌دانند. شهروندان معتقدند که به‌خاطر مسئله قومیت و مذهب، آن عده از حاکمان افغانستان که از نظر قومی و مذهبی با طالبان نزدیک‌اند از طالبان حمایت کردند و به ارتش افغانستان اجازه ندادند تا علیه طالبان بجنگد. این عملکرد رهبران و حاکمیان باعث شد تا طالبان دوباره قدرت بگیرد و بر افغانستان مسلط شود.

«مهم‌ترین عوامل در شکل‌گیری طالبان درگیری‌های فرقه‌ای و قومی است. این واقعیت است که سران حکومت از طالبان حمایت کردند و با آنها نجنگیدند. این رویکرد منجر به ظهور مجدد طالبان شد» (تاجیک - مرد، ۳۷).

در زمان حکومت مجاهدین، یک بحران بزرگ انسانی در افغانستان رخ داد. کشاورزی، صنعت و تمام راه‌های مواصلاتی و زیربنای کشور ویران شد. مواد مخدر، قاچاق و فعالیت‌های تروریستی گسترش یافت. موزه ملی، بایگانی ملی، نگارخانه ملی و کتابخانه عمومی و میراث‌فرهنگی نیز از بین رفتند (طنین، ۱۳۸۳: ۱۰۴). مردم افغانستان از این جنگ ویرانگر خسته شده بودند و چشم‌به‌راه یک روزنه جدید و یک مسیر بیرون رفت از این بحران بودند. جنگ‌های داخلی و منازعه قومی در افغانستان بستری برای ظهور طالبان فراهم کرد. طالبان با شعار تأمین امنیت، مبارزه با فساد و مشکلات وارد افغانستان شدند و به همین جهت در بدو ورود مورد استقبال مردم افغانستان قرار گرفتند.

«یکی از دلایل اصلی ظهور طالبان قطعاً جنگ داخلی افغانستان بوده است. مردم از جنگ خسته شدند و طالبان با شعار صلح وارد افغانستان شد و مورد قبول مردم قرار گرفت. ساختار قومی افغانستان نیز نقش عمده‌ای

جایگاه زنان در سیاست طالبان در افغانستان

در ظهور طالبان داشت. طالبان به دلیل پشتون بودن مورد استقبال پشتون‌ها قرار گرفتند» (تاجیک - مرد، ۲۹ ساله).

چرخش قدرت در افغانستان هرگز مسالمت‌آمیز نبوده است. در تاریخ سیاسی افغانستان، کسب قدرت و سلطه حاکمیت سیاسی از طریق کودتاها، خشونت و جنگ به‌دست آمده است. افغانستان به دلیل فقدان یک نظام سیاسی متمرکز و مردم‌محور مدام در معرض بی‌ثباتی قرار گرفته است. هر گروه قومی بر قلمرو خاصی از افغانستان حکومت داشته است. بدین ترتیب افغانستان به یک کشور چندپارچه مبدل شده بود. هر قوم دارای رهبری سیاسی و قلمرو حاکمیت خاص خود بوده است. این درهم‌ریختگی و آشفتگی‌های درون قومی و منازعات دوام‌دار باعث ازبین‌رفتن نظم سیاسی و اجتماعی و بی‌ثباتی دوام‌دار در افغانستان شده است. این بی‌ثباتی و خشونت مداوم برای مردم افغانستان خسته‌کننده تمام شد و همواره منتظر یک روزنه جدیدی بودند تا بلکه بتوانند از سوختن در آتش جنگ و ناامنی‌های یابند. به همین جهت در ابتدای ظهور گروه طالبان که با رویکرد حفظ امنیت و مبارزه با ناامنی وارد افغانستان شدند، چهره خوش‌نشان دادند و از این پیشامد به نحوی استقبال کردند.

«مشکلات داخلی مانند ناامنی اجتماعی، درگیری‌های قومی، سیاست قومی نیز از فاکتورهای تأثیرگذار در ظهور طالبان است. ساختارهای سیاسی افغانستان مانند ریاست‌جمهوری، وزارت دفاع، وزارت امنیت داخلی، وزارت امور خارجه و سایر سازمان‌های دولتی همیشه محور منازعه بوده‌اند. رهبران سیاسی مدام بر سر تصاحب این موقعیت‌ها با همدیگر منازعه داشته‌اند. هیچ یک از آنها به آینده مردم افغانستان فکر نمی‌کردند. آنها همیشه بر اساس منافع شخصی خود عمل می‌کردند و راه‌برد مناسبی برای حل بحران افغانستان نداشته‌اند» (پشتون - مرد، ۲۲ ساله).

رویکرد تسامح و مدارا در سران حکومت افغانستان نسبت به طالبان و حتی ارتباط آنها با گروه طالبان از فاکتورهای مهم دیگری است که منجر شد طالبان نیرومندتر از گذشته ظهور کند و حاکمیت افغانستان را در دست گیرد. رهبری حکومت افغانستان و مسئولین بلند رتبه امنیتی که همواره با طالبان در ارتباط بودند، به نیروهای امنیتی افغانستان اجازه جنگ با طالبان را ندادند. طالبان بدون مواجهه با کدام مقاومت جدی قلمروشان را گسترش دادند تا اینکه زمینه تسلط مجدد آنها بر افغانستان فراهم گردید. البته نقش بسترهای فرهنگی و اجتماعی نیز در تسریع این روند نیز جدی پنداشته شده است. نقش ملاها و عالمان دین در گسترش ایدئولوژی طالبان و تکثیر آن در میان توده‌ها نیز برجسته و غیرقابل انکار است. مصاحبه‌شوندگان نیز در این مورد به طور مشخص اظهار نظر کرده‌اند.

«مهم‌ترین عوامل به‌قدرت‌رسیدن مجدد طالبان منازعات قومی و مذهبی است. اما این واقعیت را نمی‌تواند چشم‌پوشی کرد که سران حکومت از طالبان حمایت کردند و با آنها جنگ نکردند. همچنان روحانیون و ملاها نیز در گسترش ایدئولوژی طالبان و تقویت مجدد گروه طالبان و حضور آنها را در قدرت نقش فعالی ایفا کردند» (پشتون - مرد، ۴۵ ساله).

رادیالیسم و ناسیونالیسم یکی دیگر از عوامل مهم در پیدایش طالبان است. ساختار اجتماعی افغانستان یک ساختار سنتی است. این ساختار به‌عنوان یک مانع بزرگ در برابر تغییر و توسعه اجتماعی به شمار می‌رود.

ویژگی اصلی جامعه افغانستان را دو عنصر مهم تشکیل می‌دهد. آن دو عنصر قومیت و رادیکالیسم است. این ساختار زمینه را برای ظهور فرهنگ سیاسی سنتی و ایدئولوژیک در این کشور فراهم کرده است. قوانین و تصمیم‌های پشتون والی رفتار و روابط افغان‌ها^۶ (پشتون‌ها) را تعیین می‌کند. پیوندها و سنت‌های قبیله‌ای پایدار در جامعه پشتون (افغان)، قدرت ملی پشتون‌ها است. این قوم حس تعلق قوی عجیبی به قبیله خود دارند. آنها همدردی و کمک متقابل را وظیفه قبیله می‌دانند. در فرایند تاریخ، مسئله «پشتون ستان» در مرز پاکستان و افغانستان (خط دیورند)، پیوند خونی محکمی بین پشتون‌های افغانستان و پاکستان ایجاد کرده است؛ بنابراین، پشتون‌های پاکستان با تمام نیرو از گروه‌های اسلامی رادیکال مبتنی بر ماهیت قومی مشخص در افغانستان حمایت می‌کنند. آداب‌ورسوم قبیله در جامعه پشتون نیز جایگاه بسیار مهمی دارد. این آداب‌ورسوم قبیله، پشتون‌های پاکستان و افغانستان را عمیقاً به هم نزدیک کرده است (میر لطفی و همکاران، ۱۳۸۹: ۴۱). از سوی دیگر، مهاجران افغان که به کشور پاکستان مهاجر شده بودند به‌عنوان منبع مهم ظهور گروه طالبان تلقی می‌شوند. مهاجران افغان (پشتون) توجه مدارس دینی پاکستان را به خود جلب کردند و با کمک دولت پاکستان به جنبش طالبان پیوستند و از تشکیل و ظهور طالبان حمایت کردند. علاوه بر اینها، مشکلات روزافزون سیاسی، اجتماعی و اقتصادی در افغانستان این روند را تقویت بخشید و زمینه پیوستن مردم به گروه طالبان را فراهم کرد (سجادی، ۱۳۸۹: ۵۶).

احمد رشید، نویسنده پاکستانی، نقش رادیکالیسم دینی و به‌طور مشخص نقش «جماعت علمای پاکستان» را در ظهور طالبان برجسته می‌داند. جماعت از علمای پاکستان صدها مدرسه مذهبی برای مهاجران افغان تأسیس کرد. آن هم در منطقه پشتون نوین در مرز پاکستان. در این مدارس آموزش‌های مذهبی و نظامی ارائه می‌شود. نسل جدیدی از افغان‌ها در دوره پس از خروج شوروی در این مدارس آموزش می‌بینند. مهاجران افغان در اردوگاه‌های پناهندگان افغان در مرز پاکستان و افغانستان توسط آخوندهای کم‌سواد آموزش‌دیده‌اند. بودجه مدارس دینی نیز توسط استخبارات نظامی پاکستان به رهبری ژنرال محمد ضیاء‌الحق تأمین می‌شد. دانش‌آموزان پشتون از این مدرسه‌های دینی بسیار متأثر شدند. این مدارس توسط وهابی‌های عربستان سعودی حمایت مالی می‌شوند. از درون این مدرسه‌های دینی افراد خطرناکی پدید آمدند (رشید، ۱۳۸۶: ۶۴۱-۷۴۱).

در خصوص پیدایش و ظهور گروه طالبان نه‌تنها مشکلات داخلی افغانستان مؤثر بوده است؛ بلکه عوامل خارجی نیز در این امر نقش اساسی داشته است. حملات ارتش شوروی به افغانستان در ۲۷ دسامبر ۱۹۷۹ در ظهور گروه طالبان را می‌توان به‌عنوان یک عامل مؤثر قلمداد کرد. این حمله رقابت بزرگ شرق (روسیه) و غرب (آمریکا) را تشدید کرد و باعث شد گروه‌ها و احزاب جهادی در افغانستان وارد صحنه سیاسی افغانستان شوند. به‌این‌ترتیب، رقابت بزرگی بین قدرت‌های شرقی (روسیه) و غربی (آمریکا) در افغانستان رخ داد. راه‌برد ایالات متحده آمریکا جلوگیری از پیشروی شوروی از طریق پاکستان و حمایت سیاسی، مالی و نظامی از پاکستان بود. این راه‌برد به‌عنوان سیاست حفاظت «ریگان» در برابر کمونیسم اجرا شد. اما با خروج ارتش شوروی از افغانستان،

^۶ واژه «افغان» در افغانستان به پشتون‌ها اطلاق می‌گردد. اقوام دیگر از مخاطب قرارگرفتن با این واژه مخالف‌اند و آن را قبول ندارند.

جایگاه زنان در سیاست طالبان در افغانستان

روابط آمریکا و افغانستان قطع شد (عصمت اللهی، ۱۳۸۶: ۲۴).

منافعه تاریخی بین پاکستان و افغانستان عامل دیگری است در شکل‌گیری گروه طالبان. از نظر تاریخی، منافعه تاریخی مشترکی بین دو کشور وجود دارد. تغییرات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در افغانستان بر اوضاع داخلی پاکستان نیز مؤثر است. به همین ترتیب، تغییرات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در پاکستان بر وضعیت داخلی افغانستان تأثیر دارد. به همین دلیل است که دولت پاکستان وضعیت داخلی افغانستان را به‌دقت ارزیابی می‌کند. بدین ترتیب، پاکستان به بهانه‌های گوناگون و با استفاده از تاکتیک‌ها و ابزارهای مختلف در امور داخلی افغانستان مداخله کرده است.

«طالبان توسط پاکستان آموزش‌دیده و به افغانستان فرستاده می‌شوند. پاکستان، آمریکا، ایران، عربستان سعودی و غیره کشورها از طالبان حمایت می‌کنند» (تاجیک - مرد، ۳۷ ساله).

در سال ۱۹۷۷ ژنرال محمد ضیاءالحق حاکم پاکستان تصمیم گرفت از همه گروه‌های جهادی به‌ویژه گروه‌های رادیکال افغان در پاکستان حمایت کند. در واقع، افغانستان به موضوع داخلی پاکستان مبدل شد. پاکستان همواره تلاش کرده است تا از شکل‌گیری یک دولت ملی مقتدر در افغانستان جلوگیری کند (کاظمی، ۱۳۸۸).

در این خصوص یکی از مصاحبه‌شوندگان نیز دیدگاه مشابهی مطرح کرده است: «طالبان توسط پاکستان آموزش‌دیده و به افغانستان فرستاده می‌شوند. پاکستان، آمریکا، ایران، عربستان سعودی و به‌ویژه پاکستان و آمریکا از طالبان حمایت کرده‌اند» (هزاره - مرد، ۲۵ ساله).

عربستان سعودی نیز یکی از حامیان اصلی طالبان به شمار می‌رود. عربستان سعودی حامی رادیکالیسم برشمرده شده است. محققان معتقدند که عربستان سعودی و امارات متحده عربی به شمول پاکستان، طالبان را به رسمیت می‌شناسند. عربستان سعودی و امارات متحده عربی بزرگ‌ترین اهداف خود را در افغانستان دنبال می‌کنند. مهم‌ترین هدف آنها ایجاد یک نظام سنی در افغانستان به‌منظور مواجهه با حکومت شیعی ایران است. علاوه بر این، آنها می‌خواهند تفکر و نگرش وهابی را از مجرای طالبان به ازبکستان و تاجیکستان گسترش دهند و این روند را مدام حفظ کنند. به همین دلیل به ارائه انواع کم‌ها و حمایت‌ها از طالبان می‌پردازند. در مقابل این کم‌ها، طالبان نیز خواست دولت سعودی را برآورده می‌کند. از سوی دیگر، کشورهای غربی از تهدیدات بالقوه شیعیان در پاکستان و افغانستان آگاه بودند. آنها نمی‌خواستند شاهد انقلاب اسلامی دیگری در این دو کشور باشند؛ بنابراین برای محدودکردن رشد شیعیان رادیکال در پاکستان و افغانستان در سال‌های ۱۹۹۴ و ۱۹۹۶، ایالات متحده با متحدانش؛ یعنی پاکستان و عربستان سعودی به حمایت مستقیم از طالبان برخواستند. (شاهین و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۳).

در این زمینه دیدگاه شهروندان افغانستان نیز موید این سخن است. برخی از مصاحبه‌شوندگان معتقد است: «طالبان را پاکستان با حمایت ایالات متحده بزرگ کرد و به افغانستان فرستاد. پاکستان، آمریکا، عربستان سعودی و غیره کشورها از طالبان حمایت کردند. اما نقش ایالات متحده آمریکا و پاکستان در حمایت از طالبان برجسته‌تر است» (ازبک - مرد، ۲۶ ساله) و یا «طالبان توسط پاکستان آموزش‌دیده و به افغانستان فرستاده می‌شوند. پاکستان، ایالات متحده آمریکا، ایران و عربستان از آنها حمایت می‌کنند» (پشتون - مرد، ۴۵ ساله).

ایالات متحده معتقد بود که طالبان يك گروه ضد شیعه و يك گروه حامی غرب است. اما واشنگتن با اتخاذ چنین سیاستی، شرارتها، اهداف رادیکال، ظلم به زنان و خشونت گروه طالبان در افغانستان را نادیده گرفت. دلیل اصلی این امر، حمایت ایالات متحده آمریکا از طالبان در سالهای ۱۹۹۵ تا ۱۹۹۷ و رویارویی آن با حکومت ایران بود (محمدی، ۱۳۸۰: ۵۴۴). منازعه آب هلمند یا هیرمند یکی از مسائل دیگری در مناسبات سیاسی میان ایران و افغانستان است. رودخانه هیرمند از افغانستان به منطقه سیستان می‌ریزد. کاهش جریان آب هیرمند به سیستان (ایران) در ۱۰۰ سال گذشته همواره باعث ایجاد مشکلاتی در روابط سیاسی ایران و افغانستان در سطح محلی و ملی شده است. دولت ایران به‌خاطر این مسئله به حمایت از طالبان پرداخته است (حافظنیا و همکاران، ۱۳۹۴: ۱). در واپسین سال‌ها نیز مناقشاتی بر سر آب بین ایران و افغانستان به وجود آمده است. افغانستان برای کلید مهار آب هلمند «بند سلما» (بند دوستی افغانستان و هند) را تأسیس کرد. اما ایران با ساخت این سد مخالفت نشان داد. بر اساس گزارش‌ها، دولت ایران همواره از گروه طالبان برای تخریب بند سلما حمایت کرده و تلاش کرده تا از تکمیل این پروژه جلوگیری کند (رامچاندان، ۱۳۹۴).

۲.۱ ایدئولوژی و ساختار قومی طالبان

ترکیب قومی طالبان بیانگر يك گروه قومی رادیکال و وفادار به قوم پشتون و ارزش‌های پشتون والی است. اکثریت اعضای شورای طالبان پشتون هستند. شورای عالی، شورای مرکزی، تمامی فرماندهان نظامی، فتوای مرکزی و شوراهای ولایتی، شورای وزیران از قوم پشتون تشکیل شده است. گروه طالبان شبیه وهابی‌های سعودی است. پیتر مارسدن شباهت‌هایی بین جنبش طالبان و جنبش وهابی می‌بیند. برخی از این شباهت‌ها عبارت‌اند از: هر دو برای شهرت به دلیل تسلط، بر کشور می‌جنگند. هر دو خواهان برقراری نظام اسلامی هستند. هر دو ادعا می‌کنند که تفاسیر آنها از اسلام تنها تفسیر درست و صحیح است. موسیقی و هنر در هر دو تفکر ممنوع است. اندیشه مبارزه با شر با تأکید بر قانون اسلامی و جهاد در هر دو ایدئولوژی وجود دارد (پیتر، ۱۳۸۶: ۲۱۱-۳۱۱).

در خصوص ماهیت قومی و ایدئولوژی طالبان یکی از مصاحبه‌شوندگان دیدگاهش را چنین بیان داشته است: «طالبان يك سازمان تروریستی است که بیشتر از پشتون‌ها تشکیل شده و مخالف مدرنیزاسیون و توسعه است. آنها نیز مانند اعراب زنان را به پوشیدن حجاب اجباری مجبور می‌سازند. آنها زنان را مجبور می‌سازند که تمام بدن خود را بپوشانند و تحت هیچ شرایطی خود را به کسی نشان ندهند. به گفته آنها، زنان باید در خانه بمانند و فقط به کارهای خانه بپردازند و بیرون نروند. آنها استدلال می‌کنند که زنان در هیچ زمینه‌ی هیچ حقوقی ندارند. به عقیده آنان، زنان هیچ جایگاهی در جامعه ندارند. طالبان استدلال می‌کنند که مدافع ارزش‌های اسلام است؛ اما در عمل هر کاری که انجام می‌دهند برخلاف اسلام است» (تاجیک - مرد، ۳۷ ساله). همچنان آمده است که: «با حمایت کشورهای خارجی، طالبان در سال ۱۹۹۴ در پاکستان ظهور کرد. از نظر ایدئولوژی، طالبان يك جنبش رادیکال سیاسی - مذهبی است که توسط روحانیون پاکستانی رهبری می‌شود. از نظر قومی يك حرکت ناسیونالیستی است که به‌منظور حفظ سلطه قوم پشتون در افغانستان شکل گرفته است. در این خصوص یکی از مصاحبه‌شوندگان نیز چنین دیدگاهی دارد. طالبان حداکثر پشتون هستند. آنها يك سازمان تروریستی است که

جایگاه زنان در سیاست طالبان در افغانستان

مخالف مدرنیزاسیون و توسعه است» (ازبک - مرد، ۲۶ ساله).

مصاحبه‌شونده دیگر معتقد است که طالبان عمدتاً از گروه قومی پشتون تشکیل شده‌اند و بیشتر به زبان پشتو صحبت می‌کند. از نظر ایدئولوژی آنها را گروهی رادیکال می‌داند که مانع هر گونه تغییر و تحول در جامعه است (پشتون - مرد، ۲۲ ساله). برخی هم معتقد است که طالبان یک سازمان ایدئولوژیک و پروژه اطلاعاتی است تا یک سازمان سیاسی محلی. پاکستان، آمریکا، ایران، عربستان سعودی و برخی دیگر از کشورها از طالبان حمایت کرده‌اند. دولت‌های بزرگ، به‌ویژه ایالات متحده آمریکا، از آنها حمایت می‌کنند. به همین خاطر آنها توانسته‌اند حاکمیت افغانستان را در دست بگیرد (ازبک - زن، ۲۹ ساله).

در مورد ظهور و رشد طالبان، پیش‌زمینه‌های فکری و عملکردهای سیاسی جهان اسلام در دو قرن نیازمند واکاوی و بررسی است. برقراری نظم اسلامی توسط طالبان و اعمال شریعت از سوی آنها، بازتابی از اهداف سیاسی جهان اسلام است. برخی از گروه‌ها که در ادامه نوشتار به آن اشاره خواهد شد به درجات مختلفی در پیدایش و هویت ایدئولوژیک طالبان کمک کرده‌اند

۱. مسلمانان هند، به‌ویژه اندیشه‌های سیاسی و مذهبی مدارس دیوبندی، و گروه‌های رادیکال و مذهبی که بعدها در پاکستان گسترش یافتند.

۱۱. پیدایش اندیشه سیاسی در جهان عرب و به‌خصوص تفکر اخوان‌المسلمین؛

۱۱۱. احزاب سیاسی اسلامی و وجود نیروهای شوروی در این کشور در دوران جنگ سرد؛

۱۷. انقلاب اسلامی ایران؛

۷. ورود القاعده و افراط‌گرایان به افغانستان.

علاوه بر جریان‌های اسلامی، نیروهای سیاسی نیز در تقویت آرمان‌های ایدئولوژیک این جریان سهم بوده‌اند. انگلستان یکی از این قدرتهاست. جنبش اصلاح‌طلب امان‌الله خان پادشاه مترقی افغانستان، همایش ملی هند به رهبری مهاتما گاندی، و حمایت منظم از جنبش‌های مخالف اسلام‌گرا از دیگر عواملی هستند که به ظهور طالبان در منطقه کمک کردند (مرادیان، ۱۳۸۹). در این زمینه یکی از مصاحبه‌شوندگان چنین اظهار نظر کرده است: «طالبان از امارت اسلامی در سیاستشان حمایت می‌کند. طالبان طرفدار شریعت در عرصه تعلیم و آموزش است. در تفکر و ایدئولوژی آنها زنان حق تحصیل ندارند. مردان باید نیز باید ریش بگذارند موسیقی و بازی ممنوع است» (هزاره - زن، ۲۴ ساله).

به باور مصاحبه‌شوندگان، طالبان تمام ساختارهای سیاسی و اجتماعی دیگر را خلاف‌شرع می‌داند. به باور آنها تنها حکومت مشروع امارت اسلامی طالبان است. طالبان همه پدیده‌های مدرن را پدیده‌های کافر می‌دانند. افغانستان یک کشور مسلمان است. ۹۹ درصد جمعیت آن مسلمان هستند. طالبان از اسلام به‌عنوان یک ابزار سیاسی استفاده می‌کنند. آنها همیشه دنبال قدرت هستند. آنها به چیزی جز قدرت و سلطه فکر نمی‌کنند (پشتون - مرد، ۲۲ ساله).

بر مبنای دیدگاه مصاحبه‌شوندگان، در سطح بین‌المللی یک رابطه بسیار قوی بر اساس منافع مشترک میان

کشورهای روسیه، ایران، عربستان سعودی، ایالات متحده آمریکا و طالبان وجود دارد. هر يك از این کشورها بر اساس منافع خود با طالبان در تعامل هستند. مصاحبه‌شوندگان نیز بر این امر مهر تأیید گذاشته‌اند و معتقدند که نقش آمریکا، پاکستان، ایران، عربستان سعودی در ظهور طالبان بسیار روشن است. در میان این کشورها، نقش ایالات متحده آمریکا و پاکستان بیش‌ازپیش برجسته است. پاکستان افغانستان را به‌عنوان عمق راهبردی خود می‌بیند. هرگز نمی‌خواهد که افغانستان به يك کشور قدرتمند تبدیل شود. ایالات متحده متحد راهبردی پاکستان است؛ بنابراین نقش مهمی در تقویت طالبان ایفا کرده است. عربستان سعودی قویاً از طالبان در گسترش ایدئولوژی وهابی حمایت می‌کند. رقابت روسیه و ایالات متحده باعث شد که هر دو کشور از طالبان به‌عنوان ابزار سیاسی استفاده کنند (تاجیک - مرد، ۲۹ ساله).

در پیوند با ساختار و تشکیلات گروه طالبان و همچنان نقش برخی از کشورها در شکل‌دهی این گروه، یکی از مصاحبه‌شوندگان معتقد است که: «طالبان به گروه‌ها و شاخه‌های مختلفی تقسیم شده‌اند. برخی از آنها توسط ایالات متحده همکاری و حمایت می‌شود. برخی از آنها توسط پاکستان، برخی از سوی روسیه، عربستان سعودی و ایران حمایت می‌شوند. هر کشوری از طالبان به‌عنوان ابزاری برای منافع خود حمایت می‌کند. روابط روشنی بین این کشورها و طالبان وجود دارد. هر کدام از این کشورها در شکل‌گیری طالبان نقش داشته‌اند. در کنار آمریکا، پاکستان، عربستان سعودی، برخی از کشورهای دیگر مانند ازبکستان در تشکیل طالبان نقش ایفا کرده‌اند. هر کشوری بر اساس منافع خود در تشکیل طالبان سهمی ایفا کرده‌اند» (پشتون - مرد، ۲۲ ساله).

برخی از ساختارها، نهادها و مراکز به‌عنوان پشتوانه ایدئولوژیک در ساخت و عملکرد ایدئولوژیکی طالبان نقش برجسته داشته‌اند. این ساختارها، نهادها و مؤسسات عبارت‌اند از مدارس دینی در افغانستان و پاکستان، احزاب اسلامی، به‌ویژه احزاب اسلامی پاکستان، مساجد، به‌ویژه مساجد در افغانستان. این پشتوانه‌های ایدئولوژیکی سبب شده است که طالبان از ارزش‌های مدرن بیزاری بجویند و عملکرد افراط‌گرایانه را در پیش گیرند. «طالبان همیشه به دنبال ایجاد يك دستگاه مبتنی بر ایدئولوژی رادیکال است. آنها مخالف آموزش مدرن هستند و صرفاً از آموزش مفردات دینی دفاع می‌کنند. در نگاه آنها، زنان حق تحصیل و آموزش را ندارند» (ازبک، مرد، ۲۶ ساله). مانند تفکر ولایت‌فقیه در ایران که از طبقه آخوندها و ملاها تشکیل شده است و هسته اصلی آن را آخوندهای شیعه تشکیل می‌دهد، گروه طالبان نیز از ملاهای سنی که در مدارس مذهبی و مساجد درس‌خوانده‌اند تشکیل‌یافته است. به‌عبارت‌دیگر، مساجد و مدارس دینی اساس شاخه‌های سازمانی طالبان را تشکیل می‌دهند (مرادیان، ۱۳۸۹).

جنبش طالبان عمدتاً از پشتون‌های افغانستان تشکیل شده است. اما سعی می‌کند این تصویر قومیتی را در سایه شعارهای اسلام‌گرایی و اعمال شریعت پنهان کند. مواضع و ایدئولوژی‌های سیاسی و مذهبی طالبان ناشی از آموزش دینی آنهاست. با این حال، از دیدگاه سنتی به‌شدت تحت‌تأثیر سنت‌های پشتون‌نویسم است. سبک زندگی قبیله‌ای و روستایی برای آنها اهمیت ویژه‌ای دارد. رهبران طالبان در خارج از افغانستان آموزش‌دیده‌اند. آنها در مدارس دینی تأسیس شده از سوی پاکستان در مناطق مرزی افغانستان و در اردوگاه‌های پناهندگان در پاکستان

جایگاه زنان در سیاست طالبان در افغانستان

تحصیل کرده‌اند؛ بنابراین، تفکر ایدئولوژیک و سیاسی طالبان مبتنی بر و احکام دینی است که آنها فراگرفته است (سجادی، ۱۳۷۴).

«طالبان به دوشاخه تقسیم شده است. شاخه حقانی و ملا برادر. این گروه یک گروه رادیکال است. ایدئولوژی آنها مغایر و ضد ارزش‌های مدرن است. تفکر آنها بر گسترش رادیکالیسم استوار است. این گروه یک گروه خطرناک برای کل جهان به حساب می‌آید» (تاجیک - مرد، ۲۹ ساله).

علاوه بر آنچه گفته شد، طالبان دارای یک دستگاه جزایی مبتنی بر احکام دینی است. در نخستین سال‌هایی که وارد افغانستان شد (۱۹۹۶)، رادیو کابل را به «رادیو صدای شریعت» تغییر داد. رادیو شریعت به‌عنوان تنها کانال ارتباطی افغانستان تعیین شد. شعارهای مذهبی مهم‌ترین شعار سیاسی در سیاست طالبان است. «طالبان می‌گویند که می‌خواهند یک دولت اسلامی ایجاد کنند، اما همیشه از دین به‌عنوان ابزار استفاده می‌کنند» (ازبک - زن، ۲۹ ساله).

خشونت و اجبار در اعمال احکام شرعی بیانگر ایدئولوژی رادیکال و مذهبی طالبان است. مثلاً؛ مردان باید ریش داشته باشند. زنان باید چادر داشته باشند. این اجبار و سلطه مذهبی اساساً از دو منبع اصلی سرچشمه می‌گیرد. ارزش‌ها و باورهای جامعه پشتون. دیدگاه‌ها و عقاید دینی «مکتب دیوبندی» در هند (مرادیان ۱۳۸۹). مصاحبه‌شوندگان در این خصوص چنین دیدگاهی ارائه کرده است: «طالبان مخالف آموزش مدرن هستند. به گفته آنها، زنان حق ندارند تحصیل کنند. آنها می‌خواهند؛ مانند اعراب قدیم دولتی بر اساس مذهب و قومیت ایجاد کنند. آنها افکار و ایدئولوژی‌شان را به‌زور بر مردم تحمیل می‌کند» (تاجیک - مرد، ۳۷ ساله).

محققان بر این باورند که مولانا فضل رحمان رهبر جمعیت العلماء پاکستان نقش مهمی در تشکیل طالبان داشته است. رهبران طالبان بیشتر در مدارس جمعیت العلماء تحصیل کرده‌اند. طالبان تحت‌تأثیر مدارس دینی پاکستان و ایدئولوژی ملاهای رادیکال پاکستانی بوده‌اند.

۲.۲ جایگاه زنان در سیاست طالبان

جامعه افغانستان یک جامعه مردسالار است. اکثر تصمیم‌های اجتماعی و سیاسی بر اساس خواست و اراده مردها صورت می‌گیرد. ساختار سیاسی افغانستان نیز یک ساختار مردسالار است. تمام تصمیمات سیاسی در غیاب زنان صورت می‌گیرد. زنان باید از تصمیمات مردان پیروی کنند. جایگاه اجتماعی و سیاسی زنان در افغانستان همواره توسط سیاستمداران مرد تعیین شده است. در صدسال گذشته تمام تصمیمات سیاسی در دست مردان بوده است. امان‌الله خان (۱۹۱۹) با رویکرد تغییر و دگرگونی نسبت به جایگاه و وضعیت زنان، فرایند مدرنیزاسیون و توسعه را در افغانستان آغاز کرد. حزب دموکراتیک خلق افغانستان (۱۹۷۸-۱۹۹۲) برای تبدیل افغانستان از جامعه سنتی به یک جامعه مدرن، تلاش زیادی در زمینه نقش زنان در زندگی اجتماعی انجام داده بود؛ اما موفق نبود (نادر، ۱۳۹۷).

در سال ۱۹۹۲، پس از سقوط حکومت نجیب‌الله و ایجاد حکومت گروه‌های جهادی موسوم به دولت اسلامی افغانستان وضعیت جدیدی برای زنان افغانستان رخ داد و آن ایجاد محدودیت برای زنان بود. این محدودیت‌ها تنها

به روابط شخصی، لباس سبک زندگی خصوصی و حجاب زنان محدود نبود؛ بلکه در همه زمینه‌های اجتماعی، سیاسی، هنری، فرهنگی، آموزشی، کاری و بسیاری از حوزه‌ها اعمال می‌شد. اما مدارس دخترانه باز بود و زنان تحت شرایط خاصی اجازه کار در ادارات دولتی را داشتند. اما از آن پس، برنامه‌های سخت‌گیرانه‌ای برای آموزش و اشتغال زنان آغاز شد. این برنامه‌ها و محدودیت‌ها، جداسازی محیط آموزشی برای دختر و پسر بود. اما تطبیق این مقررات در عمل به دلیل درگیری‌ها و جنگ‌های داخلی وحشتناک قابل‌اجرا نبود (نوری، ۱۳۹۸). با سقوط دولت مجاهدین و ظهور تحریک طالبان (۱۹۹۶-۲۰۰۱) که در ترکیبشان بخش عمده گروه‌های جهادی نیز شامل بوده است، شرایط تاریخی عجیب و دشواری برای زنان افغانستان رقم خورد. در اوایل حکومت طالبان، زنان و دختران از رفتن به بیرون منع شدند و عمدتاً در خانه حبس گردیدند.

«طالبان اعلام کردند که زنان باید در خانه بمانند و فقط کارهای خانه را انجام دهند و بیرون نروند. به گفته آنها، کار زنان در خارج از خانه ممنوع است. زنان نباید کارهای اداری انجام دهد. در باور آنها زنان حق آموزش ندارند» (ازبیک، زن، ۲۹ ساله).

با خروج نظامیان آمریکایی از افغانستان و تسلط مجدد طالبان بر افغانستان، دختران و زنان از رفتن به مدرسه منع شدند. زنان از دستیابی به همه فرصت‌های شغلی، تحصیلی و امثال آن محروم گردیدند. حتی کار در بخش بهداشت برای زنان به شرایط خاصی محدود گردید. آرایشگاه زنانه تعطیل شد. دختران و زنان از رفتن به بیرون از خانه بدون داشتن محرم منع شدند. برای نخستین بار بود که زنان در جاده‌ها و در پیش چشم مردم شلاق می‌خوردند. طالبان دادگاه‌های صحرایی برای زنان ایجاد کردند (نوری، ۱۳۹۸). مسائل جنجالی و بحث‌برانگیز زیادی بین طالبان و گروه‌های دیگر در افغانستان وجود دارد. اما حساس‌ترین موضوع و مسئله زنان و نقش آنها در جامعه است. تفکر، نگرش و سیاست طالبان مبتنی بر این است که زنان و مردان باهم برابر نیستند. طالبان نسبت به جایگاه زنان با دید محقرانه می‌نگرد. از سوی دیگر به دلیل ترکیب قومی خاص رفتار آنها با دیگر اقوام افغانستان نیز یک رفتار خصمانه است.

«طالبان ضمن اینکه با زنان سر ستیز دارد، با اقوام دیگر نیز دشمنی دارد. اقوام دیگر را قتل می‌کند. تمام فرصت‌ها را از آنها گرفته است. به‌عنوان مثال، در اداره پاسپورت با پشتو زبان‌ها به‌خوبی رفتار می‌کند. اما با فارسی‌زبان‌ها و به‌خصوص هزاره‌ها بسیار بدرفتاری می‌کند» (هزاره - زن، ۲۴ ساله). «طالبان همیشه به اقوام دیگر توهین می‌کند. اقوام دیگر از نظر آنها انسان نیستند. با آنها بسیار بدرفتار می‌کند» (مرد - تاجیک، ۲۹ ساله). به دلیل سیاست‌های سخت‌گیرانه طالبان در دهه ۱۹۹۰، زنان افغانستان از همه فرصت‌ها محروم شدند. حاکمان طالبان سخت‌ترین محدودیت‌ها را علیه زنان اجرا کردند. زنان افغانستان در بسیاری از زمینه‌ها مانند سیاست، تحصیل، اشتغال و هنر در سیاست طالبان محروم قرار گرفتند. جایگاه زنان در سیاست و ایدئولوژی طالبان در افغانستان یک جایگاه مبتنی بر محرومیت است. محرومیت از تمامی حقوق و فرصت‌های زندگی.

«به باور آنها، زنان باید در خانه بمانند و فقط کارهای خانه را انجام دهند و بیرون نروند. در باور آنها، زنان حق تحصیل ندارند. زنان هیچ جایگاهی در جامعه ندارند. به گفته آنها، زنان حتی در خانه هم حق صحبت‌کردن ندارند» (تاجیک - مرد، ۳۷ ساله).

جایگاه زنان در سیاست طالبان در افغانستان

طالبان معتقد است که زنان از آغاز خلقت گناهکارند. یک مسلمان واقعی برای اینکه از گناه به دور باشد باید از زنان دوریگزیند و به همین سبب زنان باید در خانه حبس باشند. اگر زنان بدون حجاب در بیرون دیده شوند، به شدت مجازات خواهد شد. اگر زنی در داخل ماشین دیده شود، راننده ماشین یک تا پنج روز به زندان خواهد افتاد. همچنین رفتن زنان به حمام شهر ممنوع است. رقصیدن و آوازخواندن زنان با صدای بلند در مراسم عروسی و دیگر مراسم ممنوع است. در صورت عدم رعایت این محدودیتها، صاحب عروسی مجازات می‌شود. در مجالس عروسی و مهمانی‌های دیگر، زنان باید از رقص و آوازخواندن منع شوند. در خانه‌ای که چنین اعمالی انجام می‌شود، صاحبخانه به شدت مجازات خواهد شد (رسمی جریده، ۱۳۷۵: ۷۸۸).

«نگاه طالبان به زنان کاملاً غیرانسانی است. زنان از سوی طالبان به عنوان انسان پذیرفته نمی‌شود. زنان حق خروج از خانه را ندارد. طالبان از انواع خشونت علیه زنان استفاده می‌کند. آنها را شلاق می‌زند. به آنها فرصت نمی‌دهند» (تاجیک - مرد، ۲۹ ساله).

«در سیاست و تفکر طالبان، زنان باید در خانه بمانند و فقط کارهای خانه را انجام دهند و حق بیرون رفتن را ندارند. طالبان معتقد است که زنان حق تحصیل ندارند. به گفته آنها، زنان هیچ جایگاه یا موقعیتی در جامعه ندارند» (پشتون - مرد، ۴۵ ساله).

زنان در سیاست و ایدئولوژی طالبان به عنوان بی‌ارزش‌ترین عنصر زندگی شناخته می‌شود. در سیاست و ایدئولوژی طالبان، زنان فقط باید در خانه باشند و کارهای خانه خود را انجام دهند و از خانه بیرون نروند. در عرصه فرهنگ، هنر، سیاست و دیگر عرصه‌ها از هیچ حقوقی برخوردار نیستند. در سیاست طالبان، زنان نه در ساختار سیاسی و نه در حوزه‌های اجتماعی و اقتصادی حق مشارکت ندارند (پشتون - مرد، ۲۲ ساله).

در تاریخ افغانستان به دلیل حاکمیت فرهنگ مردسالارانه، زنان افغانستان همواره از حقوق اجتماعی و سیاسی محروم بوده‌اند. هم در محیط خانواده و هم در جامعه مورد تبعیض قرار گرفته‌اند. جنگ‌های طولانی، خشونت و بی‌ثباتی در افغانستان نه تنها بر وضعیت اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جامعه افغانستان تأثیر گذاشت، بلکه تأثیرات جدی بر جایگاه و وضعیت زنان گذاشته است. اگرچه اصلاحاتی در زمان سلطنت شاه حبیب‌الله (۱۹۰۱) و بعداً در زمان پادشاهی‌مان‌الله (۱۹۱۹) انجام شد، مانند رفع نابرابری، حمایت از تحصیل دختران و اعطای حق مالکیت به زنان، اما این اصلاحات توسط علمای دینی، محافظه‌کاران و مردهای قبیله با مشکل مواجه شد. در دهه ۱۹۸۰، در دوران حکومت کمونیستی، به‌ویژه در زمینه آموزش و اشتغال، تلاش‌هایی برای اصلاحات صورت گرفت. اما با ظهور گروه‌های مجاهدین در سال ۱۹۹۰ این اصلاحات و تغییر از میان برداشته شد (کاور و همکاران، ۱۳۸۶: ۸۹). زمانی که طالبان در سال ۱۹۹۶ به قدرت رسید، محدودیت‌های زیادی بر زنان وضع شد. از بین رفتن حق تحصیل، ماندن در خانه و بیرون نشدن از خانه، سلب جایگاه اجتماعی و فرصت‌های اشتغال و کار همه‌وهمه محدودیت‌هایی بود که بر زنان تحمیل شد. (ازبک - مرد، ۲۶ ساله).

همه زنان در خانه زندانی بودند. آنها از بیرون رفتن منع شدند. آنها بدون یک مرد نمی‌توانستند به دکتر برای درمانشان مراجعه کنند. زنانی که معلم بودند از کار اخراج شدند و از ادامه کار در سمت‌های معلمی و یا اداری محروم شدند. به باور مصاحبه‌شوندگان طالبان مانند اعراب دوره جاهلی از زنان می‌خواهند که تمام بدن

خود را بیوشانند. تحت هیچ شرایطی خود را به کسی نشان ندهند. به گفته آنها زنان باید در خانه بمانند و فقط به کارهای خانه بپردازند و بیرون نروند. آنها استدلال می‌کنند که زنان در هیچ زمینه‌ای هیچ حقوقی ندارند (تاجیک - مرد، ۲۷ ساله).

پس از سرنگونی طالبان در سال ۲۰۰۱، وضعیت اجتماعی و سیاسی در افغانستان دچار تحول شد. زنان افغانستان به موقعیت اجتماعی و سیاسی دست یافتند. فرصت تحصیل برای زنان میسر گردیده بود. آنها در امور اداری مملکت سهیم شدند. در عرصه‌های ورزش، هنر و موسیقی نیز از جایگاه خوبی برخوردار شدند. پس از سال ۲۰۰۱ زنان افغانستان از نظر حقوق، تحصیلات و دیگر شرایط در مقایسه با شرایط قبلی پیشرفت قابل‌توجهی را تجربه کردند. زمینه تحصیل و آموزش برای زنان فراهم گردید. آنها توانستند در امور اداری نیز نقش و جایگاه کسب کنند. در عرصه‌های ورزشی و فرهنگی نیز تحولات چشمگیری رخ داد. البته این دگرگونی بیشتر در شهرها اتفاق افتاد (ازبک - زن، ۲۹ ساله).

از سال ۲۰۱۱ به بعد چارچوب سیاستی مشخصی برای زنان توسط دولت ایجاد شد. این چارچوب به‌عنوان راهبرد انکشاف ملی افغانستان (ANDS) و پلان اقدام ملی مشخص گردید. در این راهبرد، موضوع توانمندسازی زنان در دستور کار قرار گرفت. دولت افغانستان محدودیت‌های زنان را لغو کرد. بدین ترتیب زنان افغانستان به حقوق مهمی چون تحصیل، رأی‌دادن، نامزدشدن و شرکت در انتخابات دست یافتند. در این دوره، ۲۵ درصد از کرسی‌های مجلس متعلق به زنان بود. به این ترتیب، پس از سقوط طالبان در سال ۲۰۰۱، افغانستان یکی از بالاترین میزان مشارکت زنان در مجلس ملی در منطقه را داشت. علاوه بر این، یک وزارتخانه ویژه برای زنان در ساختار دولت ایجاد شد. زنان ۲۴ درصد کارمندان دولتی و ۲۱ درصد رسانه‌ها و شرکت‌های خصوصی را تشکیل می‌دادند. دو نفر از ۱۷ سفیر افغانستان متعلق به زنان بودند (کاور و همکاران، ۱۳۸۶: ۹۰).

«حقوق زنان، تحصیلات و غیره. در طی این سال‌ها نسبت به سال‌های قبل بسیار خوب توسعه یافته بود. زنان جایگاه و منزلت اجتماعی کسب کردند. زنان زیادی شروع به تحصیل کردند. آنها توانستند در امور اداری شرکت کنند و در ورزش پیشرفت کنند. در حوزه فرهنگی نیز تحولاتی رخ داد. با آن هم به دلیل تسلط دیدگاه مذهبی در جامعه، در بسیاری از شهرها و ولایت‌ها، زنان به حقوق ابتدایی‌شان دسترسی نداشتند» (ازبک - مرد، ۲۶ ساله).

یکی از مصاحبه‌شوندگان در پیوند با مشارکت سیاسی و اجتماعی زنان افغانستان بین سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۲۱ معتقد است که: «وضعیت زنان در بیست سال گذشته بسیار خوب بوده است. در ورزش، هنر، سیاست و آموزش جایگاه بسیار خوبی داشتند. به‌عنوان مثال، گروه ریاتیك دختران امتیاز خوبی برای افغانستان کسب کرد. به‌طور کلی حضور زنان در همه بخش‌ها امیدوارکننده بود» (تاجیک - مرد، ۲۹ ساله).

در طول سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۲۱، زنان در موقعیت‌های مختلفی حضور فعال داشته‌اند. آنها توانستند به مجلس افغانستان راه پیدا کنند. به‌عنوان وزیر در ساختار حکومت حضور داشته باشند. در عرصه موسیقی، در امور اداری، ورزش و فعالیت‌های فرهنگی نیز حضور فعال داشته باشند. آنها توانستند نماینده مجلس شوند. آنها در طی این بیست سال فرصت یافتند تا نوازنده شوند و موسیقی اجرا کنند. زنان در رسانه‌ها و تلویزیون‌ها نیز حضور پررنگ و فعالی داشتند و به‌عنوان خبرنگار فعالیت کردند (هزاره - زن، ۲۴ ساله). زنان افغانستان در مدت این

جایگاه زنان در سیاست طالبان در افغانستان

بیست سال (۲۰۰۱-۲۰۲۱) از جایگاه و منزلت اجتماعی برخوردار شدند. در زمینه‌های مختلف فرهنگی، ورزشی، آموزشی، امور اداری حضور چشمگیری داشتند. طی این بیست سال حقوق زنان، وضعیت تحصیلی و غیره. خیلی بهتر از قبل بود. زنان ارزش پیدا کرده بودند. زنان به فراگیری علم و درس آغاز کردند. آنها توانستند در امور اداری شرکت کنند. در ورزش پیشرفت کردند. در زمینه‌های فرهنگی نیز سهم فعالی داشتند (تاجیک - مرد، ۳۷ساله).

در فاصله سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۱ وضعیت امنیتی، اقتصادی، آموزشی، سیاسی و فرهنگی مردم بهتر از قبل بود. فاصله اجتماعی بین زن و مرد کم‌رنگ شده بود. زنان می‌توانستند در مشاغل اداری کار کنند و در بسیاری از زمینه‌ها از حقوق برابر با مردان برخوردار بودند. دستگاه آموزشی توسعه‌یافته بود و اکثریت جامعه بدون توجه به جنسیت (دختر یا پسر) بودن به فراگیری علم و درس مبادرت ورزیدند. در طی این بیست سال برای تحقق دموکراسی نیز تلاش‌هایی صورت گرفت.

طی این بیست سال، زنان از حقوقشان تا حدودی برخوردار شدند. موضوعی به نام «حقوق زنان» در دستور کار قرار گرفت. وضعیت آموزشی و تحصیل طی این سال‌ها نسبت به سال‌های قبل توسعه‌یافته بود. زنان منزلت اجتماعی به دست آوردند و در نگاه مردان ارزش و جایگاه پیدا کردند. زنان در سطح بسیار گسترده شروع به تحصیل کردند. آنها توانستند وارد امور اداری شوند و در ورزش پیشرفت کنند. در حوزه فرهنگی نیز تحولاتی رخ داده است. با وجود این تغییرات، به دلیل حاکمیت ایدئولوژی رادیکال اسلامی به حقوق زنان آن‌چنان توجهی صورت نگرفت و محدودیت‌های زیادی وجود داشت. به‌خصوص در دهات و ولسوالی‌ها (تاجیک - مرد، ۳۷ساله). در پیوند با تغییرات اجتماعی و جایگاه زنان برخی از مصاحبه‌شوندگان دیدگاه متفاوت‌تری دارد. به باور آنها، طی این بیست سال (۲۰۰۱-۲۰۲۱)، افغانستان از منظر توسعه و تغییرات اجتماعی آن‌چنان تغییر قابل‌ملاحظه‌ای را تجربه نکرده است. هرچند که یک دستگاه آموزشی نسبتاً مدرن شکل گرفت. دموکراسی، دستگاه‌های رقمی، انتخابات، مشارکت زنان در سیاست و جامعه و بالارفتن سطح تحصیلات و سواد عمومی تجربه شد. اما این تغییرات کافی نبوده است (تاجیک - مرد، ۲۹ساله).

یکی از مصاحبه‌شوندگان در پیوند با تغییرات اجتماعی و تغییر وضعیت زنان در بیست سال گذشته (۲۰۰۱-۲۰۲۱)، بر این باور است که افغانستان طی این دو دهه تغییرات زیادی را تجربه کرده است. از میان این تغییرات، تغییر در وضعیت و جایگاه زنان افغانستان است. مانند رشد نظام آموزشی، تغییر جایگاه و نقش زنان و شکل‌گیری گفت‌وگو دموکراسی (هزاره - زن، ۲۴ساله).

به باور مصاحبه‌شوندگان تغییر جایگاه و وضعیت زنان افغانستان بین سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۲۱، از منطقه‌ای به منطقه دیگر متفاوت بوده است. در شهرها دستیابی زنان به تحصیلات، مشارکت سیاسی، موقعیت اجتماعی، هنر، ورزش و وضعیت اشتغال زنان بیشتر و بهتر از دهات و شهرهای دورافتاده بوده است. در برخی مناطق زنان دستخوش تغییراتی شده‌اند، اما در مناطق دیگر تغییر چندانی در موقعیت و وضعیت زنان به وجود نیامده است (پشتون - مرد، ۲۲ساله).

برخی دیگر اما معتقد است که زنان افغانستان طی سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۱ دستخوش تغییرات قابل

ملاحظه‌ی شده‌اند. از شرکت در امور اداری و حکومتی تا حوزه ورزش، فرهنگ همه‌وهمه بیانگر تغییر وضعیت زنان طی این بیست سال بوده است. اما باتوجه‌به تسلط تفکر مذهبی و رادیکال بازم زن افغانستان نتوانسته‌اند به جایگاه مناسب سیاسی و اجتماعی دست پیدا کنند.

«حقوق زنان، فرصت‌های تحصیلی برای زنان خیلی بهتر از قبل بود. زنان ارزش پیدا کردند، زنانی بیشتر تحصیل کردند، توانستند در امور اداری شرکت کنند و در ورزش پیشرفت کنند. در حوزه فرهنگی نیز تحولاتی رخ داده است. بااین‌حال، حقوق زنان به دلیل تسلط دیدگاه اسلام‌گرایانه و مذهبی این تغییرات بسیار محدود بوده است» (پشتون - مرد ۴۵ ساله).

نسبت به موقعیت و جایگاه زنان بین سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۲۱، مصاحبه‌شوندگان نسبت به جایگاه و حقوق زنان دیدگاه مثبتی داشته‌اند. آنها معتقدند که زنان طی این سال‌ها به کسب علم روی آوردند. در امور اداری نیز مشارکت کردند. در عرصه ورزش پیشرفت‌هایی را به نامشان ثبت کرده‌اند. در حوزه فرهنگ نیز دگرگونی‌هایی رخ داد. اما به دلیل تسلط افکار مذهبی افراطی، پیشرفت زنان در این عرصه‌ها محدود بوده است (هزاره - مرد ۲۵ ساله).

۳. وضعیت زنان پس از بازگشت مجدد طالبان

در ۱۵ آگوست ۲۰۲۱

پس از سال‌ها جنگ، درگیری‌های داخلی و درگیری‌های قومی، نظم سیاسی و اجتماعی که پس از توافق‌نامه «بن» در سال ۲۰۰۱ پدیدار شد، مانند سایر نظام‌های سیاسی افغانستان سرنگون شد. آمریکا پس از بیست سال افغانستان را ترک کرد بدون اینکه به هیچ‌یک از وعده‌ها و اهداف خودش از جمله نابودی کامل طالبان، توسعه دموکراسی، ایجاد نظم سیاسی جدید و حقوق زنان عمل کند. به باور بسیاری از مردم، بین سقوط حکومت افغانستان، خروج آمریکا و تسلط مجدد طالبان بر افغانستان رابطه مستقیم وجود داشته است. به این معنا که طالبان با حمایت آمریکا مجدداً به قدرت رسید و افغانستان را به دست گرفت. اگر آمریکا با طالبان توافق نمی‌کرد چنین اتفاقی صورت نمی‌گرفت و طالبان دوباره بر افغانستان مسلط نمی‌شد. «با همکاری ایالات متحده آمریکا، طالبان دوباره به قدرت رسید. طالبان طی یک توافق دوجانبه و یک برنامه از پیش تعیین شده با آمریکا وارد افغانستان شد. همه اینها یک برنامه بود که آمریکا قبل از قبل با طالبان روی دست گرفته بودند. اگر آمریکا نمی‌خواست، طالبان وارد افغانستان نمی‌شد» (هزاره - مرد ۲۵ ساله).

در نتیجه خروج نا به هنگام نیروهای آمریکایی و متحدانش و تسلط مجدد گروه طالبان بر افغانستان، تمام فرصت‌ها و تلاش‌های بیست‌ساله در افغانستان، یعنی آزادی بیان، دموکراسی، ارزش‌های اجتماعی، فرصت‌های آموزشی، حقوق بشر، حقوق زنان، نظم اجتماعی و سیاسی، رسانه‌ها و روزنامه‌ها از بین رفت. نسل جدید افغانستان که می‌خواست از تبعیض، جنگ، خشونت و بی‌عدالتی خلاص شود و به جامعه‌ای دموکراتیک برسد، بار دیگر مأیوس و ناامید گشتند. یکی از مصاحبه‌شوندگان وضعیت مردم را در روزهای تسلط طالبان بر افغانستان که

جایگاه زنان در سیاست طالبان در افغانستان

خود شاهد آن وضعیت بوده است را به شرح زیر توصیف می‌کند:

«در روزهای سقوط افغانستان به دست طالبان، مردم افغانستان در يك وحشت کامل فرو رفتند. ناامید شدند. شکستند. آنها ترسیده بودند. به خصوص نسل جوانی که در بیست سال اخیر متولد شده بودند و تحصیل یافته شده بودند. زن‌ها خیلی ترسیده بودند. همه تصمیم گرفتند فرار کنند. خانه و اموال خود را به فروش گذاشتند. روحیه و اعتماد به نفس مردم از بین رفت. وقتی به وضعیت مردم نگاه کردم داشتم گریه می‌کردم. بیست سال کار و سرمایه مادی و معنوی مردم با آمدن طالبان از بین رفت» (هزاره - زن، ۲۴ ساله).

طی دو دهه اخیر (۲۰۰۱-۲۰۲۱)، مردم افغانستان به فرصت‌ها و دستاوردهای مهمی دست‌یافته بودند. حقوق بشر، نظام آموزش مدرن، برخورداري زنان از حق تحصیل و مشارکت سیاسی و اجتماعی همه‌وهمه فرصت‌هایی بود که مردم طی این بیست سال به دست آورده بودند. اما با تسلط مجدد گروه طالبان بر افغانستان تمام این فرصت‌ها از بین رفت.

«پس از تسلط مجدد طالبان بر افغانستان، جامعه افغانستان تمام دستاوردهایی را که در ۲۰ سال به دست آورده بود از دست داد. مردم افغانستان آزادی خود را از دست دادند. دموکراسی از بین رفت. نظام آموزشی فروپاشید. اقتصاد سقوط کرد. بسیاری از جوانان بدون تحصیل ماندند، زنان و حقوق بشر ناپدید شدند. تمام افراد تحصیل‌کرده در افغانستان از افغانستان گریختند و افغانستان وارد مرحله جدیدی از بحران اجتماعی، سیاسی و اقتصادی شد» (تاجیک - مرد ۳۷ ساله).

هنگامی که طالبان در ۱۵ اوت ۲۰۲۱ به قدرت رسیدند، زنان دوباره از تمامی حقوق، آزادی و فرصت‌های زندگی محروم شدند. طالبان در نخستین روزهای ورودشان به کابل، تصاویر زنان را از دیوارهای شهر پاک کردند. دختران را از رفتن به مدرسه منع کردند. این وضعیت قبلاً در دهه ۱۹۹۰، تحت حاکمیت گروه طالبان تجربه شده بود. در آن زمان نیز محدودیت‌های شدیدی از سوی گروه طالبان برای زنان اعمال شد. در دومین مرحله از تسلط طالبان بر افغانستان، طالبان يك کابینه تک‌قومی متشکل از قوم پشتون تشکیل دادند. در این ساختار صرفاً يك قوم خاص حضور داشت. تشکیلات و ساختار حکومت طالبان يك ساختار تک قوم و مردانه است. این ساختار طالبان بدون حضور اقوام غیر پشتون و بدون نقش زنان ایجاد شد. طالبان با لغو وزارت امور زنان و جایگزینی آن با وزارت امر بالمعروف نهی‌ازمنکر، مخالفت جدی و دشمنی بی‌قید و شرطشان را با زنان اعلام کردند. با این عملشان تبعیض بزرگی علیه زنان را در کارنامه‌شان مجدداً ثبت کردند (سرکش، ۱۳۹۹).

مصاحبه شونده‌گان طالبان را يك گروه خطرناک برشمرده اند. به باور آنها، طالبان با زنان دشمنی دیرینه دارد. زنان را می‌کشد و کتک می‌زند» (هزاره - زن، ۲۴ ساله). مصاحبه شونده دیگر می‌گوید: «پس از تصرف کامل کابل توسط جنگجویان طالبان، مردم افغانستان با نگرانی، ترس و وحشت مواجه شدند. مردم افغانستان از ظهور مجدد طالبان ترسیدند. از سوی دیگر، تمام دستاوردهای مردم افغانستان که طی بیست سال به وجود آمده بود همه نابود گردید. دموکراسی از میان رفت. نظام آموزشی سقوط کرد. رکود اقتصادی شدت گرفت. آزادی‌های فردی محدود شد. حقوق بشر و حقوق زنان از میان برداشته شد. افراد تحصیل‌کرده از افغانستان فرار کردند و افغانستان دچار بحران اقتصادی شد. مردم در افغانستان تمام امید خود را از دست دادند» (هزاره - مرد، ۲۵ ساله).

طالبان در طول سال‌های قدرت خود در افغانستان از سال ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۱ نیز محدودیت‌های شدیدی را بر زنان و اقلیت‌های قومی اعمال کردند. آن‌چنان‌که هیچ زنی حق نداشت که بدون داشتن محرم مثل پدر و برادر و یا همسرش از خانه بیرون برود. در آن زمان زنان از حق تحصیل و حقوق اولیه انسانی محروم بودند. مدارس و دانشگاه‌ها و بازارها خالی از زنان بود و زنان در شهر دیده نمی‌شدند. اقلیت‌های قومی و مذهبی نیز کشته و شکنجه شدند (ایسنا، ۱۳۹۹).

در پاسخ به این پرسش که پس از تسلط مجدد طالبان بر افغانستان، جامعه افغانستان به طور عموم و زنان افغانستان به طور خاص با چه شرایطی مواجه شده‌اند و چه چیزی را از دست داده‌اند؟ مصاحبه‌شوندگان چنین اظهارنظر کرده‌اند:

«با آمدن طالبان همه چیز نابود شد. آموزش، دموکراسی، حقوق بشر، جامعه مدنی، آزادی بیان، حقوق زنان همه‌وهمه از بین رفت» (هزاره - زن، ۲۴ ساله).

«پس از تسلط طالبان بر افغانستان نظام آموزشی سقوط کرد. بسیاری از مردم به خارج از کشور گریختند. جوانان انگیزه‌ای برای کار ندارند. همه شروع به رفتن به خارج کردند. جوانان و به‌خصوص زنان بدون تحصیل ماندند. حقوق زنان و حقوق بشر از بین رفته است. مردم با بحران‌های اقتصادی و امنیتی دست‌وپنجه نرم می‌کنند» (ازبک - زن، ۲۹ ساله).

پس از تسلط طالبان بر افغانستان، زنان در خانه ماندند و از هر فرصتی محروم شدند. طالبان حکم کردند که زنان باید در خانه بمانند و فقط کارهای خانه را انجام دهند و بیرون نروند. آنها استدلال می‌کنند که زنان حق تحصیل ندارند. به گفته آنان، زنان هیچ حقوق و جایگاهی در جامعه ندارند. آنها مخالف آموزش مدرن هستند. آنها سعی می‌کنند مردم را وادار کنند که مطابق افکار طالبان عمل کنند و دستورات آنها را انجام دهند (هزاره - مرد، ۲۵ ساله).

چند روز بعد از تسلط طالبان بر افغانستان در ۱۵ اوت/آگوست ۲۰۲۱، زنان تظاهرات گسترده‌ای را در شهرهای بزرگ با حضوری برخی از مردان افغانستان برگزار کردند. در جریان تظاهرات در هرات، دو معترض در تیراندازی طالبان کشته شدند و در چندین نوبت اعتراض‌های آنها به خشونت کشیده شد. طالبان در جریان این تظاهرات تعدادی از خبرنگاران و دختران را دستگیر و زندانی کردند. حکومت طالبان اعلام کرده است که دانشگاه‌ها در افغانستان باید بر اساس جنسیت تفکیک شوند و حجاب اسلامی جدید معرفی خواهد شد. در بیانیه‌ای که طالبان در ۲۱ نوامبر ۲۰۲۱ منتشر کرد، زنان از حضور در سریال‌ها منع شدند. مدارس دخترانه تعطیل شد. دانشگاه‌های دولتی نیز بسته شدند و کارمندان زن در ادارات دولتی قادر به بازگشت به کار نبودند (بی‌بی‌سی، ۱۳۹۹). پس از به دست‌گرفتن قدرت توسط طالبان، جامعه افغانستان تمام پیشرفت‌هایی را که به دست آورده بود از دست داد. نظام آموزشی سقوط کرد. اقتصاد سقوط کرد. مردم بی‌دلیل کشته می‌شوند. همه به دنبال راهی برای فرار به خارج از کشور هستند. جوانان انگیزه زندگی کردن را از دست داده‌اند. آنها فقط رؤیای رفتن به خارج را در سر می‌پروراندند. زنان بدون تحصیل مانده‌اند، حقوق زنان و حقوق بشر از میان برداشته شد. بحران اقتصادی افغانستان را تهدید می‌کند (ازبک - مرد، ۲۶ ساله).

جایگاه زنان در سیاست طالبان در افغانستان

در ولایت بلخ افغانستان، مأموران امریه معروف و نهی‌ازمنکر گروه طالبان طی فرمانی زنان را از رفتن به حمام عمومی منع کرده‌اند. آنها همچنین گفتند که بر اساس اعلامیه وزارت امریه معروف، زنان اجازه سفرهای طولانی را نخواهند داشت. در ۲۲ نوامبر ۲۰۲۱، طالبان همچنین از مجریان زن تلویزیون خواست تا روسری به سر کنند. قبل از تسلط طالبان بر افغانستان، بیش از ۳۰ درصد از کارکنان رسانه‌ها زن بودند. این رقم پس از تسلط طالبان بر افغانستان به حضور چند تا زن محدود شد (خبرگزاری آنا‌تولی، ۱۴۰۰).

دلایل متعددی در پیوند به رویکرد و نگرش سفت‌وسخت طالبان نسبت به زنان وجود دارد. اولی، اندیشه حقوقی و فقه سنتی طالبان است. در قوانین سنتی، زنان نسبت به مردان در مرتبه پایین‌تر هستند. در حقوق سنتی زن و مرد از جایگاه و حقوق مساوی برخوردار نیستند. دوم سنت قبیله‌ای است. از نظر اجتماعی ساختار طالبان يك ساختار قبیله‌ای است. ارزش‌های مدرن مانند حقوق زنان و حقوق بشر در این ساختار جای ندارد. در این نوع نگاه قبیله‌ای، زنان تابو محسوب می‌شوند. زنان فقط باید در خانه باشند و به فرصت‌های بیرون از خانه دسترسی نداشته باشند. بر اساس این دیدگاه، زن خوب زنی است که همیشه در خانه بماند و وارد روابط اجتماعی و سیاسی نشود. مردان نباید او را ببینند و مردان نباید صدای او را بشنوند. تمام بدن او با برقع پوشانده شود و هیچ قسمتی از بدنش نمایان نباشد. برقع که در مناطق خاصی از افغانستان رایج است، نماد ارزش‌های سنتی و قبیله‌ای است که طالبان به آن تعلق دارند. در این نوع نگاه قبیله‌ای، هیچ‌کس حق ندارد نام مادر یا همسر خود را بداند. اگر کسی نام مادر و همسرش را به دیگری بگوید، او را بی‌شرف می‌نامند (محق، ۱۳۹۸).

مصابحه‌شوندگان معتقدند که پس از به‌قدرت‌رسیدن طالبان، جامعه افغانستان تمام ارزش‌هایی را که در دو دهه اخیر به دست آورده بود از دست داد. تجارت نابود شد. نظام آموزش و پرورش درهم‌ریخته است. نسل تحصیل‌کرده افغانستان مجبور به فرار شد. زنان و دختران از رفتن به مدرسه منع شدند. ترس و وحشت همه‌جا را فراگرفته است. آزادی بیان لغو شد. در حال حاضر هیچ‌کس راحت نیست تا چیزی را بیان کند. نمی‌تواند از کسی انتقاد کند و اگر انتقاد کند او را خواهند کشت. وقتی طالبان آمدند همه فرصت‌ها از بین رفت. دانشگاه‌ها تعطیل شده‌اند. دختران از رفتن به مکتب منع شدند (پشتون - مرد، ۲۲ ساله).

«ظهور مجدد طالبان تأثیر بسیار منفی بر زندگی مردم افغانستان به خصوص زنان داشته است. مردم افغانستان آزادی خود را از دست دادند، نظام آموزشی سقوط کرد، دموکراسی از بین رفت، اقتصاد سقوط کرد. مردمانی بسیاری بدون جرم به قتل رسیدند. همه راهی را برای فرار به خارج از کشور جستجو می‌کنند. جوانان بدون تحصیل مانده‌اند. حقوق زنان و حقوق بشر از بین رفته است. افغانستان رو به سقوط قرار گرفته است.» (تاجیک - مرد، ۳۷ ساله).

زنان افغانستان به‌منظور مطالبه حقوق خود در زمینه تحصیل، کار و ساختار سیاسی تحت حاکمیت طالبان در کابل پایتخت افغانستان تظاهرات کردند. آنها با شعار (نان، کار، آزادی) خواستار حضور زنان در ساختار سیاسی کشور شدند. اما این اعتراض‌ها سرکوب شد. جامعه جهانی هم کدام حمایت جدی از خود نشان ندادند. اکنون نیز هرازگاهی زنان افغانستان به خیابان می‌آیند و صدای اعتراضشان را بلند می‌کنند؛ اما بدون اینکه کدام دستاورد خاصی داشته باشند سرکوب می‌شوند و به خانه‌برمی‌گردند.

۴. نتیجه گیری

پس از توافق آمریکا و طالبان مبنی بر خروج نیروهای آمریکایی از افغانستان و سقوط حکومت افغانستان به دست طالبان و استقرار شرایط جدید تحت حاکمیت طالبان در افغانستان، زنان افغانستان به شدت از آن متأثر شده‌اند. زنان افغانستان یکی از سخت‌ترین دوره‌های زندگی خود را سپری می‌کنند. در دوران حکومت طالبان در سال‌های ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۱، زنان افغانستان بدترین و سخت‌ترین دوران را پشت سر گذاشتند. آنها از همه فرصت‌ها محروم شدند. شکنجه شدند و مورد قتل‌های بی‌رحمانه قرار گرفتند. آنها از تحصیل و اشتغال محروم شدند. بین سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۱، زنان افغانستان این فرصت را داشتند که در روابط سیاسی و اجتماعی شرکت کنند. در این بیست سال در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، علمی و فرهنگی حضور فعال داشتند. اما پس از خروج نیروهای نظامی آمریکا از افغانستان، سقوط حکومت افغانستان و تسلط مجدد طالبان بر افغانستان، زنان افغانستان یکبار دیگر با شرایط سختی مواجه شدند و مورد تبعیض، تحقیر و شکنجه قرار گرفتند و از همه فرصت‌ها محروم شدند. سیاست و ایدئولوژی طالبان ایدئولوژی نفرت، تحقیر، تعصب و تبعیض جنسیتی علیه زنان است. در سیاست و ایدئولوژی طالبان، زنان از همان ابتدا گناهکار هستند. برای اینکه یک مسلمان واقعی از گناه به‌دور باشد، زنان باید در خانه‌های خود باشند. زنان نباید با صورت برهنه یا بدون حجاب بیرون بروند. زنان مجاز به رقصیدن و آوازخواندن با صدای بلند در مراسم عروسی و سایر مراسم نیستند. در ایدئولوژی و سیاست طالبان زنان حق تحصیل را ندارند. حضور زنان در مناسبات سیاسی و اجتماعی از سوی طالبان ممنوع است. به گفته طالبان، بودن تصاویر زنان در شهرها ممنوع است. در سیاست طالبان، زنان حق ندارند از شهری به شهر دیگر سفر کنند. از حضور زنان در برنامه‌های تلویزیونی جلوگیری کردند. علاوه بر این، زنان و مردان باید در محیط‌های مختلط نباشند. همچنین از رفتن هم‌زمان مردان و زنان به پارک‌ها جلوگیری کرد. زنان را مجبور به پوشیدن برقع و چادری کرد. با تسلط طالبان بر افغانستان زنان از رفتن به کار نیز محروم شدند.

طبق قوانین حقوق بشر، همه مردم از نظر حقوق بشر آزاد و برابر هستند. تنها عامل تعیین‌کننده در برخورداری از حقوق بشر انسان بودن است. پس از تسلط طالبان بر افغانستان در ۱۵ اوت ۲۰۲۱، این کشور سیاه‌ترین روزهای تاریخ خود را از نظر حقوق بشر به‌ویژه حقوق زنان تجربه می‌کند. امروز مردم افغانستان از ابتدایی‌ترین و انسانی‌ترین حقوق خود محروم هستند. زنان به طور کامل از تمامی عرصه‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی طرد شده‌اند. درحالی‌که جهان از برابری زن و مرد در حقوق بشر صحبت می‌کند، امروز زنان در افغانستان از طبیعی‌ترین و اساسی‌ترین حقوق خود مانند تحصیل، کار، مشارکت سیاسی، آزادی، تجمع و تظاهرات محروم هستند. واکنش طالبان به اعتراضات و شکایت زنان علیه این محرومیت‌ها چیزی جز تهدید، سرکوب خشونت‌آمیز، دستگیری، زندان، قتل و شکنجه نبوده است. طالبان پس از تسلط بر کشور، تبعیض‌های گسترده و سیستماتیک و شدیدترین محدودیت‌ها و محرومیت‌ها را بر زنان افغان اعمال کردند. سیاست و ایدئولوژی طالبان ایدئولوژی نفرت، تحقیر، تعصب و تبعیض جنسیتی علیه زنان است. در سیاست و ایدئولوژی طالبان، زن از همان ابتدا گناهکار است. در ایدئولوژی و سیاست طالبان، زن حق تحصیل ندارد. مشارکت زنان در امور سیاسی و اجتماعی از سوی طالبان ممنوع است. به گفته طالبان، زنان حق سفر از شهری به شهر دیگر را

جایگاه زنان در سیاست طالبان در افغانستان

ندارند. از حضور زنان در برنامه‌های تلویزیونی جلوگیری می‌شود.

باتوجه به تسلط طالبان بر افغانستان، زنان افغانستان با شرایط بسیار سختی مواجه گردیده‌اند. از هر نوع امکانات و فرصت محروم‌اند. ترس، وحشت و اضطراب بر سراسر زندگی زنان حاکم است. آنها فاقد هر نوع فرصت برای دستیابی به تحصیل، کار و پیشرفت‌اند. اگر حکومت طالبان ادامه پیدا کند، یک نسل افغانستان بدون آموزش باقی می‌ماند. اگرچه زنان افغانستان گاهی در برابر سیاست سرکوب زنان توسط گروه طالبان اعتراض می‌کنند، اما به دلیل عدم حمایت بین‌المللی، این اعتراضات مورد سرکوب قرار می‌گیرد. شرکت‌کنندگان در اعتراض‌ها از سوی گروه طالبان شناسایی گردیده به زندان می‌افتد و مورد شکنجه جسمی و روانی قرار می‌گیرند. در بسیاری از موارد نیز مورد تجاوز و خشونت جنسی قرار گرفته به قتل می‌رسند. برای رفع این مشکل، جامعه جهانی و سازمان‌های بشردوستانه باید گام‌های جدی و فوری برای حمایت از زنان افغانستان بردارند. بی‌توجهی جامعه جهانی، نهادهای حقوق بشر باعث می‌شود که گروه طالبان در فقدان نظارت جامعه جهانی از هیچ ظلمی علیه زنان دریغ نکنند و زنان افغانستان همچنان از تحصیل، کار و فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی محروم بمانند.

- ایسنا، (۱۳۹۹)، بزرگ‌ترین بازنده ظهور مجدد طالبان در افغانستان، (Bozorgtarin Bazindeyi Zohuri Muceddedi Taliban Dar Afghanistan)، www.isna.ir/news/۱۴۰۰۰۵۳۰۲۰۶۱۷/، بزرگ‌ترین-بازنده-ظهور-مجدد-طالبان-در-افغانستان (تاریخ دسترسی: ۲۰۲۲/۰۲/۱۷).
- بی‌بی‌سی، (۱۳۹۹)، صد روز تسلط طالبان (Sad Roz Tasalloti Taliban)، <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-۵۹۳۷۴۵۸۵> (تاریخ دسترسی: ۲۰۲۲/۰۲/۲۰).
- پیتز، مارسدن، (۱۳۸۶)، *طالبان، جنگ منهدب و نظم نوین در افغانستان*، (Taliban Jangi mezhep ve Nazmi) (Nawin dar Afghanistan)، (ترجمه، نجلا خانقاه)، تهران: انتشارات وزارت خارجه.
- چنگیز زاده، غلامعلی، صحرایی، محمدرضا، (۱۳۹۳)، ارزیابی فرایند صلح پس از پیمان بن در افغانستان ۲۰۰۱، (Aarzyabi ferayandi solh pas az paymani Bonn dar Afghanistan)، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی، سیاست، دوره: ۴، شماره ۱۴، <https://civilica.com/doc/۷۲۲۲۸۰>، تاریخ دسترسی: ۲۰۲۰/۰۶/۱۵.
- حافظ‌نیا، محمدرضا، مجتبی زاده، پیروز، علیزاده، جعفر، (۱۳۹۴)، *هیدروپولیتیک هیرمند و تأثیر آن بر روابط ایران و افغانستان*، (Hydropolitic Hirmand ve tasir an bar ravabit iran ve Afganistan)، هیرمند و تأثیر آن بر روابط سیاسی ایران و افغانستان (ensani.ir) (تاریخ دسترسی: ۲۰۱۸/۰۹/۲۰).
- حسینی، علی، (۱۳۹۱)، رابطه دین و قدرت در افغانستان (تزیس کارشناسی ارشد)، Rabita-i Din ve Qudrat، قم، ایران، dar Afghanistan.
- خبرگزاری آنا، (۱۴۰۰)، محدودیت‌های جدید طالبان علیه زنان، (Mahdudiyethayi jadidi Taliban Aleyh Zanan)، (تاریخ دسترسی: ۲۰۲۲/۰۷/۳۰).
- رشید، احمد، (۱۳۸۶)، *طالبان، اسلام، نفت و بازی بزرگ در خاورمیانه*، (Taliban, islam, naft ve bazi buzurg dar khawarmiyaneh)، (ترجمه، عبدالودود جعفری)، کابل: انتشارات میوند، رسمی جریده، (۱۳۷۵)، فرمان شماره: ۷۸۸،۳۴۰۹.
- سرکش، فاطمه، (۱۳۹۹)، طالبان و نگاه تبعیض‌آمیز و ستم‌گرایانه به زنان، (Taliban ve Negahi Tabiz Ameh ve Sitemgarana ba Zanan)، <https://nimrokhmedia.com/۲۰۲۲/۰۳/۱۲/the-taliban-and-the-discriminatory-and-oppressive-view-of-women/> (تاریخ دسترسی: ۲۰۲۲/۰۷/۳۰).
- سجادی، عبدالقیوم، (۱۳۸۹)، *جامعه‌شناسی سیاسی افغانستان*، (Political Sociology Of Afghanistan)، تهران: نشر نی.
- سجادی، عبدالقیوم، (۱۳۷۴)، طالبان، دین و حکومت، (Taliban, Din ve Hükümet)، http://psq.bou.ac.ir/article_۷۴۴۸.html (تاریخ دسترسی: ۲۰۲۲/۱۱/۲۸).

جایگاه زنان در سیاست طالبان در افغانستان

صمدی، محمدرضا. (۱۳۹۷). بررسی عوامل داخلی ظهور و رشد طالبان در افغانستان. (Barrasi Avamil Dakhili) *Zuhur ve Rushdi Taliban dar Afganistan*. تاریخ دسترسی: <https://www.andisha.af/uploads/journals/AndMoaser/And18/samadi.pdf>. ۲۰۲۱/۰۵/۱۵.

طنین، ظاهر. (۱۳۸۹). *افغانستان در قرن بیستم*. (Afghanistan dar qarni bistum). تهران: انتشارات عرفان. عصمت‌اللهی، محمد هاشم. (۱۳۸۶). آمریکا و طالبان، دیروز و امروز. (Amrika ve Taliban, Diroz ve Imroz). بی‌نا.

کاور، ایوب. (۱۳۸۶). Status of Women in Afghanistan. Kabul, Afghanistan. Asia Foundation. کاظمی، آصف. (۱۳۸۸). بررسی زمینه‌های سیاسی - اجتماعی شکل‌گیری طالبان در پاکستان. (Barrasi Zaminehayi Siyasi- iJtimai şekilgiri Taliban dar Pakistan). بررسی زمینه‌های سیاسی - اجتماعی شکل‌گیری طالبان در پاکستان (ensani.ir). تاریخ دسترسی: ۲۰۲۲/۰۵/۲۵.

محقق، محمد. (۱۳۹۸). طالبان و آزمون حقوقی زنان. (Taliban ve Azmuni Hukuk-i Zenan). <https://www.bbc.com/persian/blog-viewpoints-52091533> تاریخ دسترسی: ۲۰۲۲/۰۷/۳۱.

محمدی، منوچهر. (۱۳۸۰). بازتاب جهانی انقلاب اسلامی (Baztabi Jehani inqlap islami). <http://ensani.ir/fa/article> تاریخ دسترسی: ۲۰۲۲/۱۲/۲۸.

مرادیان، داوود. (۱۳۸۹). خاستگاه ایدئولوژیک و ساختار سازمانی طالبان. (Khashtgahayi idolojik ve sakhtar sazmani Taliban). خاستگاه‌های ایدئولوژیک و ساختار سازمانی طالبان | روزنامه ۸صبح (8 am.af) تاریخ دسترسی: ۲۰۲۱/۰۷/۳۰.

میر لطفی، پرویز. بخشایشی اردستانی، احمد. (۱۳۸۹). نقش جامعه‌پذیری سیاسی در شکل‌گیری طالبانیسم در افغانستان. (Naqshi Jameya Paziri Siyasi Dar Shakil giri Talibanizm dar Afganistan). فصل‌نامه علمی - پژوهشی علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، نقش جامعه‌پذیری سیاسی در شکل‌گیری طالبانیسم در افغانستان (iauctb.ac.ir) تاریخ دسترسی: ۲۰۲۱/۰۷/۲۰.

نوری. (۱۳۸۹). اقتدار سیاسی زنان در افغانستان. (İktidar-i Siyasi Zenan dar Afganistan). <https://8am.af/part-iii-womens-political-authority-in-afghanistan/> تاریخ دسترسی: ۲۰۲۲/۰۷/۲۹.

نادر، زهرا. (۱۳۹۷). زنان، تاریخ و سیاست در افغانستان. (Zenan, Tarih ve Siyaset dar Afganistan). <https://www.etalatroz.com/86952/women-history-and-politics-in-afghanistan/> تاریخ دسترسی: ۲۰۲۲/۰۷/۳۰.

ŞAHİN, D. (۲۰۱۶). "Taliban'ın Ortaya Çıkışı Ve Abd'nin Örgütünelişim Sürecindeki Etkisi, Kafkas Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü", Yüzcüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari

Bilimler Fakültesi Dergisi » Submission » ۱۵- Talibanın Ortaya Çıkışı Ve Abdnin Örgütün
Gelişim Sürecindeki Etkisi (dergipark.org.tr) (تاریخ دسترسی: ۲۰۲۲/۰۶/۱۵).

RAMCHENDERAN, S. (۲۰۱۶), Afghanistan risks water conflict with Iran. Afghanistan risks
water conflict with Iran (cacianalyst.org) (تاریخ دسترسی: ۲۰۲۲/۰۴/۰۸).

GILLES, D., (۲۰۰۹), "The Taliban's Winning Strategy in Afghanistan", Carnegie Endowment
for International Peace, (تاریخ دسترسی: ۲۰۲۲/۰۶/۱۲) https://carnegieendowment.org/files/taliban_winning_strategy.pdf .
(۲۰۲۳).

CLAYTON, T., (۲۰۲۱), "Taliban Government in Afghanistan: Background and Issues for
Congress", Congressional Research Service. Erişim: ۰۴ Haziran ۲۰۲۳.
(تاریخ دسترسی: ۲۰۲۳/۱۲) <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R۴۶۹۵۵>

STRUCTURED ABSTRACT

The status of women in the history of Afghanistan is one of the most debated issues. Throughout history, women have been deprived of all opportunities and have been subjected to social and political discrimination. Afghan society is patriarchal in nature. All opportunities are in the hands of men. In general, there is inequality and discrimination between men and women in economic, political and social fields. No ground has been prepared in accordance with the freedom, equality, social and political status of women. Due to the cultural weakness and backwardness of Afghan society, the lack of a suitable environment for women is evident. On the one hand, women faced constant cultural and intellectual poverty. On the other hand, they were subjected to all kinds of torture, cruelty and violence. Being a traditional society, Afghan society has paid little or no attention to the role, position and rights of women. All political and social decisions in the country are made without the presence of women.

Throughout history, the role of Afghan politicians and administrators in depriving Afghan women of their rights has been very evident. Especially in the last thirty years, this problem has increased and Afghan women have been accepted as the second gender in the eyes of Afghan society. The two periods of Taliban rule in Afghanistan were very difficult and dangerous for women. During this period, women were severely discriminated against, and the Taliban rulers enforced the harshest rules against women, and women were deprived of politics, education, employment, art, and many areas of life.

With the fall of the government and the establishment of a new system and government in the history of Afghanistan, the status of Afghan women has changed. The status of women was completely dependent on the approach of the government. Any change in the status of women is influenced by the political changes implemented by men. Men always determine the political and social destiny of women. This situation can be seen throughout the history of Afghanistan. However, the most difficult period for Afghan women was the Taliban era.

Afghanistan society is a patriarchal society; all social and political

relationships are based on male decisions. The political structure of Afghanistan is masculine; all political decisions are made in the absence of women and women have to obey the decisions of men. In the history of Afghanistan, the social and political life of women in Afghanistan has always been determined by male politicians. In the last hundred years, all political decisions have been in the hands of men. Amanullah Khan (1919) started his dominance by bringing changes in the status of women in the modernization process of Afghanistan. People's Democratic Party of Afghanistan (1978-1992), trying to transform Afghanistan from its traditional society to a modern society, has made great efforts to the role of women in social life.

In 1992, The first change that took place after the fall of the Najibullah government and the establishment of the government of the jihadist organizations called the Islamic State of Afghanistan was the restrictions on women. These restrictions were not only limited to women's personal relationships, clothing, private life, and headscarves, but also applied to all social, political, artistic, cultural, educational, work, and many other areas. However, girls' schools were open and women were allowed to work in government offices under certain conditions. Strict programs for women's education and employment began to be implemented. These programs and restrictions were the separation of the educational environment for boys and girls. However, these regulations could not be implemented due to conflicts and terrible civil wars between them.

During the Taliban rule from 1996-2001, Afghan women experienced the worst and most difficult times. They were deprived of all opportunities. They were killed, persecuted and tortured. They were denied education and employment. Between 2001 and 2021, Afghan women had the opportunity to engage in political and social relations. During these twenty years, they were involved in political, social, scientific and cultural fields. However, after the withdrawal of U.S. forces from Afghanistan and the fall of the Afghan government, the Taliban took control of the gate. When the Taliban came to power in Afghanistan on August 15, 2021, Afghan women were once again discriminated against and deprived of all opportunities.

Taliban politics and ideology is an ideology of hatred, humiliation,

جایگاه زنان در سیاست طالبان در افغانستان

prejudice and gender discrimination against women. In the Taliban's politics and ideology, women are sinners from the first creation. However, for a true Muslim to escape sin, women must be in their homes. Women should not be outside with their faces uncovered or without a veil. It is forbidden for women to dance and sing loudly at weddings and other ceremonies. Women do not have the right to be educated in the ideology and politics of the Taliban. Women's political and social relationships are forbidden by the Taliban. According to the Taliban, images of women are forbidden in cities. In Taliban politics, women have no right to travel from one city to another. Women have been prevented from appearing on television shows. In addition, women and men shouldn't mix in the environment. It also prevented men and women from going to the parks at the same time. Women were required to wear clothing such as chadors and burqas. Women were also removed from their workplaces.

According to the Taliban, women should stay at home and not have access to opportunities outside the home. According to this view, a good woman is one who stays at home all the time and does not engage in social and political relations. Men should not see her and women should not hear men's voices. His whole body should be covered with a burqa and no part of his body should be visible. According to the current situation, Afghan women lack opportunities for education, work and advancement. If the Taliban rule continues, a generation will be left without education and the socialization process of children will become problematic. Although Afghan women sometimes protest against the Taliban group's policy of oppressing women, these protests are not very effective due to the lack of international support. According to this situation, the international community and humanitarian organizations must take serious and urgent steps to support Afghan women. The neglect of the international community, human rights and women's protection institutions causes the political and social structure of Afghanistan to remain patriarchal. All Afghan women under Taliban rule are deprived of life and opportunities.

ZEYTİN AĞACI: TARIHTEN GELEN ÖNEMİ İŞİĞİNDA TÜRKİYE VE DÜNYA'DA KORUNMASININ ULUSLARARASI ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA ÖNEMİ*

*Olive Tree: The Necessity of Its Conservation in Türkiye and in the World in
Light of Its Historical Importance in the Context of International
Environmental Sustainability*

Elif DİKMEN DİRİÖZ**

Aziz Kamil Bora ALKAN**

Öz

Dünya'da doğal afetler gibi yaşanan çevre sorunları, güvenlik kavramına yeni bir boyut getirerek, güvenlik kavramının yeniden tartışılmasına neden olmuştur. Birleşmiş Milletler (BM) gibi uluslararası kuruluşlar, çevre sorunları ile mücadele edebilmek ve daha sürdürülebilir bir dünya için, 17 tane Sürdürülebilir Kalkınma Amacı (Sustainable Development Goals- SDGs) belirlemişlerdir (BM Türkiye, 2023). Avrupa Birliği (AB) gibi bölgesel kuruluşlar da iklim değişikliği ile mücadele edebilmek ve çevreye karşı duyarlı olan toplumlar için, 'Yeşil Mutabakat' (Green Deal) politikasını ön plana almıştır. Bu çalışmada, uluslararası barışın, adaletin ve bereketin sembolü olan zeytin ağacı ele alınmıştır. **Anahtar Kelimeler:** Sürdürülebilirlik, Çevre koruma, Uluslararası zeytin yönetmelikleri, Tarihte zeytin, Zeytin ağacı.

Abstract

Environmental problems such as natural disasters in the world have brought a new dimension to the concept of security and caused the concept of security to be discussed once more. International organizations such as the United Nations (UN) have determined 17 Sustainable Development Goals (SDGs) to combat environmental problems and for a more sustainable world (UN Türkiye, 2023). Regional organizations such as the European Union (EU) have also prioritized the 'Green Deal' policy in order to combat climate change and to promote societies that are more sustainable to the environment.

Keywords: Sustainability, environmental protection, international olive regulations, olive in history, olive tree.

* **Makale Geliş Tarihi:** 28.08.2023 **Yayına Kabul Tarihi:** 20.11.2023

** Kapadokya Üniversitesi, Göreme, Türkiye, e-mail: elifdkmn@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-8674-3347.

** Kapadokya Üniversitesi, Göreme, Türkiye, akboraalkan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5092-7977.

ZEYTİN AĞACI: TARİHTEN GELEN ÖNEMİ IŞIĞINDA TÜRKİYE VE DÜNYA'DA KORUNMASININ ULUSLARARASI ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA ÖNEMİ

GİRİŞ

Dünyada ve Türkiye’de yaşanan küresel ısınma sonucunda, doğal afetler hızla artmaktadır. Doğal afetler gibi yaşanan çevre sorunları karşısında, uluslararası kuruluşlar, çeşitli çözüm arayışına girmiştir. Uluslararası kuruluşlar, çevre sorunlarının farklı disiplinlere olan etkilerini yeniden değerlendirmekte, güvenlik çalışmaları ve güvenlik kavramları, yeniden tartışılmaktadır. Çevre, tarım, gıda ve su güvenliği gibi konular, bilhassa çevre sorunlarının bir güvenlik meselesi olabileceğinden dolayı “güvenlikleştirme” kavramına değinmek gerekir. Kopenhag Okulu (*The Copenhagen School*) olarak bilinen Buzan, Waever ve de Wilde (1998) öncülüğünde oluşan “güvenlikleştirme” kavramı, geleneksel güvenlik kaynakları ötesinde ‘kaynak milliyetçiliği’ gibi doğal kaynakların da güvenlik meselesi olması konusunu ele alan ilk düşünce okullarından biridir. Benzer bir mantıkla, güvenlikten arındırma süreci de (“*desecuritization*”) Kopenhag Okulu’na göre güvenlikleştirme gibi bir süreçtir. Her iki süreçte de devletler güvenlik retoriklerini (“su savaşları” metaforu gibi) kullanarak güvenlik meselesi haline getirmek istedikleri konularda olağanüstü eylemleri meşru kılmaya çalışırlar (Diriöz, 2020). “Güvenlikleştirme” kavramı, özellikle de Buzan, Waever ve de Wilde (1998)’de ele alındığı ölçüde su kaynakları ve çevre gibi “normal” ve güvenlikle alakalı gibi gözükmeyen bir meselenin (konunun) veya bir nesnesinin “varoluşsal” bir tehdit olarak inşa edilmesi sürecine dayanabilir. Hedef kitle tarafından yeterince kabul edildiği takdirde, “güvenlikleştirme” hamlesi meşrulaşır (Fröhlich, 2020). Ancak, günümüzde yaşanan iklim krizi ve çevrenin zarar görmesi sonucu giderek kıtlaşan gıda, tarım, su ve diğer doğal kaynaklar, bir siyasi rhetoric (söylemsel) ve “güvenlikleştirme” algısının ötesinde ciddi bir küresel sorundur.

Bu kapsamda, Birleşmiş Milletler (BM) gibi Uluslararası Kuruluşlar, gelecek nesillere daha sürdürülebilir ve yaşanabilir bir dünya bırakılabilmesi için, 17 tane Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (*Sustainable Development Goals - SDGs*) belirlemiştir. (BM Türkiye, 2023). Avrupa Birliği (AB) gibi, bölgesel Uluslararası Kuruluşlar, çevreye karşı duyarlı olan politikalar ve döngüsel ekonomiler yaratabilmek için, 'Yeşil Mutabakat' (*Green Deal*) politikasını ön plana almıştır. Avrupa Birliği'nin Yeşil

Mutabakatı'nı, iklim değişikliği ile mücadele edebilmek için inşa edilen, yeni dönüşümsel ekonomik değişim planı olarak tanımlayabiliriz (Diriöz, 2021). Türkiye'nin Yeşil Mutabakata uyum sağlaması, Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler ve ticaretin gelişmesi bakımından önemlidir. Bu araştırmada; Tom Friedman'ın (2000), uluslararası barış ve küreselleşme hakkında yazmış olduğu *Lexus and The Olive Tree* (Lexus ve Zeytin Ağacı) kitabında, küresel barışın sembolü olarak seçilen Zeytin Ağacı ele alınmıştır.

Zeytin ağacı, yaşamın her alanında insanlık tarihinin önemli bir parçası olmuştur. Geçmişten günümüze kadar, kültürel yaşamın her alanda, zeytinin önemli bir yere sahip olduğu görülmüştür. Birçok mitolojik anlatıda ve kutsal kitaplarda, zeytin ağacından sıkça söz edilmiştir. İnsanlık tarihi boyunca zeytin barışın, bereketin, adaletin, bilgeliğin, erdemin, zaferin, aklın, arınmanın, yeniden doğuşun ve kutsallığın sembolü olmuştur. Zeytin, Akdeniz havzasında yaşamış tüm medeniyetlerde görülmüştür. Bu medeniyetlerin kültüründe zeytin, önemli bir yere sahiptir. Zeytin ağacı ve zeytinyağı mitolojik anlatılarda çok çeşitli şekillerde görülmektedir. Uzun ömürlü ve değerli bir bitki olduğundan dolayı, zeytin ağacı, birçok efsaneye konu olmuştur. Zeytin ve zeytinyağı hakkında bilgilere tüm kutsal kitaplarda da rastlanmaktadır. 50.000 yıldır insanlığa hizmet eden zeytin, Anadolu kültüründe önemli role sahiptir. Zeytin bir ağaç olmanın yanında, önemli bir kültür sembolüdür. Türkiye'de zeytin hukukunun gelişimine bakıldığında, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun hemen ardından, zeytinciliğin geliştirilmesi için büyük çabalar gösterilmiştir.

Bu araştırma, iki ana kısımdan oluşmaktadır; ilk kısımda, zeytin ağacının, tarihi süreçte, farklı medeniyetlerdeki yeri ve önemi, ikinci kısımda ise, zeytin ağacının günümüzdeki korunması ve önemi ele alınmıştır. Bu araştırmada, zeytin ağacının öncelikle, tarihsel olarak nasıl ele alındığı, insanlık tarihindeki rolü ve önemi incelenmiştir. Bu bağlamda, Anadolu kültürü ve mitolojide zeytinden bahsedilip, eski bir Anadolu medeniyeti olan Hitit Medeniyetinden başlayıp, Roma ve Bizans, ardından Osmanlı Dönemi'nde zeytinin önemi irdelenmiştir. Ardından da Atatürk Dönemi'nde (Erken Cumhuriyet dönemi) Türkiye'de, zeytinin önemi ele alınmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünde, zeytin ağacının nasıl

ZEYTİN AĞACI: TARİHTEN GELEN ÖNEMİ IŞIĞINDA TÜRKİYE VE DÜNYA'DA KORUNMASININ ULUSLARARASI ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA ÖNEMİ

korunduğu ve günümüzdeki önemine değinilmiştir. Günümüzde, Dünya'da ve Avrupa'da zeytincilik ile ilgili önde gelen uluslararası konvansiyonlar ve kuruluşlara bakılıp, farklı ülkelerden örnekler ele alınmıştır. Daha sonra Türkiye'de, zeytinlik alanların, hangi yönetmelikler ile korumakta olduğu araştırılmıştır. Bu bilgiler ışığında, sonuç ve öneriler yapılmıştır.

ZEYTİN AĞACININ TARİHTEKİ ÖNEMİ

MİTOLOJİDE ZEYTİN VE ZEYTİNYAĞI

Geçmişten günümüze kadar zeytin ağacı, insanlık tarihinin önemli bir parçası olmuştur. Birçok mitolojik anlatıda ve kutsal kitaplarda zeytin ağacından sıkça bahsedilmiştir. İnsanlık tarihi boyunca zeytin, farklı medeniyetlerde, barışın, refahın, bereketin, sağlığın, adaletin, bilgeliğin, erdemin, zaferin, aklın, arınmanın, yeniden doğuşun ve kutsallığın sembolü olmuştur.

Antik çağlardan beri bilinen zeytinin, ilk nerede yetiştiği ile ilgili kesin bir bilgi yoktur. Zeytin, Akdeniz havzasında yaşamış tüm medeniyetlerde görülmüştür ve bu medeniyetlerin kültüründe önemli bir yere sahiptir. Yapılan araştırmalar sonucunda, zeytinin varlığının, yaklaşık olarak 50.000 yıl öncesine dayandığı görülmüştür. Zeytinin atası olarak kabul edilen yabani zeytin ağacı, ilk olarak Anadolu'da ortaya çıkmıştır. Buradan Yunanistan, İtalya, İspanya, Fransa, Afrika ve Amerika'ya yayılmıştır (Erdal vd., 2020).

Geçmiş binlerce yıl öncesine dayanan mitolojik anlatılarda, bitkilere sıkça yer verildiği görülmektedir. Tanrıların, insanlığa armağan olarak sunduğu bitkiler, mitolojik karakterlerle özdeşleşmiştir. Zeytin ağacı ve zeytinyağı, mitolojik anlatılarda çok çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Krallar, tanrılar ve firavunların anlatıldığı hikâyelerde, zeytinden sıkça bahsedilmiştir. Zeytin ağacının M.Ö. 1600'de, Mısır'da Nil Deltası'nda ekilmeye başladığı ileri sürülmüştür. Dünya'nın en eski piramidi olan Sakkarah'da, MÖ 2500 yıllarına ait olan, zeytin sıkma aletlerinin bulunduğu duvar süslerine rastlanmıştır. Antik Mısır Medeniyeti'ndeki duvar resimlerinden, firavun Tutankamon'un, zeytin dalından yapılmış "Adalet Tacı" taşıdığı anlaşılmıştır. Mısır firavunlarının

mumyalarında da, zeytin dallarından yapılmış kolyelerle, ölümsüzlük yolculuğuna çıktıkları görülmüştür. Antik Mısır'da zeytinyağı, dinsel açıdan büyük öneme sahipti. Firavun III. Ramses, Güneş Tanrısı Ra için yaptırdığı tapınağın, sonsuza dek aydınlanması için özel zeytinlikler yaptırmıştır (Ünsal, 2021).

Zeytin ağacı, uzun ömürlü ve değerli bir bitki olduğundan dolayı birçok efsaneye konu olmuştur. Yunan mitolojisinde zeytin, barış ve bereketin sembolüdür. Yunan mitolojisinde, tanrıça Athena'nın maharetlerinden birisi de, barış sanatında kendini geliştirmiş olmasıdır. Denizlerin Tanrısı olan Poseidon ve Barış Tanrıçası Athena, ülkenin egemenliği için mücadele etmişlerdir. Her iki tanrı, unvanlarını yüceltebilmek için, Attike'ye en güzel armağanı vermeye çalışırlar. Poseidon, denizden güçlü ve güzel bir at çıkartır. Athena ise, aşılınmış bir zeytin ağacı armağan eder. Atinalılar, deniz tanrısının sunduğu atlar yerine, zeytin ağacını tercih ederler. Yarışmayı kazanan Athena'nın ismi şehre verilir. Athena zeytin ağacını, barış ve medeniyeti simgelediği için halka armağan etmiştir. Athena, zeytin ağacının da koruyucu tanrıçasıdır. Zeytinyağının keşfi ve zeytin ağacının Atina'ya getirilişi tanrıça Athena'ya atfedilmiştir (Grimal, 2012).

Diğer bir anlatıda ise; Antik Yunan'da zeytin ağacı savaşçılar tarafından korunmaktadır. M.Ö. 480 yılındaki Pers işgali sırasında Akropolis yakılır. Akropolis yıkıntıları arasında kalan zeytin ağacı filizlenir ve yeniden canlanır. Bu zeytin ağacının sürgünleriye, Yunanistan'ın çeşitli bölgelerine dikilir. Antik Yunan'da, kutsal bir aileden gelebilmek için zeytin ağacının altında doğmuş olmak gerekmektedir. Yunan mitolojisinde inanişe göre, tanrıların çocukları zeytin ağacının altında doğarlar. Yunan mitolojisinde en güçlü tanrı olan Zeus'un ikiz çocukları Artemis ile Apollon'un zeytinlikte doğduğu rivayet edilmektedir (Efe vd., 2013).

Yunanlılar, zeytin ağacını kutsal bir ağaç kabul etmiş, tanrı ve tanrıçalarının heykellerini sadece mermerden değil, aynı zamanda zeytin ağacından da yapmışlardır (Ünsal, 2021). Antik Yunan'da, kutsal ağaç olarak kabul edilen zeytinin ağacının, tek bir dalının bile koparılması ölüm cezası ile sonuçlanacak suç sayılırdı. Her dört yılda bir, tanrıça Athena için düzenlenen oyunlarda kazanan kişilere, zeytin dalından yapılan taçlar verilirdi. Ayrıca kazanan kişiler, amfora dolusu zeytinyağı ile

ZEYTİN AĞACI: TARİHTEN GELEN ÖNEMİ IŞIĞINDA TÜRKİYE VE DÜNYA'DA KORUNMASININ ULUSLARARASI ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA ÖNEMİ

ödüllendirilirdi. Antik Yunan'da dini ayinlerin dışında, hastalıkların tedavisi için de zeytinyağı kullanılırdı (Eryılmaz, 2020).

Zeytin hukuku açısından bakıldığında, tarihte zeytin ile ilgili yer alan hukuksal bilgi, ilk olarak Atina Anayasası'nda yer almıştır (Çimen, 2021). Tarihte bilinen ilk zeytin koruma kanununu, aristokrat sınıfa dahil olmayan, yedi bilgeden biri sayılan Solon (M.Ö 639-559) çıkarmıştır. Bu yasaya göre, her zeytinlikte, yılda ikiden fazla ağaç kesilmesine izin verilmemiştir. Dünya'da ilk zeytin ağacı koruma yasasını çıkaran Solon, zeytinyağı dışında tüm tarım ürünlerinin ihracını yasaklamıştır (Ünsal, 2021). Antik Yunan filozofu Aristoteles'in, "Devlet malı veya özel mülkiyet farkı olmaksızın, zeytin ağacını kesen veya deviren herkes mahkemede yargılanacaktır. Eğer suçlu bulunurlarsa, idam edilmek suretiyle cezalandırılacaklardır." sözü, zeytin ağacının tarihteki önemini yansıtmaktadır (Çimen, 2021).

ROMALILAR

Romalılar, Yunanlıların zeytin ve zeytinyağı kültürünü devralıp, geliştirmişlerdir. Roma Mitolojisinde de Hikmet Tanrıçası Minerva'nın, Roma kentinin kurucusu Romulus ve ikiz kardeşi Remus'un, zeytin ağacının altında doğduğu rivayet edilir. Savaştan galibiyetle dönen Roma İmparatoru'nun başına, zeytin dalından yapılmış bir taç konurdu. Fas ve Cezayir'in bir bölümünü oluşturan bölgede, zeytinlik kuranlar, askerlikten muaf kabul ediliyordu (Ünsal, 2021). Ayrıca Kuzey Afrika'da zeytinlik kuranlar, on yıl vergiden muaf kabul ediliyordu. Delice zeytinlerini aşılıp, ıslah edenlerden ise, beş yıl vergi alınmadı (Eryılmaz, 2020). Romalılar, egemenlikleri altındaki bölgelerde yaşayan köylülere, zeytin ağacı yetiştirme koşuluyla, toprak dağıtma politikası sürdürmüştür. Romalılar için zeytinyağı, savaşmak değil, çalışmak demektir.

Romalı tüccarlar, zeytinyağı depolama ve dağıtım yöntemlerini geliştirip, Akdeniz zeytinyağı piyasasını oluşturmuşlardır (Ünsal, 2021). Tarıma ilişkin de agricultura (Tarım Üzerine) adlı kitabın yazarı, ünlü devlet adamı Yaşlı Cato, zeytin ağacı tarımının nasıl yapılacağı, zeytinyağı elde edebilmek için kullanılacak alet ve edevatlar hakkında detaylı bilgi vermiştir. Cato, kuraklıktan sıkça etkilenen diğer tarım ürünlerinin yerine, zeytin ve üzümün tercih edilmesi gerektiğini belirtir. Zeytin dünyasına

önemli katkıları olan Cato, Romalı zeytincilere önemli öğütler vermiştir. Cato, "Zeytin İcra Sözleşmesi", "Çiftlik Sahiplerinin Yağhane Sahibiyle Sözleşmesi", "Çiftlik Sahipleri İçin Zeytin Toplayan İşçilerle Sözleşme" geliştirmiştir (Eryılmaz, 2020). Romalılar, Akdeniz'de barış, tarıma yönelme ve zeytin politikası sürdürmüşlerdir. Romalıların bu politikaları, bu coğrafyanın tamamında, zeytinyağının önemli bir ticari ürün haline gelmesine neden olmuştur. Bu coğrafyada, zeytinyağı ticaretine ilaveten, bağcılık ve şarap ticareti de, gelişmiştir. Roma İmparatorluğu'nun bazı bölgelerinde, kişi başı yıllık zeytinyağı tüketimi, elli litreyi buluyordu.

KUTSAL KİTAPLARDA ZEYTİN AĞACI

Zeytin, kutsal kitapların ağacıdır. Zeytin ve zeytinyağı hakkında bilgilere tüm kutsal kitaplarda rastlanmaktadır. Zeytin her mevsim yeşil kalan yapraklarıyla, ölümsüzlüğümü ve doğumu anlatmaktadır. Ayrıca, tüm dini kitaplarda adının geçmesinden dolayı, dini törenlerde de yer almıştır. Zeytin ağacı, bilinen tüm kutsal kitaplarda kutsallığın, ölümsüzlüğün, yeniden doğuşun, arınmanın, bilgeliğin, aklın, adaletin, refahın ve sağlığın sembolü olmuştur.

Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Museviler için zeytin, aynı simgesel anlamı ifade etmektedir: Barış, bereket, akıl, olgunluk ve uzun ömür (Ünsal, 2021). Zeytin, İslamiyet'in kutsal kitabı olan Kuran'da 6 surede bahsedilmiştir. Kuran'da Nahl, Tin, Enam, Müminun, Abese, Nur surelerinde adı geçen zeytinden övgüyle bahsedilmiştir (Efe vd., 2013).

Tanrının gazabının sona erdiğinin müjdesi, zeytin ağacı aracılığıyla verilmiştir. Havva ile birlikte cennetten yeryüzüne kovulan Hz. Âdem öleceğini hisseder. Tanrıdan kendisini ve tüm insanlığı bağışlaması için, oğlu Şit'i cennet bahçesine gönderir. Bahçenin meleği, Bilgi Ağacı'ndan aldığı üç tohumu Şit'e verir. Hz. Âdem öldüğünde, ağzında bu üç tohumla gömülmek ister. Hz. Âdem öldükten sonra Tabor Dağı'na gömülür ve orada üç ağaç yeşerir. Bunlar sedir, servi ve zeytindir. Akdeniz iklimi bitkisi olan üç ağaçtan ilk yeşeren zeytin ağacıdır (Ünsal, 2021). Nuh Tufanı'nda da zeytin ağacından bahsedilmiştir. Tanrı, insanların yaptıkları kötülükler nedeniyle, insanları tufanla cezalandırmaya karar verir. Hz. Nuh'a gemi yapmasını ve bu gemiye her hayvandan erkek ve dişi almasını söyler. Ardından büyük tufan başlar, Nuh'un gemisinde olanlar hariç tüm canlılar

ZEYTİN AĞACI: TARİHTEN GELEN ÖNEMİ IŞIĞINDA TÜRKİYE VE DÜNYA'DA KORUNMASININ ULUSLARARASI ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA ÖNEMİ

ölür. Hz. Nuh, suların çekilip çekilmediğini anlayabilmek için gemiden bir güvercin gönderir. Önce güvercin bir şey getirmeden geri döner, yedi gün sonra Nuh güvercini tekrar gönderir. Güvercin, ağzında zeytin dalıyla geri döner. Nuh Peygamber için zeytin dalı, tufanın son erdiği müjdesidir. Güvercinin getirdiği zeytin dalı, tanrı ve insan arasında kurulan barışın ve ümidin simgesi olur. Aynı zamanda, tufana direnen ağaç olduğu için, ölümsüzlüğün de simgesi olur.

Tevrat'ta, vaftiz için yağın nasıl hazırlanması gerektiği anlatılır. Bununla birlikte Hz. Davut zeytini, doğru ve düzgün insana benzetmiştir. Eski Ahit'te zeytinyağı, bolluk ve refahın sembolü olarak görülmüştür. Samiler'in zeytinyağını günlük yaşamlarında kullandıklarına dair bilgiler Eski Ahit'te yer almaktadır. Eski Ahit'te hakkaniyet ve doğruluk anlatılırken zeytine vurgu yapılmış ve kutsal ağacın erdemine dikkat çekilmiştir (Kutsal Kitap, 2018).

İncil'de zeytinin kutsallığından bahsedilmektedir. Hz. İsa çilesini tamamlayıp gökyüzüne, Kudüs'te bulunan Zeytin Dağı'nda yükselmiştir. Zeytin Dağı'nda bulunan sekiz büyük zeytin ağacının, Hz. İsa'nın çarmıha gerilişine tanıklık ettiğine ve zeytinin Hz. İsa'nın gözyaşı olduğuna inanılır (Ünsal, 2021). Hıristiyanlar zeytini, barış ve talihin sembolü olarak kabul etmişlerdir. Elçiler, barış haberini zeytin dalıyla verirlerdi.

ANADOLU KÜLTÜRÜNDE ZEYTİN

Kökeni tarih öncesine dayanan zeytin ağacının, kaç yıldır yeryüzünde olduğu konusunda tarihçiler, arkeologlar ve arkeo-botanikçiler arasında görüş birliği sağlanamamıştır. Yapılan araştırmalar, zeytinin varlığının yaklaşık olarak, 50.000 yıl öncesine dayandığını göstermiştir (Efe vd., 2013). Yapılan araştırmalar sonucunda; İspanya, İtalya Mongardio, Yunanistan Peloponez, Santorini Adası, İsrail, Kıbrıs ve Kuzey Afrika'da ortaya çıkan fosil ve çekirdek kalıntıları, günümüzden bir milyon yıl önce, üçüncü jeolojik zamanda Akdeniz'de zeytin ağacının bulunduğunu göstermiştir (Eryılmaz, 2020). Zeytinin atası olarak kabul edilen yabani zeytin ağacı, ilk olarak Anadolu'da ortaya çıkmıştır. Anadolu'nun güney, güneybatı ve batı bölgelerinde yabani zeytin ormanlarının varlığının bilinmesi, zeytinin anayurdunun Anadolu olduğu düşüncesini güçlendirmiştir (Ünsal, 2021).

Tarih öncesi dönemlerde zeytinin ilk kültüre alındığı yer Anadolu'dur. Anadolu'da zeytin yetiştiriciliği 7.000 yıl önce başlamış ve bu topraklardan bütün dünyaya yayılmıştır. Mersin Yumuktepe kazılarında kömürleşmiş şekilde bulunan zeytin, incir ve badem çekirdeklerinden, Neolitik dönemden itibaren Anadolu'da zeytinin yetiştirildiği anlaşılmaktadır (Efe vd., 2013). Neolitik Dönem sonlarında, Mersin, Maraş, Hatay, Mardin, Suriye'nin kuzeyinin de dahil olduğu bölgede zeytinin, kültüre alındığı düşünülmektedir (Eryılmaz, 2020). Fosiller üzerinde yapılan çalışmalarda, yabancı zeytinin on binlerce yıldır Anadolu'da yetiştiği ortaya çıkmıştır. (Efe vd., 2013). Ünlü botanikçiler Augustin Pyramus de Candolle ve oğlu Alphonse Louis Pierre Pyrame de Candolle, zeytinin, Anadolu'dan Yunanistan'a yayıldığını açıklamıştır (Eryılmaz, 2020). Uluslararası saygınlığı olan Dünya Zeytin Ansiklopedisi yazarı Jose M. Blazquez, zeytin yetiştiriciliğinin yaklaşık olarak 6000 yıl önce Anadolu'da başladığını savunmuştur (Ünsal, 2021).

İzmir Urla'da, Ankara Üniversitesinden Hayati Erkenal yönetiminde yapılan Limantepe Höyüğü kazılarında, M.Ö 3000-2000 tarihine ait zeytinyağı elde etmeye yönelik gereçler (öğütme taşları, zeytin tanelerini ezme için kullanılan küçük el havanları, zeytinyağını karasudan ayırtmaya yarayan toprak kaplar), zeytinyağı işliği ve daha sonraki dönemlere ait zeytinyağı depoları bulunmuştur (Ünsal, 2021). Urla'da İonların M.Ö onuncu yüzyılda kurdukları Antik Klazomenai kalıntıları arasında, M.Ö. 6. yüzyıldan kaldığı tahmin edilen önemli bir zeytinyağı işliği ortaya çıkmıştır. İonya kıyıları ve adaları zeytinyağının önemli beşiği olmuştur. Anadolu'da M.Ö. 2000-1200'lerde Kilikya Ovası'nda (Çukurova) zeytincilik yapıldığı Hitit metinlerinden anlaşılmıştır (Ünsal, 2021).

50.000 yıldır insanlığa hizmet eden zeytin, Anadolu kültüründe önemli role sahiptir. Anadolu kültürünün her alanında kullanılan zeytini; Anadolu ezgilerinde, şiirlerde, türkülerde, manilerde, çocuk oyunlarında, mimaride, süslemelerde, halılarda, ağaç oymalarında, paralarda, mezar taşlarında görmek mümkündür. Zeytin bir ağaç olmanın yanında, önemli bir kültür sembolüdür (Erdal vd., 2020). Yapılan araştırmalar sonucunda, Anadolu kültüründe zeytin ve zeytinyağının, dini ritüellerde kullanıldığı görülmüştür. İslam ve Anadolu kültüründe zeytin, cennetin meyvesidir. Ayrıca zeytin, birçok hastalığın tedavisinde de kullanılmıştır.

ZEYTİN AĞACI: TARİHTEN GELEN ÖNEMİ IŞIĞINDA TÜRKİYE VE DÜNYA'DA KORUNMASININ ULUSLARARASI ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA ÖNEMİ

HİTİT METİNLERİNDE ZEYTİN

Anadolu'nun tarihi hakkındaki ilk belgelere, Hitit Devleti Dönemi'ne ait çivi yazılı tabletler aracılığıyla ulaşılmaktadır. Zengin bitki çeşitliliğine sahip Anadolu'da yaşamış olan Hititliler, kullandıkları bitkilerin adlarını metinlerine yazmışlardır. Anadolu'da Hitit şehirlerinde yapılan kazılarda mitoloji, din, tıp, eczacılık, hukuk, büyü ve fal ile ilgili metinlere rastlanmıştır. Hititlerin yaşadığı dönemde, Anadolu'da yetişen bitkilerin isimlerini, bu metinlerde görebilmekteyiz (Ünar vd.,2021). Anadolu'da Kilikya Ovası'nda zeytin yetiştiriciliği yapıldığına dair verilere Hitit metinlerinde rastlanmıştır.

Günümüzden 6000 yıl önce Mezopotamya'da ıslah edilmeye başlayan zeytin ağacı, günümüzden 4000 yıl önce Anadolu'da kültür altına alınmış ve günlük besin listesinde yerini almıştır. Fenikeli tüccarların zeytin ve zeytinyağı ticareti yapmalarıyla, zeytin ağacı Akdeniz kültürüne yayılmaya başlamıştır.

Hitit tabletlerinde, zeytin ağacının, doğum ritüelinde kullanıldığına dair metinlere rastlanmıştır. Doğum sırasında, dini amaçla kullanılan sedir ağacının yanında, zeytin ağacının da kullanıldığı Hitit tabletlerinde anlatılmıştır. Hititli rahipler ve doktorlar tarafından kullanılan zeytin ağacının, arındırıcı özelliğe sahip olduğu düşünülüyordu. Ayrıca Hititliler zeytin ağacını, benzetme büyüsünde de kullanmışlardır. Zeytin ağacı ve onun meyvesi hakkındaki bilgiler, benzetme büyüsünde yazmaktadır. Metinde yazan bilgilere göre, Hititliler zeytinin yağını çıkarıp, bu yağ ritüellerde kullanmışlardır. Hititliler, tanrılarının da insanlar gibi özelliklere sahip olduğunu düşünüyorlardı. Kendilerini terk eden tanrılarını geri çağırabilmek için, yakarma ritüelleri yapmışlardır. Bu ritüellerde tanrılarını memnun edebilmek için, ayin masası üzerinde zeytin ve zeytinyağı bulundurmışlardır. Hititliler zeytini, aile içi kavgaları engelleyebilmek için yaptıkları büyü ritüellerinde de kullanmışlardır. Aile içinde huzurun sağlanması ve kavgaların durdurulması amacıyla kullanılmıştır. Hitit metinlerinde ritüellerde zeytin ve zeytinyağının kullanılması, bu ürünlerin önemini göstermektedir (Ünar vd., 2021).

Hititlerin temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılığa dayanmaktaydı. Bundan dolayı, Hitit kanunlarında yer alan maddelerin bir kısmı tarımla ilişkili maddelerdi.

BİZANS VE OSMANLI

Osmanlı Sarayı'na ve İstanbul'a zeytin ve zeytinyağı Midilli, Girit, Peloponez, Kalamata ve Edremit'ten getirtiliyordu. İstanbul'a zeytinyağı genellikle aydınlanma, tersane ve deri işlerinde kullanılmak için getirtiliyordu. 15. ve 16. yüzyıllarda İstanbul'da zeytin bulunmasına rağmen, zeytin ve zeytinyağı, Ortodoks Hıristiyanlar tarafından kullanılıyordu. O dönemde zeytinyağı, aydınlatma amaçlı kandillerde, sarayın, camilerin, zengin insanların aydınlatılmasında, sabun ve ilaç yapımında, deri eşyalarda, makinelerin yağlanması için kullanılıyordu. Osmanlı saray mutfağında, tereyağına kıyasla zeytinyağı az kullanılırdı (Eryılmaz, 2020).

1839 yılında Tanzimat Fermanı ilan edilince, modernleşme adımlarına ilaveten, tarımsal alanda da, çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. 1880 yılında Ziraat Odaları'nın kurulmasıyla, tarımda bilimsel ve teknik eğitimler üzerinde duruldu. Avrupa ülkelerinin Osmanlı tarım ürünlerine gereksinim duymasıyla, zeytine olan talep de artmıştır. Bunun sonucunda, zeytinlik alanlar için teşvikler yapılmıştır. Ticari değeri fazla olan ürünlerin üretiminin artması için, geçici vergi muafiyetleri yapılmıştır. 1850 yılında, zeytinlik yapanlara, 25 yıl vergi muafiyeti getirilmiştir (Eryılmaz, 2020).

ATATÜRK DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE ZEYTİN VE ZEYTİNYAĞI

Zeytin hukukunun Türkiye'deki gelişimine bakıldığında, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun hemen ardından yönetim, zeytinciliğin geliştirilmesi için büyük çabalar göstermiştir. Türkiye'de, zeytin ve zeytinyağı üretiminin, ticaretinin artması amacıyla, bazı kanuni düzenlemeler yapılmıştır. Bu dönemde, zeytin üretimini daha verimli hale getirebilmek için kanun tasarıları hazırlanmıştır.

1927 yılında Cumhuriyet yönetimi, "Zeytincilik Kanunu Lahiyası" çıkarmıştır. Zeytincilik Kanunu Lahiyası'nın çıkarılmasıyla birlikte, zeytinciliğin geliştirilmesi ve zeytin ağacı dikilmesi ile ilgili alınması gereken önlemler belirlenmiştir. Bu kanunla devlet politikası olarak zeytinciliğe sahip çıkmıştır (Çimen, 2021). 1923-1931 yılları arasında, devletçilik politikası kapsamında korumacı bir ekonomik politika belirlenip, uygulamaya konmuştur.

ZEYTİN AĞACI: TARİHTEN GELEN ÖNEMİ IŞIĞINDA TÜRKİYE VE DÜNYA'DA KORUNMASININ ULUSLARARASI ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA ÖNEMİ

Mustafa Kemal Atatürk 1929 yılında, Yalova Millet Çiftliği'ni ziyaret etmiştir. Zeytinciliğin kalkındırılması, çiftliğin ıslahı ve modernleştirilmesine önem vermiştir. Çiftlikte verimi düşük olan dört bin zeytin ağacı verimli hale gelmiştir. İtalya'daki Pietro Dacini Fidanlığı'ndan altı bin zeytin fidanı getirtilmiştir (Eryılmaz, 2020). 1929 yılında, Ziraî Kredi Kooperatifleri Kanunu çıkmıştır. Bu kanunun amacı, tarımsal üretimin düzene girmesi ve kırsal kesimin kalkınmasıdır. Bu dönemde, Zeytincilik Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle, Mustafa Kemal Atatürk, zeytinciliğin teşvik edilmesiyle ilgili önemli bir adım atmıştır (Yıldırı Kocabaş, 2018).

Atatürk Dönemi'nde, zeytinin verimli üretiminin teşvik edilmesi için önemli çalışmalar yapılmıştır. Yabancı zeytin ağaçlarının verimli hale getirilmesi için, uzman kişilerden oluşan bir komisyon kurulmuştur. Zeytin ağaçlarından alınacak verimin artması ve üreticileri bilgilendirmek amacıyla, İtalya'dan Signor Nello Pentiti'nin davet edilmesi ve istihdamı 1931 yılında, Bakanlar Kurulunca kararlaştırılmıştır (Yurtoğlu, 2021). Mustafa Kemal Atatürk, köylünün her alanda eğitilmesini istemiştir. Zeytincilikle uğraşan köylerde çeşitli kurslar verilmiştir. Bu gelişmelerden sonra, Tarımda Tedrisat'ı İslahat Kanunu çıkmıştır. Bu kanun kapsamında, Avrupa'ya gönderilecek ziraatçıların en başında zeytinciler bulunmaktadır. "Zeytinciliğin İslahı ve Yabancıların Aşılattırılması" hakkındaki kanun, 1937 yılında çıkmıştır. İzmir Bornova'da 1937 yılında, fidan üretiminin yapılabilmesi amacıyla, Zeytincilik İstasyonu kurulmuştur. 1950 yılında, Zeytincilik İstasyonu, Zeytincilik Enstitüsü'ne dönüşmüş ve 1971 yılında, Zeytincilik Araştırmaları Enstitüsü adını almıştır (Yıldırı Kocabaş, 2018).

Atatürk Dönemi'nde zeytinyağı arıtım tesislerine önem verilmiş ve doğal afetlerden etkilenen zeytin üreticilerinin borçlarının ertelenmesi için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Atatürk Dönemi'nde, zeytin ve zeytinyağının ticaretine de önem verilmiştir (Yurtoğlu, 2021). Kanuni düzenlemeler sayesinde, ülkede yapılan zeytin ve zeytinyağı üretimi daha verimli bir hale gelerek, ekonomik kalkınmaya destek olmuştur.

GÜNÜMÜZDE ZEYTİN AĞACI'NIN ÖNEMİ VE KORUNMASI

DÜNYA'DA ZEYTİN AĞACI

Dünya'da zeytin üretiminin yüzde 97'si Akdeniz ülkelerinde yapılmaktadır. Dünya'da zeytinyağı üretiminin yüzde 98.1'i ve zeytinyağı tüketiminin yüzde 87.7'si de, Akdeniz ülkelerinde yapılmaktadır (Ünsal, 2021). Akdeniz ülkeleri toplam Dünya rekoltasının yüzde 90-95'ini üretmektedir. Dünya'da zeytinyağı üretiminde ilk üç sırayı; İtalya, İspanya ve Yunanistan korumaktadır. Türkiye Dünya'da zeytinyağı üretiminde, ilk yedide yer almaktadır. Türkiye sofralık zeytin üretiminde, ilk dört ülke arasında yer almaktadır. Bu ülkeler; İspanya, Mısır, Türkiye ve Cezayir'dir (Eryılmaz, 2020).

Dünya'daki zeytin ile ilgili en önemli uluslararası kuruluşlardan biri, Uluslararası Zeytin Konseyi'dir (*The International Olive Council- IOC*). Uluslararası Zeytin Konseyi'nin, 1956 yılında Madrid'de, Birleşmiş Milletlerin himayesinde kurulmasına karar verilmiştir. Merkezi Madrid'de olan Uluslararası Zeytin Konseyi, 1959 yılından beri faaliyetlerine devam etmektedir. 1959 yılından bugüne kadar, Uluslararası Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Anlaşması'nın idaresinden sorumlu, Birleşmiş Milletlerin çatısı altında yer alan, uluslararası bir kuruluştur (internationaloliveoil.org, 2023). Uluslararası Zeytin Konseyi, Dünya'da zeytinyağının tanıtımı ve dünyada zeytinyağı tüketiminin yaygınlaşmasında büyük rol oynamıştır. Avrupa Birliği de, Uluslararası Zeytin Konseyi'ne (IOC) üyedir (Avrupa Birliği, 2023). Bu kapsamda, kendi standartlarının da Uluslararası Zeytin Konseyi'nin kurallarıyla uyumlu olmasına önem vermektedir. Avrupa Birliği'nin yıllardır uyguladığı Ortak Tarım Politikası (*Common Agricultural Policy - CAP*) ile zeytin üreticileri gibi birçok tarımsal sektördeki üreticiler ve tarım arazileri, çeşitli destek ve teşviklerle korunmaktadır.

Türkiye'nin üye olduğu uluslararası kuruluşlardan biri de Avrupa Konseyi'dir. Avrupa Konseyi, 2000 yılında Avrupa Peyzaj Konvansiyonu'nu imzalamıştır. Avrupa Peyzaj Konvansiyonu, Avrupa ülkelerinin peyzajlarının korunmasını, yönetimini ve planlanmasını teşvik etmektedir

ZEYTİN AĞACI: TARİHTEN GELEN ÖNEMİ IŞIĞINDA TÜRKİYE VE DÜNYA'DA KORUNMASININ ULUSLARARASI ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA ÖNEMİ

(Avrupa Peyzaj Konvansiyonu, 2000). Ayrıca Avrupa Peyzaj Konvansiyonu'nun amacı, peyzaj ile ilişkili konularda, uluslararası iş birliğinin organize edilmesidir. Akdeniz peyzajının ve makilik alanların tipik özelliği olan zeytinlikler de bu konvansiyonun kapsamı içindedir.

Zeytin gibi tarımsal değeri olan özel bitkilerin çoğu, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (*Food and Agriculture Organisation- FAO*) sözleşmesine uyumludur (Montilon vd., 2023). 1951 yılında, BM FAO'ya üye ülkelerin önemli bir kısmı, Uluslararası Bitkilerin Korunmasına Yönelik Konvansiyonu (*The International Convention for the Protection of Plants - IPPC*) imzalamıştır. Bu konvansiyon, Kasım 1997'de yeniden gözden geçirilmiştir (MacLeod vd. 2010). 1997 yılında, 183 ülke tarafından imzalanan bu konvansiyon, tarım ürünlerinin korunmasına yönelik, en önemli uluslararası çok taraflı anlaşmalardan biridir.

Zeytinlik alanların, Dünya çapında insanlığın ortak değerleri arasında yer alması, geçmişten günümüze kadar zeytinin, farklı medeniyetlerde barışın sembolü olması ve zeytinlik alanların korunmasına dikkat çekebilmek için, 26 Kasım, Dünya Zeytin Ağacı Günü ilan edilmiştir. 2019 yılında, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü UNESCO'nun (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - UNESCO*) Genel Kurulunda, her yıl 26 Kasım'ın, Dünya Zeytin Ağacı Günü olarak kutlanacağı ilan edilmiştir (UNESCO, 2023). Dünya Zeytin Ağacı Günü kapsamında, her yıl düzenlenecek etkinliklerin amacı, insanlığın ortak mirası olan zeytin ağaçlarının korunması hakkında farkındalık yaratmaktır.

İspanya, İtalya, Yunanistan ve Türkiye gibi Akdeniz ülkelerinde, ülkelerin kültürü ve ekonomisi için zeytinlikler büyük öneme sahiptir. Akdeniz boyunca ve Dünya'nın birçok Akdeniz tipi iklime sahip bölgelerinde zeytin yetiştiriciliği mevcuttur ve bu ülkeler, Uluslararası Zeytin Konseyi'nde temsil edilmişlerdir. Bu araştırmada, en büyük üretici ve Avrupa Birliği üyesi bir ülke olan İspanya'nın güneyi ile, Avrupa Birliği üyesi olmayan, bağımsızlığını nispeten yeni elde etmiş, küçük bir Balkan ülkesi olan Karadağ ve son olarak da Türkiye incelenmiştir.

İSPANYA

Zeytin ağacının ticari değerinden dolayı, bu tarım ürününe önem veren ülkelerin başında İspanya gelmektedir. İspanya'da zeytinlik alanların sayısı, gün geçtikçe artmaktadır. İspanya'da yerel üreticiler, çeşitli Avrupa Birliği politikaları ve yerel politikalar ile desteklenmişlerdir. Daha verimli olan tarımsal uygulama sistemleri de teşvik edilmiştir. Bunun sonucunda İspanya'da, tahıl yerine zeytinlik alanlar genişlemiştir (Guzman vd., 2022). Örneğin İspanya'da Cordoba Bölgesinde, 2005-2018 yılları arası zeytinlik alanlar iki katına çıkmıştır. Cordoba'nın 'Campina 'olarak adlandırılan kırsal bölgelerinde, 13 yıl içinde zeytinlik alanlar, 7997,8 Hektarlık (ha.) alandan 16.447,6 hektarlık alana çıkmıştır.

Cordoba'da eski dönemlerden kalan ve yeni gelişen zeytinlik alanların önemli bir bölümü, yağmur suyundan elde edilen sularla sulanmaktadır (Guzman vd., 2022). Zeytinlik ve makilik alanlar, kuraklık ve ardından gelen ani yağışlar nedeniyle, erozyon tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Gomez (2017)'e göre örtücü bitkilerin zeytinlik alanlarda kullanılması, zeytinlik alanlarda erozyonla mücadele edebilmek uygulanabilecek çözümlerden biridir. Bu ve benzer uygulama seçenekleri, gelecekte zeytinlik alanlarda çevre koruma, etkin su yönetimi ve erozyonla mücadele için göz önünde bulundurulmalıdır.

KARADAĞ

Karadağ Cumhuriyeti (Avrupa'da yaygın olarak kullanılan ismiyle Montenegro), en son bağımsızlığını ilan eden eski Yugoslav Cumhuriyetidir. 2006 yılına kadar, Sırbistan ile birlikte bir federasyon olan Karadağ, 2006 yılında, referandum sonrası Sırbistan ve Karadağ Devlet Birliği'nden ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Karadağ 2017 yılında, Kuzey Atlantik İttifakı'na yani NATO'ya üye olmuştur. Karadağ'ın Avrupa Birliği'ne üyelik süreci de halen devam etmektedir (Dışişleri Bakanlığı, 2023). Dolayısıyla, henüz genç bir cumhuriyet olan Karadağ'ın tarım politikalarına göz atmakta fayda vardır. Tarım, bankacılık ve turizm gibi hizmet sektörüne dayalı bir ekonomisi olan Karadağ (Montenegro), tarihi peyzajının ve zeytin ağaçlarının, zararlı hastalıklardan korunmasına önem vermektedir. Karadağ'daki zeytin üreticilerinin büyük çoğunluğu, geleneksel yöntemlerle üretim yapan aile işletmeleridir. Karadağ'da

ZEYTİN AĞACI: TARİHTEN GELEN ÖNEMİ IŞIĞINDA TÜRKİYE VE DÜNYA'DA KORUNMASININ ULUSLARARASI ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA ÖNEMİ

yasayla korunmakta olan bazı anıt ağaçlar bulunmaktadır. 2000 yaşından fazla olduğuna inanılan, Bar Bölgesi'ndeki Eski Zeytinlik ve Budva Bölgesi'ndeki 'Veljamaslina - Büyük Zeytinlik' gibi örneklere rastlanmaktadır (Lazarovic vd, 2014).

TÜRKİYE'DE ZEYTİN

Türkiye'de zeytin, tarihi, kültürel ve ekonomik anlamda büyük öneme sahip bir tarımsal üründür. Türkiye, Dünya'nın önemli zeytin üreticilerinden biridir. Türkiye'nin önemli tarım ürünlerinden biri olan zeytin hem sofralık, hem de yağlık işlenebilmesi nedeniyle, gıda piyasası için değerli bir tarım ürünüdür.

Türkiye'de zeytin üretimi Marmara, Güney Ege, Körfez, Kıyı ve Doğu Akdeniz, Gediz, Doğu Karadeniz olmak üzere altı bölgede yapılmaktadır. Türkiye'de, 2005-2013 yılları arasında destekleme ve tahsis etme çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar sayesinde, zeytin ağaç varlığında ciddi anlamda artış meydana gelmiş ve ağaç sayısı, yaklaşık olarak 180 milyona çıkmıştır (Çimen, 2021).

Türkiye, 1963 yılında Uluslararası Zeytin Konseyi'ne üye olmuştur. Türkiye 1998 yılında, siyasi nedenlerden dolayı Uluslararası Zeytin Konseyi'nden ayrılmıştır. Türkiye'nin Uluslararası Zeytin Konseyi'ne üyeliği, 2010 yılında tekrar kabul edilmiştir (Eryılmaz, 2020).

Türkiye'de zeytin ağacı, 3573 sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabanilerinin Aşılattırılması Hakkında Kanun (Zeytin Kanunu) ile korunmaktadır (T.C. Resmi Gazete, 1939). Bugün Zeytin Kanunu, Türkiye'deki herhangi bir ağaca yönelik ilk kanun olarak yürürlüktedir. Zeytin Kanunu, 1939 yılında yürürlüğe girmiş, 1995 ve 2008 yıllarında revize edilip son haline getirilmiştir. 3573 sayılı Zeytin Kanunu'nda 1995 yılında, 4086 sayılı kanun ile bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu kanunun en önemli ve günümüzde güncelliğini koruyarak en çok tartışılan 20. maddesi: "Zeytinlik sahaları içinde ve bu sahalara en az 3 kilometre mesafede zeytinyağı fabrikası hariç zeytinliklerin vegatatif ve generatif gelişmesine mani olacak kimyevi atık bırakan, toz ve duman çıkaran tesis yapılamaz ve işletilemez." Zeytinyağı fabrikaları ile küçük ölçekli tarımsal sanayi işletmelerinin yapımı ve işletilmesi, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın (O zamanki adıyla

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı iznine tabi tutulmuştur (Lexpera, 2023).

3573 sayılı Zeytin Kanunu'nda 2008 yılında, 5728 sayılı kanun ile yapılan değişiklikle; Mevcut kanunda tanımlanmış ceza bedelleri, günün şartlarına uygun olarak yeniden güncellenmiş: İzinsiz ağaç kesenlere, ağaç başına 60TL idari para cezası kesileceği hükmedilmiştir.

Zeytin hukuku kapsamında önemli olan düzenlemelerden biri de Zeytinciliğin Islahı Yabanilerinin Aşılattırılmasına Dair Yönetmeliktir. Bu yönetmeliğin amacı; ekolojik olarak uygun olan bölgelerde, zeytin yetiştiriciliğine elverişli olan alanlarda zeytinlik kurulmasını sağlamak, mevcut zeytinliklerdeki ürünlerin miktar ve kalitesini arttırmak, sofralık zeytin ve zeytinyağı işletmelerindeki teknolojik yapıyı, günün koşullarına adapte etmek, birim alandaki verimi arttırmak. Zeytin hukuku açısından yapılan önemli düzenlemeler arasında, Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Konseyi Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, Zeytin Hastalık ve Zararlıları ile Mücadele Birliklerinin Kuruluş ve Çalışma Esaslarına Dair Yönetmelik vardır (Çimen, 2021).

SONUÇ

Akdeniz ikliminde yetişen zeytin ağacı ve meyvesi, geçmişte yaşamış birçok medeniyet tarafından çeşitli alanlarda kullanılmıştır. Zeytin geçmişten günümüze kadar, farklı medeniyetlerin kültüründe önemli bir role sahip olmuştur. Türkiye'de de tarihi, kültürel ve ekonomik açıdan büyük öneme sahip olan zeytincilik kültürü, korunmalı ve sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye, ekonomik açıdan kalkınabilmek ve işsizlik sorununun önüne geçebilmek için, enerji, sanayi, turizm, inşaat sektörlerine yatırım yapmaktadır. Maalesef söz konusu yatırımlar ile zeytinlik alanlar (zeytinlik alanların korunması) karşı karşıya gelmektedir ve kamu yararı gerekçesiyle, zeytinin ikinci plana düştüğü görülmektedir. Buna ilaveten; Türkiye'de kentleşmenin plansız şekilde gerçekleşmesi, tarım alanları ve turizm bölgelerinin imara açılması gibi nedenler de gözetilen menfaat dengesinde zeytinin ikinci plana atılmasına ve zeytinin korunabilmesi açısından geri dönüşü olmayan sonuçlara neden olmaktadır.

ZEYTİN AĞACI: TARİHTEN GELEN ÖNEMİ IŞIĞINDA TÜRKİYE VE DÜNYA'DA KORUNMASININ ULUSLARARASI ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA ÖNEMİ

Son yıllarda Türkiye'nin Uluslararası Zeytin Konseyi'nde aktif olması, zeytin ve zeytinyağının tanıtımında Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Konseyi (UZZK) ile İzmir Ticaret Borsası'nın iş birliği yapması ve Dünya Zeytin Günü'nün çeşitli etkinliklerle İzmir'de kutlanması Türkiye'de yaşanan olumlu gelişmelerdir (Eryılmaz, 2020).

Ayrıca Türkiye, AB üyeliğine aday bir ülke olarak, Yeşil Mutabakat ve AB politikalarıyla uyumlu hareket etmelidir.

İzmir Urla'da, Komili tarafından desteklenen Antik Klazomenai Projesi gibi, zeytin ve zeytinyağı kültürünün önemli olduğu başka bölgelerimizde de benzer projeler geliştirilmelidir. Başka bölgelerdeki tarihi kalıntılarda bulunan yağ ışıkları değerlendirilmeli. Başka bölgelerde terk edilmiş halde bulunan eski yağhane ve zeytinyağı fabrikaları restore edilerek, geçmişteki zeytincilik kültürümüz yaşatılmalıdır. Türkiye'de zeytincilik kültürümüzün yaşatılabilmesi açısından, yaşanan olumlu gelişmelerden biri de, Zeytin ve Zeytinyağı Müzeleri'dir. Türkiye'de zeytin ve zeytinyağı müzelerinin son yıllarda artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu müzelerde, zeytincilik ile ilgili etnografik eşyalar ve zeytinyağı üretim teknolojileri sergilenmektedir. Örneğin Edremit'te, Evren Ertür Zeytinyağı Müzesi, bir zeytinyağı firması tarafından kurulmuş olup, özellikle üretim teknolojileri üzerine vurgular yapmaktadır. Ürünlerin satışını içeren müze dükkânları da zeytinyağı müzelerinde gözlemlenmeye başlayan bir yenilik olarak karşımıza çıkmaktadır (Gür, 2017). Zeytin ve zeytinyağı müzeleri, ülkemizde hem zeytincilik kültürümüzün korunup, sürdürülebilirliğinin sağlanmasına, hem de yörenin kalkınmasına fayda sağlayacaktır. Türkiye'de zeytinciliğin yapıldığı başka bölgelerde de benzer projeler geliştirilmelidir.

Türkiye'de zeytin ile ilgili sivil toplum kuruluşları hızla gelişim göstermektedir. Zeytin Dostu Derneği, Türkiye'de zeytinyağı sektörünün en eski ve güçlü sivil toplum kuruluşudur. Zeytin Dostu Derneği çeşitli eğitim ve etkinlikler düzenlemektedir. Zeytinyağı Farkındalık ve Tadım Eğitimi düzenlenen etkinliklerden biridir (zeytindostu.org.tr). Ayrıca TEMA, İzmir Karaburun'da Zeytin Okulu, Zeytin Derneği, İzmir'de Butik Zeytin ve Zeytinyağcılar Derneği bulunmaktadır. Geçmişten gelen zeytin ve zeytinyağı kültürümüzün tanıtılıp, korunmasında sivil toplum kuruluşları önemli bir role sahiptir.

Türkiye'de kültürel özelliklerimizin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve yerel halkın kalkınması için çeşitli festivaller düzenlenmektedir. Tarımsal kalkınmanın desteklenmesi amacıyla düzenlenen festivallerden biri de, Urla Zeytin Hasat Festivali'dir. Urla Zeytin Hasat'ı Festivali'nin amacı, yerel halkın kalkınması ve geçmişten gelen değerlerimizin tanıtılıp, gelecek nesillere aktarılmasıdır. Tarihte bilinen ilk zeytinyağı işliğinin Urla'da bulunması, festivale anlam kazandırmaktadır. Festival kapsamında, yemek yarışmaları ve sabun yapım atölyeleri bulunmaktadır. Buna ilaveten, Urla'da verilecek Zeytin Hasadı Eğitimleri ile, Urla'da kaliteli zeytinyağı üretilmesi hedeflenmiştir. Türkiye'de zeytinciliğin yapıldığı başka bölgelerde de benzer eğitimler yapılmalı, zeytincilik kültürü benzer uluslararası festivaller yoluyla yaşatılmalıdır.

ZEYTİN AĞACI: TARİHTEN GELEN ÖNEMİ IŞIĞINDA TÜRKİYE VE DÜNYA'DA KORUNMASININ ULUSLARARASI ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA ÖNEMİ

KAYNAKÇA

Avrupa Birliği: https://agriculture.ec.europa.eu/farming/crop-productions-and-plant-based-products/olive-oil_en (Erişim Tarihi: 07.07.2023).

Avrupa Konseyi Peyzaj Konvansiyonu, 2000 (Council of Europe, 2000; European Landscape Convention). <https://www.coe.int/en/web/landscape> (Erişim Tarihi: 7.7.2023).

Birleşmiş Milletler Türkiye: 17 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (Sustainable Development Goals - SDGs). <https://turkiye.un.org/tr/sdgs> (Erişim Tarihi: 9.7.2023).

BUZAN, B., WÆVER, O., & de Wild, J. (1998). Security: a new framework for analysis. Lynne Rienner Publishers.

ÇİMEN, A. O. "ZEYTİN HUKUKU." Tarım Hukuku Derneği, (2021). <https://www.tarimhukuku.org/wp-content/uploads/2021/10/Zeytin-Hukuku.pdf>

DİRİÖZ, A. O. (2021) "AB Yeşil Mutabakat Kapsamında Yeşil Ekonomiye Dönüşüm Süreci, Türkiye-AB İlişkilerine Olası Etkilerinin Değerlendirilmesi." Uluslararası Suçlar ve Tarih 22 (2021): 107-130.

DİRİÖZ, A. O. (2020). Watering Down Tensions: The Role of Securitisation in Water Cooperation. 56-79. In Maghen, Liel, and Shira Kronich (Eds.). "Ensuring Water Security in the Middle East: Policy Implications 6 April 2020 | Policy Study | English." IEMed. Barcelona.

EFE, R. vd., (2013). Dünyada, Türkiye'de, Edremit Körfezi Çevresinde Zeytin ve Zeytinyağı, Edremit Belediyesi Yayınları, Balıkesir

ERDAL, G., vd., "Anadolu ve Türk Kültüründe Zeytin." Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi 3(9) (2020): 164-169.

ERHAT, A. (2007). Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul

ERYILMAZ, A. (2020) "Geçmişten Günümüze ZEYTİN ve ZEYTİNYAĞI; Dünya-Akdeniz-Türkiye," Kendi Yayını: Mart Matbaası.

ESTİN, C. ve LAPORTE H. (2002). Yunan ve Roma Mitolojisi, TÜBİTAK Yayınları, Ankara

FRIEDMAN, T. L. (2000). The Lexus and the olive tree: Understanding globalization. Farrar, Straus and Giroux, New York: 2000.

FRÖHLICH, C. (2020). "Desecuritisation of Water as a Key for Water Diplomacy". 12-32. In Maghen, L. & Kronich, S. (Eds.). "Ensuring Water Security in the Middle East: Policy Implications 6 April 2020 | Policy Study | English." IEMed. Barcelona.

GÓMEZ, JOSÉ A. (2017) "Sustainability using covercrops in Mediterranean tree crops, olives and vines–Challenges and current knowledge." Hungarian Geographical Bulletin 1(66) : 13-28.

GRAVES, R. (2010) Yunan Mitleri, SAY Yayınları, İstanbul

Grimal, P. (2012). Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma, Kabalcı Yayınları, İstanbul

GUZMÁN, G., vd., (2022) "Expansion of olive orchards and their impact on the cultivation and landscape through a case study in the countryside of Cordoba (Spain)." Land Use Policy 116 (2022): 106065.

GÜR, B. (2017). Antik Çağ'da Zeytinyağı ve Günümüzde Zeytinyağı Müzeleri, History Studies 2(9), A Tribute To Prof. Dr. Ali BİRİNCİ, p. 139-155, June 2017

Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil) (2018), Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, Atıf yapılan yer: 52. Mezmur 7-8. Bölümler, 602.

LAZOVIĆ, B. vd., (2014). "Olive growing in Montenegro–current state and perspectives." IOBC-WPRS Bulletin 108 : 3-11. <https://doi.org/10.1007/s12571-010-0054-7>

Lexpera, "4086 3573 Sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabanilerinin Aşılattırılması Hakkında Kanunun Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi ve Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun":

ZEYTİN AĞACI: TARİHTEN GELEN ÖNEMİ IŞIĞINDA TÜRKİYE VE DÜNYA'DA KORUNMASININ ULUSLARARASI ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA ÖNEMİ

<https://www.lexpera.com.tr/resmi-gazete/metin/RG801Y1995N22221K4086/1/madde-5>(Erişim Tarihi:7.7.2023).

MACLEOD, A. vd., (2010). "Evolution of the international regulation of plant pests and challenges for future plant health." *FoodSec. 2*, 49–70. <https://doi.org/10.1007/s12571-010-0054-7>

MAESANO, G., vd., (2021). "Economic and Environmental Sustainability of Olive Production: A Case Study" *Agronomy 11(9)*, 1753. <https://doi.org/10.3390/agronomy11091753>

MONTİLON, V., vd., (2023). "Phytosanitary Rules for the Movement of Olive (*Olea europaea* L.) Propagation Materialin to the European Union (EU)." *Plants 12(4)* (2023): 699. Doi: <https://doi.org/10.3390/plants12040699>

T.C. Resmi Gazete, 7 Şubat 1939, Sayı: 4126: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/4126.pdf> (Erişim Tarihi: 07.07.2023)

T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, Karadağ'ın Siyasi Görünümü: <https://www.mfa.gov.tr/karadag-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 8.7.2023).

Uluslararası Zeytin Konseyi (The International Olive Council – IOC): <https://www.internationaloliveoil.org/about-ioc/mission-basic-text/> (Erişim Tarihi: 07.07.2023)

Unesco World Olive Tree Day :<https://www.unesco.org/en/days/world-olive-tree> (Erişim: 07.07.2023)

ÜNSAL, A. (12. Baskı, 2021 - 1. Baskı, 2003). *Ölmez Ağacın Peşinde Türkiye’de Zeytin ve Zeytinyağı, Yapı Kredi yayınları, İstanbul*

ÜNAR, Ş. ve ÜNAR, A. (2021) "Hitit Dönemi Anadolu’sunda Zeytin Ağacı." *Asya Studies 5(16)*, 143-149. Doi: <https://doi.org/10.31455/asya.826003>

KOCABAŞ, Ö., (2016; 2018) "Tariş Zeytin ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği Tarihi," *Zeytinin Akdeniz’deki Yolculuğu Konferans Bildiriler Kitabı, İzmir Büyükşehir Belediyesi, 79-87, İzmir: 2016, 1. Baskı; 2018 2. Baskı.*

YURTOĞLU, N. (2021) "Atatürk Döneminde Türkiye'de Zeytin ve Zeytinyağı Politikası (1923-1938)." *History Studies* (13094688) 13(6)
<https://zeytindostu.org.tr/> (Erişim Tarihi: 13.07.2023)

ZEYTİN AĞACI: TARİHTEN GELEN ÖNEMİ IŞIĞINDA TÜRKİYE VE DÜNYA'DA KORUNMASININ ULUSLARARASI ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA ÖNEMİ

STRUCTURED ABSTRACT

Environmental problems such as natural disasters in the world have brought a new dimension to the concept of security and caused the concept of security to be discussed once more. International Organizations such as the United Nations (UN) have determined 17 Sustainable Development Goals (SDGs) to combat environmental problems and for a more sustainable world (UN Türkiye, 2023). Regional organizations such as the European Union (EU) have also prioritized the 'Green Deal' policy in order to combat climate change and to promote societies that are more sustainable and more friendly to the environment. In this context, in this research, the olive tree, which is the symbol of international peace, justice and fertility, is discussed.

From past to present, the olive tree has had an important place in the culture of different civilizations. This research consists of two main parts; in the first part, the importance of the olive tree in different civilizations in history is mentioned, and then in the second part, the protection and importance of the olive tree is mentioned.

In the historical process, the importance of olives in mythology and Anatolian culture is mentioned, and the place of olives in ancient Anatolian civilizations is discussed, starting with the role of olive and olive oils in ancient mythologies. Many different civilizations placed a symbolic importance to the olive branches, the olives, and the olive tree. Symbols of most notably peace, which is still the case in current international affairs with symbols of the olive branches and laurels. Other symbolisms in myths include prosperity, health, stability, justice, wisdom, nobility, intelligence, purity and other holy symbols.

Then, the importance of olives in Turkey during the Atatürk Period (Republican Period) was discussed. In the second part, the importance of the olive tree today and how it is protected is further mentioned. Leading international conventions and organizations related to olive cultivation in the world and in Europe are discussed in this research. After examining examples from different countries, the law protecting olive groves in Turkey was mentioned and in the light of this information, conclusions and recommendations were made.

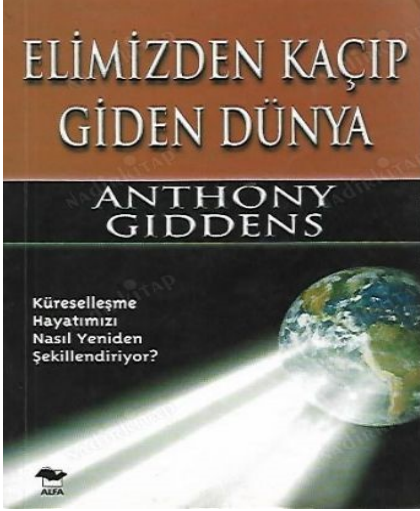
This article particularly studies these symbols and importance to the olive in other periods. The first part after the symbolisms in myths, looks into the Roman period. In addition to the symbol, this was a period when Olive and Olive oil trade was a significant trade in the Ancient World. The following part looks into the significance in religious holy texts. Then the following part looks more closely to the symbols and importance in the Anatolian culture. The Roman empire was extending to a vast and diverse geography, and therefore the cultures differed. Thus, it is useful to look at the specific meaning in Anatolian culture, with influence from both the religious texts, economic values, as well as ancient myths. In light of ancient myths, the origins have been traced all the way back to the Hittites, one of the first known major civilizations and empires that were originally from Anatolia. Following a historical flashback to the Hittites, the rest of the first part assessed how olive and olive oils were significant for the other major empires in Anatolia, such as the Byzantine Empire, and the Ottoman Empire. The first historical part concludes with the significance in the early Turkish Republic's era under Atatürk.

The second major part of this article then takes a more comparative approach, in which several countries are compared to Türkiye. The first sub-part in the second part assesses some of the major international organizations and agreements which concern the olive oil, olive trade, the olive tree, and the protection of olive trees and agricultural olive orchards. The second sub-part particularly looks into how Spain is a significant country for international olive and olive oil. As an EU country, certain major trends of Spain are examined. The second country is a non-EU Balkan country, namely Montenegro. Montenegro is a small country and yet its experiences are valuable comparisons to what is being done or can be done in Türkiye as well. Finally, Türkiye is scrutinized as the third country in the end of the second part. The section on Türkiye is followed by the conclusions and recommendations made in this article.

**ANTHONY GIDDENS, ELİMİZDEN KAÇIP GİDEN DÜNYA,
ALFA YAYINCILIK, İSTANBUL, 2000, 110 S.***

Anthony Giddens, Runaway World, Alfa Publishing, Istanbul 2000, 110 p.

Mustafa Zafer SOYDAN**

İngiliz toplumbilimci Anthony Giddens'in kaleme aldığı "Elimizden Kaçıp Giden Dünya" adlı eser, onun akademik hayatında son dönemlerde yoğunlaştığı modernite, küreselleşme ve bunların toplum hayatı üzerine etkilerini inceleyen bir çalışmanın ürünüdür. Giddens, birçok insanın hızla değişip giden bir dünyada yaşamaktan dolayı hissettiği duyguları çok iyi yansıttığından eserin adını Elimizden Kaçıp Giden Dünya olarak belirlemiştir. Aydınlanma düşünürleri dünya ve birey ne

kadar akılcı anlaşılırsa yani bilim ve teknoloji ne kadar gelişirse dünyayı yönetmenin de o kadar kolay olacağını savunmuşlardır. Karl Marx, Max Weber, George Orwell gibi yazar ve düşünürler söz konusu görüşü savunan bazı aydınlanmacılardır. Fakat Giddens onlar gibi düşünmemektedir. Ona göre bilimin ve teknolojinin gelişmesiyle dünya denetimimiz altından daha da uzaklaşmaktadır.

Kitabın arka planında yer alan endişe ve kaygı vardır. Nitekim yazar küreselleşmeyle birlikte dünyayı kontrol etmenin zorlaşacağını, yeni risklerin oluşacağını bunların gündelik yaşamımızı etkileyeceğini ve geleneklerimizin değişeceğini belirtmektedir. Bu bağlamda eser küreselleşme, risk, gelenek, aile ve demokrasi olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. Risk, gelenek ve aile bölümlerinde küreselleşmenin etkilerinden bahsedilirken, demokrasi bölümünde küreselleşmenin olumsuz etkilerinin demokrasi sayesinde azaltılabileceği üzerinde durulmaktadır.

* **Geliş Tarihi:** 06.12.2021

Yayına Kabul Tarihi: 18.09.2023

** Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, e-posta: mstfasydm@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3655-4884.

Yazar ilk bölümde küreselleşme ile ilgili tartışmalara değinmektedir. Küreselleşme konusunda farklı kutuplarda yer alan şüpheçiler ve radikallerin görüşlerine yer vermektedir. Şüpheçilere göre küreselleşme olarak adlandırılan her şey lafıgüzaftır. Nitekim küresel ekonominin sağladığı yarar ve deneyimler önceki dönemlerden farklı değildir. Onlara göre ülkeler, gelirlerinin küçük bir miktarını dış ticaretten karşılamaaktadırlar ve ekonomik ilişkiler dünya çapında olmaktan ziyade yakın bölgeler arasında gerçekleşmektedir. Radikaller ise küreselleşmenin var olduğunu ve her yerde hissedildiğini savunmaktadırlar. Onlara göre küreselleşme ulusal sınırları yakıp geçmektedir. Giddens bu tartışmalar ışığından yola çıkarak radikaller gibi küreselleşmenin var olduğunu savunmaktadır. Nitekim ona göre küreselleşmeyle birlikte fon yöneticileri, bankalar ve büyük şirketler tek bir tuşla sermayeyi dünyanın öteki ucuna aktarabilmektedir ve ekonomileri etkileyebilmektedir. Giddens her ne kadar radikallerin görüşlerini savunsa da iki tarafı da olayı sadece ekonomik boyuttan ele aldıkları için eleştirmektedir. Giddens küreselci yaklaşımlarda dönüşümcü düşünmesine rağmen bu terimi açıklamaması ilk bölümde eleştirilecek noktalardan biridir.

Yazar ilk bölümde ayrıca küreselleşmenin genel yararı öne çıkaran bir kavram olup olmadığı ve ulus devletler ile siyasi liderlerin eskisi gibi dünyayı etkileyecek gücünün olup olmadığını da tartışmaktadır. Yazar küreselleşmenin tarafsız gelişmediğini ve sonuçlarının hayırlı olmadığını savunmaktadır. Nitekim ona göre küreselleşme sonucu çok uluslu dev şirketlerin birçoğu Avrupa Birliği (AB) ve Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) toplandığından yerel kültürler yok edilmekte, eşitsizlik artmakta ve yoksulluk kötüleşmektedir. Yazar bu duruma istatistiksel örnekler de vermektedir. Dünya nüfusunun en yoksul beşte birinin küresel gelirdeki payı giderek azalmaktadır. En zengin beşte birlik dilimin oranı ise artmaktadır. Afrika ülkelerinin kişi başına düşen reel gelirleri azalmaktadır. Az gelişmiş ülkelerin güvenlik ve çevre sorunları artmaktadır. Yazar burada küreselleşmenin sadece olumsuz etkileri üzerinde durmuştur. Küreselleşme olgusu teknoloji ve bilimin getirdiği bir fenomen olduğu için eşitsizlik ve yoksulluğu arttırmakla birlikte enformasyon ağındaki gelişmeler nedeniyle bugün bireylerin daha eğitilmiş, ufku daha geniş, bilgiye daha hızlı ulaşan, sorgulayan, inceleyen birer özne oldukları yadsınamaz bir gerçektir. Ulus devletler ve siyasi

ANTHONY GIDDENS, ELİMİZDEN KAÇIP GİDEN DÜNYA, ALFA YAYINCILIK, İSTANBUL, 2000, 110 S.

liderlerin etkileme gücüne gelince Giddens, Anthony D. Smith gibi ulus devletlerin ve siyasi liderlerin etkileme gücünün olduğunu fakat bu devletlerin yeniden şekillenme sürecine girdiğini belirtmiştir.

Yazar ikinci bölümde risk kavramı üzerinde durmaktadır. Bunun sebebinin altında soğuk savaş sonrası ulusların uluslarla bir düşmanlığının kalmadığı, ulusların gerçek düşmanlarının riskler ve tehlikeler olduğu fikri yatmaktadır. Yazara göre insanoğlunun dünyanın iklimine müdahale etmesi sonucu ısı değişimleri yaşanmaktadır. Küresel çaplı endüstrinin gelişmesi sonucunda yeryüzünün birçok alışkanlığına zarar verilmiştir. Üstelik daha ne tür zararların verileceği bilinmemektedir. Bu sorunların hepsi riskle alakalıdır. Eskiden riskler yaşamların pis, vahşi ve kısa oluşuyken bugün küresel ısınma, iklim değişikliği, atmosferdeki oksijen miktarının azalması ve ormanların yok olmasıdır. Giddens kapitalizmle beraber risk kavramının alınıp satılan bir şey olduğunu ve sigortacılığın geliştiğini belirtmektedir. Fakat ona göre insanlar büyük bir yanılğı içindedir. Çünkü sigorta ile beraber risk ortadan kalkmamakta sadece sigorta şirketlerine devredilmektedir.

Yazar bu bölümde riskleri dışsal ve imal edilmiş olmak üzere ikiye ayırmış ve akabinde riskler karşısında politikanın yapması gerekenleri incelemiştir. Ona göre dışsal riskler geleneğin ya da doğanın sabitliklerinden gelen risklerdir. İmal edilmiş riskler ise küreselleşmenin etkisiyle ortaya çıkan risklerdir. Yazar politikada, riskli durumlar meydana geldiğinde riski yaymak ve üstünü örtmek gibi ahlaki bir ikilem yaşadığını belirtmiştir. Ona göre risk gerçekten varsa herkese duyurulmalıdır. Fakat herkese duyurulan risk alt düzey bir risk olursa bu durumda riski ortaya atanlar korkulu söylentiler yayma suçuyla karşı karşıya kalabilirler. Yazar çağımızın eski kuşaklara göre daha tehlikeli olmadığını fakat risk dengesinin değiştiğini dile getirmiş ve insanların kendi yarattığı risklerin dışarıdan gelenler kadar riskli olduğunu belirtmiştir. Yazarın, çağımızın eskisi kadar riskli olmadığı düşüncesi eleştirilebilecek mahiyettedir. Nitekim bu düşünce ilk bölümde söylenenlerle paradoksal bir ilişki içindedir. Ayrıca çağımız eskisi kadar risklidir. Eskiden imal edilmiş riskler olmamakla birlikte bugün eskiden olduğu gibi dışsal riskler hala devam etmektedir. Yaşanan savaşlar, nükleer silahların varlığı gibi imal edilmiş riskler neticesinde çevreyle beraber birçok insan da risk altındadır. Ayrıca eskiye oranla risk altında olan insanların sayısı da fazladır. Dünyanın her yerinde olağan dışı olaylar meydana gelmektedir. Ülkenin bir tarafı

yanarken diğer tarafını sel basabilmektedir. Bütün bunlar ise küresel risklerin arttığına bir işarettir.

Yazar üçüncü bölümde geleneklerden bahsetmiştir. Bu bağlamda Hobsbawm ve Ranger'in kaleme aldıkları *Geleneğin İcadı* adlı esere atıfta bulunmuştur. Söz konusu eserde Hobsbawm ve Ranger İskoçların etek kültürünün aslında onlara ait olmadığını, sonradan İskoçların etek geleneği icat ettiğini belirterek, icat edilmiş gelenek ve göreneklerin gerçek gelenek ve görenek olarak kabul edilmemesi gerektiğini söylemişlerdir. Giddens ise daha radikal bir bakış açısıyla bütün geleneklerin icat edildiğini düşünmektedir. Ona göre hiçbir gelenek toplumun bütünüyle alakalı değildir ve çeşitli nedenlerden dolayı icat edilmişlerdir. Örnek olarak iktidar sahiplerinin konumlarını sürdürmek ve egemenliklerini meşrulaştırmak için gelenekler icat edebileceğini belirtmiştir. Giddens bu bölümde ayrıca kozmopolitlerin ve fundamentalistlerin çatışmasına da değinmiştir. O, küreselleşen dünyada bilgilerin ve görüntülerin evrenin tüm bölgelerine rutin bir şekilde aktarılacak insanların farklı kültürlerden farklı düşünenlerle düzenli ilişkiler kurduğunu belirtmektedir. Kozmopolitler buna hoşgörülle yaklaşırken, fundamentalistler bu işi tehlikeli görmektedirler. Nitekim fundamentalistler küreselleşmeye karşıdır ve küreselleşmeyle geleneklerin tahrip edileceğini düşünmektedirler. Giddens ise bu çatışmadan kozmopolitlerin galip geleceğini düşünmektedir. Yazarın geleneklerin hepsinin icat edildiğini söylemesi çok tartışmalıdır. Nitekim başta fundamentalistler olmak üzere birçok insanın bu radikal değerlendirmeyi benimsemeyeceği yadsınamaz bir gerçektir. Yazar burada üslubunu biraz daha yumuşatabilirdi.

Yazar dördüncü bölümde aile kavramını ele almakta ve geleneksel ailenin evrimini anlatmaktadır. Yazar geleneksel ailenin ekonomik bir birim olduğunu, tarımsal üretim koşullarında tüm ailenin çalışması gerektiğini, aristokrasi arasında mülkiyetin aktarılması anlamına geldiğini, geleneksel ailelerde erkekle kadının eşitsizliğinin ailenin doğasından kaynaklandığını, kadınların kocalarının ya da babalarının mülkü olduğunu, çocukların ise anne ve babaların isteklerini karşılama aracı olduğunu belirtmiştir. Yazar 1950'li yıllara gelindiğinde ailenin yapısının kısmen değiştiğini, kadınların hukuksal olarak daha eşit olduğunu ve umumi hayatta giderek daha da aktifleştini belirtmiştir. Yazar ayrıca

ANTHONY GIDDENS, ELİMİZDEN KAÇIP GİDEN DÜNYA, ALFA YAYINCILIK, İSTANBUL, 2000, 110 S.

küreselleşen dünyada aile yapısının iyice değiştiğini de ifade etmiştir. Ona göre annenin bütün gününü evde geçirdiği, babanın eve ekmek götürdüğü anlayışı değişmiş ve sivil evlilikler ortaya çıkmıştır. Bugün doğan çocukların üçte biri sivil evliliğin sonucu olmuştur. Yazar son olarak geleneksel ailede çocukların ekonomik faydayı temsil ettiğini ancak küreselleşmeyle onların aileler üzerinde bir yük olarak görüldüklerine değinmiştir.

Yazar son bölümde demokrasiden bahsetmektedir ve ona büyük bir önem atfetmektedir. Nitekim yazara göre elimizden kaçıp giden bir dünya vardır ve bu dünya sadece demokrasiyle daha iyi yönetilebilir. Giddens demokrasiyi iktidara gelmek isteyen siyasi partiler arasında fiili rekabetin yaşandığı bir sistem olarak tanımlamaktadır ve eserinde demokratik olmayan ülkelerin bile (Eski Sovyet Birliği, Doğu Avrupa uzantıları ve Çin) kendilerini halk demokrasisi olarak tanımladıklarından bahsetmiştir. Eserde ayrıca Huntington'ın Üçüncü Dalga kitabındakine benzer şekilde demokratikleşme dalgalarından bahsedilmektedir. Dünya ülkelerinin çoğunun batı ve ABD tarzı demokratik kurumlar inşa etmeye çalıştığını belirten Giddens burada şöyle bir paradoks görmektedir; çoğu batı ülkesinde politikacılara duyulan güven azalmakta ve ABD'de çok az insanın oy verme alışkanlığı bulunmaktadır. ABD'de ayrıca son dönemde genç kuşaklar politikayla ilgilenmemektedir. Demokratik ülkede yaşayan insanlar hayal kırıklığına uğrarken, demokrasinin dünyanın diğer ülkelerine yayılması nasıl açıklanabilir? Giddens bunu şu şekilde açıklamaktadır; farklı batılı ülkelerde yapılan anketler sonucunda insanlar politikacılara güvenlerini kaybetmekteledir fakat demokratik süreçlere inançlarını kaybetmemektedirler. Yazar ABD ve belli başlı batılı ülkelerde nüfusun %90'ını aşan bir bölümünün demokratik yönetimleri onayladığından bahsetmektedir. Giddens bu bölümde son olarak demokrasi ve etkin yönetimin, olaylar karşısında gücünü kaybettiği zaman nasıl ayakta kalacağı sorunu üzerinde durmuş ve cevap olarak demokrasinin demokratikleştirilmesi ve ulus aşırı duruma getirilmesi gerektiğini söylemiştir. Ona göre yurttaşların iktidardakilerle aynı bilgi ortamında kaldığı yerlerde otokratik yönetimlerin hiçbiri işlemez. Otokratik yönetimlerde çoğu işler gizli yürürken istisnaları olmakla birlikte batılı demokrasilerde halktan gizlilik ilkesi mevcut değildir. Giddens antidemokratik uygulamalara karşı anayasal reformların yapılması gerektiğini ve şeffaflık ile hesap verebilirliğin sağlanması gerektiğini

söylemiştir. Demokrasinin derinleşmesiyle hükümet, ekonomi ve sivil toplumun dengede olacağını da ayrıca belirtmiştir. Giddens demokrasinin demokratikleşmesinin zayıf demokrasilerde de uygulanabileceğini söylemiştir. Ona göre söz gelimi devlet denetiminin yerini piyasanın alması daha istikrarlı bir durum sağlayacaktır.

Eser dil anlamında gayet yalın, anlaşılabilir bir yapıdadır ve didaktik öğeler içermektedir. Küreselleşme konusu hassas ve yoğun bir biçimde incelenmiştir. Kitap akademik bir çalışma olmasına rağmen herkesin rahatlıkla okuyacağı bir üslupla yazılmıştır. Eserin başlığı ve içeriğinde ele alınan problemler son derecede uyumludur. Konular anlatılırken nicel ve nitel örneklerin verilmesi tartışmanın zenginliğini arttırmıştır. Eser, küreselleşme ve etkilerini iyi bir şekilde analiz ettiği için bu konuda araştırma yapacakların rahatlıkla başvurabileceği bir kaynaktır.